MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS

Facili, ac perſpicua methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ,

Ex varijs, probatiſq; Auctoribus Concinnata

Adm. Reu. P.

HERMANNO BVSEMBAVM
è Soc. IESV, SS. Theol. Licentiato,

Penitentibus æquè, ac Confeſſarijs perquam vtilis, ac neceſſaria.

Vndecima editio auctior, & emendatior iuxta nupera Decreta Alexandri VII. in qua additus eſt Index rerum, Verborum, Capitulorum, & Dubiorum locupletiſſimus, & etiam nomina plurimorum Auctorum, præſertim recentiorum in dicto Indice, quorum Catalogus ordine alphabetico in calce Operis habetur.

MACERATÆ, Typis Ioſephi Piccini. 167[?]

PERMISSVM DD. SVPERIORVM.

PRÆFATIO AD LECTOREM BENEVOLVM.

ANni ſunt complures, amice Lector, quando iuſſus ſui Coloniæ, eam ſcientiam in compendiũ redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Iudices ſedent) præſidio foret. Duo hic facilè videbam maximè à me poſtulari ; vt, & optima quæque ſeligerẽ,& in ordinẽ,vſui cuiuſq; aptiſſimũ,diſpertirer,itaq;apiculas imitarer, quę ex optimis floribus vtiliſſima colligũt,& in aluearì diſponũt in ordinẽ. Inde effecta eſt hęc *Medulla Caſuum Conſcientiæ*(vt aiũt) ſeu *Theologiæ Moralis* ſumma, Enchiridio huic incluſa. Quæ cum in manus,& oculos plurium perueniſſet, viſa eſt nõ improbari, ijs præſertim, qui priuato calamo eandẽ, non ſine labore, moleſtià, & tẽporis iacturà deſcripſerunt. Hinc euenit(cuius aliàs conſilij ne cogitatio quidẽ vnquã inciderat) vt pluriũ me preces identidẽ vrgerẽt, & viri maximi authoritas dignitaſq; impelleret,ac deniq; etiam ſuperiorũ iuberet voluntas,vt publici iuris facerẽ. Limà hic aliquà opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucẽ, queq; Auctorũ nomina antè deſiderata,quotquot in promptu eſſent, adiungeret (adiuncta ſunt autẽ hac editione quãplurima)Nunc conſiliũ tu meũ,& ordinẽ accipe. Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello, varias ſpecies factorũ, de quibus in foro cõſcientiæ,Iudex Sacerdos ſẽtentiam edicat oportet, atque vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condẽnet. Medio tutiſſimus iturus,extrema plus æquo,vel laxa, vel anguſta, declinare ſũ conatus. Quòd ſi quãdo declarem, vbi Doct.nõnulli benignius ſẽſerint, non ideò probo,vel ſuadeo,ſed illud adſero, vnde nonnunquã prudẽte iudicio conſcientiæ Rector, vel Cõſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſſit. In ſexto quidem præcepto (vti, & matrimonij Sacramẽto) animus fuerat per viã adeò lutulentã celeriùs incedere, ſed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui in editionibus prioribus irrepſerãt,licèt hac vltimã ſperemus emendatos, si quos tamen, amice

Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdẽ Typographo liberrimè indicare dignaberis Ceterum, nihil asserui nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desũptum ex probatissimorũ Auctorum libris, scriptisue; eorũ imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt, inter quos principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri, *Pater Hermanus*, *Nunning. & Pater Fridericus Spe*, *vterque è Societate nostra Sacerdos*, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimũ libens profiteor: vterque enim casuum summam confecit, & mirificè, passim probatã, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter ante fecerãt: prior enim ex *P. Maximiliani Buchier*; alter ex vtriusq; viridario, manu solerti, flores quàm plurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo, & iure, in fructus, & laudis, quæcunq; est, societatem admitto: ita quidẽ, vt minimam eius partem mihi vẽdicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, auctores identidem allati indicabunt.

Methodus illa, & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur, quæ responsio, ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eã, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundùm illos, & responsionem dictam, alij similes, cum inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium (vnde, *& Moralis Theologia* dicitur) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam, vel actus isti rectè accedant, vel à qua prauè recedant, agitur.

Lib. I. De Actuum moralium regula, tum interna, hoc est, conscientia: tum externa, hoc est præceptis in genere.

Lib. II. De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib. III. De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib. IV. De Præceptis certorum hominum statui proprijs.

Lib. V. De modo discernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib. VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib. VII. De censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

IN

INDEX CAPITVM, ET DVBIORVM

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna, siue Conſcientia.

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum ſcilicet Legẽ.

LIBER SECVNDVS.

De præceptis Virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis

LIBER TERTIVS.

De Preceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De I. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS TERTIVS.

De III. & IV. Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

Dub.

TRACTATVS QVINTVS.

De VII. Præcepto: Non furtum facies.

Dub.

TRACTATVS SEXTVS.
De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

LIBER

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs. 233

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi Peccata.

LIBER

LIBER SEXTVS.
De Sacramentis.
TRACTATVS PRIMVS.
De Sacramentis in genere.

TRACTATVS SECVNDVS.
De Baptismo, & Confirmatione.

TRACTATVS TERTIVS.
De Eucharistia.

Dub.

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

LIBER PRIMVS
DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna, siue Conscientia.

Quid Conscientia, & an sequenda sit? Cap. I.

REspondeoI. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic, & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idq; vel per modum præcepti, vel consilij.

Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, v.g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore; idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoq; nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hæc dicitur Conscientia recta secundū quid, siue in ordine ad nos. *Ex D. Th. Lay. lib. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & c. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccato eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima, & principali regula omniū actionum humanarum, scilicet lege diuina, & æterna. *S. Th. 1. 2.*

 q. 19.

q. 19. *ar.* 3. Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè consentit in malum habetq; sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit; tum quia *omne, quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid, vt bonum, & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè respuendo, vel ommittendo consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur *S. Th. loc. cit. art.* 5. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Th. loc. cit.*

II. Si quis mentiatur ad liberādum proximū ex periculo vitę. putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam, *Lay. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 4.

III. Scrupulosus, licèt putet inuoluntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ; *Becan. in* 1. 2. *tr.* 1. *c.* 4. *q.* 7. *Lay. loc. cit.*

Resp. III. Si sit conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas, si contra eam, & si secundum eam opereris; grauius tamen (cæteris paribus) si contra: *Bresser-Bardi d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis secundum regulam humanorum actuum: tum quia volūtas, cum per se sit cœca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cum *D. Thoma* docetur communiter ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cum enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex Conscientia erronea dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoq; imputatur ad culpam, *S. Th. loc. cit. Bonac. tom.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *Vnde resoluuntur Casus seqq.*

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus,

plexus, & ex hypotheſi neceſſariò peccaturus, neceſſitate conſequēte, eō quòd ſtante cōſcientia erronea nō poſſit effugere peccatum: abſolutè tamen, & ſimpliciter non peccabit neceſſario, quia nec ſequi talem conſcientiam debet, nec contra eam facere, ſed poteſt, & debet, eamdem deponere (cum ſit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari; vide *Laym. hic lib.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *& Beccan. in* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7.

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, etſi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem grauem: *C. de Lug. diſp.* 16. *n.* 503.

De Conſcientia dubia. Cap. II.

Dub. 1. *Quid ſit Conſcientia practicè dubia, & quid in ea agendum?*

RESp. I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſus circa obiectū apprehenſum, Idq; eſt duplex, Speculatiuum, ſeu Vniuerſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vſurarius ſit licitus: an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicum, ſeu Particulare, cùm dubitatur, an his circuſtantijs, v. g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practicè dubia, ſcilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia, quæ ſpeculatiuè. Ita *Nauar. Laym. Sanch. Becan. t.* 1. *c.* 4. *q.* 8.

Reſp. II. Qui cum Conſcieentia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato eiuſdem rationis, ac ſpeciei, cuius eſt peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac tom.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris eſt, tum, quia is exponit ſe periculo peccati; tum, quia quod nō eſt ex fide, eſt peccatum, id eſt, quod non ſit cum determinato iudicio conſcientiæ eſſe licitū. Idq; verū eſt, etiā ſi ſpeculatiuè nō dubitet, v. g. Certus ſū, abſolutè licitū eſſe die feſto docere: dubito tamē, an hic, & nūc mihi liceat, pecco docēdo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data; tū ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiuſdem rationis. Vnde ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum? committis furtum, &c. Si dubites, ſit ne peccatum (ſiuè mortale, ſiuè veniale) ita vt malitia in confuſo proponatur, dicit *Vaſq.* 1. 2. *d.* 529. *c.* 3. *& alij*, eſſe mortale, quod negant *Nauar. Valent. & c.* vide *Bonac. Laym. loc. cit.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus, tenetur

se resoluere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatē (hoc enim non sufficere rectè docēt. *Vas. Sanch. l. 1. mor. c. 9. & alij communit. contra Caiet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motiuū rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis: 2. Exemplū bonorum virorū sine scrupolo sic operantiū: *Sanch. Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicuius docti, & pij. Quod si tamē dubiū sine ratione, & iusta causa temerè cōceptū esset, posset etiam sine noua ratione deponi. Et ita explicari potest Caiet.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. g. vtrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere, omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resoluere; & prudenter iudicare, hic, & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse, alioqui enim exponet se periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc seruanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res, & tempus fert, vtrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu dicto, minus malum est, omittere sacrum, quam deserere infirmum: quia de sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani, at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis: *Sanch. Becan. loc. cit.* 3. Si vtrumque videatur æquè graue, vtrum volet, absq; peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, vtralibet: vide *Lay. loc. cit. c. 4. & 5. Filli. t. 21. c. 4. Bonac. loc. cit. p. 6. n. 27.* tutius tamen secundum D. Th. quod sēper peccet, cū sit ex dubio Iuris quodā excusat, vt ignorantia Iuris, quia tolli potest, & debet, *p. 2. q. 19. ar. 6. ad 3.*

Dub. 2. Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia.

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergò hic, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa.

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem,

bilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusa tamen omni iniuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Lay.& Bon.t.2.d.2.q.4 p.9.* Ratio est, tum, quia qui sequitur sententiã graui authoritate plurimũ, vel nõ leuis momẽti ratione nixã (hæc enim dicitur probabilis) nõ agit temerè, sed prudẽter, sequendo nimirũ virorum prudentũ, & artis peritorum consilium, Tum, quia esset onus intollerabile, multisq; scrupulis expositum in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam,* quia parũ refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè: speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quod fortè incertũ & falsum sit, non debet esse regula operationis; cùm operans aliã regulam, eamq; certam habeat, quam sequatur, scilicet hãc, quod in dubijs quisq; operari possit secundũ sententiam, quam viri docti, vt probabilẽ, & in praxi tutã defendunt. Neq; tũc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccadi formaliter, *Atq; hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore: Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, vt monet *Sanch. loc.cit.c.19.Becan.n.16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti opinionem à quibusdam doctis tanquã probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse cõsultus eandẽ speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiã probabilẽ; & hoc ius suum illi iudicare nõ prohibeor: *Lay.l.1.t.1.c.5.Bon.p.9.*

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus sub mortali absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit

eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio: *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l.* 1.*t*. 1.*c*. 5.*n*. 10. Additque *Diana p*. 2.*t*. 13.*r*. 11. *ex Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio fit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentē sibi, dummodo is prudens, ac pius, & nō singularis habeatur. Ratio est, quia intēdunt sequi opinionē probabilem: Ita *Sanch. l.* 1.*c*. 9.*n*. 24. *Bonac. & alij* contra *Nauar.*

V. Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem, subditus tenetur obedire etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem: v. g. si paululum ægrotus probabilius, & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, & probabilem. Ratio est, quia in dubio præsumitur pro superiore: *Lay. l.* 1.*t*. 1. *c*. 5. *n*. 11. & 12. in omnibus tamen prædictis seruetur semper, quod docet *D. Th. quod*. 8.*ar*. 13. videlicet, vt quod ex opinionibus contrarijs sequens, aut consulens, in nullam adducitur dubitationem, secus exponeret se periculo peccandi.

VI. Potest Aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bonac. q*. 4. *p*. 9. Ratio est, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio: vide *infra lib*. 5. *c*. 3. *dub*. 3.

Dixi 2. in responsione *seclusa iniuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: ***In dubio tutior via eligenda est***. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia, ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ dependet à vera materia, & forma, grauiter proximo noceret, ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus

mo-

morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet, vt potest: & ex duabus malis minus eligendum, vide *Laym. hic, & Suar. t. 4. d. 16. s. 6. Lec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora: nec vti possunt, v. g. explorandi gratia medicamento probabili, multoq; minus dubio, si certum habeant. *Sanch. Bon. loc. cit. Baldel. de conscientia dubia*, vide infra *lib. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi, *si adhuc sit probabilis*: quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus*.

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. loc. cit. n. 17. & alij communiter*.

Dub. III. An in dubio tutior pars sit eligenda.

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem fauentem suæ libertati (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis*. Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm vtatur sua libertate: quod cuius licet, quandiù non constat esse ea priuatum, cum eam, vt cætera externa bona possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, imcumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium. *In dubio tutior via est eligenda*; quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam, quod si autem vtraque pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt *Nau. Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4. punct. 9. n. 21. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Filliuc. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo, is enim censebitur possidere; præsumptio autem censetur stare pro

ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. *Bardi d.* 5. *c.* 5. Vnde cum *Sanch. Lay. loc. cit. & alij: resoluuntur Casus seqq.*

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam an lex sit imposita, v.g. ieiunij; item an votũ, vel iuramentum sit emissũ non obligatur dubitãs. Ratio est, quia cũ lex, & votũ, vt obligent, debeant sufficienter proponi; meritò hic præsumitur nõ esse, ideoque dubitãs manet in possessione suæ libertatis, *Suar. Fill. Laym.* Contra verò, si vouisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tũc votũ est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Laym. Bonac. loc. cit. Filliuc. num.* 163.

II. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto; vt si sciat se vouisse religionẽ, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à copula, dubitat verò, an omni, an ab illicita tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio est, quia cũ cõstet de lege, pro ea stat præsũptio, & possessio: proindeq; alleganti eã nõ esse receptam, vel abrogatam, incũbit onus probandi ideoq; dũ non probat, lege tenetur: *Lay. l.* 1. *t.* 4 *c.* 3. *Sãch. Fil.* cõtra *Salas, Azor.* qui docẽt: si dubites, an lex sit acceptata, ea te nõ teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita, quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet, *Laym. loc. cit. num.* 35. *Sanch. d.* 40. *&* 41.

V. Si cras sit ieiuniũ, & post examẽ dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò si hodie sit ieiuniũ, & dubitas, an sit duodecima noctis non licẽt, quia Præceptum est in possessione, cùm constet hodiernũ diẽ esse ieiunij, & dubium sit, an trãsactus, *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubiũ deponẽdi, v.g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimã, alia nõ, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint, quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licẽt vtrũlibet sequi, nisi sciã vnum errare. *Lay. & alij cõmuniter.*

VI. Si

VI. Si dubites, verum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere, *Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18.* tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione: tū quia grauis est irreuerentia. Quanquā contraria sententia, *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. n. 36.* probabilis: *Dianæ* verò, *to. 2 tr. 4. de Sacr. r. 29.* tuta etiā in praxi videatur; eò quod lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio; factum præsumi nō debeat: neq; cēseatur irreuerēs, qui iuris præsūptionē sequitur; V. inf. *l. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. ar. 2. & de Lug. d. 15. n. 41.*

VII. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat; quod post veritatis inquisitionem depelli non possit: debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest, quia dubiū superueniēs bonæ fidei possessori, obesse non debet, vide *Sanch. l. 2. de matr. disp. 41. n. 47. Bonac. loc. cit.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere, *Suar. Vasq. Lugo, Diana p. 2. t. 6. misc. r. 49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. dub. 4.* putat non teneri: quod *Laym. l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed ad partē eius pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. r. 32.* amplectitur, vt probabile.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum. Cap. III.

RESP. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauar. Azor. & cæteri.*

Resp. II. Licet operari cum conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium quod sit scrupulus; sed sufficit, quod contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile, *Sanch. lib. 1. cap. 10. Reg. Becan. Filliuc. num. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua Doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios

varios cõsulunt,& fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v.g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium de lecto, vel nõ lecto, aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœco quodã modo in externis actionibus versari. IV. Habère reflexiones extrauagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli prȩsentis sunt hȩc duo 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliàs expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti, ac pij, acquiescere; non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tamquam regulam, intueri. *S. Ant. Syl.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas *Filliuc. c. 4. n.* 122. V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat. *Azor. l. 2. cap.* 20. *Vasq. Sanch. Filliuc. t.* 2. *cap.* 4. VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis: VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem, pertinax frangat suum iudiciuḿ: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt, 1. Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alij, & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, posse liberè agere, quod vult, nisi certum, & euidens sit esse peccatum; vide *Vasquez in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiù

diti dubitat. Vnde suadet *Layman.* vt scrupulosus nunquam cōfiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sà v. Dubiū, Sanch. Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusq; priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita vt non possit rectè rē examinare. Vnde estò aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cùm tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatē confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat. *Kon. Lay. Bon. Azor. Becan.* IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè si semel ad satietatem audiuerit) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet, vide apud *Lay. hic c. 6. Fill. Sanch. hic. & l. 2. de matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum lib. 6. toto Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bon. d. 1. q. 4. p. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

De natura, & obligatione Legis in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Lex, siue Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio: Interim cùm à superiore non cōmunitati, sed alicui tantùm; aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantùm. *Suar. Laym. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Vnde resolue.*

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad Consilium: cum hoc tantùm dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de iustitia, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi, idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez.* etiam obligare, licèt contra iustitiam legis sint rationes probabiles, quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubi-

dubitationem mouere possit. *Suar. lib. 1. cap. 9. Bon. p. 8. n. 11.*

IV. Leges, & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tollerentur. Nec obstat, quod sententia Iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est precisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua, & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos, repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorunque leges, & acta ratificat: *Less. lib. 2. cap. 29. d. 9. Salas d. 10. s. 3. num.* 14.

V. non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D. Thom. p. 2. quæst. 90. Laym. lib. 1. t. 4. cap. 3. Molina, Salas, Suar. & alij communiter.*

Dub. II. Quotuplex est Præceptum?

Respondeo, Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore; v. g. Honorandi sunt parentes non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. Vide *Beccan. in 1. 2. t. 3. cap. 1. quæst. 3.*

II. In Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia; v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi (excepta circumstantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris Positiui est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta positiua mutari, & variari possint, ac soleant: naturalia verò semper maneant, vide apud *Scolasticos, & Less. lib. 2. de Iure, & Inst. cap. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris Diuini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuiditur in præcepta Veteris, &

Nouæ

nouæ Legis. Lex vetus continebat præcepta Moralia, Cæremonialia, & Iudicialia, de quibus vide *D.Th.* 1. 2. *d.* 3. Lex noua, continet præcepta supernaturalia Fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

Dub. III. An vis, & substantia Legis positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis.

Resp. Etsi ita sentiant Canonistę, itē *Nauar. Azor. &c. citati* à *Lay. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia, hæc cum alijs nouissimè damnata est ab Alexandro Septimo definiente, leges non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox, vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed a Christo *Vasq. Suar Molina, &c.* Vnde à *Lay. loc. cit.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias (vt Principibus, Imperatorias) promulgare per suas Diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisq; tenetur eam seruare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum; durat legis obligatio, donec elabatur decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, siuè Imperatoria sit, siuè Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti, & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem; sed annorum plurium, nempè quadraginta, *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legē promulgatā paratus sis suscipere, & data occasionè etiā obserues; sed alij pleriq; è cōmunitate nō recipiāt, nec recepturi videantur tunc saltē ab ea excusaberis per discretionē.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legē, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum

tem-

tempus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem

VI. In dubio, num lex abolita sit, nec ne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. Vide *Azor. l. 5. c. 4. Lay. hic cap. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

Dub. IV. An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sine peccato; idque graui, aut leui, prout, & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantijs, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita *Theol. commun. S. Thom. Suar. Salas, &c. Vnde resoluuntur hi Casus.*

I. Grauiter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cum res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant; *Suar. Laym. & alij ex communi.* v. g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. Vide *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumstantiarum, vt, v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia a pomo in Paradiso in se quidem parua, grauissima tamen erat ex circumstantia finis, *Suar. l. 3. cap. 25.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior præcipere sub culpa tantùm leui; quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo, ita etiam potest obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. loc. cit.* contra *Vasquez.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc. I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in summ. ver. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris positiui, aues, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, vt iubemus, inter-

interdicimus, in virtute Sĉtæ obedientiæ: vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus. &c. III. Si pœna magna adiicijatur; vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternę, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vsus, & consuetudo, inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Lay. c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.*

De subiecto cui datur Præceptum. Cap. II.
Dub. I. Quæ persona præceptis obligentur?

RESP. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum trangressione peccent. Quod addo pręter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa *Filliuc. tr. 21. c. 11. q. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tract. 4. cap. 10* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cum sit directiuum, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neque aliàs trangressio ad culpam imputari potest. *Vnde resolue hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuã, & pęnam, siue directè: indirectè tamẽ, & quoad vim directiuã, & ex æquitate quadam tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Th. q. 96. ar. 5. ad 3. Sylu. Suar. Bon. Lay. l. 1. t. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti; vide *Filliuc. t. 21. cap. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam cathecumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarũ materia eorum ætati, est conueniens (v. g. confessionis annuæ, secundùm *Nauar. Henriq. & Azor.* item abstinentiæ à carnibus, auditioni sacri secundum *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimoquarto, puellæ duodecimo, absolutò. Ita *Sotus, Vasq. de pœnit. q. 90. art. 2. Sa v. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus licitè

dantur

dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis, non tamen ebrijs, cum legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento, vide *Laym. lib.* 1. *t.* 4. *cap.* 10 *Bonacin. par.* 6. *&* *Sanch.* 1. *Moral. cap.* 12.

V. Clerici cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l.* 1. *de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam; Vnde nec à Principe sæculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales (v. g. sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum, nisi hæ sint pœnales, tunc enim, quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, *v.g.* vel alia vendant vltra pretium à Principe statutum. Ita *Molina*, *Suar. Sal. Tan. vide Lay. loc. cit.* quia Ius Naturæ exigit, vt vendant pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

Dub. II. An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantū loco, vrbe v.g. vel Parochia obligat; aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunr ad seruiendum.

Respondeo. Non obligari. Ita *Nauar. Sanch. Less. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 8. Ratio est, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. cap.* 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos Casus.*

I. Si

I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi, *Bonac. p. 6. Laym. cap. 11. num. 5.*

II. Si quis die ieiunij, aut festo sit in loco alio non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, & exercere seruilia, *Lay. l. cit. ç. 11. Bon. &c.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabathis intra Natiuitatē, & Purificationē, vesci carnibus. Item in loco, vbi Tridentinū non est receptū, validè (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum, *Suar. Sanc. l. 1. c. 12. Leß. &c.*

IV. Potest quis discedēs manè ex oppido, vbi non est ieiuniū, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domū, vbi est ieiunium, nec tunc vbi domū venerit, tenebitur ad seruandū ieiunium ista die, cùm illud iam violauerit, ideoq; seruare non possit; tenebitur tamē domi ad abstinētiam à carnibus, cū illa adhuc possit ibi seruari, eò quod sit diuidua. Vide *Sanch. loc. cit. Leß. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiuniū, sciatq; se certò peruēturū vesperi ad locū, vbi nō sit ieieuniū, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit (cū ista abstinētia sit diuidua) potest tamē ibi manè ientare, & meridie prādere, vt contra quosdā docēt *Leß. & Sanch. sup.* VI. Probabile etiā est, & in cōsciētia securū, quod docet *Sanch. l. 3. de matr. d. 18. & 1. mor. c. 12. contra Nau. Suar.* peregrinos, antequā excedant proprio territorio, nō teneri implere præcepta, quę eos ibi deprehendunt; v. g. nō teneri eū mane audire sacrū die festo, qui ante prādiū vēturus sit aliò: vbi non sit festū, quia si māsisset suo loco, vbi pręceptū obligabat, poterat differre ad id tēpus: quando autē peruenit ad alium locū, desinit obligari. Nec ostat, quod prauidēs impedimētū, teneatur præuenire, quia id tunc tantùm verùm est, quādo manente vi precepti, quis est impediēdus: hic autē ab obligatione pręceptiabsoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest nisi quid obstet. *Sanch. 1. mor. c. 12. & l. 3. de mat. d. 18. num. 21.*

Dub. III. An peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum

locorum. Ita *Laym. Sanch. Azor. Konib. Less. Reginald. Filliuc. contra Nauar. Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonac. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoq; sint extra eorũ iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri, quia id nō est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admissa punire possint: hoc enim consuetudo recipit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *Regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. Vnde resolues hos Casus.

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo, non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est. Intellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. loc. cit. tr. 3. cap. 12. num. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormitan. Reginald. Sanch. num. 36.*

Dixi 2. *Præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum, *Laym. cap. 12. num. 3.* Vnde resoluitur hic Casus.

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationē abstinere à carnibus, quia priuilegium eius comedēdi tunc carnes, non est personale, sed locale, ideoque expirat extrā locum, *Laym. loc. cit.*

Dub. IV. An peregrini teneantur præceptis iuris communis, si non sint in vsu in loco, vbi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita *Sanch. 1. mor. cap. 12. Suar. Laym. &c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum

iter

iter habeat, poteſt inter Natiuitatem Chriſti, & Purificationem, in Belgio ſabathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadrageſimæ carnibus veſci, *Sanch. Suar. Bonac. p. 6. nu. 61.*

II. Si quis ex Diœceſi Catholica, v. g. Hildeſio, vbi verus Kalendarium adhuc eſt in vſu, veniat in aliam, vbi nouum eſt receptum, v. g. Monaſterium; poteſt, ſi ibi Quadrageſima præterijt, carnibus veſci, vt docent *Sanch. loc. cit. Salas n. 69. Bonac. n. 64. Leſſ. l. 4. cap. 2. d. 8.* qui tamen contrariam ſententiam ſuadet in praxi, licet hæc tuta ſit vt etiā docet *Lay.* ita neceſſariò tenendũ eſt cum quadrageſima omnes obliget, & vna vice ſeruanda eſt.

Addidi *ex Diœceſi Catholica*: quia ſi Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non ſunt, tenetur ibi ſeruire nouum Kalendarium, ad vitādum ſcandalum, & contēptũ Eccleſiæ Catholicæ. Vide *Laym. lib. 1. t. 4. cap. 11. num. 8.*

De modo quo obſeruanda ſunt præcepta. Cap. III.

Dub. I. An debeant impleri ex charitate?

RESP. Poſsũt impleri ſine charitate niſi hanc in ſubſtantia includāt; vt v. g. præceptũ dilectionis Dei. Ratio eſt, quia tantũ præcipitur ſubſtantia actus incluſi in præcepto, v. g. vt honoretur parens, non autē finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Th.* 2. *q.* 100. *ar.* 10. Interim certũ eſt, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti ſit meritoria, iuxta illud. 1. *Cor.* 13. *Si linguis hominũ loquar. S. Th. Suar. Sāch.* vnde reſoluuntur ſequen. Caſus.

I. Si quis ieiunet, vel interſit ſacro, ob vanam gloriam, vel etiam, vt furetur, poteſt nihilominus implere præceptum, etiam per actum, ex circumſtantijs peccaminoſum: quia implet ſubſtantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. moral. cap. 14. Laym. l. 1. t. 4. cap. 4. nu. 6. Card. de Lug. diſ. 22. ſ. 2. nu. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factũ, pœnitentia ſacramētalis, licèt actus ipſe ſit peccatum. *Iidem. ll. cc.*

Dub. II. An ad impletionem præceptorum requiratur. intentio ijs ſatisfaciendi?

Reſp. Quod non. Ita. *Sanch. Vaſq. 1. 2. q. 100. ar. 9. & alij communiter.* Ratio eſt, quia lex tātùm pręcipit liberam operis externi

executionẽ, v.g. auditionẽ sacri: nõ autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere: siue vt alij loquuntur, præcepta nõ obligãt ad obedientiã formalem, hoc est vt aliquid fiat, quia præcipitur, sed tantùm ad materialem, siue, vt fiat, quod præcipitur, *vide inf. lib. 3. tr. 3. cap. 1. d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus. I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorãs esse diem festũ liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neq; vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diẽ festũ, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti, *S. Th. Hen. Fill. t. 5. cap. 7. q. 7.* II Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges, quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantùm obligant ad substantiam actus, *Suar. Azor. Less. Laym. num. 6.*

Dub. III. An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vasq. l. c. Less. l. 2. c. 7. dub. 10. contra Nauar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis iniuncti: ergò illa posita, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v.g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec. 3. quod voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animo non implẽdi, non satisfaciat. Ratio, est quia hę, & similes obligationes proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorẽ se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatẽ, nempè vltra substantiam operis præcepti, *Kon. n. 309. vide Less. loc. cit. & Laym. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoq; proposuit ad satisfaciẽdum præcepto repetere, etsi deinde nõ repetat, satisfecit tamen præcepto: *Suar. Kon. Card. de Lug. &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum (vel, si

non

non sit vltimum, intendens non audire aliud) licèt intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subiectus legislatori, *Card. de Lug. loc. cit.* III. Is qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalē cū animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit, *Sanch. Salas, d. 9. num. 33. Card. de Lug. de Euchar. d. 22. s. 2. num. 21. contra Suar.*

Dub. IV. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est.

Resp Quod sic. Ratio, est quia, cum lex detur hominibus, non brutis, ideoq; humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siuè humani, siuè Diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est; vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum; v.g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis, vide *Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus. I. Qui audiuit sacrū die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunq;, aut nescius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum, *Suar. Sanch. Salas, d. 9. num. 32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit actus humanus defectu voluntarii, *Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 212.* Dixi *prorsus violénter.* Quia si famulus, v.g. metu Domini, aut puer metu magistri sacrū audiat (esto non sit auditurus, si magister abesset) is etsi peruersa volūtate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio est, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Sal. loc. cit. Lay. lib. 2. t. 4. c. 4. n. 12.*

III. Recitans Horas sola intentione legēdi, vel addiscēndi, non satisfacit; vti nec ille, qui vadit ad sacrum tantùm, vt oculos pascat; cum alio colloquatur, vel expectet amicū, *Card. de Lug. loc. cit. n. 23.* IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, v.g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

Dub. V. An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

Respondeo Primò. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad

B Horas

Horas ratione ordinis, & beneficij, satisfacit vna recitatione, *Sanch.l.1.c.14. Salas, Bonac.p.10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votū, & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerùmq; non implētur per actū aliàs debitū; quia hæc plerùmq; non est mens vouentis, & Cōfessoris. vide *Sua. t.4. in 3.p. Sanch. 1. moral.c.14.*

Dixi, *Plerùmque;* quia subindè Confessarij iniungunt opus aliàs præceptū. III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v.g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas, loc. cit.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo vnum non impediat alterum. Est cōmunis. Et ratio est, quia plerùmq; temporū diuersitas nō præcipitur, *Suar. Azor. p.1.l.7.c.5. Sanch.l.1.c.14.* Vnde resolues.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliaue ratione debitas, *Bonac. p. 10. num. 8.*

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas: eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. 1. moral. cap. 14. n. 12. Maior. in 4. d. 18.* sed hæc in conscientia non est tuta, vt communiter dicunt DD.

Dub. VI. An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuersa, ita vt licèt sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantùm peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima speciei distincta, vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata; quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. Ita *Sanch. l. 9. de matr. d. 15. Vasq. 1.2. d. 9. Salas, C. de Lugo d. 16. n. 245.* Vnde resoluuntur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in quadragesimam

mam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque ex confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis: in posteriore cultus Dei, *Laym. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

II. Qui violat votum, & iuramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniuncta pœnitentia audiri debet, *Card. de Lugo loc. cit.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterũ contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa, *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. C. de Lugo loc. cit.*

Quæ excusent à transgressione præcepti. Cap. IV.

Dub. I. An ignorantia excuset?

Resp. Si sit inuincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionẽ præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere, *S. Aug. S. Th. Sanch. 10. moral. c. 16. & cæteri communiter contra Palaum.* Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cenet, aut carnes comedat, non peccat; similiter in alijs; vt si occidas hominem, putans esse feram, *Bonac. quæst. 8. par. 3.*

II. Si in aliqua re tantùm aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt v. g. si quis cognoscat fœminã, quã scit non esse suã, ignorat autẽ esse consanguineã, is fornicatiõnẽ tantũ, vel adulteriũ cõmittit, nõ incestũ. *Lay. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

Dub. II. An metus excuset?

Resp. I. Si ex metu facis, quod simpliciter malũ est, peccas quidem; minuitur tamen per metũ malitia; quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædam non obligent, cum

 eorum

eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum, & tunc si ex metu talis incommodi,quis tale præceptũ omittat,nõ peccat,cũ præceptum non liget.Est communis. Vnde resolue.

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licèt violare; nec quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcæpto positiuo, tam diuino, quàm humano,sed quandoq; etiam ab affirmatiuo naturali, &sic (vt *Sanch.* 1. *mor.c.*18.) nõ tenetur quis cũ periculo vitæ integrè cõfiteri, seruare depositũ, implere votum,succurrere proximo extremè indigenti, *Bec.t.*2. *lib.* 3. *c.*6. *Azor.*1.*p.lib.*1.*c.*11.*Lay.lib.*1.*t.* 4. *cap.* 14. Excipe tamen casum, de quo infra*lib.*2.*t.*3.*cap.*2. *d.*1.

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit ad conseruandũ bonũ, aut aduertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria,tũc lex illa obligat cum periculo vitę,vt v.g. si Dux mandet militi, non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis, *Lay. l. c.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cũ periculo vitæ, aut similis incommodi. Vide *Sanch.* 1. *mor. cap.* 18. vt, si v.g. cogaris metu mortis contrahere cum cõsanguinea in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consumare: quia cùm matrimonium esset irritum; fornicareris, quod intrinsecè malum est, *Sanch. de matr. lib.*7. *d.* 5. *num.* 4.

V. Per accidens interim accidere potest,vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis, vt v.g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odiũ fidei, vel contemptum Religionis, vide *Sanch. loc. cit. Kon.* 3. *p. t.* 2. *d.*13. *dub.* 12.

Dub. III. An excuset impotentia totius, vel partis.

Resp. 1. Cum ad impossibile nemo teneatnr, certũ est, quod impotentia excuset, etiam illa cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem.

Resp. 2. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio, seu finis præcepti, tũc qui non potest seruare totum, debet seruare partẽ, quàm potest.

Quod

Quod si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantùm, quo moraliter impleri censeatur integrum preceptum) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis, 3 ex iudicio prudentũ. 4. ex cõmuni vsu. Ita *Sanch.* 1. *mo.c.*19. *Lay. l.*1.*t.*4.*c.*19. Vnde resoluuntur hi Casus. I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt, *Lay. loc. cit. Bonac.* II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur, ij quibus potest, ita *Laym. loc. cit. & Bon.* III. Qui potest notabilem partẽ sacri (v.g. vsque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut cõmodè potest cũ alio (& solet) teneteur; alioquin non. *Ibidem, vide infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorũ Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibid. & Suar. Az. Bon. d.*1.*q.*8.*par.*1.

Dub. IV. An excuset dispensatio?

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatẽ habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis: *Sanch. Azor.* 1. *p. l.* 5. *c.* 15. *Salas*, *d.* 20.

Ratio est, quia cũ sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi. 1. *ex iusta causa*; quia si temerè, & sine causa dispenset, tenet quidẽ dispensatio, peccat tamen tàm dans, quam petens dispensationẽ, cõtra ius naturale, dictans partẽ debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l.* 8. *d.* 18. *Suar. Filliuc. n.* 438. & quidẽ, vt vult *Suar.* mortaliter; venialiter, vt *Põtius* apud *Dian.* quem vide *p.*8.*t.*3.*r.*8.9.*&* 10. Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autẽ causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cũ, vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonũ, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnũ aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest: *Dian. p.*8. *t.*3.*r.*27. *&* 28. contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*; quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iusta causa, inualida est, ac proinde non excusat à trangressio ne præcepti. Ratio, est

quia

quia, qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l. 6. cap. 19. Sanch. lib. 8. de matr. d. 17.* Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege superioris, 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorē recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni cōmunitati, vt non conueniant alijs. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue quando est necessitas, & periculum in mora. *Dia. par. 8. t. 3. r. 12. ex Gran. Salas, Gordon, & Palau,* qui addit. 5. Si cōsuetudo præscripserit, vt inferior dispēset. *vide Dian. loc. cit. r. 95.* 6. Quando est dubiū negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum *Palaum* non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate, *Barbos. Dian. par. 3. t. 6. r. 28. par. 4. t. 3. r. 46. p. 8. t. 5. r. 72. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine iusta causa, etiam à Papa facta, est inualida: vt *Sanch. Suar. locis citatis.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (& temerè dispenset) reipsa tamen sit, *Sanch. l. c. Sa, Salas, num.* 81. Similiter si dispenset, causa, quæ re vera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. r. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validā censeri, eo quod præsumatur in fauorē actus, ne pereat, probabile putat *Sanch. &c.* cū *Dian. p. 3. t. 6. r. 9. p. 4. t. 3. r. 45. 64. p. 8. t. 3. r. 62.* contra *Mol. &c.*

V. Habēs potestatem generalē dispensandi, potest etiā secū dispēsare directè, & immediatè. *Sāch. Dia. p. 8. t. 3. r. 16.* cōtra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum. (modò causa sit iusta) Item data sine vllis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. par. 8. tr. 3. r. 17. 76. par. 4. t. 4. r. 118.*

VII. Qui impetrauit dispēsationē (v. g. in impedimēto dirimēte matrimoniū) & per ignoratiā, vel simplicitatē expressit causam falsā, eū validè contrahere matrimoniū, dicit *Pontius de matr. l. 8. c. 16. ex Cap. Cum inter,* sed cōtrariū tenet *Palaus to. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex Cap. Sup. litteris, vide Dia. p. 8. t. 3. r. 69.* VIII. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *v. Lay. l. 1. t. 4. c. 22.*

IX. Pec-

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. *Nauar. Sanch.* 18. *de matr. n.* 8. *Filliuc. t.* 10. *n.* 314. *Salas disp.* 20. *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit: *Sanch. Beia.* contra *Suar. vide Dian. p.* 8. *t.* 3. *r.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradũ, vel saltem à Confessario. *Marcus Leo in praxi p.* 1. *f.* 34.

Quæres. An cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ. 1. Si tantùm impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *vide Dian. p.* 8. *t.* 3. *r.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit: v.g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem feminæ; licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficiũ per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facilè reuocari: v.g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tẽtationes, quæ postea cessant, an reuiuiscat votum, vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatẽ, & postea cõualescit, an teneatur recitare, ieiunare, &c. Affirmat *Sãch. Amicus, Portel. Bon. Leo &c.* quia alias nõ esset iusta. Negatiuã tamẽ sentẽtiã probabilẽ, & in praxi tutã esse cẽset *Dian. p.* 8. *t.* 3. *r.* 24. *ex Sal. Gran. &c.* si quidẽ dispensatio fuerit absoluta, quia obligatio legis semel extincta, non reuiuiscit, & quod destructũ est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *vide Suar. de leg. c.* 22. *Lay. Præpos. &c.* qui rectè id cõcedunt, quãdo nõ est de re diuidua, & successiua; alias negãt. Vnde supposita probabilitate sententiæ negatiuæ: *Gran. Dia. &c.* sequẽ. Casus (in quibus tamẽ alij melius contrariũ sentiunt) resoluũt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbũ in esu carnium, potest

reit vesci, licet omnino conualescat. II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. r. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere dictum est supposita probabilitate sent. negat. quia re vera improbabilis est vnde, & casus prædicti.

APPENDIX.

De dispensationibus Sacræ Pænitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa huius rei praxim pœnitentibus, & Confessarijs vtilia hic subnectere.

Et quidē tria potissimū circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirū casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formalē literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario cōmittitur, quarū verba nōnulla, quæ difficultatē pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executionē dispensationis, quæ nimirū in ea obseruanda sint: De quibus ex *Bon. Dian. p. 4. t. 4. r. 71. & p. 8. t. 1. r. 103. &c. vsq; ad r. 111. & Marci Pauli Leonis, volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diuersitate diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima. Est in Votis: v.g. vt votū religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similiue ex causa, liceat differre, vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimoniū contraxit) absoluatur ad manendū in matrimonio, debitumque licitè petendū: vt à voto religionis (ob debilitatē viriū per quas eius onera ferre non possit, aut ob metū incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendū matrimoniū.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij; siue ea sint impedientia tantū, siue etiam dirimētia, siuè matrimoniū cū ijs publicè cōtractum sit, siue cōtrahendū, dummodo de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide, siue etiā, quando contracto superueniunt. Circa quæ *Notandū*: 1. Impedimēta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt vni, alteriuè innotuerint, ad forum tamen contentiosum, nō sunt deducta: 2. Etsi aliqua impedimēta, v.g. cognationis spiritualis, natura sua

sint

sint publica, cũ contrahãtur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest peraccidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem tẽporis, ex quo sunt contracta; 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis; 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscij; 4. per ignorantiã huius cõtractionis. *Tertia*, In varijs censuris, vt, excõmunicationibus, suspẽsionibus (itẽ irregularitatibus) prẹsertim occultis ad absoluendum ab ijs, dispensandũ, rehabilitandũ, &c. Itẽ ad condonandam obligationẽ restitutionis ob horas neglectas: ad cõmutandum onus recitationis horarum, eligendũ Confessorem, etiam pro reseruatis; transeundum ad aliam religionẽ, siuè ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Breuis Apostolici, verba quæ substantialia cõtinent, & difficultatẽ habẽt, sunt hæc.

1. *Si est ita, quatenus si ita est.* Quorũ sensus est: si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarũ Apostolicarum. Requiritur autẽ veritas reiũ narratarũ principaliter quoad essentialia facti v.g. affinitatẽ esse contractã; incestũ cõmissum, & actum, siue tractatũ esse de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrinque consenserint) & periculum reuelationis, ac scandalũ imminere. Secundario autẽ requiritur quoad accidẽtaria, v.g. bona fide actum esse; & similia, quæ tantũ sunt impulsiua, & sine quibus nihilominus cõceduntur tales dispẽsationes; vnde etsi in ijs, vel alijs parui momenti sit erratũ in petione, gratia nihilominus est valida. Vide *M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. Si *Periculũ immineat reuelationis.* Ad hoc enim, vt subsistat dispensatio, requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentũ (intellige, quando id in formula exprimitur) si nõ subsequatur matrimonium, docet *M. Leo. p. 2. f.* 230. Periculum autẽ hoc nõ importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem, & moralẽ credulitatem futurum, vt si resiliatur a matrimonio cõtrahendo, & huius causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. Vide *l. c. f.* 233.

3. *Et scãdalorũ.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequãtur contẽtiones, minæ, pugnę, &c. *Leo. f.* 230. & 317.

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium cõtractũ fuit in facie Ecclesię, coniux ignorans illud impedimentum, fiat

cer-

certa de nullitate prioris sui consensus, & nouũ, validumque liberè præstet(ita tamen, vt in cognitionẽ occulti impedimẽti nõ veniat) *Leo.p.*251. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *r.* 110. Sufficit autem, vt istũ consensũ præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulã maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos corã se, & testibus iterũ copulare. *Leop.* 552. 5. *Postquã dicto Sacerdoti si nondũ satisfecerit*. Verba hæc solẽt esse in facultate absoluendi ab excõmunicatione, v. g. ob percussionẽ Clerici: & importãt cõditionẽ prius satisfaciẽdi parti læsæ, quã possit absolui, hoc est, cõpensandi iniuriã, expẽsas, & omnia damna, quæ ob percussionẽ illã incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriã remiserit. V. *Leon. p.*382. 384. Si autẽ non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promitat se facturũ, cũ primũ poterit.

Resp III. Circa praxin, siue executionem huius dispensationis, hæc facienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorẽ, hoc est, ad ipsũ, qui dispensationẽ (per se, vel aliũ) petijt, qui non debet eas resignare, sed eligere Confesorem talẽ, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundũ cõmissionem dispẽset. Licèt verò quocumq; casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas Dian. p.*8. *t.*3. *r.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur. Primo, vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est. Secũdo, vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Accademia, vel Religiosus habens priuilegiũ, quale cõcessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societatis Iesu quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. Tertio, vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electũ, nisi deprehendat ignorantẽ, mutare nõ potest. *Leo. f.*22. *Dia. p.*8. *t.*3. *r.*104. Contrarium tamen docẽt *Sanch. & Perez de mat. d.*48. *s.*5. *n.*7.

3. Confessor ad id electus, primò debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p.*4. *t.*4. *r.*7. *Leon. p.*1. *f.*54. & 28. Secundò: Debet causæ cognitionẽ, quãdo ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis, nisi habeat ante perspectam: quia non est merus

Execu-

Executor,sed Iudex,cui delegatur potestas dispēsandi.3.In ea debet credere illi,etiā sine testibus,& iuramēto,nisi aliūdè sciat esse falsā,tunc enim dispēsare non debet: *Leo. Dian p.8.t.3.r.* 108. 4.Opera in ipso Breui præscripta,etsi possit moderari, nō tamen cōdonare.5. Etsi nō præscribātur certa verba ad dispēsandū, debet tamē seruare formā à Rituali Romano probatā;& post verba ista. *Absoluo te à peccatis tuis* addere: *Et eadem authoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse,& debere:nec non dispenso tecum, vt idem debitum etiā exigere licitè valeas,In nomine Patris, &c.* Si verò sit absoluendus ab excōmunicatione.Vide *formulam infra l.7.c.*1.*d.6.6.* Absoluta dispēsatione debet lacerare litteras.præcipuè sigillum,ita vt ad probandū seruire nō possint aliàs incurrit excōmunicationem maiorē.*Leo.f.*239.Laceratio tamen ista non est de substantia:quia tātū intēditur,vt nō suffragētur in foro externo.7.Nullo modo debet attestationē dispensationis factæ,neq ipsum Breue, seu diploma reddere, cū pro solo foro cōscientiæ debeat seruire.8.Nihil debet accipere,ne quidē via cōpēsationis pro dispēsatione,etiā pro foro externo facta;ideo enim inscribitur,*gratis vbiq;*alias incurrit ipso facto excōmunicationē maiorē.*Gauant. Dian.loc.cit. ex decla.Card.* Ex dictis resoluūtur sequentes Casus.

I. Confessor per hanc dispensationem eligi non potest, qui tantùm est Doctor ordinis, vel Professor, vel licentiatus Theologiæ: quod enim hic in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de ijs,quę ratione exercitij, non quę ratione dignitatis committuntur. *Leo.p.* 1.*f.* 21.*Dian. p.* 4.*t* 4. *r.* 41.

II. Ex priuilegio Societati Iesu concesso, alij etiā Mendicātes eligi possunt,ob cōmunicationem.Debent tamen tam hi,quàm isti, specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla *Ita Auth. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat, & quidem distinctè merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur,*Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere,an preces nitantur,veritate, quia gratia nō conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse repereris. vide Auth. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri; nec sufficit, ante ei confesū fuisse .Patet ex dictis *Leo. f.*28.

*f.28.Dia.p.4.t.4.r.71.Regin.Pon.*contra *Sanch.Sal. Perez,Palaū* quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Filliuc. Escob. Lezan. Dian. loc. cit & p. 8. t. 3. r. 105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris, cui ius quæsitum est, & executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neq; etiā morte Pontificis: tùm ob rationē allatam: tùm quia officium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian.p.8.t.3.r.89.Suar.Sanch. Garc.&c.*contra *Nauar.Bon.&c.*

LIBER SECVNDVS
DE PRÆCEPTIS VIRTVTVM Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS
De Præceptis Fidei.

Quæ Mysteria Fidei, necessario credenda sint? Cap. I.

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quędam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis; sinè quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sinè quibus inculpabiliter omnissis, finis potest obtineri: *Sanch. moral. cap. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij, necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere Deum esse,& remuneratorem bonorum esse. Iuxta illud Apostoli *ad Hebr. 11. Credere oportet. Trid. sess. 6. c.8.* 2. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Mol.*aut saltem implicitè, vt probabiliter quidam docent cum *Kon. & Lay.*Christū, & Sanctissimā Trinitatē *vid. Escob. ex 2. c. 6. num.* 20. vbi ex *Vasq. l. 2. d. 126.cap.3.* docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum distinctum ab eo, cuius est causa: vide *Dian. p. 3. t. 5. r. 47. &* 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in

in quo alterum implicitè est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia: vide *Schol. & Laym. lib. 2. t. 1. cap. 8.*

Resp. II. Necessitate præcepti quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire crasso saltem modo, & quoad substantiã, tenetur hæc. 1. Symbolũ: 2. Orationẽ Dominicã: 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ: 4. Sacramenta maximè necessaria; vt Baptismũ, Eucharistiã, & Penitentiã: reliqua autẽ tũc, quando vult suscipere: *Suar. Sanch. Fil. n. 39.* Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter: aut eo ordine, aut ijs verbis, quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse a Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respõdeat: *Bonac. Laym. loc. cit. cap. 9. Sanch. lib. 3. cap. 3.*

II. Quamuis sit præceptũ Ecclesiæ dicendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationẽ Angelicam; velitq; *Barbos. p. 3. c. 27.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nauar. & Lopez* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucẽ, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessariũ est, vt rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere sufficientẽ cognitionem articulorũ. IV. Falsa est opinio quorundã Canonistarũ, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaq; dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere; quod sæpè contingere; docet *Azor. & Becan.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet penitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis, cum per eam plurimi grauiter peccent: *Ledes. Azor. d. l. 8. c. 8. Trullench. l. 1. cap. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ

ſub mortali ſcienda eſſe, dixi. Ratio eſt, quia licet peccarint omittendo diſcere: poſſunt tamen de hoc dolere, cum propoſito diſcendi *Sanch.* Quod ſi tamen ignorarẽt ea, quæ neceſſitate medij ſcienda ſunt, deberent inſtrui ante abſolutionem: *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. *Sanch. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 21.

VIII. Parochus ſuas oues (ſicut parens liberos) tenetur ſub mortali per ſe, vel aliũ docere ea ſaltem, quæ ſub mortali ſcire tenentur *Sanch.* 2. *mor. cap.* 3. *Fill. Palaus; Trull. l.* 2. *c.* 1. *Kon. & c.*

Quando obliget præceptum fidei. Cap. II.

RESp. I. Præceptum fidei internum obligat. 1 Pueros inter fideles educatos, quando rationis vſu perfectè conſecuti myſteria fidei audiunt, apprehenduntq; quod illa credere ſit res neceſſaria ad ſalutem, peccantq; mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. tom.* 2. *d.* 3. *p.* 3. addens, plurimos eorum excuſari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quãdo ratio incipit dictare, res fidei ſufficienter propoſitas eſſe, & contrariã ſectã eſſe falsã, *Sanch. l.* 2. *mor. c.* 1. *Kon. d.* 14. *de fide, Fill. numer.* 25. 3. Quando vrget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire ſcrupuloſis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentẽ ad alia obiecta, facilius ſuperant. Et in his duobus caſibus præceptum obligat per ſe, in ſequentibus per accidens. 4. Quando tẽtatio vrgens contra alias virtutes, aliter ſuperari nequit. 5. Quando facienda eſt profeſſio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus eſt actus alterius virtutis; v.g. Spei, Charitatis, Penitentiæ, quæ fidem ſupponat: *Bon. q.* 2. *p.* 2. His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis: vide *Dia. p.* 5. *t.* 13. *r.* 19. Ex ijs reſoluũtur hi caſus.

I. Hæreticus quandiu ſuam ſectam iudicat eſſe credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere: quia fides non dum eſt ſufficienter propoſita, ageretque imprudenter: *Sanch.* 2. *mor. cap.* 1. *Laym. lib.* 2. *t.* 1. *cap.* 10. *&* 12.

II. Quando ijs, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſũ eſt a puerõ, nos abijcere, & perſequi Verbum Dei, eſſe idololatras, peſtilentes, deceptores, ideoq; tanquam peſtes fugiendos, non poſſunt ſtante hac perſuaſione, ſalua conſcientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cum non dubitent, ſe eſſe in bona via: *Laym. cap.* 10. *Sanch. lib.* 2. *cap.* 1.

III. Si

III. Si talibus oriatur dubiũ de sua secta, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen (quod si negligât, peccât cõtra fidẽ, cũ non adhibeant media ad implendũ præceptũ Fidei. Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti: *ibid. vid. Ferdin. de Castro Palao, tit. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. II. Præceptum exterius fidẽ confitendi, iure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda priuatiuè, vel cõtrariè subtraheretur: Dixi *priuatiuè*, vt si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundãs. Dixi 2. *contrariè*, vt si alioqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo, v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contẽptus religionis, scandalũ, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tũc videtur præceptus, quando est necessarius ad finẽ præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas: *S. Th. 2. 2. q. 2. ar. 2. Suar. Reg. Filliuc. t. 22. c. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hic casus.

Si hæretici conculcent imagines, alijsue iniurijs fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Filliuc. tom. 2. tr. 22. cap. 3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel Officiali. *Sess. 24. cap. 22. de reform.*

II. Prouisi de canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia, idque non tantum coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibidem*, addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciat suos: vide: *Sanch. l. 2. c. 5. Barbos. de potestate Episc. 3. p. ar. 61. n. 29.*

III. Primates. Archiepiscopi; Episcopi in prima Synodo prouinciali, cui interfuerunt. *Trident. sess. 25.*

IV. Extendit Pius Quartus hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Redi lq. t. 2. quæst. regul. q. 72.* Ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios

promouet ad talem gradum, sine præuia professione: vide *Fill. t.22.c.3.q.11. Barb. in remiss.24. n.* 12. verum vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch.c.3.n.4.* Vnde resoluitur. I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesijs tantùm Collegiatis, vel de beneficijs tantùm simplicibus.

II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nauar. & Sanch.* probabilius tamen est, & teneri personaliter, vt docet *Filliuc.* Ratio est, tum quia aliàs non videtur fieri satis iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet *Glossa* apud *Filliuc.* tum quia ita decidit *Rota* apud *Garz. lib. 3. de benef. cap. 3.*

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri. Cap. III.

RESP. Nullo casu licet, siuè voce, siuè alio signo fiat, dicente Christo, *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò, & si licitum non est mentiri; seu simulare, quod non est; licèt tamen dissimulare, quod est, siuè tegere veritatem verbis, alijsue signis ambiguis, & indifferentibus, ob iustam causam, & cum non est necessitas fatendi. *Est com. S.Th. Kon.d.15. dub. 2. num. 9. Laym. lib. 2. t. 1. cap.* 11. Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siuè publica authoritate, siuè priuata, nullo modo potest, vtendo restrinctione mẽtali, aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multò minus dicere, se esse Hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum: *Azor. Filliuc. cap. 3. num. 67.*

II. Qui rogatus, seu priuata, seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari; non teneri se, nec velle alijs dicere, quid ipse credat, ác simili modo tergiuersatur, non videtur negare fide, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari licet; vt habet *Kon. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse: *Kon.d.15.dub.2. Nauar. Azor. Sanch. Bec.c.9.q.4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit; quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum eius opera oues indigent: vti cõtra,

tra, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere: *Reg. l. 17. n. 26. Becan. c. 9. Fill. n. 75. &c.* IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si alijs rogatis, an fidem negare vellent, ijsq; respondentibus, quod non, tu taceres: *Ibid.* vide *Bon. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse; v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse; *Sanch. num. 19. Bec. Reg. Filliuc. n. 88. &c.*

VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpè melius est ad Deo honorem, & vtilitatem proximi, tegere fidẽ, quã fateri; vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur: v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Vnde temerariũ plerumq; est offerre se vltro: *S. Th. Sanch. Lay. c. 11. n. 8.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem regere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infideliũ, quę aliũ vsũ non haberent, quã quod essent signa professiua falsæ religionis, seu cultus: vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs, item incensio thuris aut genuflexio coram idolo: itẽ sũptio cęnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Filliuc. n. 8. & 9. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) vti vestibus, & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quam profitendæ religionis: quales sunt vestes talis nationis (non religionis) quibus vterentur, etsi conuerterentur; sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus; vt saga prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idem dicendum est de signis, quibus Iudæi vtuntur, v. g. flauo annulo in pallio, Francoforti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis hominũ ab alio; & non pro-

professiua fidei Quæ sententia probabilis est: v. *Sanch. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Kon. contra Caie. Nau. Tolet.*

X. Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica; & periculum graue ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandum fidẽ vesci carnibus die prohibito: quia præceptũ Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Neque hoc est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantijs fieret signum professiuum fidei, vt si v. g. in odium fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. *Sanch. Azor. Bec. & cõm. l. c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorũ, deducere funus; assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiua fidei, vel communis cum hæreticorũ sacris: *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis alijs, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iuxta causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum; seclusis alijs, quia non est aliud, quam obligare se ad eum erudiendum in fide catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis; alioquin licèt v. g. vt quis spectet tanquam comœdiam, modò desit scandalum, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri: de quo vide *Bec. Filliuc. Sanch. loc. cit. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si Princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, et iamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt à fide discedant: cum tamen re ipsa contrarium, vel videatur (nã obedientiã suorum aliter exercere potest, & hæc res, ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licèt obedire. Atq; ita bis scripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. cap. 4. num. 27. Filliuc. & Azor. locis citatis.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem, etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote catholico; *Kon. d. 15. d. 3. Pal. t. 4. d. 1.*

*d.*1.*p.*17.*n.*12.13.14. teſtaturque contrahens cæremonia illa, ſe illū agnoſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſecè mala, *Mald.*2.2.*q.*2.*a.*3. quia authoritas Miniſtri, & conſequenter doctrina eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Miniſter iſto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magiſtratu ciuili, vel potius teſtantur ſe contraxiſſe; modò prius, vel poſterius ritu catholico contrahant, quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

De infidelitate, & vitijs Fidei oppoſitis. Cap. IV.

Dub. I. Quid, & quotuplex ſit infidelitas.

RESP. I. Infidelitas generatim eſt triplex. *Prima*, dicitur Negatiua, eorum ſcilicet, qui nihil vnquam de fide audiuerunt. Quæ non tàm eſt peccatum, quàm pœna peccati, quia ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda*, dicitur contraria eorum ſcilicet, qui fidem ſibi ſufficienter propoſitam, vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. *Tertia*, dicitur Priuatiua, quod priuatiuè opponatur fidei: & eſt culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei: *S. Thom. Sanch. Vaſq. Laym. cap.* 12.

Reſp. II. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi fidei, eſt triplex; ſcilicet Paganiſmus, qui fidei nondū ſuſceptæ, Iudaiſmus, qui fidei ſuſceptæ in typo, & Hæreſis, quæ fidei ſuſceptæ in veritate repugnant. Apoſtaſia à fide reuocatur ad hæreſin, a qua tantùm differt, quod hæreſis ſit error fidei ex parte tantū contrarius; apoſtaſia vero ex toto, *S. Th. Lay. loc. cit.*

Dub. II. De Iudaiſmo. Quæritur hic tantùm quæ communicatio cum Iudæis ſit interdicta Chriſtianis?

Reſp. I. His caſibus, qui colliguntur ex *c. Nullus, c. Omnes, c. Iudæi* 1. Non licèt cohabitare. 2. Nec conuiuijs intereſſe. 3. Nec vti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere: emere tamen licebit præſcriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipſorum domibus. 7. Ijs non famulari. 8. Nec ſeruituti ſubijci. 9. Prohibentur publicis officijs inter Chriſtianos fungi. 10. Vetitū eſt eorum azymis veſci. Quibus addit *Azor.* prohibitum eſſe, accedere ad eorū nuptias,

festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare,&c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis: tũ vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum persuasionis. Vide *Lay.l.2.t.1.c.12.& 17.Sanch.l.2.c.31.Filliuc.tr.22.c.5. num.128.*

Resp.II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis (*c.Constituit.* 17.*q.*2.) quæ non nisi ob peccatum mortali imponi solet. Dixi, *ex genere suo*; quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatem, aliamue causam rationabilem (si tamẽ non sit periculũ perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali; aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter vide *Aut.supra cit.& Bonac.loc.cit. item Laym. l.* 2.*t.*1.*c.*17.

Dub. III. Quid sit Hæresis.

Resp. Hæresis est error intellectus liber, & pertinax contra fidem, in eo, qui fidẽ suscepit. Ita cõmuniter *Suar.Bec.c.*14.*q.*2. Vnde patet, ad hæresim, vti, & apostasiam, duo requiri: 1. Iudiciũ erroneum, quod est eius quasi materiale: 2. Pertinaciã, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter, & mordicùs suũ errorẽ tenere, aut tueri: sed est eũ retinere postquam contrarium est sufficienter propositũ; siuè quando scit, contrariũ teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum iudicium præferat; siuè id fiat ex vana gloria, siuè libidine cõtradicendi, aliaue causa. Ita *Sanch.Vasq.Lay.l.*2.*t.*1.*c.*13. *& alij comm.* Ratio, quia tunc putat, iudiciũ Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentũ credendi, quæ est vera pertinacia: quã cũ *Kon.* facilius sic explicant alij, eam tunc esse, cum etsi obiectum fidei credibiliter proponatur, ita vt prudẽter de eo nõ possit dubitari; contrariũ tamen iudicet, a quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus. Vide *Kon. d.*18. Vnde resolues.

I. Non est hæreticus, qui exterius tantũ fidem negat, aut adorat idolũ. Ratio, quia non errat. Neq; talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur: *Filliuc. t.* 22. *cap.* 6. *quæst.* 4.

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubiũ. Dixi *affirmatiuè*: quia negatiuè tantum dubius hoc est suspendens iudicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium: ergo nec

erro-

erroneum; modò tamen nō ideo suspendat, quod virtualiter iudicet, nō liquere de certitudine obiecti, *Sa, Azo.l.8.c.9.q.5.Tol.* cōtra *Sanch.& Mald.* III. Nemo est hæreticus, quādiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur: *Lay.l.cit.n.2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei dūmodo pertinaciam actualē nunquā habuerit, *Ibid.& Kon.l.c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui a suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym. loc. cit.*

VI. Cum hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siuè conuersando, siuè conciones audiendo, siuè libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi catholici hæreticis sunt permixti, abrogauit consuetudo *Azor. Filliuc. Becan. Sanch. Bonac. d.3. quæst.2. p.5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæreticis, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum auctoritatem (*Sanch. de matrim. tom.2.l.7.d.72.n.5. Azor.to.1.l.8.d.3.t.3. Regin. tract.2. l.32.n.169. Basilius Pontius de matrim. cap.6.* vide *Card. de Lugo de Sacramentis in genere d.8.s.14.n.220.*) in Germania licere ex graui causa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet, vt catholicè educentur: vide *Bec. t.5. c.19. Dian. p.3. tr.4. r.269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei sint, docent *Reginald. Dian. tom.1. tract. de circumst. r.46.* citans alios; & *Excobar. Ex.2. cap.6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pœn. d.16. num.288. & 291.*

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & diuina, præ omnibus alijs concupiscibilibus nobis cõcupiscimus, itaut omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini vsum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; itaut notabili tempore non differat: Ita *Bec. c.* 17. *q.* 7. *n.* 2. *Turrian. & cæteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus: Vide *Scol.*

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt: Ita *Authores cit. & Fill. tr.* 22. *c.* 8. *n.* 255. 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum sit consensus, nisi animum spe erigat; vide *Fill. l. c. t.* 2. *Lay. l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *Bon. d.* 3. *q.* 3. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siuè amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia; v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cœlũ, si sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorũ, aut medijs ad illam consequendã necessarijs, v. g. auxilijs gratiæ, & emendatione vitę. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ nõ potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Thom. q.* 20. *ar.* 3. *Laym. l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 3.

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cùm quis speratid, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam, vt si speret remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ, vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quamdiu benè valet; & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem: *S. Thom. q.* 21. *a.* 1. *Laym. loc. cit.*

Deni-

Deniq; mortale est, odisse Deum(odio scilicet abominationis, seu auersionis) v.g. si Deus displiceat tamquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. Vide *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 3.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei. Cap. I.

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam, & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptũ Charitatis Dei præcipit, Deum super omnia amandũ. Patet *ex Scriptura.* Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus; quàm omnia media, quæ ad eum referuntur; nõ quidem intensiuè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamẽ est in præcepto) sed appretiatiuè, itaut nullã creaturam pluris facias, quàm Deum; velisq; potius omnia perdere, quàm Deũ offendere, & sic illi malè velle: *S. Th. 2. 2. q. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. cap. 19.*

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore tota vita seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita *S. Th. p. 2. q. 89. a. 6. Nauar. Valentia, & cæteri comm.* (Notat autem *Kon. disp. 24. d. 3. num. 50.* Non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escobar, ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. §. 24.* quod si positiuè nõ meministi, te omisisse, tenere possis, te satisfecisse: *Trullen* tamen *l. 1. c. 5. d. 13. n. 9.* monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptũ istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. 2. Quando, est periculum labẽdi in odium Dei, nisi actũ Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessa-

fessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis.
4. Si quis grauem tentationem præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quod tunc securissima via eligenda sit, Vide *Laym lib. 2. tom. 1. cap. 2. Bon. d. 3. quæst. 4. p. 2. Hurtad. 2. 2. d. 174. ſ. 6. d. 27.* Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè, seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatē Dei, si quis Deū nō diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimū omniū rerū, sed tātum propter aliud, v. g. vitam æternā, vel ad euitandū infernū. Quod esse mortale, docet *Sylu. & Nauar.* quia scilicet Deus nō diligeretur appretiatiuè super omnia: si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis. Addo, *principalis* quia vt benè *Tolet. l. 4. c. 6.* Deus propter retributionē vitæ æternæ amari potest, sed minus principaliter, vt scilicet vita æterna, vel alia Dei dona, sint tantū causa mouens, vt facilius, expeditius, & frequentius diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, (seu maleuolentiæ amori amicitiæ opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his vide *Laym. loc. cit. Bonac. loc. cit. Sanch. lib. 2. cap. 3. & 5. Reginald. c. 17.*

De Præceptis Charitatis ergà proximum. Cap. II.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne iniuria, bellum, aliudve graue damnū, vel malum inferatur. De quo postremò agetur in Decalogo: de reliquis hic.

Dub. I. Quis ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur.

Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum secundum bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona

bona externa. Ita *Laym. l. 2. t. 3. cap. 3. ex S. Th. & communiter.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualẽ, vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nullius boni consequẽdi causa licet peccare, etiam venialiter, quia talis vellet sibi malum spirituale *Layman. Ibidem.*

III. Tenetur quisq; proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cũ certo vitæ periculo, dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neque grauius inde malũ immineat: v.g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. *S. Augustin. lib. de mend. S. Thom q. 26. art. 5. & quæst. 44. Reginald. cap. 4.*

Dixi, *in extrema*, v.g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam saluté curat, vt Parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valent. & Layman. loc. cit.*

IV. Ordinariè nõ licet vitam suam postponere alienæ. Addo, *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: vti etiã pro Republica, pro fide, religione defendenda, imò etiã pro amico, propter Deũ delicto. *Less. l. 2. cap. 9. d. 6. Lay. l. c.*

Resp. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto charitatis, quod est Deus. Item parentes, magis quàm filij, vel vxor; magisque benefactores, quàm ij, quibus benefacimus. *Laym. loc. cit. & com.* 2. Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum, nondum possessum cum beneficientia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. Vnde resolues.

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primo omnium, vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidẽ Patri præ Matre. 4. Fratribus, Sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi,

extra

extra extremã necessitatẽ; quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ib. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus, spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos; quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum. Vide *Laym. hic loc. cit.*

Dub. II. De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi: cum *S. Tho. 2. 2. q. 25. ar. 1. & communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita cõmuniter cum *Lay. c. 4. ex S. Th. loc. cit. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*: qualia secundũ *Caiet. V. odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in cõmuni, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autẽ est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset, v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici; vt *v. Azor. t. 2. l. 11. c. 3.* 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Laym. lib. 2.* Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendũ positiuo, & peculiari actu, neq; ad eum salutandũ, alloquendum, ægrotũ inuisendum, mœstum consolandũ, hospitio excipiendũ, vel familiariter cũ eo agendũ, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fil. t. 28. c. 1. dico per se*, quia si omissio scãdalosa esset, aut per aliquid horũ posses sine tuo incõmodo inimicũ tibi, & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vt etiã, si inæqualis persona soleret aliũ salutãdo præuenire; v. g. subditus Prælatũ, *Lay. l. c.*

II. Non licet inimicum excludere à cõmunibus orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro cõmunitate instituitur; nec à cõmunibus eleemosynis, resalutatione, respõsione, expositarũ

mer-

mercium venditione: quia hæc sunt cõmunia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes inuitare; obuios omnes ex vicinia, vel collegio ex cõsuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. *S. Thom. Nau. Lay. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel superior, filio, vel subdito, ob correctionẽ ea subtrahat ad tempus, leue, vel nullũ erit: quia habet ius puniẽdi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multo maior inferiorẽ nõ resalutet v. g. nobilis rusticũ, pater filiũ, nõ videtur mortale, vt notat. *Sa v. Charit. Bon. d. 3. q. 4. p. 3. v. Az. t. 3. l. 12. c. 13.* III. Etsi quiuis teneatur inimico veniã legitimè petẽti, nõ tãtũ interius remittere, sed etiã externa remissionis signa ostẽdere: negat tamẽ *Tru. l. 1. c. 5. d. 5. ex Az. & Fil.* teneri statim, post quã offẽsio est illata; eò quòd sit res violẽta, & supra fragilitatẽ humanã. hoc autẽ improbabile est. Nõ tenetur autẽ remittere satisfactionẽ pro dãno, si ab eo sit læsus, immò nec eã acceptare, si offerat; sed etiã iuridicè potest cõpensationẽ petere, dũmodo in vtroq; casu deponatur odiũ, vt docẽt: *Valet. Nau. Lay. l. 2. t. 3. c. 4.*

IV. Quod si tamen pœna sit valdè grauis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea cõmodum prouenìat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato, vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantũ potest ad id, quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docent *Sylu. & Fill. t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. II. Et si odium inimicitiæ, siue personæ iacundũ se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic; siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantum, quatenus malam, vel nobis noxiam auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Kon. ar. 29. dub. 3. & communiter*. Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas, te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub vna ratione mali. *Cai. Bon. Turr. Trull. l. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabilius docent. *Suar. & Palaus, t. 6. d. 4. p. 1.*

II. Licet proximo velle malũ aliquod, v. g. temporale (dummodo nõ sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. vlt.*

p. vlt. §. 1. *ex multis*. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuũ legas, peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonũ spirituale, propriũ, vel alienũ, licet mala pœna, inefficaci affectu, aliis velle; quia cum in hoc affectu bonũ spirituale præferatur tẽporali, non est inordinatus. Vide *Less. l. 2. c. 47.* Sic licet, v. g. mortẽ optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonũ cõmune, & multorũ: iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur*. Itẽ tristari de eo, quod dignitates conferãtur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Itẽ mortẽ, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitã in melius mutet. Eadem ex causa *Bon. Azor. & Palaus t. 7. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortẽ filiarum exoptat, eo quod ob deformitatẽ, vel inopiam cõmodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem *Nauar. & cæteri* dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internã, id licere volũt *Sanch. Sot. Gran. Dian. p. 4. t. 14. r. 92.* Ita, & *Trull. l. 1. d. 2. n. 11.* excusat fœminã, quæ sibi vel alteri mortẽ optat, ad vitandã grauẽ infirmitatẽ, mendicitatẽ, vitã acerbã, &c. vel alia similia mala a marito, v. g. inflicta. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes, *Dian. loc. c.* mortalis damnat, nisi (vt plerumque fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus, qui aduersus ab alio fugit illum, si id faciat, vt cũ suo colloquio, & solatio priuet, atq; ita contristet, & male illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantum fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile; quale non erit, si sit persona valide aspera: modò absit contemptus, scandalum, & vindictę cupiditas. Vid. *Bon. l. c.*

Dub. III. *De præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis, Visito, Poto, Cibo, Bedimo, Tego, Colligo, Condono, S. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 2.*

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi agentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam

gra-

grauis,& diuturni morbi,secũdum *Dian.p.5.t.8.r.1.2.* Grauis,ex qua imminet periculũ grauis mali,vt captiuitatis, infamiæ ,grauis iacturæ bonorum, vel status, vnde fiat,vt difficulter se possit substẽtare,v.g.si nõ possit viuere secundũ suũ statũ,vel si nobilis cogatur alteri famulari,vel artifex,aut vir honestus,mẽdicare.3. dicitur cõmunis,qua laborãt mẽdici triuiales,*Lay. l.3.t.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ,siuè naturæ,vel respectu status, vel decentis cõditionis personæ; quomodo sæculares rarò putant se habere superflua, vt docẽt *Lay.& Nauar.c.24.* Nã quæ sunt necessaria ad alẽdos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitũ tractationem(qualia tamẽ non sunt,quæ ad quemcunque fastum, & pompam quisq; sibi requirit) spectatis etiam cõmunibus euẽtibus,hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitã necessarijs: nisi esset persona tàlis,ex qua penderet salus Reipub. *Est communis*. Et Ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est,ex superfluis naturæ, & statui, teneri aliquẽ etiã in graui necessitate succurrere proximo, si probabiliter putet aliũ non subuenturum:idq; vt *Azor.t.2.l.12.c.7.Sylu. & Fumus*, volunt,sub mortali.contra *Medinã*, ,qui vult esse tãtũ cõsili ,Ratio est,quia cũ in scriptura frequẽter dãnẽtur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam , & raram necessitatem: Vide *Laym.l.c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessarijs. *Suar.Lay.ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter , si des cum onere restituendi, quando erit ditior . *Vasq.&c.* contra *Suar. Kon.&c.v.Dia.p.5.t.8.R.5.*

Addo, *ordinariè* quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu,quàm mors pauperis,non tenereris: *Azor.l.c.*

Resp.IV. Probabile est,quod,pximo, in graui necessitate constituto quisq;teneatur subuenire,cũ modico detrimento proprij status:quia paruo suo incommodo tenetur magnũ incõmodum proximi impedire.*Lay.l.c.ex D.Th.Bo.d.3.q.4.p.6.* ex dd. collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes . *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem . *Sanch.Dian.p.5.t.8.r.39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendũ a periculo mortis, *Sà*, *& Kon. d. 27. dub. 8. num. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accommodare: v.g. si ab hostibus spoliato veste commodes, vel vulnerato equum, donec domum reuertatur. *Laym. Bon. locis citatis.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquãdo dare eleemosynã, qui habet bona naturę, & statui superflua. Ita cõmuniter *D. Th. Suar. Bellar.* contra *Nau. & Vasq.* qui negãt teneri. Ratio est tũ quia quisq; tenetur diligere proximum sicut seipsũ: tum quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatẽ grauẽ. Videtur tamen hæc obligatiò tãtùm esse sub veniali, vt rectè *Medina:* idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo: vide *Laym. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur: *Mald. Vuigers, Dian. p. 5. t. 8. r. 17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas cum proposito dandi meliore, & cõmodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat cum habeat iustam causam negandi: si verò talis sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Layman. loc. cit.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quãtumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellẽti, facilè negãda est absolutio, tũ ob dubiũ, & dissẽsũ DD. de hac obligatione: tũ quia vix reperitur, qui causã saltẽ apparẽtẽ nõ prætẽdat, si superflua se habere fateatur: *Lay. ibid.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omniũ egẽtium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; dãnãdi tamen nõ sunt Magistratus, excludentes à suis Ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos, *Lay. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.*

Demũ sentẽtia vera est, modo detur eleemosyna de superfluis alicui pauperi, quia præceptũ Dei est, huic, aut alteri præcisè, sine extrema necessitate non laboret, non est obligatio. V. Religiosis æquè, ac alijs pauperibus debẽtur eleemosynæ; quia eorũ paupertas,

tas,& necessitas est vera,& iusta,tametsi voluntariè cōtracta, cū voluntas,& causa fuerit rationabilis,& grata Deo. *Lorca,Dia.p.5. c.8.r.18.* Aliud est de ijs,qui ipsótè sua culpabiliter sūt pauperes,vt vagabundi. *Ibid.r.19.* Resp. VI. Eleemosyna tantū faciēda est ex bonis proprijs, & quorū quis liberā habet administrationē. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema(vel etiā secundū *Less.lib.2.c.12.* in valdè graui necessitate)& aliundè succurri non potest;tunc enim omnia sunt cōmunia.In cōmuni verò necessitate, licet tantum cum consensu domini tacito, vel expresso. Vide *S. Th. 2.2. q.32.a.7. Regin.286.Fill. Lay. Bon.l.c. n.11.Less.l.2.t.* 12. Vnde resolues. I. Non licet, dare Eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni, v.g. furto ablatis: licèt tamen ex acquisitis per opus illicitū,sed non cum iniustitia,v.g.ex lucro meretricū.Ratio est,quia hæc sūt propria;priora nō:*Bon.ib.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licèt dare eleemosynā, nisi tenuē, in qua parentū,dominorum,& maritorum voluntas præsumitur.Partiales verò casus,in quibus vxor dare potest, vide suo loco, *præcept. 4. & 6. c. 1. d. 4. vide Bon. d. 3. q. 4. p.6.Dia.p.5. t.8. r. 25. vbi ex Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere debetent, quorum sunt *Vasq. Azor. Kon. Dia.p.5.t.8.r.35.*

Dub. IV. De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ, Consule, Castiga, Instrue, Remitte, Solare, Fer, Ora. S. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 2.

Correptio fraterna,est admonitio,qua quis proximū conatur reuocare à peccato. De qua certum est, præceptam esse iure tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo: *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus,corripe ipsum, Bec. 2.2. c.21. Layman. l.7. Fill. Bon.p. 7.* Queritur autē, quæ sit eius materia,quos, & quomodo obliget.

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se sufficiens est materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter*. Et ratio est; quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*, quia etsi etiam veniale sit materia correptionis,

nis, non tamen grauiter obligans, nec nisi facillimè possis.

Dixi 2. *per se*, quia si quis ob timorem, verecundiã, pusillanimitatẽ, putet se non ita strictè obligatũ, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantũ peccare venialiter: Vide *S. Tho.* 2.2.*q.*32.*a.*2. sed D. Th. ibi addit teneri, si cõstaret fore emendandum, *& cæteros sup. cit.* Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circũstantijs. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi; indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emẽdasse, nec emendaturum, vel relapsurũ, quia eleemosyna egenti tantùm danda est. 3. Si alius. æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus, quia desperato fine cessant media: 5. Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisq; sine tuo graui damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum nõ obligat. Vnde patet eius omissionem in priuatis, vel nullã esse, vel leuẽ culpã regulariter: Vid. *Bon. l. c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturq; sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex charitate, Prælati verò etiã ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam grauiter, veniales culpas non impediẽdo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademq; ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos *Lay. l. c. n.* 5. *Pal. Trul. l.* 1. *c.* 5. *d.* 13. *&* 15. *& cæt.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet, vt corripias in secreto; deinde coram testibus: tum ad prelatum Ecclesiæ, siue superiorẽ, deferas. Excipe tamen. 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti, quam alijs testibus innotescere, prout cautũ est in *Regula S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum, tũc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnũ tertij, aut cõmunitatis, si superiori non statim innotescat, v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est priuato, *Filliuc. t.* 28. *c.* 7. *n.* 149. *&* 155. 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur, vt est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt: Vide *Suar. Bec. Laym. hic Sanc. Filliuc. loc. cit.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob

ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter: Ita *Laym. Suar. Sanch. lib. 6. mor. cap.* 18. Vide *Palaum hic*.

II. Si certò constet fratrem perfectè emẽdasse peccatũ occultũ, nec ex eo esse vllũ periculum relapsus, vel dãni, ipsi aut alteri, nõ licet (etiam in Societate IESV) denũciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istã denunciationẽ consentiat. *Sanc. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. & 60. Pala. de char. to. 6. d. 3 p. 12. Fil. Trul. l. 3. c. 5. d 14. Suar. Hurt. d. 163.* & denique *C. Lugo Resp. mor. l. 4 d. 46.* vbi tamẽ notat, in Societate I E S V casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeo ratio denunciandi; ideoq; est peccatum, & quidem, vt *C. Lug. l. c.* notat *ex Suar.* mortale ex genere suo: Vide infrà *l. 4. c. 3. d. 5. & Dia. p. 4. t. 4. r. 71.*

III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emẽdare, ita vt nullum periculum damni, vel relapsus, ipsi, vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum, *Palaus loc. cit. Trull. d. 16. num. 1.*

IV. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquire subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se querunt: *Hurtad. &c. Dian. p. 7. tom. 3. r. 10. & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiã cũ suo incommodo, imò aliquando cũ vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, vt peccata publica, & occulta impediant: quia cũ Christo pacti sunt curã, & sollicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt: *Hurt. tom. 2. d. 162. sect. 7. §. 60.* (*apud Dian. p. 7. t. 3. r. 28.*) aitq; hanc esse omniũ Patrum, & Theologorum doctrinã, quam Christus verbo, & exemplo docuerit: additq; idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iustitia (sicut Prælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis: *Kon. Hurt. Dian. loc. cit. r. 13.*

VI. Correptio adhibẽda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentius resipiscat: *Dian. p. 7. t. 3. r. 29. & 30. ex*

Regin. Filliuc. Trull. Neq; sufficit semel esse factam correptionē, sed debet iterum iterūq fieri quamdiu speratur fructus: *Ib. r. 32.*

Dub. V. de Scandalo.
Quid, quotuplex sit, & quale peccatum. Art. I.

Resp. I. Scandalū dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, Actiuū, & Passiuū. Actiuum est, dictum, vel factū (quo nomine etiā ommissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis: *Ex S. Th. 2, 2. q. 43. art. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi, *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia corā adolescente; vel mali speciē habeat, vt si iusta de causa corā alijs eam ignorātibus, comedas carnes die vetito. Scādalū Actiuū aliud est, per se tale, aliud per accidēs. Per se dicitur, quādo directè intēditur alterius ruina, id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatū inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulteriū. Per accidēs dicitur, quādo indirectè, & interpretatiuè tantū causatur alterius peccatū, vt si quid facias, quod tibi in mentē venit, aptū natū esse inducere alterū hic, & nunc ad peccatū, & nihilominus facis, vt si corā pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniā. Item si Clericus domi suæ alat mulierē populo suspectā, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. Vide *Sa V. Clericus, Laym. Bonac. loc. cit.* Scandalum Passiuum est ipsa ruina, siue peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod diuiditur in Datū, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in Acceptum, quod nō oritur ex actiuo, sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum, vel factorum: vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum actiuū nō requiri, vt de facto passiuū ex eo sequatur: sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit, vt si quē inducere velis ad peccatū, qui tamē non consentiat, sicut etiā contra, passiuū potest dari sine actiuo. *Lay. ibid.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius: *Layman. ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantùm, quando attentis omnibus circumstantijs, tam personæ

sonæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent: *Sanch. Layman. lib. 2. tract. 3. cap. 13.*

IV. Omne scandalum actiuū directè intendens ruinam proximi esse speciale peccatum contra charitatem, vt habet cōmunis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4 c. 7. Bonac. loc. cit.* Vnde resolues hos casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset, & sic opus indifferens, vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt: *Laym. loc. cit.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem: *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11. ex comm.* contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parua. Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit; ideoq; confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt: *Sanch. Azor. Laym. Bon. l. c. Card. de Lug. de pœnit. d. 16. s. 4. Dian. de Sacr. to. 2. t. 4. a.* 114. Excipit tamen *Card. de Lug. loc. c.* si præter intentionem scandalum dederit. *Tambur. de exped. conf. l. 2. c.* 1. §. 9. ait, quoad inductos sufficere, si dicas: fui multis occasio peccandi meo exemplo: Vide infra *lib. 3. t. 6. c. 1 dub. 2.*

IV. Etsi is, qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonū exēplū, vt inquit *Sa*: si quis tamē nudo exēplo suo alios ad furtum induxit, neq; alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem; quia talis inductio est tātùm contra charitatem, non iustitiam. Idem docet esse *Lessius*, si cum Caio, v. g. potitus eà intentione, vt ipse consumptis pecunijs furetur. Vide *Less. cap. 9. d. 2. nu.* 113.

V. Non censetur dare scandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui sunt

probi: v.g. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur, vel si corā mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat, *Sanch. 1. mor. c. 6. num. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de Fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna authoritate, vel pietatis existimatione, quam ab alijs: *Kon. d. 32. num. 33*

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat. Art. II.

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria, vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus, *Laym. cap. 13. ex commum.* Vnde resoluitur hic casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos, a cōcubinario administratione Sacramenti, vel vt celebret: cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris eius peccato: *Suar. Sanch. Trull. lib. 1. cap. 6. d. 5. num 15.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoq; licet talia petere ex rationabili causa, etsi aliter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scādalum pusillorū quā Pharisaicū. Item maior si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & deniq; si certò prouideatur, quàm aliàs: *Lay. l. c. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel alteris, præsertim cōmunitati, graue dānū immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam scandalum: *Fill. l. 28. c. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia (& secundùm *Lorcam* apud *Dia. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis ommittere, vel differre, ob scādalum pharisaicum, iuxta illud *Mat. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò, ac sæpius talia bona differenda; vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v. g. ingres-

gressus religionis debet differri ob scandalum pareutis, si consensus illius breui speretur: *Laym. loc. cit.*

Resp. V. Ad vitandũ graue scandalũ pusillorũ, quędã pręcepta impleri nõ debẽt nisi tamen omissio esset magis dãnosa omittenti: Vid. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Ratio huius est, quia tũc cõcurrẽte duplici pręcepto, scilicet naturali de cauendo scãdalo, & positiuo, maius, & fortius est naturale. Ex dictis resoluuntur hi casus.

I. Prælati Ecclesiastici nõ tenẽtur, imò nec possunt, ea, quę ad bona Ecclesiæ cõseruanda, sunt necessaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitãda scandala pharisaica, imò etiã pusillorũ; etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis: *Dian. p. 5. t. 7. r. 24. ex D. Th. &c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contra, tantùm ex leuitate, siue praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantùm erit, alias mortale, nullum verò, si ex necessitate: *Dian. p. 5. t. 7. R. 32. ex D. Thom. Sylu &c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandum nosti, debes reticere; *Laym. l. c. ex Nauar. &c.* si non adsit alius Confessarius, cui suo tempore illud dicendum est.

IV. Vxor semel, vel iterum debet omittere ieiunium; ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia: *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire: *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitãdas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendã offerat: adeoq; potest, & debet, non tantum publico, sed etiã sacro abstinere die festo, semel, aut iterũ, ad peccatum illud euitãdum. Dixi, *aliquem in particulari;* quia ob timorem scandali alicuius ex cõmunitate in genere, vel etiã pluriũ, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel, aut iterum*, quia sæpè nimis esset graue, & durum: *Bon. Sanch. Laym. l. c. n. 10. & alij: v. Dian. p. 5. t. 7. R. 21. & 22.* Vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prętermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortali-

taliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, *ad breue tempus*; quia ad longum, nimis illi graue foret: Vide *Dian. loc. cit.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornato superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videātur pulchræ, & procum facilius inueniant, seclusis alijs, nō nisi veniale est) teneretur eū omninò dimittere etiam sub mortali: quia nullū habet ius ad illū ornatū: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quādo cōmodè potest: Vide *Sylu. V. ornatus*. Alij tamē, vt *Caiet. & Nau. c. 23.* vidētur docere, eam tantū teneri sub veniali (sed minus probabiliter, quādo in particulari lapsus præuidetur, & breui tēpore abstinēdū est) qui etiā cū *Axor. Less. & Bon.* excusāt à mortali eas, quæ ex cōsuetudine loci, media vbera detegūt fuco, pigmentis, alienis crinibus vtūtur: dummodo non aliorū lasciuiā, sed tantum maiorem pulchritudinis ornatū intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibēte. Addūt tamē fore graue, & mortale peccatū, huiuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, vbi non est, introducere *Nau. n. 19. Less. l. 112. Laym. loc. cit. &c.* Vide *Bon. de matrim. q. 4. p. 9. num. 17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorū lasciuiam non intendat, nec ei placeat (licèt ei placeat, quod laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex cōmuni consuetudine pectus; nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum, quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat, vt docent *Laym. & Bon.* tum quia nimis graue esset isti sexui, præsertim si maritū quærant, perpetuò sic abstinere, cum illa occasio sit vniuersalis, & perpetua, nec formosiores vnquam licitè irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re; vide *Dian. t. 1. misc. resp. 30. Baldel. l. 3. d. 5. n. 13.* Interim fœminā nudū pectus gerentē non mala intentione, etsi quidā excusent à mortali, ego tamē, inquit *Sà*, difficilè absoluerem. Et certum est, quod cōfessario incumbat huiusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo: Vide *Sà V. ornatus, &c. ll. cc.*

XI. Pec-

XI. Peccant etiã grauiter, qui cōponũt, describunt, repræsẽtãt, vel pingunt turpia & ad libidinẽ prouocantia: *Bon. Sanch. & Fil.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit vt peccet, sed tantùm nō auferendo occasionem, permittit vnum peccatũ, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. Vnde resolues.

I. Hero licet non auferre occasionẽ furãdi filijs, aut famulis cũ eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, & sic deprehensi puniantur, vt resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura; *Sanch. Laym. Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere, quia positiuè concurreret ad peccatũ; & non tam auferret occasionem, quã poneret: *Sà V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, nō licere marito dare vxori ansam adulterandi; vel adultero, vt tentet vxorẽ: Interim probabiliter cōtrarium docet *Lay. l. 2. tr. 3. c.* 13. Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse, *cap. 9.* Cùm enim sciret permissionẽ libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatũ suum, alioqui licitum; & tamen cōmuniter censetur in hoc non peccasse: Vide *Bonac. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.* At illud Iudith fuit ex dono consilij, vndè non ad rem.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari. Art. III.

Resp. Cooperari tantũ materialiter, subministrando materiã, & facultatem peccãdi, vel exhibendo obiectum, licet; si sequẽtes conditiones adsint. I: Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare.

III Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltẽ nō tenearis, propter causam rationabilem. Circa quã notat *Sanch. & Lay*, etsi eius grauitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda si tanto tamen grauiorem requiri. 1. quantò grauius est peccatum, cuius occasio datur. 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterũ nō peccaturum; aut quantò certior est affectus peccati. 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat, idque propter damnum tertij: *Laym. l. 2. t. 3. cap.* 13. Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur spōsa cōtrahens cū sponso, quē scit Sacramentū accipere in peccato mortali. Sciens verò eū habere votū castitatis, peccat cōtrahēdo cū ipso; quia ad cōtractū illicitū cōcurrit. *Lay. l. c. ex Sanch. l. 7. de mat. d. 11. n. 11.*

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniux, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit a proposito auocare: *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit: *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint: vt v.g. vestiant dominum, sternāt equum, comittentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur alteri cuius licere ea præstare. *Bon. p. 11. nu. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. vlt. q. 8. Lay. lib. 2. t. 3. cap. 13. Sanch. lib. 1. mor. cap. 7. num. 21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatū habent, aut iuuant, v.g. subijcere humeros, admouere scalas hero per fenestrā ascendēti ad concubinā, deferre literas amatorias ad meretricē, comitari ad duellū, &c. non sufficit cōmunis ratio famulatus, sed exigunt maiorē necessitatē, & causam, vt licitè fiant: v.g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent: *Ibid.*

VI. Ob simile periculū excusātur, vt plurimū caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: itē vinū ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari, quia plerūmq; peccatū æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi dānum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret: *Sanch. l. 1. c. 7. Bon. &c.* Quod si tamē hæ rationes non adessēt, non excusarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ: neq; cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducūt, vel cùm iustitia pugnant, etsi ex genere suo sit indifferentia, v.g.

hero

hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etsi conductã, ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v.g. si aliàs occidendus esset; *Laym. cap. 13. num 4.*

VIII. In ciuitatibus in quibus id vitandi maioris mali causa permissum est, licet domum locare vsurario (excipit tamen ius alienigenarũ) & meretricibus; maximè si alij cõductores desint: nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis: *Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licèt plurimi abutantur, v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantũ ordinãtur ad peccatũ, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamẽ abusurus esset contra iustitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces; quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum: *Sanch. loc. cit.*

X. Excusantur etiã, qui ob iustã causam vendunt agnũ Iudęo, vel infideli vsuro ad sacrificiũ. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum tẽpla, legitimo Magistratu permittente ædificant, vel restaurant: præsertim si fieret æquè sine ipsis; *Nauar. l. 5. cons. 1. de Iudæis, Lay. l. 3. t. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi ijs, qui benè vsuri putãtur, v.g. ad confectionẽ colorũ, vel medicinã, nõ licet: Vid. *Sanch. 1. mor. c. 7.* Vnde venditio veneni, quod non seruit, nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarũ, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar. Lay. l. 2. t. 3. c. 13.* contra *Tolet. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tene-

rentur

rentur tantùm bonum vitæ ſuæ anteferre: *Suar. Leſſ. Sanch. loc. c.*

XII. Incolæ vrbis, vel prouinciæ, quã Tyrãnus occupauit, licitè manēt inter iniquos poſſeſſores, eóq; cogēte imperio iuuãt excubijs, foſſione, cõtributione; idq; ex legitimi Principis præſũpto cõſenſu: ex quo etiã talia obſequia licitè promittũt cũ iuramēto, ad maiora mala ſua, & legitimi Principis declinãda *Lay. l. c. n.* 5.

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiã ſine graui metu, ſi abſit praua intentio, licitè vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alij, qui illis ceſſantibus, facerent; quia niſi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam oſores boni publici: Vide *Leſſ. l.* 2. *c.* 19. *Sanch. lib.* 1. *cap.* 7. *Filliuc. t.* 22. *cap.* 5.

LIBER TERTIVS.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, & Eccleſiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De Primo Præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout eſt affirmatiuum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autē hæc virtus moralis, quia interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus eſt animi ſubmiſſio, quà infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, vt oratio, ſacrificium, &c. de quibus *v. Schol.* 1. 2. *&* 3. *par.* Prout verò eſt negatiuum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ quia opponũtur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata; poſt ea, quæ contra virtutes Theologicas cõmittuntur, grauiſſima, & ex genere ſuo mortalia. Sũt autem duplicia, alia quæ opponũtur per exceſſum, vt Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, vt Irreligioſitas cum ſuis.

De ſuperſtitione, & ſpeciebus eius. Cap. I.

Dub. I. Quid ſit, & quotuplex.

RESP. I. Superſtitio, eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi Numinis. *Leſſ.* Et conuenit cum definitione communi ex *S. Th.* quà dicit, eſſe vitium quod Religioni opponitur ſecundùm exceſſum. Dicit, *per exceſſum:* non quòd Deus nimiũ

coli

coli possit, aut maiore honore, quam dignus sit; sed id intelligitur secundum circumstantias, eò quòd exhibeat cultu, vel quem non debet, vel eo modo, quo non debet, vel illi, cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex; alia cultus indebiti, siue incõgrui; quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum fit contra, vel preter Ecclesiæ consuetudinem, ac prescriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia, vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Lay. l.* 4. *tr.* 10. *cap.* 1. *ex S. Thom. quæst.* 92. *art.* 2. Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultus falsi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v.g. circumcisionẽ, immolationem agni, &c. quia significant Christũ adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v.g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de ref. l.* 2. *de superstit. c.* 2. 3. Is, qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tanquã ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultũ. 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginẽ, vel se habuisse has, vel illas reuelationes, fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionẽ augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiã reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; sæpè tamẽ excusatur ignorantia, vel simplicitate. *Less. l.* 2. *c.* 43. *Sanch.* 2. *mor. c.* 37. *Nauar. c.* 12. *Laym. loc. cit. Bonac. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

II. Superstitio cultus superflui, est v.g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; vel qui habeat staturã Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritũ excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm nõ ieiunas alijs diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas: aliasue ceremonias demere; vel addere (etsi fiãt ex deuotione, hæc enim corrigenda est, quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia bona intẽtione facta, venia-

lia

lia tantũ sunt ordinariè, vt docent *Tol. Less. l. c. d. 1. Nauar. & Laym.* quia est materia leuis, & actio ex se nõ mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo notabiliter lasciuam, vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis: vt *Laym. l. c. ex comm.*

Dub. II. De Diuinatione: Quid, & quotuplex sit.

Resp. I. Diuinatio est, cum quis opem Dæmonis tacitè, vel expressè inuocat; vt noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita idololatria, quod Dęmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, alijsq; modis, occultissima quæque cognoscere potest: etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras; vt vide *Delrio l. 4. c. 2. quæst. 2. Sanch. 2. mor. c. 38.*) nihilominus illicita est; eo quod cõmerciũ habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quãdam proditionem; & apostasiam à Deo: ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem: Vide *Lay. c. 3. Bon. p. 3. S. Thom. 2. 2. quæst. 5. a. 1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio, vel pactũ expressum cum Dęmone: & generali nomine dicitur Necromantia, vt, cum Dęmon occulta docet per pythones, arreptitios, pręstigias, per personas mortuorũ, vel viuorũ apperẽtium, aliaue signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est in qua tãtum est inuocatio, vel pactum tacitũ, seu interpretatiuũ, vt cũ ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dęmon immiscere solet, quęritur cognitio, ad quã ea sunt improportionata: *D. Th. 2. 2. q. 95.* Cum verò vtriusque speciei varię rursus sint species, eas hic omitto; quod secundũ sententiã cõmuniorem, in genere moris, nõ differant, nec specialem habeãt malitiã, ideoq; in confessione non sit opus explicare, an v. g. facta sit diuinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimendũ tamen necessariò est, vtrũ inuocatio, siuè pactio expressa, an tacita interuenerit: quia siuè hæ moraliter inter se specie differanti, siuè non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij: Vide *Laym. loco cit. Sanch. loc. cit. Less. loc. cit. d. 5. Delrium l. 4. disp. 4. c. 2. Bonac. q. 5. p. 4*

Resp. III. Diuinatio, quæ fit per pactum expressum, & quã

Dæmon

Demō expreſsè inuocatur,excuſari nō poteſt à mortali:eā verò, quæ fit per pactū tantùm implicitū,aliquādo excuſari à mortali quidā aſſerūt;videlicet tūc,cū vel intercedit ſimplicitas,& ignorātia nō craſſa,nec affectata,vel fides certa nō adhibetur,ſed tātū timor quidam,aut ſuſpicio cōcipitur euentus futuri: *Lay.l.4. t.10.c.3.Sanch.Leſſ.Suar.Caiet.Bal.t.2.l.4.d.4.n.22.&c.* eò quod tunc ſuperſtitioſa verè nō ſit,cū intentio nō ſit talis: Vide *Suar. Leſſ.Sāch. Laym.Caiet.Nau.Sayr.Val.& Tan.d.5.de rel.q.7.d.1. p. 21.& dub. 2. nu.25.* Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Expreſsè cēſetur inuocare, ſeu conuenire,& pactum facere cum Dæmone, qui vel verbis Demonē inuocat, vel ſaltē facto aliquid vſurpat,per quod ſcit, aut putat Dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoſcendū,vel efficiendum.Neque requiritur, vt Demon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionē concurſurum; eo enim ipſo quo quis vanitatibus ijs vtitur,Demon ſe immiſcet;licet præter intentionem vtentis ſit eum inuocare: vt docet *Suar. Leſſ. & Sanch. locis cc.*

III.Non excuſatur à peccato,qui vtēdo talibus rebus de quibus cōſtat eſſe naturaliter improportionatas,proteſtatur,ſe nullū cū Dæmone cōmercium intendere; quia re ipſa facit contra ſuā proteſtationē. Cū enim, nec Deus nec, Angeli boni talibus ſe miſceant, Dæmon implicitè ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Laym.& Bon.ll.cc.* IV.Neq;is excuſatur, qui talia media vtilia credit propter experientias; quia has Dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia vſurpāda inducat; Vide *Sāch.2.mor.c.38.* V.Si quis ab aſtris,ſōnijs,ſimilibuſue,ita dependeat, vt omnes penè actiones ſuas,& vitam iuxta ea regulare velit,eum mortaliter peccare,docet *Leſſ.Suar.Sanch.loc.cit.*

VI.Ex taliū obſeruatione ſemel atq; iterum aliquid omittere ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantū eſſe cenſet *Caiet.& Armill.V.Somniū*: vti & ſubinde timere leuiter, ne ita ſit,aut eueniat, quod portendunt, vt notat *Suar.ſupra lib.2.*

VII. Cōmuniter,& vt plurimū in ſimilibus, in quibus tacitū tantùm eſt pactum, venialiter tantùm peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicūtur; vt v.g.quod fides integra non adhibeatur: *Sanch.l.c.n.23.*

Caiet. in summ. Armil. &c. Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, iuxta illas suas actiones dirigere, etiam non credendo: Vide *Sanch. l. c.* VIII. Licita est 1. Phyosignomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorũ: 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manũ consideret tẽperiã corporis; imò etiã animi propensiones, & affectus probabiliter coniectet: 3. Itẽ diuinatio, quæ ex somnis coniectat hominis complexionẽ, & hinc affectiones animi diuturnas: 4. Itẽ illa, qua ex auium, piscium, aliorumue animalium voce, motu, aliisue actionibus, naturales aliqui effectus pronũciantur futuri, vt plurimũ, v. g. serenitas, pluuia: &c. 5. Astrologia naturalis; quæ affectus corporeos, & naturales, vt vẽtos, eclypsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imò etiam, cum ex puncto natiuitatis, siuè horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sunt, & medijs proportionatis vtuntur *Less. loc. cit. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; vt circa affectus contingentes, & liberos: aut quæ à Deo pendent, vt circa statũ animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, statũ vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & a libera hominũ voluntate pẽdet: itẽq; de rebus occultis, vt furto, thesauro abscondito: Vide *Less. loco cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanch. loc. cit. Bonac. n. 11.*

X. Peccãt, qui Ægyptios de fortuna cõsulunt, & quidẽ si fiat cũ firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter; si verò causa curiositatis, vel risus, vt fit cõmuniter, venialiter tantũ, *Fill. & Sanch.*

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sortes diuinatorias ad futurũ, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua diuina insit, vt si quis, v. g. ex taxillorum proiectione, & dispositione diuinet, quis sit obtenturus victoriã, beneficiũ, &c. Idẽ ferè est de sortibus consultorijs, quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, & honestas exigit, aptiorq; modus dubium vincendi non apparet: dũmodo fiant præmissa oratione, cũ debita reuerentia: & indiciũ non expectetur, nisi à solo Deo, vt v. g. si quis hærens in biuio aliter quoad viam se deter-

determinare nō poſſit, vel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant, vt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contingit: *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII. Sortes diuiſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumq; licitè fieri poſſunt, ſiuè ad honeſtū ludū, ſiuè ad hæreditatis diuiſionem, ſiuè ad litis cōpoſitionem, dummodo litigantes, qui æquale ius habent cōſentiant: quia nihil aliud cōtinent, quam contractum inter eos, qui ad aliquā rem ius habent, vt illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex ijs ſit occidendus. Dixi *plerumq;* tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ; vt *Lay. lib. 3. tit. 4. & Bonac.* tum quia officia ſæcularia, non ſorte, ſed ſecundū perſonarum aptitudinem ſunt diuidenda, etſi inter plures æquè aptos, & dignos ſorte agi poſſit: v. *Leſſ. c.* 43.

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle diuinare oſtendit ioci cauſa, Ratio, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantùm vanitas aliqua: *Suar. & Sanch. Regin. l.* 17. *num.* 170.

Dub. III. Quid, & quotuplex ſit Idololatria.

Reſp. I. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ, ſicut Deo: *D. Thom. q.* 94. *art.* 1. Id verò fit, vt docet *Leſſ. l.* 2. *c.* 43. non tantùm ſacrificio, ſed etiam quouis ſigno honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Iouis.

Reſp. II. Idololatria eſt duplex: alia Materialis, ſiuè ſimulata, vt cū quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaq; vel perfecta, vt cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum: vel imperfecta, cum quis, vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone, aliaue creatura obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert: *Lay. loc. cit. ex S. Aug. & S. Th.* Vnde reſolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate, vel hæreſi, cum ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo; aliquando non.

II. Idololatria, etiam materialis, & ficta, eſt graue, & mortale peccatum; quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem: ſæpè etiam contra confeſſionem fidei externam: *Sanch. lib.* 1. *cap.* 37. *num.* 21. *Azor.* 1. *p. lib.* 9. *cap.* 11.

E 2 Idolo-

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum grauius, quam perfecta. Vide *Lay. l.4.t.10.c.2.Sanch.l.c.*

Dub. IV. Quid., & quotuplex sit vana obseruantia, & vnde colligatur.

Resp. I. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v.g. sanitas, scientia, &c. *S.Th.2.2.q.96 ar.1. Bon.& alij*. Differt autẽ à diuinatione, quod hæc tantũ ordinetur ad occultorũ cognitionẽ, illa verò ad effectum externũ. Conuenit cũ eadẽ, quod vtraq; nitatur pacto Dæmonis, eiq; tribuat perfectionẽ propriã Dei. Vnde, quæ de diuinatione d. sunt, proportionaliter huic accomodari debẽt.

Resp. II. Diuiditur primò, sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Demone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. Secundo diuiditur communiter in quatuor species: prima, dicitur ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione &c. vtitur ad scientiam, repẽtè, ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ: Secunda, dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosq; effectus miros; Tertia, est obseruatio euentuum, qua ex consideratione alicuius euentus conijcitur, quid sit futurum: vt v.g. si ex eo, quod casu occurrat, vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur: Quarta, dicitur obseruatio sanitatũ, cũ adhibẽtur quædã signa, orationes, certus numerus cruciũ, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellẽdos morbos. Idẽ est de gestatione reliquiarũ cũ vana circũstãtia, v.g. in tali capsa, tot diebus, cũ tali herba, &c. *Sanch.c.40.n.11. Fil.t.14.c.6. n.157.*

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatũ mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorẽ diuinũ creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum Dæmone: *Less. Bonac. q.5.p.4.& alij* Nec potest accusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliũde tamẽ fieri posse, vt non sit mortale, docẽt *Aut. supr. cit. dub.2.resp.3.* 1. Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tãtum. 2. Si non adhibeatur fides, licẽt timeatur ita esse, vel futurũ. Vid. *d. de Diuinat. dub.2.resp.3. cas.7. & Less. dub.8. n.53. & 66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest. 1. Ex insufficiẽtia causæ

causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum, nec habeat naturalem virtutē, nec de supernaturali legitimè constat. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v.g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico, si nomina adhibeantur, ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apochrypha v. g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Euangelium S. Ioannis, à Virgine, Oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat, &c. *Delrio. lib. 2. quæst. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosū est. 1. Sumere aliquā potionē, vel bolū, vel quiduis aliud vsurpare ad scientiā aliquā subito acquirēdā. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus cōsignata cōtra vulnera, vel subitā mortē, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad cōciliādū inuisibilitatē, impenetrabilitatē, amorē fortunā, nocumēta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euētu, v.g. sibi aliquid boni, vel mali euētuū, vt si mane egrediēs pedē offendat, ideoq; domū regrediatur timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tāquā faustos, alios verò infaustos, ideoq; negotiū omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Feminarū carminatricū benedictiones, & preces ad morbū depellēdū adhibere. 6. Proijcere statuā alicuius Sācti, in flumen, vt pluat. 7. Si putētur Missę nō prodesse defunctis, nisi legātur septē cū septē certi coloris cādelis, & septē eleemosynis. 8. Si vnguēto armario, quo gladius inūgitur, absēs curetur. 9. Si certo festo, v. g. S. Ioannis, certa orētur, vel festo S. Matthæi hederæ folia aquis imponātur, vt cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdā precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, v.g. euadēdi ab hoste, expellēdi morbos, nō moriēdi sine præuia cōfessione, nō incidēdi in infortunium, &c. Aliud tamē est: ea per orationes petere, ac sperare. *Delr. l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. c. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.*

II. Superstitiosum non est. 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v.g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantū honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum circunducere, die alicuius certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur

effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstãtiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces: Vide *Nauar. in man. c.* 11. Addit *Laym. ex Caiet.* si homines rudes, bona fide, & ex deuotione, aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendo, cũ difficulter abducantur ab eo, quod bona fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandę quædam deuotiones, quas vocãt Nouendiales (v. g. nouẽ, vel ad exemplum S. Gregorij, triginta; vel aliũ certũ numerũ Sacrorum celebrare, cũ certo numero, & magnitudine candelarum, & similia (si fiant in memoriam alicuius mysterij, v. g. nouem mensiũ, quibus Christus fuit in vtero; vel quinq; vulnerũ, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rapido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiã gratis datã, & sic tenet *Nau. in man. c.* 11. Vide *Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtutę rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo eius obseruatio, aut operatio non pendeat ab opere Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit: Vide *Sanch.* 3. *mor. cap.* 38. *Bonac. quæst.* 5. *p.* 4. *Laym. lib.* 4. *t.* 10. *cap.* 4.

Dub. V. Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli.

Resp. I. Maleficium est vis nocendi alijs, ex pacto, & coöperatione Dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira illud autẽ dirigatur ad nocendũ. *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. II. Maleficium, aliud dicitur Amatorium, seu philtrũ, cuius vsus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum; Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur: *Filliuc. loc. cit. num.* 183. *Azor. tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 26.

Resp. III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorũ &c. 3. Destructione signorũ, per quæ Dæmon nocet, absq; alio tamen maleficio, *Nau. & communiter alij.* 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere,

licet

licèt eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere si nolit) *Lug.Dian.p.8.t.7.r.53.* Idque etiamsi constet cũ id facturũ per nouum maleficium: sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cũ habeam ius petendi; quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat, hic cautè aduertè, &c. Vide *Sanch. l. 7. de matr. d. 95. n. 11. Fill. n. 192. Less. lib. 2. c. 44. d. 6.* contra *Delrio*. 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum, v.g. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu nocituũ, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (nam plerumq; fit cum tali aliqua cõditione v.g. vt tãdiu duret, quãdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, & lauare &c. *Suà. Less. l. 2 c. 44. n. 45.* Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signũ, & dissoluẽdi pactu cũ Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere sagã, quę te tetigit, ea enim repercussa solet noxa cessare, vt habet *Less. l. c. & Sanch. l. 7. de matr. d. 95. & 99.* 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per nouum, nõ licet eum ad id inducere, quia id esset inducere ad peccatũ, & actui intrinsecè malo cooperari: *Suar. Sanch. Less. & c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet. *Laym. l. 4. tra. 10. c. 4. n. 9. ex Sanch. & Suar.* quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quàm eum, qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo soluendi: Vide *Laym. hìc Bonac. d. 3. q. 5. p. 5.* Quæres Quomodo Confessario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Resp. I. Examinandi sunt præterquam de varijs superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v.g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia idololatria, & hæresi, abnegant enim Christũ, & Deũ, renunciant Sacramentis; habent Dæmonẽ pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos: 3. De blasphemijs in Deum, & Sanctos, de sacrilegijs, abutuntur enim rebus sacris, vt aqua benedi-

cta, Euchariſtia, &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis: *Suar. Sanch. Fill. Bon. l.c.*

Reſp. II. Monendi ſunt, eos teneri. 1. Pactum expreſſum, ſi quod habent cum Dæmone, aut commerciū, abiurare, & diſſoluere. Libros ſuos, ſchedas, ligaturas, aliaq; inſtrumenta artis cōburere. 3. Comburere chirographum ſi habent; ſi verò ſolus Dæmon id habaet, non neceſſariò cogendus eſt, vt reddat; quia pactum ſufficienter diſſoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata reſarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiſcus (vbi veneficorū bona confiſcantur) vt & hæredes, ſi ad eos bona deueniant: *Lay. l.c. Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40. Fill. &c.*

Reſp. III. A Parochis moneri, & à Confeſſarijs examinari circa hoc præceptum potiſſimum debent. 1. Opiliones, qui varijs dediti eſſe ſolent obſeruationibus, vt gregem ſuum à lupis, vel ſcabie, vel alijs incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos ſanandos vtuntur verbis, vel ex pſalmis, vel ex oratione Dominica dæſumptis. 3. Ruſtici, qui ad ſananda pecora inanibus, & ſuperſtitioſis obſeruationibus vtuntur, vel recurrūt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas, & ſuperſtitioſas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt ſecum ſacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello, vel duello non ſint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel ſubita morte perituri.

De Irreligioſitate, eiuſque ſpeciebus. Cap. II.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreuerentiam Dei, & eſt Tentatio Dei, aut Periurium; vel tantùm tendit ad irreuerentiam rerum ſacrarum, & eſt Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in ſecundo præcepto; de reliquis hic.

Dub. I. Quid ſit Tentatio Dei.

Reſp. Tentatio Dei, eſt dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus ſit potens, ſapiens, miſericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat, *S. Thom. 2. 2. q. 92. ar. 1. Sanch. &c.* Ea eſt duplex, ſcilicet, vel Formalis, quando quis expreſsè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt ſi quis petat miraculum, quo pateſiat fidem Catholicam eſſe veram; vel det ſe præcipitē ex turri, vt experiatur, an Deus ſit miſericors, eum eri-

eripiendo à læsione: vel est implicita, & interpretatiua, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eò referri videtur; vt si quis se cõmittat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculosè: vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v.g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque, ac sperans à Deo temerè sanitatem: *Nauar. c.* 11. *Less. n.* 4. Item si sine necessitate, & causa rudis absque preparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus: *Suar. Sanch. Less. Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 5. Vnde resolues:

I. Tentatio Dei. Formalis est peccatũ ex genere suo mortale in quacumq; etiam materia. Ratio, quia includit dubitationẽ de perfectionibus Dei, quæ in grauẽ Dei contemptũ redundat; vel magnam irreuerentiã, curiosius agendo cũ Deo quasi cũ lusione: *Less. l.* 2. *c.* 45. *d.* 1. *Sanch. l.* 2. *c.* 34. *Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorãtiam, incõsideratione͂, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatũ, quãdo scilicet iusta causa subest, v.g. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas; *Sayr. Tolet. Caiet. S. Thom.* 2. 2. *q.* 9.

III. Si quis in puteum se conijciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam; aut supra prunas ambulet ad innocentiam ostendendam, est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentẽ vel frigidã, &c. de quibus vide *Binsfeld. & Delrio l.* 4. *disq.* Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contingit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberari: *Bonac. d.* 3. *q.* 9. *p.* 2.

Dub. II. Quid, & quotuplex sit Sacrilegium.

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino: est peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate: non verò si generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati: v.g. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex, personale, quo persona; locale, quo locus, & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 99. *ar.* 3. *& cæteri Theologi*. Vnde resolues.

I. Per-

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio eiusdẽ ad iudicium sæculare: item luxuriosa violatio personæ Deo per votũ castitatis sacræ: de qua vide *infra tr. 4. c. 2. de 6. præc. dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita, & notoria sepultura excommunicati, vel nõ baptizati: item si actus quidam prophani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati, vt si negociationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Itẽ si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ, directè ad profanos vsus conuertatur: si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficiũ fiducia asyli istic commiserit. Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. c. 7. Bon. q. 6.* Si vero res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian. par. 1. t. 7. r. 27. ex Fagund. & sex aliis*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorũ, vt si ministrẽtur, vel suscipiãtur cũ peccato mortali. Itẽ profanatio vasorũ & instrumentorũ sacrorũ, v. g. si quis calice vtatur in conuiuio, ornamenta altariũ, vel sacerdotum ad vsus profanos applicet; intellige de ijs, quæ consacrari, vel saltẽ benedici solent: nã ad nuptias, vel communem vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò, & manutergium, & cætera, quæ mediate seruiunt ministerio sacro, non esse peccatũ, docet. *Tam. exped. sacr. l. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contẽptu saltẽ implicito, vt si sẽper, & indifferenter sic vtaris supradictis. Atque idẽ affirmat de cãdelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis, istis benedictionibus nõ agatur cũ tanto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *l. c. §. 3.* Itẽ violatio, vel indigna tractatio sacrarũ imaginũ, & reliquiarũ. Itẽ abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vide *Fill. tra. 24. c. 9. Reginal. l. 19. n. 57. Suar.* IV. Peccatur etiam sacrilegio peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, vt corporalia, & similia sint valde immunda: *Bonacina de Euchar.*

V. In

V. In confessione exprimenda est species, & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; v.g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cũ eodẽ. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiã: v.g. si sit cõtra Eucharistiã, addit secundũ *Gordonũ*, cõmuni violationi rei sacrę aliud peccatũ contra latriã. Attingere autẽ nuda manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fęminis, & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint, & si causa subsit, nec veniale: *Sua. Tamb. l. c.* §. 1. sine causa autem, veniale esse, docet *Suar. Kon. &c. communit.* licet *Tamb. l. c. ex Sa, &c.* contrarium censeat probabile: vti, & si corporalia, vel purificatoria lauentur ab ijsdem. Vide §. 2. Cætera autẽ, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, vt mappas, vestes sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet: *Suar. Lay. Tamb. loc. cit.* vbi *ex Palao, &c.* idẽ concedit de reliquis, sicut etiã, vt easdẽ thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idẽ docet cũ *Lay.* de pyxide, siue ciborio, & lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Itẽ de corporalibus, pallis, & purificatorijs, quando post sacrum vsum lota sunt; ex *Lay. & Bonac.* imò etiam ante lotionem; *Lay. Tambur. loc. cit.*

Dub. III. De Simonia.

Quid sit, & quotuplex. Art. I.

Resp. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale; vel spirituali annexum. *Diu. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 1. *Lay. l.* 1. *tr.* 10. *cap.* 8. *&c.* dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue venditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renunciationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo; quia obligatio naturalis quæcumque, vt gratitudinis, siue antidotalis; non sufficit; v. g. quando quis sperat, vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sa V. Simonia.* Ratio, quia non facit contractum. Vide *Bon. de Simon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. *Less. lib.* 2. *cap.* 35. *d.* 20. Dicitur 2. *pretio temporali*, siue illud sit muneris, siue linguæ v est laus, vituperium, patrocinium; siue obsequij, & famulatu Dicitur 3. *spirituale*, quo nomine intelligitur res supernatura

ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sācti: siue causaliter, vt sūt Sacramenta, cōcio, preces, & Sacramentalia; siue sit effectus, & vsus potestatis, nisi supernaturalis, vt est cōsecratio, absolutio, dispēsatio, benedictio, excōmunicatio, electio, præsentatio, cōfirmatio, collatio beneficij, aliįq; actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur. 4. *spirituali annexum*, ad cōprehendendum ea, quæ non sunt purè spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisq; sunt annexa; siue antecedenter, vt iuspatronatus respectu beneficij; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorū, iuxta sensū infra dicedū: siue cōsequenter, vt redditus beneficiorū, qui dantur propter officiū spirituale. Vnde patet, maliciā simoniæ cōsistere in irreuerentia, quæ cōmittitur, dū res spirituales instar tēporalium pretio æstimantur, & cōtractibus subijciūtur: atq; esse peccatū mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate; quia nullū donū gratiæ, licet paruū, potest vendi sine graui irreuerentia, tū ipsiusmet doni, dū etiā Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionē, & ignorantiam: *Suar. t. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Lay. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Resp. II. Simonia est triplex. Prima dicitur Mētalis, cum exterius, vel nihil datur tēporale (& dicitur purè mētalis) vel cū aliquid datur, & dicitur mixtè mētalis, cū intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. Secunda, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsū pactum exterius procedit sine reali executione; diciturq; pura, si sistat in mutua conuentione: mixta autem, si de reali, & conuentionali aliquid participet, vt v. g. si ex alterā tantū parte realiter cōpleatur. Atq; huc reducitur Simonia Confidentiæ, cū quis alteri dat beneficiū, vt illud sibi, vel alteri resignet; vel cum onere dandi certā partē fructuū. Tertia, dicitur Realis, quæ scilicet vtrimq; realiter completur. Vide *Leß. l. c. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ est iuris diuini*: est quæ prohibita propter malitiam suam, v. g. hostiam consecratam vendere; & eam, *quæ est iuris humani*; estq; mala tantùm propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum expressè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristiæ, Oeconomi, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; vt suadeat

alteri,

alteri, vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum; itē reseruatio pensionis ex beneficio resignato, & in casu permutationis beneficiorū, æquatio fructuū, &c. si absq; superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptatio muneris, etiam spontè oblati pro examine ad Parochiam: *ex Trid. s.24. c.*18. Pro collatione ordinum, pro tōsura, literis dimissorijs, *ex Trid. s.*21. *c.*10. Excipitur tamē decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoq; iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. Vide *Laym. c. vlt. Bon d.*1. *q.*1. *&* 2. *Less. Azor.* 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolues

I. Simonia est, cōcionari, cathechizare, Missas facere pro pretio nisi excusetur ratione laboris nō intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet, vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinātur ad aliquid supernaturale, & ad salutē, non autē ad aliquid tēporale: sicut doctio quæcūq; etiā Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. v. infra l.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. *Laym. l.* 1. §. 4.

II. Item Simonia est, dare, vel accipere pretiū pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramēto, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamē in his aliquid exigi per modū mulctæ ad causā piā applicandæ: *Lay. l. c. n.* 10.

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate *Suar. Less. Lay.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed vt alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici, etiam diuitis, pro missis, concionibus: aut de eo etiam pacisci. Ratio, quia non datur tanquam pretium spiritualis officij, sed personæ in alterius

rius gratiam occupatæ; nec pro operatione spirituali, vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam suscepta: proindeq; non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ; *Suar. Laym. lib.* 4. *tract.* 10. *cap. vlt. &c.* contra *Rich. Silu. &c.*

IV. Non est simonia reddere vel redimere pensionē merè tēporalē, quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad fūctionē spiritualē. Dixi, *temporalē*; quia spiritualis, quæ datur, v.g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officiū Ecclesiasticū, in eoq; fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, vt v.g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationē, non quidē vendi potest, redimi tamē potest, modo obligatio recitandi Offic. B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionē redimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ: *Less. c.* 35. *d.* 21. *Suar. c.* 25. *n.* 5. *Laym. l. c. n.* 46.

V. Non est simonia iuris diuini (etsi quandoq; iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas; vel dare temporale pro spirituali, per modū doni gratuiti. etiam cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium, nec soluit debitum iustitiæ, sed antidotale; quo non excluditur, quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suar.* huiuscemodi dona, ob præsumptionem valde cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis; vt v.g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistitur, vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, & modo: vel ad excitandum, *Suar. l.* 4. *c.* 45. *Laym. loc. cit. nu.* 8.

Quæ sit pœna Simoniæ. Art. II.

Resp. I. Sola simonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, Beneficio Ecclesiastico, & Religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit; licet ob ingressum Religionis rarò incurratur, vt dictum est; vel ob tenuitatē monasterij, vel contrariam consuetudi-

tudinem receptam, *Suar.cap.56.& 57.Leſſ.d.23.Laym.loc.c.§.7.*

Reſp. II. Ob ſimoniacam collationem, & ſuſceptionem Ordinum, etiam primæ tonſuræ, incurritur excommunicatio, & ſuſpenſio Papalis, *Leſſ.d.24.Laym. loc. cit.*

Reſp. III. Ob ſimoniam Realē in beneficio Eccleſiaſtico, incurritur. 1. Excōmunicatio Papalis. 2. Irrita eſt electio, præſentatio, confirmatio, & inſtitutio. Vnde talis nō facit fructus ſuos: idque etiā, licet à tertia perſona taliter prouiſus id ignorauerit: niſi tamen contradixerit, vel niſi à tertio data fuerit pecunia per fraudē, vt redderetur inhabilis; vel niſi bona fide poſſederit beneficiū per trienniū: *Leſſ.l.2.c.35.d.31.Lay.l.4.t.10. cap.vlt. Bon. d 1.q 7.p.2.n.20.ex Gomez Garz.& c.3.* Efficitur inhabilis ad idē beneficium, etiam per diſpenſationem Epiſcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipſo non priuatur, nec ad alia obtinenda ſit inhabilis ante ſententiam iudicis; *Suar.cap.57. nu.47.*

Reſp. IV. Simonia confidentiæ completa dato, & accepto beneficio, licet accipiens promiſſionem viciſſim non impleuerit; inducit 1. Excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat reſignationem, & collationem beneficij, in quo eſt commiſſa; & inhabilitat ad idem poſtea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & penſionibus ante obtentis: non tamen ante ſententiam latam. 4. Beneficia ſic collata ſoli Pontifici reſeruantur: *Leſſ. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Laym. n. 76.*

An, & cui reſtituendum, quod ſimoniacè acceptum. Art. III.

Reſp. I. Niſi ſpirituale ſimoniacè acceptum, præter beneficium (ſub quo continetur penſio, ſecundum *Bon.* negante *Leſſ.*) eſt reſtituendum. Ratio, quia cætera vel reſtitui non poſſunt, vt Sacramenta; vel non ſunt reſtituenda ante ſententiam, cum Canones aliud non ſtatuerint; *ex Leſſ. num. 68. Suar. Fill. &c.* contra *Azor. & Laym. Bon. diſ.1. q.7. p.3. diff.2.* Dixi, *præter beneficium*; quia hoc retineri non poteſt etiam ante iudicis ſententiam, vt patet, tum *ex cap. Si quis neque 1. q. 1.* tum *ex extrauag. Cum deteſtabile de ſimon. v. Bon. loc.cit.* vbi addit, etiā fructus perceptos eſſe reſtituendos: tum quia nullo iuſto titulo poſſunt retineri, cū adeptio beneficij ſimoniaca ſit ipſo facto irrita: tū quia ſic expreſsè habetur in *extra.Cū deteſtabile, de ſimo. v. D.Th.2.2.q.100.a.6.Nau.l.5.Conſ.62.Leſſ.l.2.cap.35.dub.31.*

Reſp.

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentaliū, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; itē pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendū est. Hoc tamen posterius, non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumq; ratione alimentorum retineri potest, modò in cōmunem vsum conuertatur: Vide *Bon. l.c Less. l.2.c.35.d.30.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio, aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendū est ei, à quo est acceptū: quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonia vtrinq; completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrumq; punire intendit; Vide *Less. Lay. hic loc. cit.* §. 9.

TRACTATVS SECVNDVS

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatā vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temerè iurando, vouendo, & non seruando; de quibus hic agendum.

Quid est quotuplex Blasphemia. Cap. I.

REspond. Blasphemia directè opposita laudi Deo, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum: siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant; vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita *communiter Doctores, S. Thom. 2.2. q.13. Bon.1c. disp.3.q.8. Sanch. 2. mor. c.32. Laym. hic lib.4.t.20. c. 6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum intendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito: item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat tyrannum, iniustum, nolle, aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c.

Quæ

Quæ ſi quidem quis credat ita eſſe,& non tantũ in ira,aut deſperatione effutiat,tunc eſt blaſphemia cum hæreſi coniuncta: quod in confeſſione eſt addendum, quia ſpecie differt ab imprecatiua,& habet annexam excomunicationẽ in Bulla Cœnę: *Hurt*.2. 2. *d*. 91. *ſ*. 12. §. 54. II. Reuocantur etiam ad blaſphemiam alia ſigna contra Deum, licèt verba non adſint, vt ſpuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam ſola mente blaſphemia interior committi poteſt, ſicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blaſphemat itẽ,qui in Sanctos,vel ſacra cõtumelioſus eſt; intellige,vt Sancti ſunt,ſiuè cũ habitudine ſaltẽ virtuali ad Deũ, ita vt moraliter huius etiã honor cẽſeatur tangi:quia alioqui tãtùm erit cõtra duliã,ſi nimirũ contra illos,vt homines quidã in terris fuerunt,dicatur. Quod veniale eſt ſi ioco fiat, *v.g.* ſi Sãctos Criſpinũ,& Criſpinianũ voces ſutores,Ioannem,& Paulũ eunuchos:graue verò erit ſi cõtemptim,vel ex odio,aut indignatione contra Sanctos blaſphemiæ non admittant paruitatem materiæ.

IV. Blaſpemat item, qui iratus, etſi non contra Deum, ſed contra alios, aut alia, eadem tamen ſeriò profert, quæ ex ſua ſignificatione, aut modo loquendi, ac circumſtantijs, important imminutionẽ diuini honoris,aut improperij: licèt enim eã non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamuis id ex ſubreptione ſæpè ſit veniale tantùm, ſi tantùm materialiter fiat, ſeu ſenſum verborum non imaginetur.

V. In confeſſione exprimendum eſt, ſi quis(quod tamen rarò contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit: *Lay. loc. cit*. VI. Blaſphemat item,qui iniurioſè vſurpat membrum Chriſti; vt v. g. perdat te Dei ſanguis,vulnera, mors,Dei caput,paſſio,Sacramenta, Chriſma,& ſimilia ſacra, cum ea non ad perdendum,ſed ad ſaluandos nos data ſint,& cõmuniter in his apprehendant homines magnã Dei,earumq; rerum vilipenſionẽ cõtineri,*Lay. ibid. n*. 12.

VII. Qui taliũ verborum conſuetudinem habet, tenetur ſub peccato mortali ſeriò conari eam tollere. Quod ſi facit, & tamen labitur, poteſt excuſari aliquando; eò quòd iuramenta iſta impetu naturali effuſa, non ſit voluntaria, nec in ſe, nec in cauſa, vtpote retractata propoſito efficaci: *Laym. lib*. 1. *tom*. 2. *c*. 3. *n*. 6. Vide *Eſcob. tom*. 1. *cap*. 3. *n*. 36. Si non conatur, idq; Confeſſarius notet, neget ei cũ diſcretione: abſolutionem, *Laym l c*.

F VIII. In-

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur, quod quidam aiunt ijs verbis aliud se non intendere, quam vsurpare, tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum, quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia iræ, & seriæ voluntatis significatiua: tum quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quod si verò quis in ira cotra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v.g. ò Dei mors, vulnera; &c. sine scandalo, & sine ijs circumstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue: vt *Caiet. & Armilla, V. Blasphemia, & Sanch. supra.* Quanquam propter periculum incidendi in plasphemias, qui rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, eiusq; sacra censentur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Laym. loc. cit.*

X. In ira imprecari alijs Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumq; (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est mortale; quia cum se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantùm, quædam esse ad significandam iram, tametsi christianos parum deceat, tàm absurdis interiectionibus vti; *Bonac. l.c. ex Nauar. Tolet. Regin. &c. Baldel. d.* 25. *num:* 10. vbi etiam censet veniale tantùm esse sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verum *Molin. &c.* non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, honorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi superioribus, filij parentibus (licet materialiter tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est graue contra debitã reuerentiam: *Baldel. l.c.* Vid. *inf. l.* 5. *c.* 3. *d.* 6.

XI. In ira vsurpare dæmonem sine imprecatione, non est per se peccatum; assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis; *Laym. loc. cit.*

XII. In

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ, videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile, secundum *Suar. Sanch. Reginald. Azor. Laym. Dian. tom.* 1. *r.* 50. *Lugo d.* 15. *n.* 2. 17. contrarium tamen tenet *Trul. l.* 1. *c.* 11. *d.* 2. *n.* 5. *cũ Dia. p.* 1. *tr. de circumst. r.* 30.

De Iuramentto. Cap. II.

Dub. I. Quid sit Iuramentum.

Resp. Iuramentum est inuocatio tacita, vel expressa Numinis diuini tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quod iurans, quantũ in se est, cupiat, ac velit, Deum id, quod iurat, testari, & manifestare (si, & quando nimirum illi placuerit, siuè in hac vita, siuè in altera) tãquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter *Doctores S. Th.* 2. 2. *q.* 89. *ar.* 1 *Bon. d.* 4. *q.* 1. *p.* 1. *Sanch* 3. *mor. c.* 1. *Lay. l.* 4. *tr.* 3. *cap.* 1. Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internũ, iurat quisquis interius intentionem, habet, siuè formalem, siuè virtualem, & inuocat Deum in testẽ, siuè his, siuè illis verbis, ac signis, siuè etiam nullis vsus sit: ita vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret, & cõtra *Suar. l.* 1. *c.* 1. *Sanch. l.* 3. *c.* 1. *Lay. l.* 4. *tr.* 3. *c.* 1. Quoad forum autẽ externum, quænam formulæ iurandi rationẽ habeant, ac proinde, quæ verba licitè vsurpari in cõuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione iudicari solet secundũ cõmunem acceptationem verborum, quibus est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel inuoco Deum testem &c. IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, vti formula illa Principum; *Da Principe, ò per l'honor mio di Principe*, etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis; vti etsi à personis illustribus, vel nobilibus dicatur *Da Gentil'huomo, ò da Caualiere*. Vid. *Laym. l. c. cap.* 2.

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tẽpore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meã conscientiã, censentur tantũm narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeo non sunt iuramenta) nisi aliud constet, aut ex circũstantijs

 pro-

probetur: *Laym. l.c.n.4. Bon. q. 1. p. 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quę dicuntur per modum sponsionis, v. g. expono caput meū, amputentur mihi aures, ni ita sit, &c. vide *Sanch. loc. cit. n.42.* sed aduerte huiusmodi iuramenta solere esse execretoria vnde vera. VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id, per quod potest, quia cùm nulla res sit, per quam absque necessitate iurare licitè possit, censentur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta (quod Confessarij, & Cathechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur (verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meā, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis, per conscientiam meā, super conscientiam meam, &c. vt habet *Less. cap. 42. d. 1. Bonac. l. c.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec in testē adducitur Deus. Esset tamē iuramentum, dicere, per fidē Catholicā, per S. Euangeliū, quia tunc censetur in testē adduci illius fidei, & Euangelij auctor. Vide *Laym. loc. cit.*

IX. Non iurat, qui dicit, tàm verum est, quàm sol lucet, quàm hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tātum est mendaciū, cum nullus in testē inuocetur. Idem est si dicas, quod dico, est Euangelium, est instar fidei, est de fide &c.

X. Quāuis hæ, & similes comparationes (tàm verū est, quàm Deus est, quàm Christus est in venerabili Sacramento, quā verū est Euangeliū: item, tàm sum innocens, quā B. Virgo, vel S. Franciscus, &c.) cōmuniter videantur cōtinere iuramentū cum blasphemia: id tamen non satis apparet, quia nullus in testē inuocatur. Neq; videtur esse blasphemia, si fit verū, & animus proferētis sit significare tantū similitudinē; vt sensus sit hoc esse verū suo modo, sicut alterū est verū suo modo. Tū verò esset blasphemia, si vsurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatē) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei: *Sanch. 2. mor. cap. 31.* sed alij, & melius non sine hæresi id esse.

XI. Non est iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet; quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum; vt si dicas: iuro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cum per eas tunc accipiatur, earum Creator, vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet. sic v. g.

dum

dum iuratur per Cœlũ, intelligitur illius habitator; dũ per terrã, is, cuius hæc scabellũ; dum per templũ, is, qui ibi colitur; dũ per aliquod Sacramentũ, is qui instituit; dũ per Crucem, is, qui in ea fixus est; dũ per Euangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cuius ea verba sunt, *Bon. q. 1. par. 1. num. 4 ex Suar. Sanch. locis citatis.*

Dub. II. Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot cõmuniter afferuntur, sed tãtum accidentales, quæ speciem non mutãt, vt in confessione distinguere non sit opus: *Suar. Less. Bonac. par. 2.* Itaque diuiditur.

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet, vel verbis fit, vel actione aliqua, vt rectione digitorum, contractu Crucis, sceptri, Euangeliorum, vel, & verbis simul, & actione corporali, vnde, & vocatur iuramentum corporale: Vide *Bon. p. 2.*

Secundò. In Inuocatoriũ, seu Contestatorium, & in Execratorium, seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter, vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solùm vocatur testis, sed etiam, vt vindex, cùm iurans se, vel aliũ delictũ, vel aliquid sui; aut suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus, vt hinc nunquam sanus surgam, nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear: tollat me Deus subitanea morte, æternum damnet, super animam meam, &c. in quibus quando falso iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici cõtrouertunt. Negant *Suar. Valen. &c.* quia nõ solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deũ non facturum esse. Vide *Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Assertorium, & Promissoriũ. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negãtur: hoc autẽ est, quo aliquid futurũ promittitur. Addunt aliqui Cõminatorium, vt v.g. per Deum ego te cædã. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrũ per Deum, an Sanctos iuraris; quia est eiusdẽ speciei malitia, cum iurans semper intendat Deum adducere in testem: *Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

Dub. III. An, & quando sit licitum Iurare?

Resp. Iuramentum, si debito modo fiat, licitũ est. Est de fide. Et quidem est actus religionis; vt omnes docent: Tunc autem

debito modo fit, cùm in eo obseruantur hæc tria. 1. Est iudiciũ,quod exigit,vt cũ discretione, prudentia, consideratione,ac reuerentia, non sine necessitate, aut graui causa fiat. 2. Et iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res iusta, licita, & honesta. 3. Est veritas, vt n mirũ sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera;ita vt(prout ex defectu alicuius horum; minor,aut maior in Deum iniuria, aut irreuerẽtia redundare censetur)maius,aut minus cõmittatur peccatum. Vnde resoluitur.

I. Quoad iudiciũ,si hoc solũ desit; vt plurimũ est veniale tantũ: vt si quis absq; necessitate iuret, siuè ex leuitate quadam animi, siuè ex consuetudine: Vide *Sanch. lib. 3.cap. 6.num.22.Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quãtitatẽ neglіgentiæ, quã iurãs admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine, *Sanch. n.* 10. III. Et sic mortalis est status illorum, qui nõ tollunt consuetudinẽ iurandi sine attentione, sitne verum hoc, an fallum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malã,vt se aliquem interfecturum: quia est grauis irreuerentia diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant; vna quod velit malum, altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei odientis omne malum: *Bonac. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d.3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cum ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur: *Bonac. ibi*; *Less. loc. cit.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica, vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum: *Suar. Less. Sanch. Bonac. loc. cit.*

VII. Quod ad veritatẽ spectat,cũ hęc deest,peccatur mortaliter quia cõmittitur grauis in Deũ irreuerẽtia: quippe cũ adducatur in testẽ falsitatis,quasi,vel ipse veritatẽ nesciat,vel velit,aut possit decipere,testãdo falsũ.Nec hic excusat leuitas materię,quia siuè hæc sit grauis,siuè leuis;seria,siuè iocosa,equaliter tamẽ repugnat Deo testificari falsũ iuramẽtũ,dicitur periuriũ: *S.Th 2.2.q. 97.a.7.Less.Sanch.Bon.l.c.* An autẽ,& quando periuriũ possit esse veniale per accidẽs,vide *Escob.t.1.c.5.n.6.* VIII. Nec excusatur, qui iurat verũ,si is putabat esse falsũ, qui iurat pro certo,de quo ipse dubitat: etsi à parte rei verum sit, *Sotus, Nauar.Bonac.l.c.*

IX. Pec-

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eū esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat, quia tunc periurium ex sola pietatis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis, *S. Th. q. 89. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.*

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse ratione inconsiderationis, cum vsurpant quasdam formulas iuratorias, vt per animā meā, puniat me Deus. Etsi eū sciant id vocari iuramentū, non tamen apprehendunt, quod iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem, sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti: Vide *Bonac. loc. cit. Laym. cap.* 14.

Dub. IV. An in Iuramento liceat vti æquiuocatione.

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum, quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quod si autem sine iusta causa fiat, non erit quidē periurium, cū saltem secūdum aliquē sensum verborum, vel restrictionē mētalē verū iuret: erit tamē, ex genere suo mortale contra religionē; cum sit grauis irreuerentia, ad alterū in re graui decipiendū vsurpare iuramentū. Ita cōmuniter *Doctores*: Vide *Sanch. lib. 3. c. 6. Bon. p. 12. Lay. c. 13.* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed sponte sua iura; quia tunc tenetur, vti vocabulis secundum communem significationem; inquit *Tol. lib. 4. cap. 21* eo quod non habeat rationem æquiuocandi. II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, vt a Iudice, vel Superiore; in re graui: *Bonac. l. c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantū veniale, vt probabiliter docet *Sanch. lib. 3. cap. 6.* contra alios; quia sola discretione, siue iudicio caret: Vide *Bonac. loc. cit.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè: v.g. si quis exigat iuramentum, quis ius non habet, v. g. Iudex incompetens; vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur

per vim, iniuriã, metum, v.g. si vir exigat iuramentũ ab vxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrum cum iuramẽto *Sayr. l.4. c. 5. & lib. 12. cap. 17. Less. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 15.*

V. Qui exteriùs tantùm iurauit sine animo iurandi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cùm non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi, vt seruet: *Sanch. 7. moral. cap. 10. num. 11. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 10.*

Dub. V. Quæ, & quanta sit obligatio Iuramenti promissorij.

Resp. In iuramẽto promissorio duæ affirmantur veritates: vna de præsẽti primaria, quòd scilicet iurãs habet animum implẽdi, quod promittit: altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sine suo tẽpore, quod promittit: siuè promittat Deo, & est votũ cum iuramento, siuè homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi si rationabiliter possit. Ita communiter *DD.* vt *Lay. l.4. t.3. c.6. Bon. p.7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, si vel nõ habet animũ implendi, siuè materia sit parua, siuè magna licita, siuè illicita: vel si dubitat an facturus sit, necne, quod iurat: vel si putet sibi moraliter impossibile, vt impleat, quod promittit: quia quoad istã veritatem præsentẽ, promissorium ab assertorio non differt, vnde nec paruitas materiæ excusat: *Ibid.*

II. Defectu secundæ veritatis, verè peierat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solũ hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento, vt v.g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur, quod sic, quia verè adductus est Deus, vt testis, quod sit facturus: ergo si sinè causa non facit, quantùm in se est facit Deum testem falsum: *Caiet. Valent. Tolet. l.4. c. 22. & alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium: vt *Sanch.* Vide *Layman. supra. cap. 14.*

III. Illud certum est, quòd si ex eo, quod iurasti, tantummodò parum aliquid nõ serues, non esse graue; v.g. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo: *Sanch. t. 1. lib. 4. c. 14. n. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurãt seruare statuta alicuius Capituli, Collegij,

Vni-

Vniuersitatis,&c.si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitię; vt & de eo,qui ex summa,quã alteri sed daturum iurasset,parum tantum detraheret: *Nauar. Suar. Sanch.* Vide *Laym.Bonac. p.* 14.

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio,etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione,iurasti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec.*2.2. *q.* 89. *&c.* Negat tamen *Azor. t.* 1. *lib.* 11. *cap.*7. *q.*2. in materia tamen matrimonij:quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso iure ait, *Caietan. V. periurium, Suar. cap.* 9. *Sanch. Bonac. p.* 9.

V. Obligaris item, etsi iuramentũ sit errore,aut dolo extortũ, si dolus,vel error versetur tantũ circa circũstantias accidẽtales, non magni momenti: nam si versentur circa substantiã,vt v.g. si annulũ te daturum alteri iures,putãs esse ferreum,cũ sit aureum, vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses; non obligaris: Vide *Sanch.l.*3.*cap.*11.*num.*42.*Suar.&c.*

VI. Non inducit vllã obligationem,si iures rẽ malam,aut vanam,aut inutilẽ,aut;vt habet *Caiet.* indifferentẽ, quę nec ex fine, nec circũstantijs cohonestatur; quia iuramẽtũ nõ potest esse vinculũ iniquitatis, aut vanarum rerũ, ac otiosarum, ad quas Deus nõ vult nos obligari. *Bon.& communiter.* Vbi nota *ex Lay.supra c.*6. iuramentũ non conualescere,etsi talis res illicita,& vana:postea mutatis circumstantijs fiat honesta;cũ iuxta *regulam* 18.*iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica,vt non ingredi religionem,non dare eleemosynam, &c. *Molin.Sanch.Lay.l.*4.*t.*3.*d.*6. Et licèt peccaris talia iurando, non tamen peccas non implendo. Vide *Caiet. V. periurium*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius; vt v. g. religionem, si aliquid iurasti in vtilitatem, aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v.g. alumnus,qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic, vel isti Ecclesiæ,&c.non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere, nam eo casu potes ea relicta, ingredi in religionem;quia iuramentum sortitur naturã actus,cui apponitur

nititur: promissioni autẽ matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem: Vide *Laym. c.6. Bonac. d.4. qu.1. p.3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemq; modo explicandum est, quo promissio, vel propositum, cui est annexũ. Ratio quia accessorium sequitur principale, ideoque, quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum: *Less. lib.2. cap.42. d.2. Bonac. d.4. quæst.1. p.16. Trull. lib.2. cap.1. d.17.* Vnde resolues.

I. Titius, qui cũ iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationẽ, vel infamiam; quia promissio ipsa non obligat eo casu. II. Qui vrbanitatis causa iurauit se ante alterũ non sessurũ, bibiturũ, vel ingressurũ domũ, &c. non peccat contra iuramentũ, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: ũ quia promissio illa, vel propositũ habet tacitã cõditionẽ adiũctã (nisi me coegeris) qua sublata non obligat, & consequẽter nec iuramentũ tũ quia relaxatur ab altero cedente iuri suo: *Bon. l. c. Sanch. Less. Trul.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, vel statuta alicuius Congregationis, Vniuersitatis, vel Capitoli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quàtenus sunt in vsu, vel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mẽte iurã.is, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. Azor. Less. Dian. p.2. tr.6. m r.39.*

IV. Qui iurauit seruaturũ secretũ, non peccat cõtra iramentũ illud detegendo, quando nõ potest illud celare absq; grau: suo, vel alterius dãno; quia ipsa promissio secreti nõ videtur obligare, nisi hac conditione, si non noceat: *Sylu Bon. Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui iurauit iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet, *Less. Bonac. Trull. loc. cit*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensẽ, non tenetur intra illum vi iuramẽti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur; quia cũ hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & cõsequenter iuramenti: *Azor. Bon. Trul. l. c. n 18.*

Dub. VI. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit.

Resp. Tales casus præterea ea, quæ ex superioribus colligũtur, a Tol.

à Tol. & Caiet recensentur isti. I. Si quod bonũ erat tẽpore iuramenti, propter circũstantias, postea fiat illicitũ, vel vanũ, vel impeditiuũ maioris boni, vel melius sit omitti, quã impleri *Sãc. c.* 25

II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quilq; per se potest, vt habet *Tol. c.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodũ iurasses; nec enim Deus illũ vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei: vt si v.g. iurasses aliquẽ punire iustâ punitione, is autem supplex veniã peteret, & ageret pęnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia iuramentũ obligabat seruato eodẽ statu, in quo nõ pœniteret: *Lay. c.* 9. IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentũ maximè, si magis illius destructiua: vt si v.g. ex correctione impenitentis filij notaretur is magis destructus, quã emendandus: aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cũ vxore, & sic præstet nõ corrigere: *Regin. l.* 18. *c.* 56. *Bon. l. c. p.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramẽto tacitè subintelligi, natura, & Doctores docent. Tales autẽ sunt, vt *Lay.* dicit supra *cap.* 9. 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium

Dub. VII. Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestatem superiorum in suos, ac suorum vota, à *Laym. hic cap.* 11. *& alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare, & annullare potest iuramentum omnis superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare potest suorum vota: *Sanch. c.* 19. *n.* 7. *Suar. Azor. Filliuc. l.* 25. *c.* 9 *q.* 9 *p.* 7. *dub.* 6. Vide *Caput seq.*

II. Possunt, & ijsdem irritate iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem, seu contactum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicumque habet potestatem ordinariam, vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad cõmutationẽ, eadẽ est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et

VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis fauor ei iratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum iurasset paupercula eam ducere, potest ipsa iuramētum illud relaxare, vt habet *Nauar. & alij* contra *Sotum, & Sylu.* quia licèt iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in fauorem hominis ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in tēporalibus, quando iusta causa subest, v.g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. lib. 3. cap. 12. cum Suar.* non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat, sed tantùm indirectè, v.g. ratione materiæ, vel supplendo vicem eius, cui iuratū est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum; vide apud *Lay. supra cap. 11. Bonac. loc. c.*

De Voto. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Votum, & Quotuplex?

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori: *D. Thom. 2. 2. q. 88.* Vide *Sanch. & Laym. l. 4. t. 4.* Vnde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est voueri e... Deo in honorem simul Sanctorum: sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos, vt vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuiditur Votum, 1. In Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt voueo eleemosynam, hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac posita, non exurgat obligatio; vt, voueo eleemosynam, si sanitati restituat; vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero. 2. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod vt tale acceptatur ab Ecclesia: & sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est; & votum professionis religiosæ. Simplex autem Votū est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod Votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra Votum, vt ad matrimoniū, vel dominium bonorum habendūm prout vide infrà *l. 4. c. 1. in tract. de statu relig.* Simplex autem

tale

tale Votū.v.g.castitatis(excipio quod in Societate IESV emittitur post Nouitiarū)aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum v.g. matrimonij illicitū, non tamen inualidū. Vide infrà *lib.6. de matrimonio.* 3. In Reale, & Personale. Illud est, cum pecuniâ, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; vt calix, eleemosyna: hoc autem, cū aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt Votum ieiunij peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiūgunt Mixtū ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei: Vide *Less. lib. 2. cap. 40.*

Dub. II. Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cum Voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta quà quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi: Ita *Doctores communiter, Less. Bonac. d.4. quæst. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas & vsus rationis ad vouendū ea sufficit, quæ satis est ad peccatū mortale, perfecto actu, humano, & directo in se volitū. Excipe tamē Votum solemne religionis, quod inualidū est ante certā ætatē. II. Non obligat votū factum cū semiplena animaduersione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguā mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente; *Azor. Sanch. Trull. l. 2. cap. 2. d 1.* Vbi notat, non esse sufficiēs indicium, quod defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem, facto Voto, mox pœniteat, item motum iræ, rarò, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quod si is, qui scit se vouisse, dubitet, an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum ætatis; si quidem vouit ante septennium, Votum non obligat, nisi constet de sufficiēti rationis vsu: quia eum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia possessio est pro voto, cum præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si deniq; dubitet, vtrum ante, an post septennium, vouerit, teneri voto vult *Sanch. & Palaus*, negat *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante præuisa, & sic volita in causa, nō sunt valida, cum nō sint volita in se ipsis, & directè, bonū autē nō cōsurgat, nisi ex integra causa; quamuis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa, *Laym. l. 4. t. 4. c. 1. n. 4.*

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum, vt Votū extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deli-

deliberata: facta autē in metu iniustè incusso ad ipsū Votū extorquēdū, inualida sūt: *ex cōmuni*: nō quia nō sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus nō acceptat, ne det vim iniustę coactioni; idq; siue metus sit grauis siue leuis, dūmodo quis formaliter ex solo tali metu voueat: *Suar. de Voto lib.* 1. *c.* 8. *Sanch. Fill. t.* 26. *c.* 1.

VI. Quoad Vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionē substantialem, vel circa finē, siue rationē formalem, ac motiuum vouendi, Votum nullum est: Vt v. g. 1. Circa substantiā: si quis voueret certū aliquem suum calicem, quem putat argenteū, cum sit aureus: vel se ingressurū certū Monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorū. 2. Circa cōditionem substantialē: si quis v. g. voueret se ingressurum Monasterium, vbi putaret religiosā disciplinā, & essentialia religion s eruari accuratè, & tamen nō ita esset; vel si voueret peregrinationē ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem si quis v. g. voueret aliquid in gratiarū actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis taliū Votorū est; quia hic deficit liber cōsensus, qui non fertur in incognitū; & nihil est tam contrarium consensui, quam error: *Filliuc. t.* 26. *c.* 1.

VII. Vota, quæ adduntur post Nouitiatum, in quocumque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis, non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur Votum irritum, vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulò longiùs, quam putabatur; quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet Votum; quia illa est tantùm causa secundaria, quà sepositâ, actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiā. Neque talis error in ceteris contractibus actum vitiat: v. g. Vouit aliquis peregrinationē Romam, studio colendi Deum, & simul etiā habuit causam secūdariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romę; quem vt si intelligat deinde istic non esse, non ideò desint obligari Voto. Et ex his patet, quomodo intelligendū sit, quod dici solet. Vota non obligare vltra intentionem vouentis: *Sanch. l.* 4. *c.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 40. *d.* 2.

IX. Ad Votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum,

mum, quia qui tantùm proposuit, non tenetur suo peccato præstare: qui autem promisit obligatur sub peccato; & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam: *Bonac. p. 1. Laym. loc. cit.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione ordinum sacrorum: vbi licèt non dicatur, voueo, vel promitto castitatem, Votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso quod sciens Ecclesiam annexuisse iis ordinibus istum Votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabilius negant, dicuntq; talem teneri ad castitatem non ex Voto, sed ex Ecclesiæ præcepto: *Sanch. de matrim. l. 2. d. 27. nu. 11. Bonac. quæst. 2. p. 1. & communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidē, sed tamen se non obligandi, nullum esset Votum secundùm *Nauar. Sylu. Sanch. n. 27. Less. lib. 2. c. 40. dub. 1. num. 6. Bonac. & alios* contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cum apponat conditionem cōtra substantiam actus. Vnde *Lugo d. 23. de iust. s. 1. & aliis*, contendunt talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animū vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tūc etiam grauiter peccaret, & Votum esset validum: *Sanch. Filliuc. Bon. p. 1. num. 14. Laym. &c.*

Dub. III. Quæ requiratur materia Voti.

Resp. Ea debet esse possibilis (cum impossibile, nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior, quam oppositum, siue eius omissio: quippe finis intrinsecus Voti est, honorare per hoc Deum: id autē non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non possit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius: *Sanch. lib. 9. cap. 7. Laym. Nauar. &c.* Vnde resolues.

I. Inualidū est Votum nunquā peccandi venialiter, cū id moraliter, & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic vouentē teneri isto Voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora: de quo *Scol. Nau. c. 12. n. 65. Sua. l. 2. c. 3. Sanch. de mat. l. 9. d. 35.*

II. Inualidum est Votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circūstantiis, aut fine fiat bona; quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens, vt v. g. si quis decidens ex equo, voueat non amplius equum ascendere: *Nauar. cap. 12. Sanch. 4. moral. c. 7.*

III. In-

III. Inualidum eſt vouere mala; & qui vouet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicit *Sà*, *Sylu. V. iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit *Caiet. V. Votum,& Leſſ. lib. 2. cap. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum eſt Votũ, cui adiungitur finis, vel alia circumſtantia mala tenens ſe ex parte rei votæ; vt v. g. Vouet quis eleemoſynã ad obtinendam vana gloriã, aut impetrandum per eam victoriam iniuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterij, &c. aut in gratiarũ actionem pro ſucceſſu talis peccati: quia datio eleemoſynæ in talem finẽ, eſt actio blaſphema, quaſi Deus peccata promoueat, ideoq; non poteſt eſſe materia Voti: *Caiet. Nau. cap. 12. Sanch. cap. 6. Lay. lib. 4. tom. 4. cap. 2. num. 6. Filliuc. tom. 26. cap. 5.*

V. Validum autẽ eſt, etſi ei adiũgatur finis, vel alia circũſtantia mala, tenens ſe tantum ex parte vouẽtis, vt v. g. ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunũ mendicũ voueat ei dare eleemoſynam; quia tũc res iſta bona eſt, quã vouet, licèt ipſe voueat malè, & cum peccato: *Ibidem.* VI. Validum item eſt Votum factum ex effectu erga rẽ bonam, vt bona eſt, etſi coniũcta cũ cauſa mala: vt ſi quis voueret eleemoſynã, ſi ex duello euaſerit ſaluus: ſi non capiatur in furto: ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim duellũ, furtũ, adulteriũ velle, malũ ſit, tamẽ his poſitis nõ lædi, non infamari, prolẽ gigni, mala nõ ſunt ſed Dei dona: & Votũ nõ cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hęc bona, conſiderata (vt pono) quatenus in ſe bona ſunt: *Nau. Lay. l. c.*

VII. Inualidum eſt, & veniale peccatum, vouere bonum quod eſt impeditiuum boni maioris: vt præſertim ſunt Vota contra conſilia Euangelica: vt v. g. manere in ſæculo, ducere vxorem, ire ad militiam, facere mercaturam: *Nauar. num. 29. Suar. Filliuc. cap. 1. quæſt. 7. num. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamẽ aliquod bonum per ſe, & abſolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet: vt v. g. ſi quis videret ſuſpicionem ordinum ſibi damnoſam: Vide *Bonac. p. 1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur: quia ordinariè melior eſt cœlibatus. Dixi *ordinariè*: quia validè vouetur. 1. Si quis ad hoc obligetur, vt quia ſiue iniuria, aut graui infamatione ſponſæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à ſponſalibus non poteſt recedere. 2. ſi id Reip. valdè vtile futurum exiſtimetur, vt quia v. g. ex eo ſperatur pax inter Principes, conuerſio hæreticorum,

tû, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatē, & inueterata consuetudinē peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse, vt nubat: in quo tamen vltimo, *Lay. & alij* dissentiunt: Vide *Bon. l. c. Fill. n. 6. Nauar. Suar. l. c. Lay. n.* 12.

Dub. IV. Quæ, & quanta sit obligatio Voti.

Resp. Tanta est, quanta, tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, qua se vel multū, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ita vt etsi obligatio Voti sit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione, vt tantùm, vel tantùm obliget. Ita communiter. Vide *Laym. cap.* 3. *Bonac. p.* 5. Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit: *Nauar. n.* 40. *Sanch. l.* 4. *c.* 12. *Laym. l. c.* v. g. Vouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parua: *Sanch. l.* 4. *c.* 12. *Laym. l. c. Azor. l.* 21. *c.* 15. Imò etsi toto anno omittat, esse tantùm veniale, eò quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam, probabiliter docet *Dian. t.* 5. *misc. n.* 24. *ex Soto, Aragon. & Tannero* 2. 2. *dist.* 4. *dub.* 3. contra *Valentiam, &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantùm leuiter communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliunde constet. Vnde violans tale Votum peccat grauiter ex genere suo. *ibid.*

III. Qui postquam graui Voto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quod fecerit, non peccat grauiter, modò retineat animum implendi: Vide *Sà V. Votum*.

IV. Qui violat Votū de re iā ante præcepta: v. g. qui post votū castitatis, fornicatur, debet in confessione addere, quod Votū id habeat, aut quod ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tūc est malitia peccati: *Suar. c.* 6. *Les. d.* 7. *Sanch. c.* 5. *Fill. c.* 1. *q.* 7. V. Alieno Voto nemo obligatur ex vi illius Voti. Vnde si qui Canones videntur indicare, filium à parte, religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius Votum patris semel ratificauerit: *Suar. cap.* 9. *Sanch. Laym. cap.* 3. *num.* 6.

VI. Cum hæres teneatur soluere Vota realia defuncti, non tenetur vi Voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere. *Ibidem*.

VII. Eodē modo si Cōmunitas aliquid vouit, in quod posteri non cōsenserunt, nō tenetur id seruare vi Voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis: Vide *Laym. hic c. 3.*

VIII. Cū quis vouet factū alterius, sensus est, se curaturum id eò modo, quo licitè potest: vt v. g. rogādo, persuadendo, vel etiam præcipiēdo, si sit superior, vel etiam aliquādo paciscendo, & suppeditando sūptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere: sic qui Missas, vel peregrinationem alterius curandā, quādo stipēdium, ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sūptibus, si prior non prestet ad quod se obligauit: *Sanch. Lay. n. 7.*

IX. Vota personalia non implentur, nisi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam, v. g. non satisfacit, si conducat alium, neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid.*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio: vnde, qui nequit ex suo, nō tenetur ab alio mendicare. Quod si possis ex suo, & tamē alius, siuè rogatus, siuè sponte pro ipso velit soluere, id valet, quia tunc quod alter dat, fit ipsius; nō autē actio alterius personę potest fieri alterius: Vide *Ibid.* XI. Vota conditionalia nō obligāt cessante conditione, etiāsi ipse vouēs causa fuerit, vt cōditio non poneretur, dūmodò id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam vt v. g. Vouisti peregrinationem, si eā Petrus approbet deinde submittis, qui persuadeat, vt non approbet: illo igitur nō approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile est, te Voto non teneri, vt habet *Laym. c. 6. ex Suar. & aliis.* Interim *Laym.* rectè hic aduertendū monet ad intentionē vouentis: vt v. g. si filius vouit se ingressurū religionē, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua spontè, sibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam, & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium, cùm id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabiliùs videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vouet rem, censetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel illo die: illo transacto, siuè cum culpa, siuè sine culpa eius, ad nihil tenetur: & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum, tenebatur præuenire, cum hæc non

soleat

soleat intentio vouentis esse: *Suar. Nauar. l.* 1. Vide *Bon. p.* 5.

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tẽpore: v.g. peregrinationẽ, tantũ tenetur implere cũ cõmodè primũ potest: quia sic moraliter quilq; censetur intelligere suã promissionẽ, vt habita cõmoditate nõ nimis diu differat, quãuis minor causa sufficiat ad differẽdũ, quã ad ommittendũ, *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Lay. c. 3. Bon. &c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v.g. ingredi in religionẽ S. Benedicti, satisfacit intrando quodcumq; monasteriũ illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit Voto, si postquã ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est, v.g. grauis, ac diuturna tristitia, & anxietas, siuè ex natura ipsa, siuè aliunde nata: *Escob. ex Sanch. tom. 1. l. 4. c. 16. n. 100.*) ante professionem Vide *Trull. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate, v.g. religionẽ in genere, potest ingredi quamcumq; etiã laxiorem: modo seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis nouit triticum, &c. non tenetur dare optimum, quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) vt det, quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quãtitate, v.g. eleemosynam, pecuniã, frumentũ, &c. satisfacit dando quantũ voluerit, modò non tàm parum, vt videatur potius irridere suũ Votum, quàm implere. Ratio horum omniũ petitur ex intentione vouentis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commodè potest, & communiter est decens: *Suar. Sanch. l. 4. c.* 13.

XVIII. In dubio de mente vouentis debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potius communem, & vsitatam acceptionem: *Fill. t. 26. c. 2. Lay. cap.* 3.

XIX. Qui vouit, si ludat chartis, dare decem, imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. lib. 4. tr. 4. cap. 5. num. 4.* Vide *Trull. Dian. p. 5. t. 9. r. 60.*

Dub. V. Quod modis tollatur obligatio Voti.

Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius authoritate interueniente: idque, vel materiæ mutatione; vt si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumstantiæ, vel prohibitionis; vel si fiat impossi-

bilis, absolutè, aut moraliter, vel desitione conditionis, à qua pendebat. 3. Interuentu authoritatis humanæ, idque tripliciter: irritatione, commutatione, vel dispensatione; de quibus sequentibus dubijs. Est communis, *Sanch. lib. 4. cap. 24. Less. lib. 2. cap. 40. Suar. Filliuc. t. 26. cap. 8.* Vnde resolues. I. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquā iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum Votorū incompossibiliū, implendū est id, quod est præstantius, & Deo gratius, alterū cessat. Quod si verò sit æquale, aut nescias vtrū sit melius, implendū est, quod prius vouisti, & ruit posterius: si, & hoc nescis, libera est electio: Vide *Trull. lib. 2. cap. 2. d. 9.* III. Si materia Voti fiat impossibilis quoad partē, tantùm, tunc si cōmodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v.g. Vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: vt v. g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdomoda, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium cōtraxit, & consumauit post Votum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus Votum adhuc sit possibile, reddere enim debet: Vide *Bonac. p. 7. §. 1.*

V. Quòd si Votū diuidi quidē possit, sed vnū in eo sit principale, reliqua vero accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices, & modi; tūc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autē contrà: vt v.g. Vouisti peregrinationē Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem omittere: *Vid. Sanch. l. 4. cap. 10. Bonac. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 10.*

Dub. VI. De Voti irritatione. An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam irritationem. Artic. I.

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquā dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuè alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia Vota, qualiacumq; sint, ad suum libitum, sine vlla causa, validè irritare directè; hoc est, potest velle, & pronunciare, vt illa vota nulla sint, vt nullo etiam casu obligatio postea reui-

reuiuiſcant (etſi peccent ſi abſque cauſa irritent; vt docet *Leſſ. lib.* 2. *c.* 40. *n.* 75. *Nauar. Suar. Filliuc*) Porrò hoc ius prouenit ex iure poſitiuo, quo datur alicui legitima poteſtas dominatiua in voluntatem alterius. Ita communiter *Doctores*: Vide *Sanch. lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 30. *&* 31. Vnde reſolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantùm ſi nutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu, & ſecundum quoſdã, reliquis deficientibus etiam magiſter, vel herus, vt *Suar. Leſſ. d.* 10. *n.* 78. contra *Sanch.* poteſt directè irritare Vota liberorum impuberũ, vt colligitur ex *cap. Mulier* 32. *q.* 2. *c.* 1. *&* 2. 20. *q.* 1. *&c. Si quis de reg.* Impubertas autẽ ſecũdũ iura finitur in maſculis, anno decimo quarto cõpleto, in fœminis duodecimo cõpleto, à die natiuitatis cõputando, vt *Sanch. loc. cit.* Vide *Laym. t.* 4. *t.* 2. *Bonac. d.* 4. *q.* 2. *p.* 6. §. 2.

II. Voto Religioſorũ, non tamen nouitiorũ, etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa, irritare poſſunt directè præter Papã, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiã Abbatiſſæ: vt habet *Suar. l.* 6. *de Voto*, *c.* 7. *n.* 19. *Regin. l.* 18. *n.* 342. *Fill. Bon. l. c. n.* 26. Excipitur tamen Votũ trãſeundi ad religionẽ ſtrictionẽ. Vid. *Binsfeld.* 3. *p. Ench. c.* 9. *Leſſ. n.* 75. *Sanch. c.* 24. *n.* 30. *Bon. l. c.*

III. Idem poteſt, ſecundùm *Sanch. lib.* 9. *de matr. d.* 39. maritus reſpectu Votorum vxoris, licèt probabilius id alij limitent ad ea Vota, quæ mariti iuri præiudicant: *Laym. hic cap.* 7. *Filliuc. tr.* 26. *c.* 8. *quæſt.* 8. *Leſſ. d.* 10. *num.* 93. *&* *d.* 15.

IV. Qui ſemel Votum irritauit, ſi poſtea nolit, non ideò reualidatur: Vt vide *Sa*, *V. Irritatio Voti*.

V. Nullus ſupradictorum poteſt directè irritare Vota emiſſa ante ſubiectionẽ, v.g. ante matrimoniũ: facta verò intra tempus ſubiectionis, de re implẽda poſt tempus ſubiectionis, v.g. in pubertate, vel poſt obitum mariti; poſſunt irritare: *Bonac. loc. cit.*

VI. Votum, de quo dubium eſt, vtrum emiſeris tempore libertatis, an ſubiectionis, non poſſe irritare ſuperiorem, docet *Salas* 1. 2. *q.* 21. *&* *Caram. lib.* 3. *c.* 1. *d.* 1. Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bardi. d.* 6. *c.* 1. §. 28. VII. Facta tempore ſubiectionis, poſſunt adhuc irritari poſt illud, v.g. quãdo filius iam eſt pubes. Quod verùm eſt etſi, in pubertate ea ratificaſſet, putans ex errore eſſe firma, ſecus tamen, infirmaſſe nouiſſe, & independenter à prioribus ratificaſſet; Vide *Leſſ. lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 10.

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificauerint: quia non priuarunt se dominio, & potestate sua: Vide *Suar. de Voto, lib. 6. c. 6.* Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundùm quosdam peccatum mortale: licet probabilius id neget: *Suar. loc. cit. cap. 4. & Laym. hic.*

IX. Prælatus potest irritare Votum subditi à prædecessore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen à Superiore: Vide de his, *Bonac. loc. cit. §. 3. Layman. cap. 7.*

Quis Vota indirectè possit irritare? Art. II.

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed Voti materia sit subiecta, ita vt in hac ius habeat, is tale Votum potest irritare, irritatione indirectà; hoc est eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere in præiudicium tertij. *S. Th. in 4. d. 38. Suar. Less. & c. locis citatis.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paternà, nec sunt emancipati: item tutor puberis, vsq; ad annum vigesimum quintum, in ijs, quæ eorum potestati officiunt: *Layman. cap. 7.*

II. Idem potest vxor respectu mariti: v. g. si is vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quod habet in corpus mariti: *Less. num. 83. Filliuc. num. 273.*

III. Idē dominus, & domina respectu famulorum, vt si ij vouerit ieiunium, quo fierent inepti ab obsequia domini: quale Votum non est castitatis, vel breuis orationis: *Less. num. 86.*

IV. Item nō tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorū, quando materia illis præiudicat. Deniq; superiores respectu nouitiorum, in ijs, quæ impediunt nouitiatus exercitia: *Less. d. 13. num. 8.*

V. Non possunt irritari indirectè Vota de re aliàs præcepta; v. g. non iurādo, quia nemini præiudicat. Itē neq; Vota implenda tunc, quando materia Voti non erit amplius subiecta: v. g. Vota serui implēda cū erit liber; & coniugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare Vota longè antè facta, quàm sibi materia subijceretur; v. g. facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam Vota à se, vel antecessore concessa, & con-

confirmata indirectè irritare, vt patet ex articulo superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset, & hanc cessionem subditus acceptasset; vt v. g. in voto Castitatis, mutuo mariti, & vxoris consensu facto. Secùs tamen esset, si vel sola vxor, vel vterque independenter ad altero vouisset.

VIII. Vota indirectè tantum irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare; Vide *Bonac. p. 7. Laym. c. 8.*

Dub. VII. Quid sit commutatio Voti.

Resp. Cõmutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quod Voto promissum erat sub eadem obligatione. Circa quã, vt licitè fiat, tradũtur hæ regulæ. Prima. Ad cõmutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica. 1. Quãdo cõmutatio fit in paulò minus bonũ, quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonũ æquale: licèt aliqui tunc putent sufficere authoritatẽ propriã. Hęc tamen sufficit ad commutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quòd est tale in ordine ad vtilitatatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationẽ Voti in æquale, requiritur causa, licet minor, quàm ad dispensationem, quia dispensatio planè liberat ab obligatione Voti, commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur, si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo: Vide *Less. lib. 2. c. 40.* Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare, quia hic, & nunc potest ieiunium esse Deo gratius, vtpote vtilius ad bonum spirituale huius hominis: *Less. d. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia Vota personalia propria authoritate commutari possunt in Votum religionis: imò ipso iure omnia Vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet Votum religionis, non potest illud propria authoritate cõmutare in suspicionẽ Episcopatùs: tum quia hic non efficit hominẽ perfectiorẽ, quam religio, licèt perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quòd illud hic, & nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondit Innocentius III. apud *Bon. in 2. præcep. d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet *Less. l. 2. c. 4. d. 16. n. 103.*

Azor. Sanch.Lay.l.4.t.5. c.6.n.15.Palaus d.3.t.16.n.2. Fagund. Dian.p.6. t.6. r.62. IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi: non tamen contra; quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest maius, etiã minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantum nõ potest mutare, nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulosè æstimandum est, vt monet, *Lay.c.*8. In qua æstimatione, ait *Cai.* nõ negligenda sunt concomitantia, v.g. in voto peregrinationis habenda ratio non tantũ laboris, sed etiam expẽsarum, quas fecisset: *Suar. Leß.* Vide *Bon.p.*7.§.3. V. Si is, cuius Votum mutatũ est, malit deinde implere primũ, id potest: tũ quia id est melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditionem, si ei placuerit: *Leß. n.* 97. *Sanch. Fill. n.* 289.

VI. Si Voti legitimè à superiore commutati, siuè opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. Vide *Laym. Bonac. locis citatis.*

Dub. VIII. Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in Votis.

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hãc, vt valeat, iusta causa requiritur, qualis v.g. est 1. bonum Ecclesiæ vel cõmune Reip. 2. Notabilis difficultas in obseruatione Voti. 3. Imperfectio actus, vel leuitas, ac facilitas, ex qua processit Votũ, *Suar. l.6.c.*17. *Fil.n.*260. *Sanch. l.*4.*c.*45. Vide *Bon.p.*7. *n.*24. *Lay.c.*8.*n.*5. Vnde resolues.

I. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest, *Bonac. loc. cit.*

II. Prelatus videns, ac (cum facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sà*.

III. Potestas etiam delegata dispensandi in Votis, extendit se etiam ad Vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. Vide *Suar. l.6. de Voto, Sanch. lib.8. de matr. d.* 3.

IV. Ante Voti acceptationem à certa persona, aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniuria potest dispensari, vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi cõuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionẽ in foro externo, vel priuilegium: *Leß. l.2. c.*40.*d.*12. *Sanch. c.*37. *& communiter*. Vnde dispensare possunt sequentes. 1. Papa respectu omnium fidelium in omnibus Votis,

tis. 2. Episcopus respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantū habet iurisdictionem fori interni: *Suar. l. c. c.* 12 3. Prælati regulares exempti respectu suorum religiosorum, & nouitiorum: idque circa Vota, quæ vel in sæculo, vel etiā nouitiatu fecerunt, *Less. n.* 8. *&* 107. *Sanch. l.* 9. *de matr. d*: 29. non autē Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. ll. cc.* Ex priuilegio Papæ, Confessarij Ordinum Mendicantium, secundum concessionem, & moderationem suorum Superiorum, vt notat *Less. d.* 13. *n.* 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus Votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet Voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorū, ad S. Iacobum in Compostellam, & Vltimariam, siue in Terram Sanctam. Vide *Bon. Less. Laym. ll. c.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

Quid Tertium Præceptum, Memento, &c. Cap. I.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathinus, est ceremoniale, & in nouo Testamento abrogatū, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam nō: hæc prohibentur, illa præcipiuntur: *Bonac. Laym. ex D. Thom.* 2. 2. *q.* 122.

Dub. I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ, & versantur circa materiā extremam; & vel mechanicā, & illiberalia sunt; v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantū laborē corporis, & ab operarijs tantū, & seruis fieri solēt. Ita Doctores cōmuniter. Vide *Lay. l.* 4. *tr.* 7. *c.* 1. *Suar. Filliuc. &c. ex D. Thom. l. c.* vnde resolues. I. Impertinens est ad rationē operis seruilis, vtrū fiat ex lucro, an ex recreatione: ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet. Suar. Lay. l. c. &c.* contra *Sylu. & Canon.*

II. Im-

II. Impertinens quoque est, siuè fiat cum defatigatione, & labore, siue non; siue breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauar. cap. 13. Tol. & Laym. Suar. de fest. cap. 27.*

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere, cùm id sit iter facere, vt ait *Fill. hìc c. 9. n. 170.* Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile. *Suar. loc. cit. Fill. loc. cit.* Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quòd aliàs sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio, docere, studere, scribere, transcribere, & secundum quosdam, vt *Medin. Lopez. & Armill.* quorum sententiam probabilem docet *Lay.* contra *Sà, Fill Azor. & alios multos*, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, vt v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberare est. VI. Videntur etiam excusari posse in typographijs literarum collocatores, quando post diuina, collocant neglectũ pensum; vt habet *Laym hìc*, imprimere tamen seruile habetur. *Escob. E. 5. c. 4. Suar. Lay. & c.*

VII. Excusat etiã *Fill. hìc n. 169.* distillationẽ, quæ sine corporis fatigatione, potiùs ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte. VIII. Seruile aliqui non putant (alij contrariũ tenent, & excusant per cõsuetudinẽ, ad otium, aliaque peiora vitanda) venari. *Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. s. 7. n. 56.* aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia, piscatio tamen moderata esse debet. *v. Laym. & Fill. t. 27. cap. 9. quæst. 12. Bonac. d. 5. quæst. 1. p. 2. n. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus, Sà, March.* Vide *Dian. p. 6. t. 6. r. 15. & p. 4. tr. 4. r. 62.*

Resp. II. Prohibentur prætere a quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt, mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tàm ciuilium, quàm crimina-

ialium, tàm sæcularium, quàm Ecclesiasticorum spectant. communiter Doctores *ex cap.* 1. *de feriis*. Vnde resolues.
. Festo non licet citare, adducere testes, id est exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sententiam: quæ si fe-ır, est irrita. Vide *Laym. lib.* 4. *t.* 7. *cap.* 2. *num.* 7.
I. Nec licet emere, & vẽdere res nõ necessarias, negotiari pucè, vel priuatim, inire cõtractus emptionis, locationis, permuionis, &c. (nisi ex cõsuetudine, vel alijs iustis causis excusetur) ia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, *c.* 1. *de fe-*, vt docet *Bon. ex Suar. c.* 13. *& Fill. t.* 27. *c.* 10. *quæst.* 2. *nu.* 180.
III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim ormare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, quia non requirunt strepitum iudicialem. Vide *Bon. loc. cit.*

***Dub. II.** Quæ causæ escusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant.*

Tales præcipuè sunt septem. Prima. Dispensatio Episcopi, el habentis potestatem quasi Episcopalem: vti Superiores eligionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus l Episcopum: *Suar. c.* 33. *Laym. c.* 4. *num.* 2. *Bon. p.* 1. *num.* 20.

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis assim haberi solitæ, & præparationes deliciarum non necessaarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum arificiosorum: item emptiones, & venditiones recularum parui nomenti. *Bonac. loc. cit. Laym loc. cit.*

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera quæ proxinè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas, circumferre imagines; vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ id ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Filliuc. num.* 218. *Bonac. loc. cit.*

Quarta. Charitas erga proximum, quam licent, & valens actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum; ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causæ ciuilis agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis, pro tunc egentibus, subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur; *Laym. cap.* 2. *n.* 2. Vide *Dian. t.* 1. *r.* 34

Quin-

Quinta. Necessitas propria, vel aliena, corporis, vel animæ, si nimirum si graui incōmodo, aut detrimento aliquid omitti nō possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt; v.g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. Serui, & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent: *Suar. Lay. l.c.* 3. Idē, & similes reficientes suas vestes, cum id alijs diebus, non possint. 4 Pauperes, qui se, suosq; alere nō possunt, operantes priuatim, sine scandalo: maximè quando multi dies festi concurrunt: *Bon. n.* 13. 5. Coci, & culinarij. 6. Pistores laniones, & similes in opidis populosis, & concursu festorū. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Cōflatores ferri, & vitri, coctores laterū, calcis, &c. & quicumq; quorū opus semel cœptum, non potest interrūpi sine dānō. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorū, &c. qui certo tantū anni tēpore id possunt. 11. Instauratores fontiū, pontiū, viarū publicarum, & similiū, quę morā non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs, vt funeribus, nuptijs, &c. si aliter fieri non potest, vt satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendū dānum ruri laborantes; vt si ob pluuiā imminentē segetes, vel fœnū congregent: *Bon. n.* 13. *Fil. n.* 211. 14. Deniq; excusantur etiā mercatores, qui clausis tabernis quædā vendunt; cū pręsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias cōmode emere posse. De supradictis v. *Suar. Fill. Lay. Bon. ll. cc.* Sexta vtilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet, in aduentu, vel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quamquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu, petere veniam à pastoribus. Vide *Bonac.*

Septima. excusat item, saltē à graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graue non videtur vna hora laborare; vt habet *Suar. l.* 2. *de festis c.* 32. maximè vt notat *Laym.* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat: Vide *Fil. t.* 27. *c.* 11. *q.* 1. *n.* 105. In forensibus autem, & iudicialibus, materiæ quantitatē non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E.* 5. *c.* 3. *n.* 14. *ex Palao t.* 1. *tr.* 9 *d.* 2. *p.* 3. *n.* 4. Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat.

Quod

Quod intellige (secundum supradicta) nisi consuetudo , vel necessitas excuset.

Dub. III. Quæ opera festis præcipiantur.

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisq; tenetur discere necessarias ad salutē: Vide *Trid. sess.* 24. *c.4.de reform. Fill.hic c.* 8.*Bon.t.* 1.*d.*5.*q.*1.*p.*2.*n.*21. *Suar. &c.* Dixi, *nisi quatenus, &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea presertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictū est supra. *l.* 2. *t.* 1 *c.*1. tenentur lege charitatis (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato cōcioni, vel potius cathechesi interesse: *Bon.d.* 5.*in præcep.*2. *n.* 28. addens eo casu concionē etiā Missæ preferendā esse: *Trull.l.c.c.*1.*d.*4.*n.*12. *Fagund. &c.* 2. Præcipitur speciali præcepto, obligāte sub mortali, audire Missam, hoc est, morali, & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est cōmunis *ex cap. Omnes fideles, & ex c. Missas, de consec.dist.*1. contra *Angelum, & Rosellā*, qui semel, vel iterū negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptū omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habētes: non autē infantes, amentes, vel cathecumenos Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiā humanā habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesię subiecti: *C.Lug.d.*22.*f.*1.*&* 2.*ex Nau.Sāch & Kon.* vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionē in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid.f.*24. *c.* 4. *de reform.* dicat. *teneri vbi id commodè fieri potest*: tum quia si qua obligatio fuit , id derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam: *Suar. de rel. t.* 1. *l.* 2. *c.* 16. *Azor. Nauarr. Cened. Zerol. p.* 1.*V. prædict. Trull. l.* 2. *c.* 1. *d* 4. vide *Barbos. in Trid. sess.* 24. *cap.*4. Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegi s communicant, concionantes in suis Ecclesijs quouis anni tempore possunt authoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgen. nomine Papæ: *Dian. p.* 4. *t.*4.*r.*22.*ex Rodriq.&c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta , & sexta , & Sabbato Maioris hebdomadæ , neque diebus Rogationum . *Azor. Henriq. Suar. d.* 88.*f.* 5.

III. In die Natiuitatis Christi, tantùm teneris audire vnam Missam : *Nauar., Suar.Filiuc.*

IV. Sa-

IV. Satisfacit, qui recitat submissa(ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiā iniūctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. Aurig. Armil.* docet *Suar. Sà, Rodriq. Fil. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt vide suprà *l.1.t.2.c.3. dub.5.* idem de eo, qui confitetur tēpore Missæ, affirmat *Regin. l. 19.n.14.* dūmodo intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autē *Suar. d.88.f.6. Azor. c.7.q.6. Gord. C. Lug. l.c.* si quidem posset differre confessionem nec adsit, necessitas præcepti confessionis. Idē dicit *Bon. d.4.q. vlt. p.11.* vbi contrariā praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem cōmunicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel deniq; ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cum hæc ordinentur ad officium non censetur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè: Vide *Bonac.*

VI. Peccat, qui non audit integrā Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars; mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars. *Lay.* tamen, & alij durū putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, vsq; ad finem adsit. Additq; cōmuniter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundùm alios, Euangelij vsq; ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem. Vide *Bon. t. 1. d.4. q. vlt. C. Lugo d.22. sect. 1. num.3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter qui à duobus sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet *Nau. c.21. Sà, Sotus, Henriquez, Dian t.1.tr.3.r.18. Bon. d.4.q. vlt. p.11. Hurtado* contra *Sanch. Kon. Fagund.* quia audit integram Missam, non autem si simul audiat, vt habet *Bon. l.c. Hurt. & Dian.* contra *Reginald. Kon. C. Lugo &c.* quorum sententia est tenenda.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicumque (licet si post ostium, aut columnam; vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectata loci natura, etiam si ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris: *Bonac. loc. cit.*

IX. Au-

IX. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in confuso, vt aliquo modo aduertat, quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit, quid fiat, si notabiliter sit damnandus est mortalis. Imò *Kon.3.p.q.83. cum Sylu. Rosel. & Medin.* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modò sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bonac. & alios.* Vide *Kon. l.c. & C. Lugo n.26. & 27.* Plura de tota hac materia. vide *supr. lib. 1. tr. 2. cap. 3. dub. 2.3. & 4.*

X. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocumq; in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue in Regulariũ Ecclesia, siue in oratorijs priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergò quouis loco impletur: *Tol. l.9.c.7. Azor. c.6. Rodriq. Nauar. Fill. Nug. Suar. Kon. Bon. d. 4. q. vlt. pu. 12. n. 4. & plures.* Quæ doctrina licèt certa satis sit; nihilominus, quia post omnes suprà citatos authores, à quodam moderno viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est; ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

Dub. IV. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia, Dominicis, & festis maioribus.

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos vide *superiore dub. casu vlt.*) vt ait *Card. Lugo d. 22. s. 1. n. 2.* certa: etsi *Marchantius in Candelabro mystico t.4. c.7. & in Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis *c.8.* in dubium vocet, scrupulumque mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Vt dominicis*, iubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui proprio Parocho contempto, istic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3: Quia *cap. Si quis, de consec.* iubentur ijs, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrùm in Parochia, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fideliũ, & ipsorummet etiam Parochorũ doctorũ, & confessariorũ (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm (vt loquitur *Marchantius loc. cit.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. sess. 24. c. 4. de reform.* tantùm dicit populum debere moneri (non autem teneri) vt

vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus: *V. Fagund. Lugo, Barbos. Zenedo, Trull. l. 3. c. 1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obijcit, vt: I. Quod iura antiqua decernant contrarium: eò quod *Sixtus IV. de tregua, & pace,* præcipiat, ne Mendicātes prædicent, nō teneri audire Missam in Parochia Dominicis, & festis. Nā in primis ex illo Sixti decreto nihil sequitur; cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne *publicè prædicetur, non teneri.* Cùm enim honestissimū sit, populum audire Missam in Parochia, idq; suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere, nā inde scandala, & proprij Parochi cōtēptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde esto antiqua forsan aliqua iura id habeāt, eis posterioribus tēporibus, per varia priuilegia, receptamq; consuetudinem vniuersalē, est derogatum: *C. Lugo, & cæteri Auth. cit.*

Nec obstat II. Quod multus Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla priuilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*vt vide sequenti Resp.*) an aliqui id doceant nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obijcit, vt patet ex ipsis verbis, & declarationibus Eminentiss. Cardinal. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus nō potest censuris, mulctis, alijsque pœnis cogere ad audiendā Missam in Parochia. Est contra. *March. l. c.* vbi ait: *Regulares ita cōmuniter respondere, vt priuilegiorū suorū fimbrias magnificent, & dilatēt philacteria:* & cōtra, *Authorē Parochiani obedientis.* Ratio autē est. Quia, vt ait *Nau.* Episcopus nō potest tollere, nec restringere ius cōmune, & generalē totius orbis cōsuetudinē. Ita docēt, præter *Authores suprà cit. S. Anton. p. 2. t. 9. c. 10. §. 1. d. 4. Sylu. V. Miss. Tolet. Lay. l. 4. t. 7. c. 3. &c. & cùm omnes Theologi, & Canonistæ moderni.* Afferunq; *Azor. t. 1. l. 7. c. 8. q. 6. & Lugo d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declarationē Cardinalium in Trid. quę expressè habet: *Non posse Ordinariam mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ.* Et si his duobus, tanquam Regularibus minus fidat, legere potest eamdem declarationem apud *Barbosam in Trid. sess. 24. c. 4. de reform.*

Item

Item *Tractatu de officio, & potestate Parochi,* vbi eadem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, qua Regulares, qua nō Regulares, citat. Vide eiusdē *Remissiones in Trid. impressas Antuerpiæ Anno 1644. & Zerolā in praxi Episcopali, p.2. V. Parochia, & p.1. V. Missa,* §.6. Idē disertis verbis cōfirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decembr. decreto suo circa hāc ipsā cōtrouersia Duaci excitatā, quo eā Dirimit, his verbis: *Præsenti nostro decreto sācimus, licere sæcularibus, Christique fidelibus vniuersis Missas diebus Dominicis, & festis aliis maioribus audire in Ecclesiis, tam Fratrū Præd. quàm aliorū Mendicantiū, necnon etiā Collegij Societ. IESV, iuxta eorū priuilegia, & antiquas consuetudines, dūmodo id in cōtemptū Parochialiū Ecclesiarū non fiat, & dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Præsbyteris dictæ Societat. quam aliis priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est idoneis tamē, & ab Ordinario approbatis peccata sua, etiā Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tēpore, cōfiteri licitè posse, &c.* Quod si verò dicta priuilegia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, inspiciatur (vt alia taceam) Compēdiū priuilegiorum Societatis IESV, vbi præter Leonis X. clara sunt Verba Pauli III. in extrauag. data Anno 1549. Kalend. Nouemb. quæ incipit: *Licet debitum, qua omnibus Christifidelibus cuiuscunq; conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit, vt ibidē Missas audire, & Sacramenta recipere liberè, & licitè valeant: neq; ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tàm ampla priuilegia Regularibus cōcessa à varijs Pontificibus, placebit inspicere eorū Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltē Deum ipsū Innocentio III. (dum vidit Ecclesiā Lateraneñ. iam iam ruiturā) ostendisse eā sustentari à Sancto Dominico, & S. Francisco. Consideret, quod sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi trāslata est opera, Regulariū, ita sine eorum subsidio conseruata diu nō fuisset, vel saltē minus floruisset. Et deniq; ne regularibus succēseat quisquā, quod priuilegia sua tueātur, sciendū est, quod sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: vt v. *l.2. Decret. t.43. de arb. c.5.* imò etsi faciant irritū fore, & peccaturos, quia iniuriam inferēt Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert authoritatem cuiusdam P. Cappucini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò antè sat multas, grauesque authoritate apposuisse existimo.

II. Ait, quorundã Episcoporũ praxin esse contrariã, eamq; fundari in iure antiquo, & nouo, *Less. l. c. sess. 22. & sess. 24.* vbi dicit: Veneri vnũquemq; Parochiæ suę interesse, ad audiẽdũ verbũ Dei & rudimẽta fidei; hæc autẽ in plerisq; locis ruralibus docẽtur in Missa: ergo etiã ad Missã possunt cõpelli. Resp. I. Praxin istã (sic vbi est) paucorũ esse, & cõtrariam praxi communi Episcoporũ, in omnibus regnis, & prouincijs, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istã, nec fundari in iure antiquo, cũ illi(si quòd fuit per priuilegia(sit derogatum, & abrogauerit consuetudo, nec in nouo. Tũ quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus, & cathechesi, nullã facit mentionẽ Missæ, & in pœnalibus nõ valet illatio. Tũ quia Tridentinũ expresè addit (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cũ tamen ad rem plurimũ faciat) *vbi cõmodè fieri potest*. Tũ quia nec illã quidẽ obligationem, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ cõsuetudo: eò quòd fortè regulariter *commodè fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo l. c.* Neq; cathechesis cõmuniter docetur in Missa, nisi fortè in pagis vbi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Deniq; nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, quæritur, quòd etsi Episcopi Ordines Mẽdicantes meritò colere, & adiuuare deberẽt, non solũ id negligãt, verũ etiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensũ detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiãt. III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subiungitq; *Qui verò audeat hæc condemnare, & Patres istius Synodi inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista(etsi quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum cõtemptu proprij Parochi, audiant sacrũ extra parochiam, aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu esse abrogata. Ita *Autt. cit. communiter.* Videri potest *C. Lugo l. c. Barbos. & Zerola, ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris regij, cuius titulus. *Responsa ad quæsita cuiusdã primarij Prælati, &c.* excussus primum gallicè Nancai

Anno

Anno 1625. postea vero latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, Typis Michaelis Rictij Anno 1634. Mitto rationes ceteras, quibus frequentationē Parochiæ (sine obligatione tamē) persuadere conatur; cum eam, vtpotè honestam imprimi, atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam, ne videlicet cū persuasione obligationis Parochialia, vel cū apprehensione peccati, Regularium templa frequententur. Aduertatur quod Consil. dum ait, *vbi commode &c.* intelligitur si Ecclesia sit capax, vt per se patet.

Dub. V. Quæ excusent ab auditione sacri.

Resp. Duæ sunt causæ, quarū altera si adsit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neq; (etsi id consilij sit) preces interim aliàs loco Missæ dicere, vt habet *Nauar. c.* 13. *Suar. Fill. t.* 5. *c.* 5. *q.* 11. Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio, vel proximi corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & beneuolæ matris, *Bon. d.* 4. *q. vlt. p. vlt. Nauar. Fill. t.* 5. *c.* 7. *q.* 11. *Sua. d.* 85. Secunda causa est, quodcumq; motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari: Vide *Suar. in* 3. *par. s.* 6. *cap.* 5. *Laym. & Bon. l. c.* Vnde resolues. I. Excusantur. qui sunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescētia, in qua obsit prodire foras. Item qui sūt in excōmunicatione, vel interdicto: de quo suo loco. Item, qui custodiūt castra, vrbē gregem, infātes (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorū cōtineri non potest (vel domū, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Ron. n.* 86. *&* 314. III. Item cui periculum esse grauis offensionis mariti, parentū, vel dominorum: *Henriq. Suar. Fill. n.* 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

IV. Itē si quis alioqui omissurus esset occasionē cōmodā itineris, v.g. socios, cū viā ignoret, vel pericula metuat. Alias verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere: *Suar. s.* 6. *Rodr. Bon. l. c.*

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam, v.g. vnius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij; maximè si via sit molesta; cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis; *Bonac. Suar. Fill. loc. cit. March. Resol. post. t.* 4. *cap.* 6. *n.* 7.

VI. Si ex consuetudine patriæ, fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum: *Syl. Caiet. Fill. num. 229.*

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes: *Nauar. Henriq. Sa, Azor. Bonac. l. c.*

VIII. Si quis ex occulta fornicatione prægnans metuat ne id aduertatur, si prodeat: *Laym. l. 4. t. 5.*

IX. Si quæ sciret, alteri, a quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati, si prodiret: *Sa, Fill. n. 227.*

De quarto Præcepto: Honora Patrem, &c. Cap. II.
Dub. I. Ad quid teneantur liberi erga Parentes.

RESp. Tenentur vi huius præcepti, tum genitoribus, tum superioribus in ijs rebus, in quibus quisq; & quãdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare: ita: vt si notabilis horũ defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod facilius fiet respectu parentũ, quã aliorũ. Ita cõmuniter: vide. *Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorẽ grauiter peccat filius, 1. Si signa odij parentibus offendat, & asperè tractet. 2. Si toruo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. Si nõ subueniat in graui necessitate spirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorũ testamenta, & legata, modo hæres sit. Si graue malũ, v. g. mortẽ illis optet: *Nau. Reg. l. 20. n. 8. Fil. t. 28. c. 1. q. 3. &* 7.

II. Contra reuerentiã grauiter peccat filius. 1. Si percutiat etiã leuiter, & secundũ *Regin.* 2. Si manum ad percutiẽdũ deliberatè attollat. 3. Si grauiter cõtristet, *Regin. l. 20. n. 24. Fill. n. 17. &* 18. 4. Si animo deliberato ad grauẽ ita prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendẽdos. 5. Si maledicta, cõuitia, &c. in eos conijciat: *Nauar. Fill. &c.* 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere, quòd si tamen exterius tantũ dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dũmodo prouideat de necessarijs, *Bon.* excusat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo etiã de vero crimine accusat, extra crimẽ hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principẽ, cum non est alius corrigendi modus. v. *Bon. d. 6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. Si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem, *Fill. n. 20.* 2. Si contra volun-

tatem

statem parentis ducat vxorem se indignam: Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum; non tamen potest exhęredari id circo. 3. Si sine iusta causa nolit eam ducere, quam vult parens; maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v.g. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si inconsultis parētibus nubat, vt habet *Sāch.* Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis prudenter cōtrahere cū se digna: cū circa electionē status sit sui iuris, *Less.l.2.c.40.n.43. Sanch.l.4.c.15. Fill. q. 10.n. 20.* An, & quomodo peccent liberi surādo parētibus, vide infrà *l.3.tr.5.c.1.d.ub.4.* Item, an alienare possint bona, vide infrà *l. 3. tr. 5. c. 3. d. 2. & l. 3. tr. 5. c.4.d.1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò, vt si graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur manere in sęculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valdè probabilè periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & iuuare parentes: dummodo eorum necessitas eius professionem antecesserit. *Fill. quæst. 5. num. 9. Bon. quæst. 1. p. 6.*

V. Si verò necessitas post professionem superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petita priùs, licet non obtenta venia. Si autē sit grauis tantū, in qua vtcumq; possint viuere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantū non obstat suo intento, deferre habitū, & obseruare substātialia Religionis at postquam parentibus subuentum est, redire. *v. Less.l.2.c.41.dub.3.* vide, & infrà *tr. 5. c. 1. dub. 4.*

Dub. II. An quid teneantur parentes erga filios.

Parētes, quo nomine etiam intelligūtur ascendentes, v.g. auus proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationē, & educationē liberorū curare. Circa quod *ex Bon. d. 6. q. 1. Azor. par. 2. lib. 2. q 17. Filliuc. tr. 28. c. 2.* resoluuntur hi casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt: Vide *Bonac. hic, & Filliuc. tract. 21. par. 2. cap. 2. & infra tract. 5. cap. 1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationē: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonā nutricē quærere, *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym.* Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educa-

tio vsq; ad emancipationẽ spectat ad patrẽ Excipe, nisi hic esset pauper,& mater diues:*Fil.Lay,l.5.t.*10.*c.*3.*Reg.l.*20.*n.*32.III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ,sed etiã (in quo ius ciuile à canonico correctum,iuxta *c.cum haberet*) spuriç curare alimẽta, hoc est,cibũ,potũ, vestitum,& honestas artes, iuxta suum statũ,nisi tamen aliunde se alere possit,& non indigeat;deinde etiã dotẽ filiæ. Et quidẽ Clerici, etiã ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare,*Fil.l.c.t.*28.*c.*2.*n.*28.*Lay.l.*5.*t.*10.*p.*3.*c.*5.Vide infra *t.*5.*c.*4.*d.*5.*q.*1. Hinc peccant, 1. Si nõ adhibeant diligentia saltem mediocrẽ, vt acquirant bona, quibus filij alãtur, habeantq;hæreditatem secundũ suum statũ.2. Si bona dilapidando impotentes se reddant ad liberos honestè, secundũ statum suũ educandos,ac dotandos;*Bon.d.*6.*q.*1.*p.*6.*Azor.Fil.&c.* 3.Si sine legitima causa filiæ dotem negent(vel filiũ exhæredẽt) v.g.quia vult ingredi,vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit,licèt se indigno *Bon.l.c.*§.2.*ex Azor.Reg.&c.* vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis:itẽ etiam ad suscipiendos sacros ordines.Neque hæc donatio est reuocabilis: imò sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem cum fratribus, docet *Barbos. c.*17. Contrarium tamen tenet *Molin. &c. cum Dian. p.*8. *t.*6. *A.*91. *&* 92.

IV. Parens tenetur proli subuenire, relicta religione ijsdẽ casibus,quibus proles parẽti:quos vide *superiore dub.casu* 4.*&* 5.

V. Parẽtes graui obligatione tenẽtur instruere liberos per se, vel per alios in necessarijs ad salutem. Hinc grauiter peccãt,1.Si quantum in ipsis est,non curent, vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam,seu fidei rudimenta addiscant,prauorũ consortia vitent,mandata Dei,& Ecclesiæ obseruent,Sacramenta frequentent,a peccatis abstineãt:*Azor.Fill.Bon.l.c.*2.Si occasiones peccandi ab ijs non auertat,vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant:*Trull l.*1.*d.*3.*n.*43. Si cõsilio vel exẽplo malo deprauent: Si nõ obiurgẽt, puniatq; dissolutos: moderatè tamen:nã peccant etiã verberando immoderatè, v.g.vt notabiliter lædãtur:*Sot.Syl.Bon.l.c.& d.*33.*de contract.q.vlt.p.*3.

VI. Tenentur etiã proli relinquere libertatem circa electionẽ status. Vnde peccant inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trident.sess.*25. *de*

Regul.

*Regul.c.*18.excommunicat cogentes ad monasterium filias.

VII Etsi frater fratri, vel sorori saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tum charitatis, tū pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos; cùm non sit ista dependentia: Vide *Less.lib.*2.*c.*41.*n* 24. Vnde si professus est in religione, non tenetur egredi, vt succurrat: *Trull.l.*2. *cap.*2. *d.*14. *num.* 8. *ex Suar. &c.*

Quæres. An filius aliquando possit a patre priuari hæreditate?

Res. Potest ex iusta causa, alias non; eaque in testamento debeat exprimi; *Auth.Sed hodie, C.de inof.test.* Talis autē censentur.

I. Ingratitudo (nisi in gratiā patris redierit, ipsumq; pœnituerit ante testamentum conditum) vt si affecit patrē graui iniuria, vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit: *Bon.d.*3.*q.*7.*p.*3.*ex Couarr.Sanch. Azor. Molin. &c.*

II. Si nouercam, seu patris vxorem cognouerit carnaliter: si parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere, fideiubendo, si impedierit patrem testari: si bona parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

III Si filia minor vigintiquinque annis luxuriosam vitam elegerit &c. Circa quas.

Notá. Valere has causas, quando filius, aliunde habet, vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessariis priuari non potest, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non potest; *Bon.d.*6.*quæst.*1.*p.*6.§.3.*ex Sanch.Molin.Azor.Regin. Fill. Trull. lib.* 4.*cap.*1.*d.* 3. *& tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 17.

Dub. III. Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco.

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, cuiusq; bona ritè, & fideliter administrare. Ratio, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo partis loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imò etiam si tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa: *Bonac. de contract. d. quæst.* 19. *par.* 4. Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dū opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare per se, vel alios *Bo.l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideòq; (officium tutoris suspiciens) inuentarium conficere, alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licèt illo pupillo pecuniæ nimirum ad vsus inutiles concedere.

III. Tutor, vti, & curator, tenetur cōseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, vel minoris, & bona aliàs peritura vendere, pecuniamq; conuertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit vtilius; *Ibid. ex Rebell.p.2.l.17.q.1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniā pupilli cōuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillos, vel minor, *l.c. Rebell.q.17.*

V. Tenetur item ad restituendos fructuus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit: *Sylu. V. tutor. §. 4. Rebell. loc. cit.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen, vt quantum fieret potest, bona pupilli consulat; *Sylu. Rebell. locis citatis Tabiena Ibid.*

VII. Tutor, vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendū est constitutus: *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest, v.g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid adere, ex liberali donatione: *Molin. Lugo d.23. s. 10. Sanch. Trull. lib. 7. cap. 17. d. 8.* Vide *Dian. p. 8. t. 6. r. 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant: Vide *Bonac. de contr. d. 3. quæst. 19. p. 4.* & infrà hoc libro *tom. 4. cap. 3. in appendice contractus.*

Dub. IV. Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga se inuicem.

Resp. I. Dñi, & Superiores tenentur habere curam famulorum aliorūq; suorū subditorū. Patet ex *1. ad Tim. 1. Si quis suorū &c.* Et ratio est, quia sūt ipsorū caput, & vices parētū gerunt; ideoq; tenentur quodammodo ad eadē, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta Dei, & Ecclesiæ: *Bonac. d. 16. quæst. 1. p. 8.* Vnde resolues.

I. Peccant Domini grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera seruilia impo-

imponant, vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt: *Nauar.c.14.&.*2. Si peccandi occasionẽ permittant, cum possint impedire; aut grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutẽ non moneant, corripiant, *Bon.loc.cit.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiant, diabolos, canes, &c. appellent; *Bon. loc.cit.& Trull.l.4.c.1.d.6.* licet *Dian.p.7.t.7.r.47.* excuset à peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatè soleat proferri: 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa: *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Les.Azor.c.14.q.1.Fill.n.117. Regin. Molin. &c. Escob. t. 3. E. 6. n.33.*4. Si eum, qui liberos, aliosue domesticos, verbis exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant: *Nauar. cap. 14. Azor. Trull. d. 61. num. 2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiù ægrotat) dare salarium (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate (imo sumptus in eius curationem impensos potest repetere: *Molin. l. 1. t. 28. c. 4. n. 8. Escob. t. 3. c. 9.*

Resp. II. Famuli, cæterique subditi, tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. *S. Thom. 2. 2. quæst. 103. Regin. l. 20. num. 62.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter. 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni: *Molina, Less. l.2.c.24.*2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cũ possit impedire: *Nau. c.14.n.22.Fill.t.28.c.3.q.10.Regin.loc.cit.* Et quidem si damnum illud inferatur (siue à consamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari: *Molin.Less.l.2.c.23.d.10.n.65.Fill.t.36. c. 6. q. 9. num. 114.* 3. Si absq; grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum; vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti seruire aliquandiù non potuerint: *Molin. loc. cit. Regin. num. 517. Escob. E. 7. num. 50.* 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant: *Bon. loc. cit.*

II. Fa-

II. Famuli non peccant, si substentationem, vel mercedẽ iustã domino negante, vtãtur compensatione occulta; *Molin. l. c. Fill. tract. 36. cap. 6. q. 3.* dũmodo tamen alius modus non sit impetrãdi: nec plus accipiatur, quã debetur; neq; scandalũ, aut aliud incommodũ graue timeatur: Vide *Bon. de restit. d. 2. q. vlt. p. 2. n.* 16

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationẽ, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nauar. c. 17. n. 108. Less. loc. cit.* Plura de his, vid. infra *t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.*

Dub. V. Quid teneatur Coniuges erga se mutuo vi huius præcepti.

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum: *Nauar. c. 14. num. 20. Tol. Fill. t. 28. cap. 9. quæst. 6. num. 44. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non cõtrahant matrimonium: 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes: 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant: 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine iusta causa negent: 6. Si cũ periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, si maritum rixis, vel aliter verbis ad grauem irã, vel blasphemiã prouocet: *Fill. l. c. n. 145. & Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatẽ viri, & consuetudinẽ fœminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet: 4. Si nolit sequi virũ domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitæ, & salutis, & contrarium non sint pacti: & maritus post nuptias nõ sit factus vagus: *Nauarr. Tol. Bon. p.* 7. Vide infra *lib. 5. c. 1. dub. 4.* 5. Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incõtinentia: 6. Si sine iusta causa debitũ neget; vid. infra *l. 6.* 7. Si se ingerat in administrationẽ domus sine iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet: *Sylu. Trull. c. 1 d. 4. n. 18.*

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorem: 2. Si impediat illã circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine iusta causa, *Sylu. l. 7. c. 7. Nauar. c. 14.* Si verò impe-

impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantũ peccat venialiter, nisi constet, quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat: *Sayr. Fill. Bonac. q. 1. p. 7. Trull.* 3. Si cædat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus habita ratione conditionis, & status, quandoque potest: 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit; 5. Si negligat gubernationẽ domus, & rem familiarẽ: 6. Si cũ vxore nõ cohabitet, vel sine iusta causa diu absit 7. Si cũ possit, alimenta non procuret: Vide *Fill. n.* 140. *&* 141. *Nau. c.* 14. *n.* 19. *Tol. c.* 3. *Sanch. l.* 10. *de matr. d.* 18. *n.* 16. *Bon. p.* 7.

Dub. VI. Quæ obligatio Parochorum erga suos.

Assideat, doceatq; roget: Sacramenta ministret,
Succurrat, seruet tradita quæque sibi.

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur. I. Residere in sua Parochia: *Trid. sess.* 23. *c.* 1. *de reform. Barb. de off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tempus abesse: Vide *Nau. c.* 25. *Azor. l.* 2. *t.* 2. *c.* 4. *Possev. Barb. Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 8

II. Tenetur administrare Sacramenta quoties, & quanto cum periculo: Vide infra, *& Bon. t.* 1. *d.* 4. *q.* 5. *Poss. Barbos. locis citat.*

III. Orare pro Populo, & celebrare, vt Populus audiat Missã, quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs, docet *Tol. l.* 3. *c.* 5. Sed negat *Suar. Hon. in.* 3. *p. q.* 83. *art.* 1. *d.* 11. cum nullo iure id cautũ fit: Vide *Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

IV. Docere Populum, concionando, arguendo &c. per se, vel per alios: *Tol. l.* 5. *cap.* 5. *Poss. Barb. Trull. locis cit.* Vide supra.

V. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus Populo doctrinã Christianã explicare, per se, vel aliũ, vt constat *ex Trid. sess.* 24. *c.* 4. *de reform.* idque sub graui obligatione etiã iuris diuini, ob summã necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, alijsque Prælatis ad id cogi posse sub pena excommunicationis (omnesq; alios, vt eã audiant, discant, & sciant) docet *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. *&* 8. *Bal. del. to.* 2. *l.* 1. *d.* 48. *ex Sanch. Palao, Barb. &c.*

VI. Tenetur infirmos visitare, pauperum curã habere, peccata corrigere &c. de quibus *Poss. Reg. t.* 2. *l.* 20. *c.* 5. *s.* 3. *Barb. c.* 7. v. sup.

Dub.

Dub. VII. Quæ obligatio præceptorum, & discipulorum.

Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos: Vnde resolues.

I. Discipuli peccant, 1. Si præceptoribus, & pedagogis nõ exhibeāt honorē, & reuerentiā: 2. Si nõ obediāt in rebus pertinētibus ad studia, & bonos mores: 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducāt: 4. Si negligēter studeāt, scholarū, aut studiorum tēpore lusui vacent, vel otio: 5. Si pecunias parentū dilapidēt, vel inutiliter expēdāt: 6. Si malo fine studeāt: 7. Si gymnasij sui leges vel Accademiæ statuta (si quidē ea ad peccatū obligent) non seruent: 8. Si scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant: 9. Si stipendiū debitū doctori suo non soluant, cum possint: Vide *Nau. c.* 23. & 25. *F ill. tr.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1.

II. Magistri, & pædagogi peccant, 1. Si peccata discipulorum dissimulēt, & nõ corrigant, quādo possunt: 2. Si profectū eorū in litteris nõ sedulò promoueāt: 3. Si non doceāt bonos mores: 4. Si ex proposito falsa doceant, vt vera, vel superstitiosa, & saluti noxia: 5. Si nõ studeāt ipsi vt officiū satisfaciant: 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quā Gymnasij leges, aut cõsuetudo permittat: 7. Si doctoratus insignia negēt dignis, vel indignis cõferāt quod *Nau.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nā in Philosophia fortè veniale tantū esse censet, *Caiet. V. Doctoratus:* 8. Si discipulis malo sint exēplo: 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs perniciosi sunt, ad scholas admittāt, vel ex ijs nõ dimittāt: Vide *Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 11.

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto. Cap. I.

Quid quinto præcepto prohibeatur.

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio; verberatio, aliaque similis afflictio iniusta: de qua quæritur, quæ, & quando sit iniusta.

Dub.

Dub. I. *An aliquando liceat occidere; vel mutilare semetipsum.*

Resp. Absque diuina authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatē sui, & fit iniuria Reipub. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanę vitę. Dixi 1. *Absque authoritate Diuina*, propter Sampsonē, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*, quia indirectè quandoq; licet se occidere, hoc est aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conseruandi vitam, vtpote affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam vtilitatem, *S. Thom.* 2.2.*q*.64. vide *Fill. hic t.* 29. *cap.* 4. *quæst.* 5. *& Bec.* 2.2. *tr.* 3. *c.* 7. *q.* 8. Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum: *C. Lugo d.* 10. *q.* 1. Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendum; vti, & nauem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur cum graui Reip. damno, docet, *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. *Fagund. t.* 1. *l.* 5. *c.* 11. Similiter licet se obijcere telo, vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire: *Less. l.* 2. *c.* 9. *nu.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. c. Lopez* 1. *p. cap.* 65. Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis: *Less. & Fill. l. c. Laym. c.* 1. *n.* 3. *C. Lugo. d.* 10. *f.* 1. Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (siquidem nulla sit spes euadendi) timidè & non nisi ex grauissima, v. g. boni publici causa, videtur concedere. Vide *num.* 51. 52. *&c. Malder. tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 19. *Dian. p.* 5. *tr.* 4. *ref.* 26. *Fagund. p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *& seq.*

II. Etsi virgini nō liceat ad castitatem seruandā directè se occidere, licet tamē ei certo periculo mortis se exponere, etiā pro sola integritate corporali, licèt rationabiliter præsumerēt se nō cōsensurā; quia integritas ista magni æstimatur: Vid. *Lay. c.* 1. *n.* 3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere Iudici plectendum; licet positiuè seipsum perimere non possit, etiamsi à Iudice id ei committatur: Vide *Less. c.* 9. *d.* 6. *Cardin. Lugo d.* 10. *de iust. f.* 1. *n.* 38. contra *Vasq.* 1.2. *d.* 173. *c.* 3.

IV. Et-

IV Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam vescẽdo carnibus, idq; probabiliter ei tũ liceat(atque adeò non peccet, qui insciò præberet cibos e x carnibus: *Sanch. Dian. p. 8.t.7.r.70.*) licitè tamẽ, & laudabiliter etiã tum omittit, cũ certò periculo mortis, vt cõtra *Vasq. & Gran.* docet *Dian. p. 5. d. 4. r. 32. ex Vict. Lorc: &c.* quia rationabiliter negligit vitã pro bono cõmuni ordinis: *de Lugo d. 10. n. 33.* cõtra *Azor. & Escob. t. 6. c. 7.* vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod *Sanch. p 2. consf. l. 5. c. 1. d. 35.* cũ alijs sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorũ conualescere nõ possit, nisi esu carniũ, ait probabilius esse non teneri vesci(tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiã aliorum ciborum fame moriendum esset (teneri vesci, quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur. V Licèt carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere; qui autẽ aduertẽs vitã ijs notabiliter minui, nihilominus cõtinuaret, peccaret grauiter, vt notat *Lay. d. 3. de iust. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5. ex Caiet.* Etsi hic multi ob bonã fidẽ, & zelũ Deo placẽdi excusentur: Vide *Bon. d. 2. q. vlt. f. 1. p. 7. n. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iust. d. 10. f. 1. n. 32. 33. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationẽ vitæ, seu mortẽ positiuè sibi afferre, aliud permittere, vel periculũ eius subire, vel non adhibere media auertendã. Prius ait esse illicitũ, v. g. pœnitentijs indiscretis, carnisq; macerationibus, vitã notabiliter abbreuiare: posterius verò sępè licere ideoq; nõ teneri Carthusianũ carnibus vesci, nec aliquẽ aliũ vti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortẽ vitandã; nec secularẽ, relicto domicilio, quærere salubriorem aerem extra patriam.

VI. Excusantur ægri, qui paulò ante mortẽ causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari: quia non intendũt vitã abbreuiare: Vide *Vasq. l. c.* Addit *Lay. l. 3. t. 3: p. 3. c. 1. n. 5.* nõ teneri quẽquã medijs extraordinarijs, & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitã cõseruare; nisi tamẽ ea cõmuni bono sit necessaria. Vide *Less. l. c. Sãch. in opusc. to. 2. l. 5. c. 1. d. 34.* Vbi dicit, infirmũ in periculo mortis, si sit spes salutis, nõ posse medicamẽta respuere. Nõ videtur tamẽ virgo ęgrotans(per se loquẽdo) teneri subire manus Medici, aut Chirurgi, quãdo id ei grauissimũ est, & magis quã mortẽ ipsã horret. *Esc. E. 7. c. 8. ex Tur. sum. p. 1. c. 263. d. 5.*

Resp. II.

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationẽ corporis totius; quia nemo est suorũ membrorum absolutè Dominus, *Less. lib. 2. cap. 9. d.* 14. Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem nõ ẽst necessarium. *S. Thom. 2. 2. q. 65. ar. 1. Less. Molin. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, vt sint vtiles canuti. Vide *Laym. lib. 3. tr. 3. cap. 1.*

Quæres, An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit.

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones, qui tamen nõ sunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel passione grauissimæ tristitiæ turbata phantasia, id fecerunt, vel qui ante mortẽ verè de hoc doluerunt. Quod si constet quempiã seipsũ occidisse, & dubitetur vtrũ deliberatè, an ex animo turbato factũ, in praxi priuatur sacrà sepulturà, cũ præsumatur secundũ opus externũ voluntariè, esse factũ; nisi tamen ex circumstantijs contrariũ colligatur. Si verò dubitetur, à seipso, an ab alio, v.g. sit præcipitatus in aquã, delictũ tam atrox, & contra naturã, non præsumatur sine euidẽtibus indicijs: *Mol. t. 3. d. 20. v. Laym. l. c. n. 8. v. etiam. Escob. E. 7. c. 8.* vbi dicit, cũ, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, nõ esse priuandũ sepultura Ecclesiastica.

Dub. II. An, & quomodo liceat occidere malefactorum.

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod. 22. & Rom. 13.* Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorẽ, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas, quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuiuis auctoritas publica datur: idque non iniustè, cum ad Reipub. defensionẽ sit necessarium. Peccat tamen qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt: Vide *Laym. loc. cit.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus regulariter loquendo, vt vide infrà *l. 5. c. 3. dub. 1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, & si priuata scientia constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & auctoritate publica: Vide *Caiet. V. homicidium, Fill. tract. 29. c. 2. q. 6. n. 27. Bon. l. c p. 1. n. 7.* & infrà *l. 5. c. 3. d. 1.*

Dub.

Dub. III. *An, & quomodo liceat occidere priuata auctoritate iniquum aggresſorem.*

Reſp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggreſſorẽ, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, pudicitiam, membrorũ integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen, vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc eſt, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiori vi, quam neceſſarium eſt ad arcendam iniuriam. Ita cōmuniter. *S. Thom. q.64. art.7. Molin. &c. Leſſ. d.8. n.44.* Vnde reſolues.

I. Non licet reo occidere miniſtros iuſtitiæ, à quibus ad carcerẽ, vel ſupplicium trahitur: vti nec licet id proſcripto, vt notat ex communi. *Lay. l.3. t.3. p.2.* quia non ſunt iniqui aggreſſores.

II. Etſi ob contumeliam aliquam, v. g. ſi viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere, eò quòd aliter repelli poſſit, ac ſoleat; *Leſſ. Azor. Hurt. Dian. p.5. t.4. r.12. & 13.* licere tamen, ſi aggreſſor fuſtem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non poſſet, docent, cum *Dian. l.c. r.4. Leſſ. Hurt. & alij* 12. verum & hoc videtur in praxi periculoſum.

III. Si fuſte, vel ſolo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniuſtam vim potes, non licet occidere. Vnde ſi quis ſit perſona talis, cui non ſit dedecus fugere, debet fugere potius, ſi poteſt, & ſaluare ſe: ſecus autem, ſi turpe ſit fugere, v.g. viro nobili; vel officiali bellico, niſi rurſus hic, & nunc id tali turpe non eſſet, ob præſtantiam inuaſoris, vel alias eius qualitates; v. g. quia ebrius eſt, vel amens, talem enim occidere non licet, quando potes fugere: *Mald. Dian. par. 5. tit. 4. r.9.* Vide *Laym. l.3. t.3. p.3. c.3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas, ſed ob bona magni momenti; niſi tamẽ alia via, v.g. iuris, et aliter, arceri, aut recuperari poſſint. Quare quãdo iura ſignificant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, preſupponunt, quod plerumq; nocturni non poſſint aliter arceri, diurni autẽ poſſint: Alioquin enim, ſi nocturnus poteſt capi non debet occidi; & ſi diurnus non poteſt capi, nec repeti ab eo, quod aufert, niſi occidendo, id licet, ea tamen non debent eſſe parui momenti, &

mini-

minimũ vnius aurei, secundũ *Mol.to.4.t.3.d.16.n.7.vid.Lay.c.3.* secundũ alios apud *Dia.p.5.t.4. r.18.* duorũ; imò *Bon.de rest.* rē non magni valoris hic censet, etsi sit triũ, vel quatuor aureorũ. Si tamen tale (fur, v.g. vsurpet vidēte, ac resistēte Dño, aut Custode, aut huic vim faciat, v.g. repētē incipiat ferro inuadere) permittũt cædē *Bõ.Dia.&c.l.c.* vti etiā, si dubiũ sit, an res possit aliter saluari aut recuperari, *Bon.l.c.* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *vide Lay.c.3. Nau.Less. Dian. loc. cit.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis, *Laym.l.c.Tan.tom.3. d.4.q.8. Escob. Ex.7. c.8.* vbi etiam docet ex *Tan. tom. 3. d.4. n.68.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cũ tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriā potius pati, sed non tenetur, eo quòd aliter sua malitia sit in isto periculo, *Laym. ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit, quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol.Rodriq.* Sed *Henriq.& Nauar.c.15.n.5. Fernandez, p.1. c.9. §. 1.* dicunt si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientē mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon.Less.Fill.C.Lugo,&c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta, etsi speculatiuè videatur esse probabile, *v. Dian. p. 2. t. 1. misc. r.15.* Concedit tamen *C.Lug.Mol.Less.&c.* cum *Dian.p.8. t.7. r.47.* licere furem fugientem, v. g. cum equo tuo, conficere telo, vel sagitta, quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locũ, vbi illa detinetur, eamq; tibi vindicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere, *Tan.Less.Mald.Hurt.Dian.p.5.t.4. r.37. & p. 8. t.7. res.47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licèt etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione contra ipsum Parentem, Abbatem, Principē: nisi fortè propter mortē huius, secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bonac. p. 8.* vel nisi se posset fuga saluare.

IX. Licet quoq; occidere eum, de quo certo constant, quod

de facto paret insidias ad mortem, vt si vxor, v. g. sciat se noctu occidendam à marito: si non potest effugere, licet ei præuenire: *Nauar. Less num. 45. Filliuc. num. 39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch. 2. mor. c. 29. & alij*, licere occidere eũ, qui apud Iudicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certò tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilãdus, vel etiã (quod alij difficilius concedũt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio: posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus, *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorũ abusuũ: Vide *Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. ses. 7. Dian. par. 8. t. 7. r. 52.* & meritò, quia huiusmodi omnia nouissimè ab Alex. VII. dãnata sũt inter alia sub excommun. sibi reseruata. XI. Quandocumq; quis habet ius aliũ occidẽdi, id potest etiã alius pro eo prestare, cum id suadeat charitas, *Fill. Tan. t. 3. d. 4. q. 8. Molin d. 18.* An autẽ, & quando ad hoc teneatur, v. *Less. l. 2. c. 9. d. 13. Dia. par. 5. t. 4. r. 9. 14. 20.*

Dub. IV. An aliquando liceat occidere innocentem.

Resp. Directa intentione, & scienter nunquã licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: indirectè autem, & per accidẽs. aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat: *S. Thom. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis; ita, & ciuem pro Repub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. *Molin. com. 4. tract. 3. d. 10. Less. Filliuc. &c.*

II. Potest tamen Respublica ea casu talẽ cogere, vt Tyrannũ adeat, & si nolit, tradere; cum ex charitate, & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neq; hoc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere, cum traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionẽ Reip. *Mol. l. c. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. n. 11. Laym. &c.* Limitat autẽ *C. Lug. d. 10. de iust.* Si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Rep. aliena.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per

viam

viam angustam, qua quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus; dummodò tamen, si infans est sit baptizatus, vt monet *C. Lugo, & Escob. Ex. 7. c. 8.* fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem: *Less. n. 59. Fill. n. 36.*

IV. Similiter ad expugnandã vrbẽ, & victoriam reportandã, si necessariũ sit, licet tormẽta in cũ locũ dirigere, vbi multi sũt innocentes; quia horum mors præter intentionẽ sequetur: *Less. l. c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi quis eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes: *Bonac. tom. 2. d. 2. quæst. vlt. s. 3. p. 7. Dian. p. 5. t. 4. r. 35.* contra *Azor. &c.*

Quæres: An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicumq; malitiosè in se, vel altero curat abortũ peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verũ homicidium: siue non, quia tendit ad occisionẽ hominis, & est contra naturã generationis: *Less. d. 10. n. 61.* Si tamen ad vitã matris conseruandã, omnino sit necessariũ, sequentes regulæ tenentur: 1. Si fœtus mortẽ matri allaturus probabiliter, nec dũ sit animatus anima rationali (animari autẽ cõmuniter aiunt, marem die quadragesimo, fœmellas vero octogesimo, quæ res valde incerta est) quidã permittunt, etiam directa intentione expelli, vt *Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 6. & 10. Henriq. &c.* contra *Less. l. 2. c. 9. d. 16.* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsũ enim directè expelles, cum indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materq; iudicetur moritura cũ prole, nisi medicinã sumat licet eã sumere, & secundũ quosdã, tenetur, intendendo directè suã tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus; quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi quã proli: 3. Si verò cũ morte matris, spes vitæ, & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundũ plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis quia tenetur vitã corporalem exponere pro extrema necessitate spirituali infantis: contrarium tamẽ docet *Ludou. Lopez.* quod *Sà, V. Charitas,* dicit esse probabile: Vide *Less. l. c. Sanch. Fill. c. 29. a. 6. q. 1. Bon. t. 8. n. 3.*

Dub. V. De Duello, & Bello.

Art. I. Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante,

 susci-

suscipitur; ita vt id non sit vitam defendere, sed exponere se periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex iuxta causa, quæ semper est attendenda: Vide *Trid. sess. 25. c. 19. de reform. Sanch. 2. mor. c. 39.* Ita de pena duellantium vide *infra de excomm. & Sanch. l. c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitũ ad indagandã veritatẽ, vel iustitiã, vel purgationem obiecti criminis aut litẽ terminandã, quia est fallax, imò superstitiosũ mediũ ad eum finem, eum etiã innocẽs homicidium, & facere, & pati possit, *Trul. l. 5. c. 2. d. 13. num. 12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neq; ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam, quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se indies liberè vias, paratumq; semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri: *Trull. loc. cit. nu. 4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitus apud hostem, eosq; debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno: Vide *Sanch. l. c.*

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam experiaris, quia est tantum defensio, positoque quod aliter non possis euadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ: *Trull. loc. cit.*

VI. Deniq; si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se. meræ defensionis gratia, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare: *Laym. lib. 3. t. 3. p. 3. c. 3.* eundem excusat *Hurt. 2. 2. d. 170. s. 8. §. 76. Less. cap. 9. d. 8. Fil. c. 8. quæst. 16. & Nauar. cap. 15.*

An, & quousque liceat bellum. Artic. II.

Resp. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuata auctoritate, offensiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit: 1 Vt geratur auctoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis superiorem, qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. Vt adsit iusta causa, eaq; grauis,

v. g.

v.g. necessitas boni cōmunis, & quietis conseruandæ, recuratio iniustè ablatorū, coercitio rebelliū, defensio innocentū, &c. Vid. *Lay. hic, & Mol. t. 1. d.* 104. *Dian. p* 6. *t.* 4. *r.* 3. 3. Vt fiat ex recta intentione, hoc, est, non ex odio, sed ex amore boni cōmunis, quāquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita communiter cum *D. Th. q.* 41. *Lay. l.* 2. *t.* 3. *cap.* 12. Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem, non possunt duo habere contraria iura: Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem: *Filliuc. num.* 185.

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequētia cōducent: 1. Vt curet habere non tantū peritos, sed etiam bonos Cōsiliarios: 2. Vt attendat, an etiā à suis impediantur, vel interuertātur literæ, aut instructiones ad ipsū: 3. Si non tantum a suis Cōsiliarijs, sed etiā à diuersis Theologis curet iustitiā belli secundùm leges Euangelicas examinari, & liberè edici: 4. Si auditis omnibus ipse quoq; coram Deo illā examinet, statuatq; id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Deniq; licèt sufficiat opinio probabilis de iustitia belli, si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, nō licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis: *Fill. t.* 29. *c.* 9. *q.* 4. *Trull. l.* 5. *c.* 1. *d.* 3. vbi cum *Dian. p.* 4. *t.* 4 *r.* 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas vide apud *Palaum, tom.* 1. 2. 6. *d.* 5. *p.* 4. *& hic infra art. seq.*

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ, quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, vt probabilius est, etsi cæptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri: Vide *Molin. s. pra d.* 103. *Trull. lib.* 5. *cap.* 2. *d.* 3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum: item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ; *Dimal.* Hinc potest dictos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria, *Kon. Dian. p.* 6. *d.* 4. *r.* 22.

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus, alioqui tenentur cōpensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt: *Kon. Palaus, Dian. p.* 6. *t.* 4. *r.* 29.

 VI. Te-

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello; alioqui per se iusto, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ: Vide *Palaum, Dian. p. 6. t. 4. r. 7.*

VII. Etsi in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens tamẽ, imò plerumq; non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v. g. ne subditi peruertantur, sacra prophanetur, &c. *Regin. to. 2. l. 21. n. 100. Fill. n. 181.* VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei: Vide apud *Kon. tr. de charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijq; Officiales peccant, tenenturq; ad restitutionem: 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent: 2. Quando debet ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptũ, ex quo morbi oriantur: 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias à varijs pagis, ne istic pernoctent, aut morentur: 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas, *Mol. Becc. Dian. p. 6. t. 4. r. 27. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior. Vide infra.

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis; qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quandiu nulla, vel vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè reddat dubiũ: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque auctoritas plerumq; illis sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. Vide *C. Lugo d. 18. de iust. s. 1. n. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare iudicium, bellum esse iustum: *Molin. d. 113. Fill. nu. 181. Lay. l. 2. t. 3. c. 12. num. 8. Azor. Mald. Reginald.* contra quosdam apud *Dian. t. 2. tr. 5. misc. r. 96. & t. 3. tr. 3. res. 7. C. Lug. l. c. Escob. Ex. 7. c. 8.*

XII. Mi-

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quamprimum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, v. g. cæde, præda, &c. vide *Laym. l. 2. t. 3. cap.* 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem: Vide *Escob. Ex. 7. c.* 8.

Artic. III. Quid in bello iusto liceat.

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v. g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, religiosi, clerici, & peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possũt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterq; finis belli obtineri non possit: *Molin. Bec. p. 2. c. 10. 11. & 12. Lay. Fill. n. 191. &c.* Ratio est, quia cum sint pars Reipub. possunt propter huius delicta puniri in ijs bonis, quæ Reipublicæ dominio subsunt, Vnde resolues. I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare, & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur: *Sylu. V. bellum, num.* 11. *Sà, Bonac. p. vlt.* §. 3.

II. Contra hostem licet vti insidijs, & stratagemate, dummodò absint mendacia: etsi etiam hæc v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia: ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent: *Molin. d.* 111.

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel in graue detrimentũ cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eã non seruent: aut deniq; cõditiones, ad circũstantię planè sint mutatæ: *Dual. Palaus, Dian. l. c. r.* 10 vide etiam *Lay. l. 2. t. 3. c.* 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secũm auferre possunt: *Laym. lib. 2. t. 3. c. 12. num.* 16. An obsides liceat occidere, vide suprà *dub. 4. cap.* 5.

V. Potest quidẽ aliquando (raro tamen, & nonnisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. Vide *Sà, V. bellũ Lay. hic l. 2. tr. 3. c. 12. Filliuc. n. 198. Dian. p. 6. t. 4. toto:* dum autem

vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tãtùm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet *Dian. loc. cit. r.* 31. *ex Sylu. Nauar. &c.* Item *p.* 3. *t.* 5. *r.* 86. *v. infra t.* 4. *c.* 2. *d.* 3.

VI. Milites peccant cum onere restituẽdi, si à rusticis, alijsue, apud quos hospitãtur, vel per quorũ loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiã donata accipiãt (nisi cõstet omninò liberè fieri, si quidem donationes istæ plerumq; non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debẽt subministrare: nisi tamẽ sint in extrema, vel saltem graui necessitate: *Molin. Kon. Palaus, Bec. &c. Dian. p. 6. t. 4. r.* 26.

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus: 1. Vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam: 2. Vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiã: 3. Vt constet eos culpabiliter id recusare: 4. Vt Princeps supremus causa cognita id concedat: 5. Vt non inferatur plus damni, quàm iusta satisfactio requirit. 6. Vt non concedantur in personas Ecclesiasticas: *Molin. Dian. p. 4. tom. 4. r. 72. ex 18. & alij.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipub. mobilia fiũt capientis, nisi consuetudo habet, vt pars cedat Principi, & Communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt: *Valen. t. 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurt. to. 2. d. 169. s. 12. §. 119.* vbi requirit, vt vnã saltem nocte possederint: Vide etiam *Sylu. Bon. loc. cit.* de peccatis in bello cõmitti solitis, *Trull. l. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. r. 23.* vbi cõtra *Durand.* docet hãc sẽtentiã esse in praxi tutam.

De sexto præcepto, & nono. Cap. II.

Non Mœchaberis. &c. Non concupisces, &c.

CONiungo hæc duo præcepta, quia vtroq; idem explicitem, vel implicitè prohibetur: scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generatione seruientium, circa partes corporis veneras, ita vt appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad eã ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxu-

luxuriæ, distiguuntur in imperfectos; in quibus non interuenit vltimus terminus venereorũ, quæ est decisio seminis, vt sũt actus interni desideriorũ, & oblectionũ morosarũ, qui speciem sumũt ab obiectis; & perfectos, ac cõsummatos, qui terminum iam dictum habẽt adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec species differunt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v.g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à natura institutæ, v.g. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

Dub. I. An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium.

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est in primis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione, & delectatione sensitiua, & sensiuitiuorum aliorum, quæ cosistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem, & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à Regno Cælorum, & secundum Apostolum *ad Galat.* 5. Vnde resolues.

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimoniũ fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem venereã, etiamsi nõ illam perfectam, quæ est in seminationé, sunt tamen semper peccata mortalia; quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam: *Fill. t.* 30. *c.* 9. *n.* 174. *Less. l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. *Sanch. l.* 9. *d.* 46.

II. Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siue consummatis, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d.* 15. *Sanch. lib.* 1. *cap.* 2.

II. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. loc. cit. num.* 171. IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco curiositate, leuitate, petulantia,

dum-

dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa: & si præter intentionē suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo, venialem culpā non excedunt, vt v. *Fil. hìc, Less. Sanch. l. c. Di. 1. p. 4. t. 4. r. 136.* Contrariū tamē est tutius; vt vide *Trull. l. 6. c. 1. d. 12. n. 8.*

V. Idem dicendum de aspectu inhonestarum partiū corporis proximi, aut commixtionis animalium, non cū animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut leuitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus venerei. Imò si tactus, & aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v.g. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in ea, si improuisò præter intentionem fortè obuenire: *Less. num. 63. Fill. num. 215. Sanch. l. 6. d. 41.*

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tā remota, & ita obiter, vt hæc absint: *Sanch. num. 23. & 29. Fill. num. 218. Laym. &c.* VII. Aspectus verò, & subinde etiā (rarius tamen, propter periculū adiunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarū alterius corporis, eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus venerei, excusari posse à mortali, vt v.g. quando simul aliqui natant, vel lauāt: docet *Laym. l. 3. f. 4. ex Sanch. l. 5. mor. c. 6. n. 12. 13. & n. 27. & 28. Trull. d. 12. n. 15.* sed caue, & non credas.

VIII. Verba turpia, lectio obscenorum, spectatio comędiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & carmina amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia; secus tamen si fiant, vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum: *Sanch. d. 46. quæst. 3. Filliuc. t. 30. cap. 10. quæst. 3.*

IX. Choræ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu, & quia periculosum est. *v. Caiet. V. Choræa, Fill. num. 223.*

X. Exhi-

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccāt mortaliter: quia sūt ruina proximi; cū mortaliter certū sit multos inde ad peccatū incitandos, *Fill.p.*211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Balde.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malū impediendū non puniant, & tantùm tolerent, *v. Dian. par.* 5. *t.* 13. *r.*82.

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, cōtrectatio manus, amplexus, & oscula, iuxta morē patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos (vt mamillarum, & obscœnarum partium) vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia peccat: quia præsumitur affectus malus, *v. Fill. l.* 30. *n.*196. & infra *l.*5. *c.*1. *dub.*2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v.g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cū periculo pollutionis; quę cū ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem, *Sanch. l.*9. *d.*46. *n.*7. *Fill. n.*357. *& alij*.

Resp. II. Sponsis tactus impudici nō licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuā; secus, si veneream, *Sanch. l. c. n.*50. *&c. Bon. p.*9. *n.*6. *&c.*

Dub. II. Quæ sint species luxuriæ consumatæ naturales.

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo quo natura instituit: v.g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. vt vide *in principio huius cap.*

Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, & religione ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata: vnde concubinarius (sicut, & meretrix) non debet absolui, nisi dimissa concubina, aut muliere suspe-

suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cũ ea nõ peccaret: *Sanch. l. 1. mor. cap. 8. Nauarr. c. 3. Fill. tr. 30. c. 2. n. 56. 2.* Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem, grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsę, vt docet *Rodriq tom. 1. c. 109. Sanch. de matrim. tom. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Fagund. t. 2. l. 4. c. 3. Fill. tom. 2. tr. 30. cap. 2. n. 53.* contra *Couar. Viualdum, Ledesm. Azor.* quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, censet. *Dian p. 1. tr. 7. r. 5.*

II. Stuprũ, hoc est defloratio virginis, ipsa inuita: quia si cõsentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, vt probat *Less. & Sanch. l. 7 d. 12.* contra *Nauar. Azor. & alios*, sed contraria *D. Thom.* tutior.

III. Raptus, cũ scilicet persona aliqua (siue masculus, siue fęmina, siue nupta, siue inupta) libidinis causa adducitur, illata vi, siue abductæ, siue iis quorũ potestati subest. Si quæ tamẽ spõte discedat cũ Amasio inscijs parẽtibus, nõ erit propriè raptus, sed fuga, nõ addẽs malitiã speciẽ distinctã fornicationi. *Lugo d. 16. n. 237. Fil. n. 110. v. Bon.* Idẽ dicit *Dian. p. 1. t. 7. r. 37. ex Less. l. 2. c. 10. d. 1. Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 4. n. 5. &c.* ita sane si sit corrupta, secus si Virgo, nupta &c. IV. Adulterium, cum scilicet vterq; vel alteruter coeuntiũ, est coniũctus matrimonio, etiãsi adulterantis cõiux sit contẽtus, esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui, Sacramẽto, & huic præcepto. Quod si fęmina adulterãs sit cõiugata, grauius habetur, quã si vir; propter incõmoda grauiora v. g. damnũ veri hęredis, prolis incertitudinẽ, &c. Si verò vterq; sit cõiugatus, adhuc grauius est quia sũt duę iniurię in vtriusq; cõiugem, in confessione exprimendæ: *Fill. t. 29. cap. 4. n. 85. & 89.*

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine vsque ad quartum gradum: eò grauius peccatum, quò gradus est propinquor: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nauar. c. 6. C. Lugo, d. 16. num. 312.* Sicut etiam multo grauior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum nouerca; cum sorore propria, quam cum sorore vxoris. Et rursus grauior est cum affine, quàm cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primò gradu fuerit, vtrùm cum matre, an cum filia, an sorore, *C. Lugo l. c. & Escob. de actib. humanis Ex. 2. c. 6.* vbi *ex Hurtad. d. 9. de pœn. dis. 4.* probabile dicit, incestũ in eodem gradu,

du, & lirea eiusdem esse speciei (eò tamen grauiorē, quo gradus est vicinior stipiti & satis esse dicere, habui rem cū consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cu filia confessionis, cum propriè nō sit cognatio spiritualis, quā tamen circūstantiam in cōfessione exprimendam esset, probat *Sanch.l.7.de matr.d.55.Kon. d.32.Fagund.& cæteri probabiliter*, contra *Sa V.Confessio, & Dian.* vide *C.Lugo n.355.*

VI. Sacrilegium hoc est violatio rei sacræ per actum venereū. Res autē sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegiū est, 1. Omnis actus luxuriosus exterior, qualis etiam est, v.g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici; vt vide *C.Lugo n.464.* in loco sacro, hoc est templo, vel cemeterio: nisi tamen fiat à coniugibus ex necessitate, v.g. ad vitandam incontinentiā. 2. Omnis actus luxuriosus tàm interior, quā exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v.g. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est vna numerò malitia. *Sanc.de mat.l.7.d.27.n.27.Henriq.& cæteri,* quos citat *Diana*, & sequitur *p.1.t.7.r.3.* vide *C.Lugo d.16.de pœn. §.4.Bon.q.4.p.17. Escob. Ex.8.* sed contrariū tutius, nam Religiosus peccat etiā contra obligationem tendendi ad perfectionem.

Dub. III. Quæ sint species luxuriæ consumatæ contra naturam?

Resp. Cū cōtra naturā esse dicātur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hic resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue indebitus concūbendi modus, cùm scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur: v.g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliàue ratione insólita, quod est contra naturā: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis: alias si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit; & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusq; siue alterutrius

conju-

coniugis aliter fieri non patitur: *Fill. t. 30. c. 8. q. 8. num. 137.*

II. Mollities, siuè pollutio, & est, cū absq; congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, siuè id foras effundatur, vti in maribus, siuè intus difluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriā malitiā, sepè aliā habet adiunctā, vt v.g. fornicationis, adulterij, & incestus, &c. cū quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressū alicuius personæ liberæ coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitiæ vide in sequēti dubio. III. Sodomia imperfecta, & est congressus cū debito quidē sexu, maris nempè cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere aliàs malitiàs, v.g. adulterij, si fiat cū coniugata, incestus, si cum consanguinea: *Bon. q. 4. de matr. p. 11. num. 1. Fill. l. c. n. 158.*

IV. Sodomia perfecta, & est cōgressus duorum eiusdē sexus, vt maris cū mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiā habere aliàs malitiàs adiūctas, v.g. incestus: quo casu cognationis gradū nō necessariò explicari docet *Escob. de act. hum. Ex. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, coiui cōsanguineo, vel affine, quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciē. Ita ille. Explicādum tamē esse, fueritne agens, an patiēs, dicit *C. Lugo d. 16. n. 423.* contra *Dian. t. 2. tr. 4. de Sacram. r. 159. & p. 6. t. 6. r. 36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes; & est congressus, in quo non seruatur identitas speciei, v.g. si homo coeat cum bestia, siuè eiusdem sexus sit, siuè non. Neq; opus est explicare, qualis, siuè cuius speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis non autem formalis, & in genere moris: *Escob. Ex. 2. c. 6. ex Fill. tom. 2. tr. 30. c. 7. n. 131.* Huc reuocatur peccatum cum Dœmone succubo, vel incubo: cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam sodomiæ, adulterij, vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coeat: Vide *Bonac. de matrim. q. 4. p. 12. Filliuc. num. 162.*

Dub. IV. An aliquando liceat procurare pollutionem.

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à Regno Cælorum excludit, 1. *Cor. 6.* docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib. 9. d. 17.*

d. 17. quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eò quòd adeò vehemens sit in ea re sensus voluptatis, vt homines passione ex cæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde re plurima grauissimaque vitia contra bonum commune, & impeditione generationis emergerent. *Nauar. cap. 16. Less. & commun.* Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinā, & semen, cū quo coloris, & viscositatis similitudinē gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensus venerei, vt quandoq; fit de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caietan.* Si verò fiat cùm sensu carnis, & cōmotione spiritū generatione seruientiū, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eumdem modum, quo de pollutione dicetur, *Sanch. l. 9. d. 45. n. 32. Laym. lib. 3. s. 4. n.* 18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio, *Sanch. l. 9. de matr. d. 17. n. 16. Fill. t. 30. c. 8. n. 150. Trull. l. 6. c. 1. d. 8. §. 1.*

III. Non tenetur quis (modò tantum absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntate promoueat) impedire pollutionem sponte sua euenientem, aut iam cæptam, v.g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret; quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptū sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset prius ex culpa; modò de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumq; expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem, *Sanch. d. 17. num. 17. Trull. lib. 6. cap. 1. d.* 10.

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sine peccato facta: quia obiectum istius desiderij, & gaudij non est malum, quamquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam benè obseruent. *Less. d. 14. num. 5. Laym. num.* 17.

V. Si

V. Si quis facturus rẽ aliquam necessariã, vel licitã,& honestã,præuidet inde naturaliter secuturam pollutionẽ (idq; multò magis valet de distillatione)quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculũ consensus in delectationem,non tenetur abstinere à tali actione : quia prosequendi suũ ius non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierũ, studere casibus conscientiæ; tangere se ex necessitate,fœminas cautè, & cũ necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxtà morẽ patriæ, si alioqui inciuilis habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem, quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus,à causa illa,quantũuis licita, abstinendũ esset: proindeq; confessarius tali casu teneretur relinquere officiũ *Fil. Sanch.l.9. d.45.Nauar.c.16. Lay.n.16.* Monet autẽ *Lay.* eum qui in actionibus honestis,& vtilibus talẽ miseriã experitur,faciliùs liberari cõtẽnẽdo,quã æstimãdo;quia imaginatione,& timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex rẽ illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerẽ ordinata,vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa nõ abstinere:quia in eam consentiens,moraliter in effectũ consentire cẽsetur. Quod si verò res illa sit causa tantùm remota, per accidens tãtum ad pollutionem concurrens,qualis est,v.g. esus,aut potus calidorũ, equitatio, confabulatio inutilis, crapula (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum *Fil. tr. 30. c.8. q.6.n.152. Sanch.l.9. Less.l.4.c.3.d.14. v.Dia.p.5.t.13.r.4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causã volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa: vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsã fore mortalem, si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum,nec ipsam fore (secluso semper periculo consensus) hinc venialem,v.g. esse illam,quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l.6 c.1.d.9. ex Lopez,Henriq. Vasq.Bon. de matr.p.10. v. Dian. p.1. t.2.mis. r. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si ante directè, vel formaliter est procurata,& causa non est retractata. 2. Quan-

do

do post somnum placuit, & approbata est propter delectationẽ veneream; aliàs non *Fill. q.* 5. *n.* 148. *Trul. loc. cit. num.* 9.

Quæres. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantum, an sodomia.

Resp. Si fiat ex solo affectu ad venéream libidinem absq; concubitu, esse tantum mollitiem, si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliquis coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitia sodomia: *Filliuc. t.* 30. *cap.* 8. Plura de tota hac materia, vide infra *lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 2. *art.* 2. *de peccato in genere, & Authores citati.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Septimo Præcepto.

Non furtum facies.

CVm hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit. 1. Per furtum, & rapinam. 2. Per omissionem reparationis damni illati. 3. Per iniquitatem contractuum: de his tribus hic agendum.

De Furto. Cap. I.

Dub. I. Quid sit furtum, & quale peccatum.

RESp. Est occulta, & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra dicitur sacrilegiũ, de quo supra. Si apertè cum vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum cæteris paribus, quam rapina leuius sit: & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximũ committuntur; est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ita communiter omnes, Vide *Bon. d.* 2. *q.* 8. Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocu, vel ob bonum, aut commodũ illius, à quo accipit, non furatur; v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigent, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non ausit petere: Vide *Less. lib.* 2. *c.* 12.

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere post sic absumptum, si quidem re, & ipse indigens fuit. Idem docent *Less. l.c.d.*12. *Malder. & Dian. &c.* de necessitate graui. Verùm id probabiliùs alij negant, cum *Lay. l.*3.*t.*3. *p.* 1. *cap.* 1. *n.*7. *ex S. Th.* 2. 2. *q.* 66. *ar.*7. *Sylu. Angl.* vide *Dian. tom.* 1. *p.* 2. *t. misc. res.* 20. *C. Lugo*, *d.* 16. *s.* 7.

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit ad seruiendum iniquo pretio, *Lay. l.c. & Tol. l.*5.*c.*15.

Dub. II. Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

Variæ ea de re sunt sententiæ, *Nauar.* nimis scrupulosè statuit mediũ regalē, alij nimis laxè x. aureos; moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos regales, etsi minus, sufficiat, si notabiliter noceat. Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circũstantijs personæ, cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valdè diuitis, imò etiã Regis, vnus, vel alter aureus notabile quid videtur, respectu verò mediocriter diuitũ, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorum, duo; respectu pauperis, vnus. Ita nunc pleriq; cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valdè proficuam, v. g. sartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat, *Less. lib.* 2. *cap.* 12. *d.* 8.

II. Graue item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valdè magnam molestiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamẽ res sit nullius prorsus momẽti. *v. Bon. d.*2.*q.*8.*p.* 1.

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt valdè expositæ, v. g. fructus ad viam publicam. Vide *Less. loc. cit.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua, & plura furetur, vide *Less. loc. cit. num.* 46.

Dub. III. Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit.

Resp. hic quoq; quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit

fit proximo,& quā fur intendit,est mensura quantitatis peccati: Vide *Less. l. c. Sanch. l. 7. c. 21.* Vnde resolues. I. Siquis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intēdens notabile aliquid acquirere, neç proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neq; ea simul sumpta vnum mortale cōstituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest: *Less. d. 7, Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm, & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animū habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit: *Gran. Dian. p. 3. t. 6. r. 25.*

II. Si autē per plura parua furta vni, vel pluribus facta, habeat intentionē paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnū, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio singulorū sit tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est cōtinuata executio peccati mortalis *Less. l. 2. c. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valdè perniciosa est societati humanæ: v.g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusātur subinde à graui peccato. 1. Si ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciūt, vt se seruent indemnes, vel quia aliàs nō lucrarētur, vel pretiū augere deberent, & tunc non inuenirēt emptores: *Rosella, V. emptio.* 3. Si aliàs non habeant vnde se, vel suos alant, in prædictis casibus, vide ne *Fallaris*.

III. Si plures simul, vel successiuè plura furta parua alicui faciāt, quæ simul sūpta, grauiter illi noceant, tunc si alter de altero nō sciat, nullus peccat grauiter; v.g. si viatores ex vinea vnam alteramue vuā rapiant, & comedant; etsi hoc licere, dicat *Couar. Val. r. & Rip.* contra *Dian. p. 3. tom. 6. r. 20.* Si autē singuli cōspirent, singuli grauiter peccāt. Si deniq; de se mutuò sciāt, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tan. &c.* contra *Suar. Vasq.* V. de *Bonac. loc. cit.*

Dub. IV. Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum.

Resp. Licet verè furtum sit, si vxor, liberi amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumq; tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cum plerumq; hic dominus, aut non rationabiliter inuitis, aut saltē minus inuitus sit, vt ab his, quam ab aliis auferatur. Vel etsi valdè inuitus sit, sæpè tamen id fiat,

non tàm ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v.g. ad ludendum, potandum, &c. Vide *Caiet. V. Furtum, Less. c. 12. n. 76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summã accipiat inuito marito, etiã ex dote, vel bonis cõmunibus; quia licèt media pars ad eam spectes, maritus tamen habet vsumfructum illius partis, ideoq; tenetur ad restitutionem: *Trull. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus cõtra iustitiã, cũ obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu ex bonis ipsius paraphernalibus, vel alijs proprijs, si quidẽ libera eorũ administratio ipsimet vxori cõpetat: quia par est ratio mariti, & vxoris, quoad bona propria: Vide *V[illegible] to. 2. t. 13. Trull. l. 6. c. 1. d. 9.* III. Vxor potest dare eleemosynas, & munera, secundũ cõsuetudinẽ aliarũ mulierũ istius loci, & conditionis, etiãsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat; quia cõsuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eã priuare non potest. *Ibid. n. 13. Dian. p. 1. t. 3. r. 23. & p. 5. t. 8. r. 34.* vbi cum *Mol. &* 10. *alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimã partẽ annui census, vel lucri, eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiã potest cũ Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon. Regin. & alij* 10. contra *Koninch. &c.* Vide *Dian. p. 2. t. 16. r. 23. & p. 3. t. 8. r. 34.*

IV. Vxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tũc ad illã spectat administratio domus. Item, quæ acquirit sua industria; itẽ paraphernalia, hoc est, bona, quę præter dotẽ marito allatã, sibi reseruauit: *Trul. l. c. & cæteri com.* V. Non peccat vxor, subducẽdo aliqua, vel cõpensationis causa, si vir sit prodigus; quia is tũc facit vxori iniuriã, partẽ ipsius profundendo, vel pro victu, vestibus, cæterisq; sibi, vel familiæ necessarijs, quę mariti sępè nõ intelligũt, & frustra ab illis peterẽtur *Bon. Trull. l. c.*

VI. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita vt miserè secundum statũ suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis proprijs, vel etiã ex cõmunibus (dũmodò post mortẽ viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id cõsentire: *Nauar. Palaus, Less. lib. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. r. 34.* vbi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores,

quod

quod etiam *Leſſ. l. c. & Trull. l. 6. c. 1. d. 9.* iudicant probabile.

VII. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilē sūmam accipiens, qualis non ſemper eſt, ſecundū *Leſſ. c. 12.* ſi filius patri prædiuiti duos, vel tres, imò ſecundum *Sanch.* quinque, vel ſex aureos furetur; eò quod parens ſit minus inuitus, & filius ſit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad reſtitutionē, niſi fortè cohæredibus grauiter noceat. VIII. Si filius notabilē ſummā expendat in res turpes, aut vanas contra voluntatē parentū, ex pecunia ſibi ſuppeditata ad vſus honeſtos, putat *Leſſ. c. 12. dub. 13.* eum peccare mortaliter; etſi excuſet à reſtitutione, ſi pater rogatus facile condonaturus putetur. IX. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis adminiſtret bona parentis, poteſt à patre exigere ſalarium, quantum dare deberet extraneo; & ſi id impetrare non poſſit, vel exigere non auſit, poteſt clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l. 3. ſ. 5. t. 4. cap. 8. Dian. p. 4. t. 4. r. 66.*

X. Etſi famuli in eſculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipſi domi conſumunt in ijs facilius (vti, & Religioſi) excuſantur; cum in his dominus, aut Prælatus ſæpè tantùm ſit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri poſſet, ſi extraordinariora acciperenttur: *Lay. Eſcob. & Leſſ. l. 2. c. 12. d. 8. n. 48.* Vbi docet, quod furta minima famulorum ex commeſtibilibus, quæ claudi non ſolent, non coaleſcant, ſi non ad vendendum, ſed comedendum tantùm accipiantur.

XI. Cùm à graui peccato furtum domeſticum non poteſt excuſari, tunc vxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, vel quaſi; vel ſi ea non habet, poſt mortem patris afferre in diuiſionem hęreditatis. (ſi quantitas rei ablata ſit valde magna, nec pater reſtitutionem tacite, vel expreſsè dimiſerit) Famuli verò, ſi ſine magna difficultate reſtituere non poſſint, iubeantur compenſare officijs, & obſequijs extraordinarijs, quantum poſſunt: *Laym. lib. 3. t. 3. p. 1. cap. 1.*

De Reſtitutione. Cap. II.

Dub. I. Quid ſit reſtitutio, & qui teneantur ad eam.

RESP. I. Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ ad ſalutem neceſſarius, neceſſitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, *ita* vt radix reſtitutionis non ſit quæuis

læsio proximi, v.g. contra charitatē, &c. in quibus non habet ius, quod violetur, sed ea tantū, quæ est cōtra iustitiā, in qua propriè iniuria infertur, hoc est, læditur aliquód ius proximi; quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnū patitur. Quod varijs modis fieri potest: v.g. furando, defraudando, destruendo rē alterius, negligenter custodiēdo, occidēdo, mutilādo, detrahēdo honorem, conuitiando, & similibus. Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionē eos, qui intulerunt iniuriā damnosā. Hæc autē est duplex, scilicet materialis, vt *v.g.* cū quis rem alienā destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est, probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suā; & formalis, qua quis rē alienā destruit accipit, vel retinet mala fide, id est; cum sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi nō licere, & rē non esse suā: Vide *Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. Bonac. d. 3. q. 1. p. 6.* Vnde resolues.

I. Qui iniuriā intulit, ex qua alteri nullum est damnū secutū, vt si adulterium cōmisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in cōscientia ad restitutionem, cum hæc sit reparatio damni potest tamen à Iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere, sed non, nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriā formalē, siue rē adhuc habeat, siue non, tenetur restituere, & quidem tantùm, quantum est damnum secutū. An verò sufficiat culpa venialis controuertunt Authores, & sententia vtraque probabilis videtur, ac in praxi tuta, saltem quando non commodè potest restituere, *vide Authores cit. & Laym. l. 3. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. dub 6. n. 27. C. Lugo d. 8. sess. 5. n. 56.*

Dub. II. An, qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem.

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officiò, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus Verbis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, sine expresse mandet, siue

siue tacitè, dicto nimirũ, vel facto, ex quo v. g. famulus colligat hero gratũ fore, si faciat; non autem tenetur, qui ratũ tantũ habet opus suo nomine factũ, vti nec mãdans, si ante executionẽ mandatũ retractet, idq; mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa, *Mol. Less. l. 2. c. 3. dub. 3. Fil. t. 32. n. 54.* II. Tenetur itẽ consulens, aut præcibus, ac promissionibus ad damnificationẽ inducens. Quod si tamen ante executionẽ consilium suum retractet, & quantũ potest contrarium suadeat etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui dãnum paratur, moneat, vt caueat; Vid. *Bon. & Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sâ, V. Consilium, & Dian. tr. 2. misc. res. 18. & t. 5. resol. 83.* III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo vel suffragio, est causa efficax damni, *Less. d. 3. n. 23. Fill. t. 32. c. 3.* IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobatione ignauiæ, aliterue alium ad damnum inferendum excitat, animat: *Less. Filliuc. l. c.*

V. Item, qui inferenti dam num præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta occultat; vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, vti & is, cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villal.* apud *Dian. p. 4. t. 4. r. 174.* licet *ibi Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerũq; detrahatur plus, à iusta mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoq; licitè ea retineant. Neq; hic à peccato excusari caupones, qui à filijs familias acceptant pecunias aliasue res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t. 2. cap. 5. Bon. &c.* Qui verò post delictum ipsum reũ iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictũ) non tenetur restituere, modo non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni, tum quia reo licet fugere, vt infrà dicetur *lib. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta: conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) quia ea non spontè, sed iusto metu coacti faciunt: vt v. g. cum rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas euehere, vel pecora abigere: *Less. dub. 5. num. 19.*

VII. Iem tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alte-

 rius,

rius concurrunt,nimirū mutus,siue non clamãs, cum potest;aut non obstãs,non manifestãs sed tunc tantū,quãdo tales ex aliquo pacto,vel officio,vel stipendio,&c.tenẽtur ex iustitia dãnum cauere, *S.Th.2.2.q.62. ar.7.* Sic Princeps, Magistratus,belli Dux, tenẽtur ad restitutionẽ dãnorū, quæ à feris, ladronibus, militibus,ob ipsorū culpabilẽ negligentia dãtur. Itẽ Cõsiliarij, Canonici,tacẽtes,obsentãtes,se non impediẽtes iniquã constitutionẽ, vel electionẽ.Itẽ tutores,administratores bonorū,&c.non impedientes dãna pupillis,minoribus,Ecclesijs prouenientia. Itẽ custodes montiū,vineariū, syluarū, agrorū,piscinarū, qui dãna non impediunt,vel facta non manifestãt,*Mol.d.116.Fil.t.32.c.3.q.12.* vid.suprà *l.3.t.3.c.2.*Item Principes, & dñi territoriorū, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ a ab istis accipiunt, compensare: *Dian. p. 8. t. 7. r. 38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni: vt v.g. si fur, homicida,nõ fuerit efficaciter motus mandato,consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus.Item,si v.g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium,ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licèt pecces, pro qualitate dãni, addendo tuum,vel mandãdo,cõsulendo,&c.*Bon.l.c.* IX. Probabile est,non teneri supradictos,si non sit moraliter certum,eorum mandatū, consilium,efficaciter influxisse.quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiã iustitiæ, *Less. c.13.d.4.Bon.q.2.p.4. Dia.t. 4. misc. 84. Tan.2 2.d. 4.q.6. d. 14.*

X. Nec tenentur,si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modum actus damnosi; v.g. si quis tantùm impellat alium, vt citiùs, vel animosiùs, hoc vel illo loco, vel modo noceat, Vide *Laym. lib. 2.s.5. t. 2.c.5.* XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum dãnum, suadet, vt minus eidẽ inferat: quia tunc vtiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item(contra *Nauar.Ang. &c.* (Confessarius, & si ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia,vel ignorantia,penitentem non moneat,aut obliget ad restitutionẽ,quia etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentẽ,ideoq; peccet grauiter omittendo,quando est necessarium

non

non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compenſetur. Secus tamen dicendum videtur, ſi poſitiuè reſtitutionē impediat ex malitia, imò etiā ex ignorantia craſſa, vel culpa lata; quia tunc conſilio ſuo, eſt cauſa efficax dāni: Vide *Leſſ. & Bon. d.*1.*q.*2. *p.* 11. *Laym. l.*3. *t.*4. *c.*7. & infrà *l.*6. *c.*2. *dub.* 5.

Dub. III. An ſupradicti teneantur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine.

Reſp. Cum plures dānificantes, vel ſeorſim ſinguli, rem ſuam agere poſſint, vel coniunctim, atq; alij alijs plus, minuſue in damnū influere, hinc ex tali ordine, & menſura influxus, ordo, & mēſura reſtitutionis deſumēda eſt. Ita *Com. Doct.* Vnde reſolues.

I. Si plures abſq; conſenſu, quiſq; per ſe ſeorſim, & caſu cōcurrant ad dānum, ſinguli non plus tenentur reſtituere, quam quod quiſq; per ſe damni intulit: *Laym. l.*3. *tr.*2. *c.*6. II. Si plures cum cōſenſu, & inuicē iuuantes, id fecerunt ſinguli in ſolidū tenentur reſtituere totū dānum: quia ſinguli sūt cauſa totius damni, cum vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quā habet in auxilio aliorum. Vnde ſi vnus eorū reſtitutionē fecit, poteſt à reliquis, nimirū à principali, totum, aut ſi is nolit, à reliquis, pro rata ſingulorum, repetere. *Bon. de reſtit. d.*1. *q.*2. *p.* 11. *ex Vaſq. Molin. Fill. &c.* III. Quod ſi actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc exiſtat, aut is eam mala fide abſumpſit, tenetur is primo loco reſtituere ipſam, vel æquiualens: & ſi ille non faciat, reliqui: *Leſſ. l.* 2. *c.* 13.

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res periјt, & deſtructa eſt, vt fit, v.g. in combuſtione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenetur reſtituere, qui mandauit, vel qui cauſa fuit primaria, vel executor primarius, vt in bello Princeps, & Dux; & ſi is non ſit facturus, vt quia non vult; vel quia non poteſt, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etſi de militibus ſpeculatiuè verum ſit, practicè tamen ij excuſantur per accidens: tum quia non poſſunt totum reſtituere; tum quia dominorum voluntas non eſt, nec expectatio, vt plus reſtituant, quam partem ſuam; ideoque ſi hanc poſſunt, ad id tenentur; vti & ſi quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym. l.*3. *tr.*2. *cap.*6. *num.* 5. *ex Caiet. Molin. &c.* imò *Bonac. de reſtit. d.*6. *q.* 2. *p.* 10. *nu.*13. *ex Nauar. cap.* 17. *Vaſq. & Leſſ. d.*4. *n.*37.

dicit

dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantū pro sua parte: vide suprà *t. 4. cap. 1. d. 5. ar. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali dānificanti; etiam minus principales liberantur; non autem vice versa; quia ruente principali, ruit accessorium; non contra. Vide *Laym. loco supra cit.*

Dub. IV. An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni.

Resp. Attendendū, an lędatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniā, & mendacia quis aliū impedierit, num verò aliter. Inde enim apud *Lay. loc. cit. & Bon. q. 2. p. 12.* resoluuntur sequentes casus. I. Qui alterū impediuit à consequutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionē: *Less. c. 12. dub. 18. Fil. t. 32. c. 3. q. 12. n. 72.* II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi fraude, & calumnia collatorem inducit, vt v. g. officium, vel legatū, beneficiū Ecclesiasticū, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem: *Azor. 3. p. l. 4. cap. 9. Vasq. Sà, Bonac. p.* 12. III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudē, vel calumniā, collatorē induceret, ne ei daret, aut cum a petitione (cū quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniā, vel mendaciū impediret, cum etiā quiuis ius habeat, ne iniquè impediatur, is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur dummodo tamen eo sit dignus: nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam forte læserit: *Less. l. 2. c. 12. d. 18. Molin. t. 1. d. 135. Sà, V. restitutio, n. 21.* vide *Bonac. loc. c.*

Dub. V. Cui, vel quibus restituendum.

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quidue ratio, & leges ferant communiter: Vide *Less. & Laym. hic cap. 9.* Vnde resolues.

I. Quan-

I. Quando bona restituẽda, siue debita quæcumque, sũt incerta, hoc est, cũ cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere: tũc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore, v.g. per errorẽ accepisti duas vlnas pãni pro vna, & iam is discessit, nec scis, quo abierit, teneris adhibere aliquã diligentiã inquirendi: post quã si spes non sit sciendi dominũ, probabile est quod non teneris ea dare pauperibus (licèt ita plerique cũ *D.Th.* sentiant, & sit magis piũ, ac practicè suadendũ) sed possis tibi retinere, vt docet *Petrus Nau.* quem sequitur *Lay.hìc, & Less.l.2. c.14 d.7.n.48.* idque *Dian.p.2.t.3.mor.r.5.* dicit esse tutũ in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, furto, vsura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest, vt saltem cum corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores: vt vide apud *Laym. hìc.*

II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnũ intulit, multis ciuibus, eum teneri restituere non pauperibus, sed ipsis ciuibus (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq. & Escob.* dicunt esse probabile, quod possit dare, pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum: etsi is non sit immediatus dominus. Vnde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui, quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur, & damnũ, atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc, 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur: 2. Si probabiliter ipsi putarẽtur rẽ absumpturi, vel ablaturi cũ iniuria domini: quo modo bona Ecclesiæ nõ Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituẽda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorũ administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint; tunc enim depositum, & similia debita, fisco debent reddi.

V. Cum quis ignorato domino, cui restituendũ erat, non præmissa

missa aliqua diligētia, pauperibus distribuit, nō satisfecit domino postea cōparenti: secus si diligentia sit præmissa, vt vide *Less. l. 2. c. 14. d. 3.* VI. Cum dominus quidē scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu: tunc si res male accepta est, tenetur restituēs aliquas expēsas ex se facere; si autē benè accepit, nō nisi expensis domini. Quādo nullo modo potest mitti, expectādum est ad tēpus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertū: *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cum quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam, cum non sit: tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc verò suo domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit siue mala, siue bona fide rē furtiuā, tenetur restituere domino, non furi. Ita cōmuniter *Molin. Regin. tom. 1. l. 10. c. 5. num. 40. Toletus* tamen *l. 5. c. 17. Sylu. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suū recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quā ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnū. Quod *Nauar. Trull. lib. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cū hac limitatione; si mox, & non post longū tempus contractū rescindat, vel si certo sciat furē redditurū rē domino; vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt cōueniri non possit. Quod si autē pretiū suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnū ascribere. Quod si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine, vt inuento vero domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum vtiliter eius negotiū gesserit; secus autē, si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantùm videtur meritus rem domini vtiliter redimendo: Vide *Less. l. c. c. 14. dub. 3. Dian. p. 2. t. 3. res. 5.*

IX. si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio, v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te; existimat quidem probabile *Nauàr. & Dian. p. 1. t. 8. r. 68.* non teneri te Paulo id reddere, si in nullo factus sis ditior, sed suffi-

cere,

cere si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum *Sotus*, *Salon. Less. Sayr. Bon. de restit. q. 4. p.* 2. rectius docet, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere, tùm quia vendidisti rem vitiosam; tùm quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habeat negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere: *Bonac. Less. &c.* vide *Trull. c.* 11. *d.* 3.

Quæres. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt iure naturali, & gentium fiunt primo occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo vide *Less. lib.* 2. *cap.* 5. *d.* 10. *Laym. lib.* 3. *t.* 1. *cap.* 5.

Quæres II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iuste prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus: vide apud *Laym. loc. cit. lib.* 3. *t.* 1. *cap.* 5. *num.* 14. *& Less. cap.* 7. *d.* 9. *& Sa, V. Venatio.* Ex quibus resoluitur hic casus. Venator iniquus tenetur restituere saltem, damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

Dub. IV. de rebus, quæ debent restitui.

Art. I. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantùm, siue à possessore bonæ fidei.

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantùm, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior, præterquam si dominium sibi comparauit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores *Molin. Sanch. Less. lib.* 2. *cap.* 6. *Bonac. d.* 1. *quæst.* 1. *p.* 1. *Laym. lib.* 3. *t.* 2. *cap.* 3. Vnde resolues.

I. Si vestem, v. g. bona fide donatam è fure, aut alio, portasti, & ferè attriuisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attriuisses: si autem eam

am.si-

amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris: *Bon. l. c. Laym. n.* 1. vide *Trull. l. 7. c.* 11. *d.* 1. Si autem res, quam à fure bona fine accepisti (siue donatione; siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamq; cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuã fuisse, nõ teneris restituere: *Nauar. Sylu. Sayr. Less. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. quia per istã cõmixtionẽ bona fide factã, est in te translatum dominium, vt colligitur ex *l. Si alienm nummi, ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena, atq; adeo perijt obligatio realis, & tantũ manet personalis in venditore: vide *Dian. p.* 4. *t.* 4. *r.* 66. *Trull l.* 7. *cap.* 11. *d.* 3. *Less. lib.* 2. *cap.* 20. *d.* 18. vbi addit esse valde probabile, iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quãdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios: imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli iniustitia, id tantùm restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores: *Bonac. loc. cit.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quam factus est ditior. Vide *Laym. l.* 3. *t.* 2. *cap.* 3.

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partẽ, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationẽ, docet *Kon. d.* 34. *d.* 10. *n.* 93. At *Palaus to.* 1. *d.* 3. *p.* 2. *n. vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarijs rationibus non cõuincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Esc. t.* 3. *c.* 3. *n.* 154. *Dian. p.* 4. *t.* 3. *r.* 24. & 26. Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest dicit *Palaus loc. cit.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam; teneris restituere pretium; quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur: *Ibid. & Vasq. cap.* 9. §. 2. *Molin. Less. lib.* 2. *cap.* 14. *d.* 1.

VI. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est: *Molin. loc. cit. Less. lib.* 2. *cap.* 14. *d.* 1. contra *Vasq. &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior, secus si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus

es di-

editior) vel si aliquid accepisti in remunerationem: *Bonac. Trull. lib. 7. cap. 11. d. 4.*

VIII. Si aliena re lucratus ex tanquã instrumento; v.g. frumẽtum alienũ aliò deportatũ vendidisti: vel pecuniã alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrũ restituere, quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ, tales enim fructus dicũtur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantũ concurrit, vt instrumentũ operatus *Lay. l.c.n.3. ex S. Thom. &c.* IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fœtus animaliũ, arborum, herbæ, & gramina: siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v.g. segetes, & quæ serendo gignuntur: item vinum, oleum, lana, &c. quo etiã referuntur pretia locationis domorum, iumentorũ, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquã fructus rei, si percepti, & extantes sint domino restitui debent; detractis tamen expensis proprijs, & æstimatione laboris. Et quidẽ pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt is rẽ, si penes se habuisset, non fuisset, locaturus: Vide *Layman. loc. cit.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsu capiendũ illos (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autẽ non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi, quia vsucapio transfert dominium: *Salon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem vsu consumptibilem, v.g. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius fuerit rebus permixtum, ita vt discerni non possit; non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens; quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atque adeo illud tamquam verus eius dominus potuit transferre *Nauar. Sanch. Less. Bonac. Trull. lib. 7. cap. 11. d. 3.* vide *Dian. par. 2. t. 5. misc. r. 40.*

Art. II. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore.

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, & contentu

ſenſu rationibiliter præſumatur. Vnde reſolues. I. Si damnificatus habeat ius in rem, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda eſt inſolidum: ſi autem tãtum habeat ius ad rẽ reſtitutio facienda eſt pro quantitate iuris conſideratis circũſtantijs: quia non debetur ſolidus valor rei, quæ expectabatur, cũ tantum ſit in ſpe, & multis modis poſſit impediri. II. Qui in loco publico ſuæ ciuitatis, contra iuſtã prohibitionem paſcit, vel ligna cædit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi cõmunitati grauiter nocuerit, v.g. ſtirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas ſternendo: quia rationabiliter præſumitur mens Reipub. nõ eſſe ſuis mẽbris vſum publicorũ locorũ rigidiùs prohibere, quã ſub mulcta ſoluenda, caſu quo deprhendantur. III. Grauius tamẽ peccaret, & teneretur ad reſtitutionem ſi quis paſceret in loco alterius priuati: etsi etiã hic præſumi aliquando poſſit de conſenſu domini, qui ſæpè non intendit, vt fiat reſtitutio, ſed vt deprehenſus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piſcantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis (ſaltem si ea concluſa, vel circumſepta non ſunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, docet *Dia. ex Leſ. Dicaſt. &c. p. 9. t. 9. r. 39.* contra *Bon. &c.* V. Etsi probabilius sit, & in praxi cõmuniter tenendum peccari mortaliter circa vectigalium fraudationẽ ex eaq; oriri obligationem reſtitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidã negant, eò, quòd conſuetudo interpretetur, non eſſe mentẽ legiſlatorum ad aliud obligare, quàm vt deprehenſi mulctentur. Vid. *Nauar. c. 23. Sà, V. Gabella, Bon. q. 9. p. 1. n. 5. ex Nauar. Fil. t. 28. n. 114. Leſ. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. reſ. 19. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. n. 4. & 5.* Vide etiam *Dia. p. 1. t. 11. r. 38. & p. 2. t. 7. r. 28.* vbi ex *Caiet. Medin. Sot. &c.* docet, non eſſe negandam abſolutionem pænitenti, qui defraudauit gabellas, ſeu vectigalia impoſita rebus ijs, quæ emũtur non ad negotiationem, ſed ad vſus próprios, vel familiæ neceſſaria, v. g. pani, carnibus, piſcibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniuſtus, ſeu malæ fidei dãnificator, aut poſſeſſor, tenetur non tantùm reſtituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis ſuis expenſis, & induſtria) ſed etiam ſarcire damnum emergens, & lucrum ceſſans; cum verè ſit iniuſta cauſa talium damnorum. Vnde si dominus re ſua retenta per culturam vel negotiationẽ perceptурus fuiſſet ex agro ſuo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil debet is domi-

domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur, *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 4. n. 7.* VII. Si res aliena, cum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet: Vide *Laym. hic l. 3. t. 2. cap. 4.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat, aut deterior fiat, idq; casu, vel iusta hostiū incursione, vel naturaliter, & certū sit apud dominū æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere, quia nihil noui detrimenti domino apud furē, v. g. accidit, quod non apud ipsū. Si verò nō fuisset peritura apud dominum, vel saltē nōnisi per iniuriā, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt sine sua culpa res perierit: *Lay. l. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idq; ipsius culpa, aut quia is absūpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tūc etiā si domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est cōmunis apud *Lay. l. c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium, quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, si pauperes, tenetur restituere secundùm *Molin.* danti, secundùm *Palaum*, vel danti, vel aliis pauperibus: Vide *Escob. t. 3. Ex. 2. cap. 6. num.* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere; quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in se, nec in pretio extet, nec ratione acceptionis, cum iure eam consumpserit, nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa: *Less. Hurt. Tur. Dian. p. 5 t. 8. r. 10.* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem cras furatus, & in ea consumpsisti, quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas: *Kon. Pal. Hurtad. Dian. l. c. r. 8.* contra *Less. & Vasq.* sicut neq; si in ipsa necessitate accepisses, & consumpsisses: *Dian. loc. cit. r. 9. ex Azor. & 6. aliis* contra *Less.*

Art. III. An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occisionem, &c.

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantùm restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occi-

L sione,

sione, vulnere, &c. directè ab eo causata sint, iuxta prudentis arbitriū; præcisè autem pro vita, mēbro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundū rigorē, cū sint bona altioris ordinis, quæ pecuniæ æstimari non possunt: Ita contra *Sotum, Sylu. &c.* probat *Less. l. 2. c. 9. d. 23.* Vide *Layman. l. 3. t. 3.* Vnde resolues.

I. Si ebrius occidit alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licèt fuerit talis, si tamen homicidium, vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem si præuidit, & non cauit: *Bonac. d. 2. quæst. vlt. ſ. 2. p 2. ex commun.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium, tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio iniuriosa: *Bon. loc. cit.*

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor; quia filijs non fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergò sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non rectè faciat parens, si filij valde egeant: *Less. l. 2. cap. 9. d. 26.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, nō sit obligatio restituendi: per sententiam tamen iudicis cogitur iniuriam satisfacere pro iniuria. V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus, vel animal, tunc etiā pro vita, & membris facienda est restitutio; quia horū vitæ pretio æstimātur; ac proinde tantū debet restitui, quāti potuisset vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris vēderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciēdæ tamē fuissent; nisi fortè occasione illatæ necis, v.g. extra patriā, maiores fieri oportuerit. VIII. Restitui debēt impēsæ factæ in curationē, & medicamenta vulnerati, vel occisi: *Fill. t. 32. c. 8. n. 202.* IX. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore, aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi: Vide *Trull. lib. 7. cap. 8. d. 3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda; cùm morte sua tantùm satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri, *Filliuc. loc. cit. n. 214.*

XI. De

XI. Debet autē restitutio fieri tantū parentibus interfecti, filijs, & vxori quia hi soli directè læduntur; cū moraliter censeantur vna persona cū occiso, nisi tamē occiderit animo etiam nocēdi a lijs; nā tunc etiā his restituere teneri, dicit *C. Lugo de iust. d. 11. n. 8. ex Less. v. Trull. l. c. d. 4.* XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionē creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrariū tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casus præcedentis) est; cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni: Vide *Laym. l. c. num. 4.*

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur: Vide *Less. lib. 2. cap. 9. d. 26. Trull. loc. cit.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum: Vide *Bonac. d. 2. quæst. vlt. s. 2. p. 2.*

Art. IV. Quid debeat restitui pro illato stupro.

Resp. Qui virginē per iniuriā deflorauit, tenetur tantū rependere dānum, quod ei ex tali iniuria est secutū: idque; vel matrimonio, vel damni æstimatione ad arbitrium prudentis, vt talem nimirū inueniat, qualem manens virgo inuenisset. Vide *Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. c. 8. n. 209.* Vnde resolues. I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio: vnde si stuprum mansit clam, aut nō impediuit, quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator: *Less. Bon. q. 4. de matr. p. 7.* II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientē absq; vi, & fraude, vel promissione matrimonij, quia non est facta iniuria *Ibidem, & Trull. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè, nisi fortè tales preces fuerint, vt cum vi, & coactione æquiparentur, vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trull. cap. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem verā, vel fictā matrimonij eā flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit, & impleuit, tenetur, & alter implere, etiamsi fictè contraxerit, quia tenebatur ex iustitia verè

contrahere, cũ alioqui omnia humana cõmercia fraudibus paterent. Et id quidem verũ est, etiãsi stuprator religionẽ vouisset: *Less. l. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.* V. Non tamen tenetur fictus promissor eã ducere, casu quo 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, vel verbis visus esset fictionem facilè indicantibus: 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti, quia tunc ipsa contraxisset mala fide: 3. Si ipse putauit esse virginẽ, cũ tamen non esset: 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalũ timeretur: 5. Si ipse iam sacris inuitiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solum teneretur curare, vt æquè commodè nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter: Vide *Sanch. 1. de matr. d. 10. lib. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.*

Art. V. Quid debeat restitui pro adulterio.

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa substentationem, hæreditatem, &c. patet quod vterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali. Est communis: Vide *Laym. lib. 3. t. 3. p. 1. cap. 14.* Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsã adulteram, ordinariè nõ tenetur prodere, quod proles eius spuria sit, nam, & viro suo tristitiam, & sui odiũ, & discordias domesticas crearet, ac famam suã prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere se esse illegitimam: *Fill. t. 32 q. 222.*

II. Debet tamen si potest, alijs industrijs damnum compensare, v. g. Primò, Diligentius administrando rem familiarem: 2. De cultu corporis detrahendo: 3. Si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo: 4. Eum inducendo, vt relicta hæreditate, vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum, vel religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. loc. cit. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum, spurij partem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; siue quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione, & discordijs familiarum: siue quia non est certus filium esse suum: Vide *Less. lib. 2. cap. 10. d. 6. Bonac. de matrim. quæst. 4. p. 15. Trull. lib. 7. cap. 8. d. 7.*

Art.

Art. VI. Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione.

Resp. I. Iuxta dicta si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. Vnde resolues.

I. Pro fama, restituenda est fama: cũ id non potes non teneris ad pecuniã, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadẽ est ratio de reliquis: quod si tamen lædendo famã, in bonis etiã fortunæ alteri dãnum allatũ esset, constat ex supradictis quid faciendũ sit. Porrò de læsione famæ, &c. V. *inf.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione, vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorẽ statũ; sed nõ ex iustitia: *Less. l. 2. c. 8. d. 2. n. 20. Lay. c. 8. n. 1.*

III. Si quis autẽ induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c. tenetur ad id ex iustitia; quia quisq; habet ius, ne iniustè lędatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest. *Ibid.* IV. Si quis aliquẽ (etiã Nouitiũ) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi, & fraude, etsi grauiter peccarit, id irrationabiliter faciendo; ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressũ ex charitate, nõ tamẽ ex iustitia vel illi vel religioni tenetur, quę nullum adhuc in eum ius acquisiuit: Vid. *Lay. l. 3. t. 2. c. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionẽ, nõ quidem, vt ipse (quod aliqui volũt) loco alterius ingrediatur, sed vt suadeat alteri, quoad potest reditum, & cõpenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur. VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo suprà, ad restitutionem lucri cessantis, & damni, inde secuti in bonis fortunæ.

Dub. VII. De circumstantiis restitutionis.

Art. I. Quo tempore, loco, & modo debeat restitui.

Resp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, què ius, & interesse damnificati requirit, & commodè, ac moraliter

fieri potest sine graui incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, vltra debitum: Vide *Laym. hic lib. 3. tract. 2. cap. 10. Fill. t. 32. c. 4 q. 11.* Vnde resolues: I. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam, & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eũ locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta, deductis tamen expensis, quas alter eam seruando, vel deferendo, debuisset facere. Excipe, nisi trãsferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumq; ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios: *Bon. q. 6. p.* 1. III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco, & tẽpore solui debẽt, de quo inter partes conuẽtũ fuit expressè, vel tacitè: v. *Less. & Bon. loc. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati, is qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret. Vide *Bonac. de contract. lib. d. 1. quæst. 6. p.* 1.

VI. Qui scit se teneri ad restitutionẽ, & cũ possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest, quia semper est in actuali peccato, & impœnitens: *Sal. Sayr. Bon. Trull. c.* 14. *d.* 11.

Art. II. Quo ordine restitui debeat.

Resp. Certum est, non neceessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest, quando verò tantùm non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes regulæ seruandæ.

I. Si debitor rẽ alterius apud se habet, quocũq; titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuentione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditũ, pretio non soluto, adhuc extet, *Nauar. Sylu. Bon. q. 8. p. 2.* Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius restitui debet certa, hoc est, quorũ domini cognoscuntur, quam incerta: *Bonac.*

Bon. Leß. d. 1. quia illa iure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus. III. Prius facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, cùm in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt, quàm quæ debentur gratuitò, v. g. ex promissione; quia hæc includunt tacitã conditionẽ, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia: *Nauar. Sylu. Bon. q.* 8. *p.* 2.

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit sequendũ est ius commune, secundùm quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum, post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post hos restituendã sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est: Vide *Laym. l.* 1. *tr.* 2. *c.* 11. Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, in primis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, aperitionem testamenti: item medicos, & pharmacopolas pertinent: Vide *Filliuc. cap.* 4. *q.* 13.

Quæres. Vtrum prius exigenti, non liceat prius soluere.

Resp. I. Soluens scienter posteriori, preterito eo, qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat teneturq; priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum *Leß. d.* 5. *ex l. Scimus, Etsi præterea, C. de iure delib.* II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere, quia diligentia fecit eum potiorem: *Nauar. Syl. Bon. l. c. ex l. pupillus, ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor sciens statum suum labentẽ, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controuertitur: Vide *Bon. Leß. l. c. Trul. l.* 7. *c.* 14. *d.* 12.) nec potest vni soluere, omissis alijs, nisi secundùm ordinem supradictũ.

Art. III. Quæ à restitutione excusent.

Resp. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt cre-

ditor rationabiliter debeat esse contentus: etsi de facto non sit contentus. Ita *comm. Doct.* Vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiã probabilẽ) à compensatione dãni, si illum datũ sit sine tua culpa Theologica graui; hoc est, mortali peccato, nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde factus sis ditior. Vnde excusaris, si v.g. aliquẽ occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantùm primo primus, vel secũdo primus, ve si ex obliuione non extinxeris candelã, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiã præcauendi, quã homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sępè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa: *Less. c. 16. d. 11. Bon. q. vlt. p. 2.*

III. Itẽ si in casu quo teneris rẽ restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigẽti eã des, & tunc quidẽ postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. Vide *Lay. l. 3. t. 2. c. 12.* IV. Si non possis restituere, nisi cũ notabiliter grauiore damno tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restistutione creditori obuentorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia: *Lay. l. c. ex Syl. Nau. &c.* Idq; verum est, etsi debitum sit ex delicto, vti, & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens, vt si viuere non possis secundùm decentiam tui status, iustè, à te acquisiti. Vnde si nobilis, v.g. non potest statim soluere; nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mœchanicam sibi insuetam, vel mœchanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status *Laym. loc. cit. Bon.*

VI. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere: *Ibid.*

VII. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, substinere debes; cum eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia; *Ibid.*

VIII.

VIII. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione non esset propriorum bonorum, sed in hoc precisè tantùm, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neq; suum statum amittere, sed est dimittere alienũ, & reuerti ad statum propriũ: *Savr. Bon.*

IX. Itẽ excusaris à restitutione, si fieri nequit absq; periculo salutis animæ tuæ, vel tuorũ; vt v.g. si non possis absq; peccato, vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrocinijs, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem: *Bon. ex Less. Mol. Filliuc.* X. Item si non possis restituere absq; periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ, cum aliàs plus damni sustineres, quam intulisti: *Bon. q.* 1. *& q. vlt. p.* 1.

XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum; & tunc maneat liber, ità vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, *ex l. cum, & filiusfam. qui bon. Nauar. Bon. Less.* ex quo *Trull. l.* 7. *c.* 15. *d.* 5. sic limitat: si acquirat plus quam ad decentiam status est necessarium, *ex dicta l. qui bon.* nisi tamen debita prouenjant ex delicto, v.g. furto: eo enim casu, tantùm posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet *Nau. Salon. Less. l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem iustè acquiruntur, liceì retineri, si ad statum sint necessaria. Vide *Tol. Lavm. l.* 3. *t.* 2. *c.* 12. *Less. l.* 2. *c.* 16. *d.* 3. *Bonac. Trull. l. c.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locũ in bonis ex delicto prouenientibus, cõmuniter teneant Doctores cum *Lav. l. c.* contrarium tamen *ex Less. Dian. &c.* docet *Trull. l. c.* Deniq; etsi is debitor principalis cesserit, non ideò liberantur fideiussores: *Lugo, Dia. p.* 7. *t.* 8. *r.* 18. *& alij* 8.

Resp. II. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is, cui debet restitui, semel remiserit, expressè, vel tacitè; v. g. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta; *Fill. tr.* 32. *c.* 5. *q.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 16. *d.* 2. 2. Excusat in foro conscientiæ si soluisti ei, cui debebat tuus creditor, *Less. d.* 5. *Bon. p.* 3. 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, v.g. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri

potest

potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v. g. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum cõtra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personæ, nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

De Contractibus. Cap. III.

Dub. I. Quid in genere sit Contractus.

RESP. Est pactum, siue consensus duorum, quo scienter liberè, & legitimè, vterq; se vicissim, vel minimùm saltem vna pars, se alteri acceptanti, obligat, quocumque signo externo id fiat; vt v. g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certũ tẽpus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de alijs. In promissione autem, vel donatione absoluta, vna pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. Vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantùm; aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuũ resistat. Vide *Less. l. 2. c. 37. d. 8.*

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum, vel in legitima, vt si fur vendat rem alienam.

IV. Itẽ si cõtractus sit factus vi dolo, vel errore versante circa rei substantiã; *v. g.* acetum pro vino, vitrum pro gẽma vendidisti.

V. Non est inualidus contractus (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error, vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalẽ; *v. g.* emisti vinum Mosellanum putans esse Rhenanũ, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate: aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem, vt notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licèt graui, iniustè incusso, cùm adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licèt possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. num. 4. Card.*

Lugo

Lugo d.22. Lay. l.c. c.5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltē ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est 1. Contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, *ex c. cum loco, & c. veniens.* 2. Professio religiosa, *ex c.1.de his* 3. In alijs quibuscumq; votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est: *l. si mulier*, §. *si dos ff. quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio in rebus Ecclesiæ, *c.15.q.6.* 6. Authoritas tutoris per metum extorta: *l.1.* §. *vlt. ff. de author. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verum hi contrauertuntur, vt v. *C. Lugo de iust. d.22.n.115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administratione non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filijfamilias vxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus vide *Less. l.2.c.17. d.4.* & infrà hoc *c.4. d.1.*

Dub. II. Quid in specie de Promissione, & Donatione.

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis suprà *de Voto, lib. 3. tract. 2. cap. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij resoluitur,

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non conuenit inter Doctores: *Caiet.* negat; quē sequitur *Mærat. t.2. de iust. d.19. s.10.* Alij fortè probabilius affirmant cum *Vasq. 1. p. d.85. c.6. n.4. Fill. Mald. & c.* Dixi *secundum se*, quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v.g. ratione grauis damni, quod aliàs promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi cōfisus, aliunde sibi non prospexisset: Vide *Less. l.2. c.18. d.5.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sa*, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare ius exigēdi, nisi addat iuramentum, aut faciat instrumentum, sed plerumq: tantùm intendere declarare suum propositum: Vide *Escob. t. 3. Ex. 5. c.6. & Molin.* Hinc, vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causam, propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel ioco facta, *Trull. lib. 7. cap. 16. d. 6. ex Couar. & Villal.*

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis. 2. muti, & surdi

surdi nati, secus si tantùm sint surdi, vel muti; vel licet vtrumque si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: secus si sint iudicio vegeto. 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ: Vide infrà §.4. d.1. 5. Damnatus criminis capitalis: Vide *Dian. p.8. t.6. r.3.*

IV. Qui præsunt Ciuitatibus, Vniuersitatibus, Reipub. &c. nõ possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas: *Sanch. Dian. p.8. t.6. r.16.* Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status (præsertim si debitis grauati, ijs satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore: *Bart. C. de Lug. & c. cũ Dia. p.8. t.6. r.18. & 123.* V. Donatio patris filio facta studiorũ causa est valida, neq; filius tenetur cõputare in legitimã, tum quia fuit loco alimentorũ; tũ quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. *Vuading. & 6. alij cũ Dia. p.8. t.6. r.23. & 92.* Sed *Trul.* limita, nisi constet cõtrariã intentionẽ patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendũ esse de pietate patris, ideoq; tales expensas ordinariè post mortẽ patris nõ venire in collationẽ bonorum, nec debere cõferri in cõmune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimã cõputari. Ita etiã *Vuading. ex l. si pater 2. ff. famil. ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; nõ autem si illud gratis à Principe obtinuit; vt nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata: quia sunt quasi castrensia, *Mol. Fagun. Dia. p. 8 t.6. r.127. & 128.*

VII. Donatio ante accceptationem, non parit obligationẽ, ne quidem naturalem, potestq; reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti autem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata: quia in fauorabilibus habetur pro consensu: *Molin. & alij 18. Dian. p.8. t.6. r. 89. 98. & 108.* pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ (nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile: *Laym. Dian. l. c. r.106. & p.3. t.5. r.107.* Multis tamen casibus, dummodò verba dirigãtur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilia pro patre, seruus pro domino, monachus pro monasterio; imò etiam secundùm multos, quicumq; alterius curam gerit, vt Prælatus pro

reli-

religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulari. Denique idem iura permittunt iudicibus, & notarijs publicis. *Sanch. Molin. Trull. &c. Dian. p. 8. t. 6. r. 97.*

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Caius v.g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less. loc. cit. dub.* 2.

IX. Donatio, vti, & remissio debitorum liquidorũ, vna vice, & vno animi motu, vni, aut pluribus facta, vltra summã 500. solidorũ (quæ summa hodie ad 500. vel secundũ quosdã ad 800. aureos Italicos excurrit, *vt ex Claro, &c.* notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 12. n.* 15.) non tenet quoad hunc excessũ, sed lege ita statuente, ob cõmune bonũ potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi iudici donatio ea insinuata sit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionẽ captiuorũ, aut ad reparationem ædiũ incẽdio, vel ruina destructarũ, aut sit remuneratoria beneficiorũ, aut fiat in renũciationẽ iuriũ, saltẽ speratorũ, vel deniq; fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hostiũ spolijs. vide *Less. l. c. l. 2. c. 18. n. 102. Lay. l. c. t. 4. c. 12. n. 15. Tan. d. 6. de iust. q. 2. d. 2. n. 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c.* Quare si tũc repetatur, quod absq; ijs cõditionibus, vel vltra dicta summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus, si non repetatur, potest retinere. Vide *Authores citatos.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè, vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, & si finis non sequatur: vt v.g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum; si postea non consentiat; non tenetur datum reddere: nam, etsi non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset: *Less. c. 18. d. 16. & 17.*

XI. In similibus donationibus allectiuis, potest aliquis, v.g. prædicta puella acceptare; etsi non intendat præstare, quod donator sperat; cum donatio sit absoluta, animo alliciendi: non obli-

obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso quod donator nõ expressit conditionẽ, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat: *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. r. 40.* XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ vere non est: vt v. g. si idẽ tibi aliquid, quia apud Principem meã causam trãsegisti, vel quia pauper es: & reuera non ita est, teneris restituere, cũ sit error in formali causa, & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent alijs pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; vt v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dari pauperi: *Bonac. Less.* vide *Dian. p. 8. t. 6. r. 89.*

Dub. III. Quibus casibus donatio possit reuocari.

Resp. I. Donatio inter viuos, hoc est, qua quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari (etsi res iam tradita sit) tribus casibus, nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit; vt si donanti atroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filijs, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt: *Sylu. Less. Bon. Trull. c. 17. d. 12.* Neque valet pactum, vt donatio non possit ob ingratitudinẽ reuocari: *Bart. & alij* 8. *C. Lugo, Dian p. 8. t. 6. r.* 57. Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere: *Molin. Lugo, & alij* 4. *Dian. l. c. r.* 58. post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam: *Molin. Dicastil. Dian. r.* 58. Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit: *Gomez, Hurtad. Vuading. C. Lug. Dian. loc. cit. r.* 54.

II. Et quidẽ hæc reuocatio etiã habet locũ in legato respectu legatarij, si defunctũ testatorẽ graui iniuria afficiat, v. g. vxorem eius carnaliter cognoscat: *Molin. Dicastil. Dian. loc. cit. r.* 58.

III. Non habet autem locum, 1. In donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clerus fuerit ingratus, quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus

gratur esse non potest: *Less. C. Lugo, Hurtad. Hung. Vuading. Dian. l. c. r.* 56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficijs aliàs non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur 1. Si donator in ipsa donatione expreſsè meminerit meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio: *Dian. loc. cit. r.* 115. 116. 117. 119. *&* 120. *ex Barbos. &c.*

IV. Si quis prole carens magnã partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles; quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidẽ si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentiũ, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis pijs, tantùm reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quamquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ, vel Monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare: quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expreſsè etiam hanc conditionem exclusert; tunc enim ipse reuocare non posset; possent tamen eius liberi, post mortem patris: *Bonac. Less. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. Vide *Dian. l. c. r.* 63. *&* 64. Item an in donatione remuneratoria: *r.* 65. vbi cum *Molin. & alijs* 6. negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantùm donet, vt filij priuentur sua portione legitima: tunc enim post mortẽ patris possunt filij reuocare, *Nau. c.* 26 *Less. l. c.* licèt donatio fuerit iuramẽto confirmata, *Megal. & alijs* 5. *Dia. p.* 8. *t.* 9. *r.* 66. imò etiã viuẽte patre: licèt enim ãte mortẽ patris non debeatur legitima vt tradẽda, debetur tamẽ, vt cõseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per Iudicẽ cogi, vt seruet legitimã, ne is post mortẽ patris careat alimentis. Ita probabiliter *l. c. ex alijs* 6. contra *Less. &c.* An autem, & quando donatio rescindenda in totum, *v. Dian. l. c.*

VI. Per superuenientiã liberorũ, vt probabilius affirmat *Dia. p.* 8. *t.* 6. *r.* 78. *ex alijs* 4. contra quosdam. Si tamen pater nõ reuocauerit, non potest à filijs postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerint. *Ibid.*

Dub.

Dub. IV. Quid sit Donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat.

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, vt velit rem esse alterius primū post suam mortē: vt si dicas, do tibi hoc post mortē meā, vel cum moriar, vel quia timeo me nunc moriturū, reuocari potest etiam tribus casibus his. I. Si donatorē pęniteat siue expressè, siue implicitè; vt si rē illā donet alteri: *Less. l. c.* II. Si dedit intuitu alicuius instātis periculi, ex quo metuit mortē: hoc ipso quo periculum euasit, cēsetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio: *Bon. d. 3. q. 13. p. vlt. n.* 20. III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est, vt etiam accidit in testamentis, & legatis. Secus est in promissione, & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. Vide *Less. cap.* 18. *d.* 14. *num.* 116. *Mol. d.* 286. *&* 288. *Azor. lib.* 11. *cap.* 11. *quæst.* 4. *Bonac. loc. cit.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentē: *Dian. l. c. r.* 86. *& alij* 5. nec valet in absentem sine nūcio ad hoc destinato, vel epistola: licèt valeat, vt fidei cōmissū, si fuerint adhibiti testes: *Dia. &c. l. c.* Valet autē probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes, & soli qui possunt testari, excepto filio familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causa, cum id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam aduentitijs, probabile censet *Dian. l. c. r.* 68. *&* 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiā sine consensu sui curatoris: *Dian. l c. r.* 71. *ex Mol. & alijs* 9. Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit (potest tamen ad causas pias: *Ibid. r.* 73. *ex Fagund. & alij* 6.) Nec surdus, & mutus à natura, secus si à casu superueniente; vel si surdus sit, aut mutus tantùm, licèt donare inter viuos possit secundùm quosdam: *Azor. Dian. p.* 5. *t.* 6. *r.* 12.

Dub. V. Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum.

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito cōceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum

ad

ad vnum mensē implicitè, vt si dicas, cōmodo tibi librū, vt eum describas; quia tunc implicitè tantū tēporis determinatur, quātum necessariū est ad cōmodè describendū. Precariū est, quo conceditur petenti res, vtenda non ad certū tēpus (in quo differt à Cōmodato) sed donec concedens repetat, siue expresse, siue tacitè, vt si det alteri, aut vēdat *Lay. l. 3. t. 4. c.* 14. Depositū est, quo aliquid traditur custodiendū, vt integrum reddatur. Et cōmuniter est res mobilis, vel se mouēs, vt vestis, equus, &c. vnde circa hæc resoluuntur. I. Cōmodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus: *Lay. lib. 3. tract. 4. cap.* 14.

II. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile dānum impenderet cōmodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less. c.* 27. *d.* 5. quia, vt ait *Nau.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi inter ea contigerit rem esse necessariam commodanti: *Laym. loc. cit.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositori non displiciturum, si res deposita vtatur licebit vti, aliàs non, *Less. l. c. d.* 2.

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinū, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaq; tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certus sit, se tantundem eiusdem bonitatis habiturum, quando repetetur: *Less. l. c.* Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo: *Sylu. Azor. Less. Bon.* vide *Trull. c.* 25. *d.* 1. Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita vt pereat, neglıgentia autē non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sa,* non teneri ad restitutionē in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirū teneri restituere, qui iuridicam culpā in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tātum, imò, & aliquando si leuissima (nimirum quando deposito facta est in commodum vtriusq; & si pretium pro custodia accipiat) Vide apud *Less. c.* 7. *d.* 8. *Laym. l.* 3. *tract.* 4. *c.* 25. vbi docet depositarium tantùm, teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, seu crassa, cum quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerēt, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v. g. si quis rem apud se depositā reliquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem

dicitur, cũ quis facit, vel omittit, quod nõ faceret, vel omitterẽt homines suæ professiones diligentes, vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent, vel non omitterent homines diligentissimi: vt si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manũ, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur poliēnda, vel immutanda: itẽ nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponũtur, tenentur ex leui culpa, quia depositio fit etiam in commodũ ipsorũ: imò *Syl. V. Nauta*, vult eos teneri ex leuissima, *ex l. 1. ff. depositi*, idq; cautum esse ad vitãdas eorum fraudes, quod etiã *Less. & Trull. c. 25. d. 1.* putant esse probabile in vtroq; foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam: si autẽ ipsis tãtùm videntibus deposuerit, v.g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri: Vide *Bon. Trull. Dian. p. 1. t. 7. r. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositũ sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem: *Sanch. de matr. l. 2. d. 41. n. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex *l. merito, ff. pro socio*, vide *Dian. p. 2. t. 9. r. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente, v.g. incendio) seruari; tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret; Vide *Palaum t. 1. de conscient. d. 3. p. 4. Trull. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isq; sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse, dicit *Mol.* citatus ab *Escob.* Vide *Trull. loc. cit.*

VII. Deponens rẽ vsu non consumptibilẽ, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere, quia is est pretio æstimabilis (licet eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus) Secus si sit vsu consumptibilis, tunc enim depositum eo ipso, quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, vt vide *dub. seq. & Bonac. d. 3. q. 13. p. 3. Trull. loc. cit.*

Dub. VI. Quid sit Mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura cõstantis, dominiũ à mutuante in mutuatariũ transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie,

& bonitate. Propriè autem mutuũ, ferè est in rebus vsu consũptibilibus, inter quas etiã est pecunia: quæ licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, cõmodato, & locato, quod dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantum. *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 1. Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia. II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium sit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est vsura, de quo dubio sequenti.

Dub. VII. Quid sit Vsura.

Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui, quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanũ, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua: quia res mutuata iam transijt in dominium mutuatarij, vt patet ex diffinitione. Et regula generalis est: *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id, quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium, Bonac. d.* 3. *q.* 3. *p.* 3. *C. Lugo, &c.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem vsuram, etsi sit mentalis tantùm absq; externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat; sicut realis, seu exterior, vsura dicitur, cum quis intentionem illã per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vsura palliata, cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen re vera vsurarium quid interuenit: Vide exempla apud *Tol. lib.* 5. *cap.* 31.

II. Non est vsura, si mutuans nihil intendat, vt pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi ali-

quid donetur, licèt illud vt finem principalem intẽdat: *Molin. to. 2. d. 305. nu. 6. Card. Lugo d. 25.* III. Quod si tamen intelliget sibi aliquid donatũ, non gratis, vt putabat, sed vt debitũ ratione mutui, teneretur restituere, quantũ inde ditior euasisset, vt habet, *Sa, V. Vsura, C. Lug. d. 25. s. 3.* IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causa, atque vlterius inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio: *Card. Lugo l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius opera) officio aliquo, illicitum est, & vsurarium. Ità comm. *Molin. d. 310. Less. Sal. C. Lugo* contra *Nauar.* etsi *Salas de Vsura d. 9. n. 4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine: Vide *Trull. l. 7. c. 19. d. 7.*

VI. Pactũ, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est vsura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat, vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam ante debentur, & sic non facit lucrũ, nec imponit nouã obligationem: *Bonac. quæst. 3. p. 3. num. 15. ex Azor. Regin. &c.*

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte, quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum, & difficultatem coniiciat: *Kon. d. 3. q. 3. p. 5.* Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse, vel tacitè, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 9. ex Medin. Valent. Molin. Less. &c.* Item dicit *C. Lugo n. 80.* Et sic liciti sunt Montes Pietatis, vt vocãt, hoc est, thesauri quidã, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, vt parũ retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium: Vide *Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. cap. 20. d. 13. Bonac. loc. cit. p. 13.*

IX. Nec est vsura, si timẽs difficultatem, aut fraudem mutuatarij in reddendo tẽpore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere, vt habet *Tol. suprà cap. 32.* Qui manifestum ait esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo

fixo tẽpore, vt pœnam recipias, ac simpliciter vsurã fore, si certò sciẽs alterũ non valiturum soluere, adhuc tali pœna oneres: vide *Bonac. d. 3. q. 3. p. 7. Molin. t. 2. d. 317. Less. l. 2. cap. 20. d. 15.*

X. Nec est vsura pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergẽtis (si quidẽ mutuũ verè illius causa sit) aut lucri cessantis vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domũ reficere, aut poteras nunc commodo tẽpore emere triticũ, priuando autem te tua pecunia in dãdo mutuo, corruit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cũ tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendũ in hoc titulo lucri cessãtis 1. Quod verè volueris cũ ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando aliterue lucrari: quàm sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiã mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quã lucrari poteras, & deductis expẽsis; quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & varijs adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore, vel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci, *S. Th. ar. 1. ad 2. Mol. d. 414. Salas dub. 18. &c. C. Lugo d. 25. s. 6. Bon. q. 3. p. 4.* Hinc qui non habuit animũ negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel nõ erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere vltra sortem: quia mutuatio ista verè nõ fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, v. g. rem tantùm valentem 100. vendunt pro 105. numerandis post annũ quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresq; res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atq; adeò illud non cessat ratione huius venditionis. *Dian. p. 2. t. 34. Trull. cap. 19. d. 9.* vide *dub. seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cũ obligatione, vt restituatur nouũ (præsertim certò tẽpore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris prætij, *Sylu. Nauar. Trull. d. 15. n. 11.*

XII. Est vsura ex communi sententia, si des mutuum, vt postea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare, quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cùm priuet mutuatarium potestate alibi emẽdi, & locandi ope-

tas: *Less. l. 1. c. 20. d. 8. C. Lugo d. 25. n. 46. V. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. Bon. l. c. p. 3.* XIII. Vsura est, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non soluitur, sit libera tributis, vel oneribus iustis soluendis: *Salas C. Lugo num. 46.* ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia si spontè onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit vsura: *ibid. & Bon. loc. cit.*

XV. Item si frumentum, quod alibi habes, des mutuum obligando, vt tibi reddatur hic, vel alibi (cum maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos, v.g. 100. florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium, & valorem, qui tunc fuerit. Vnde si eorũ valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuarius reddere plus quam 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem; Vide *Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon. l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamẽ aliarũ rerũ, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis, v.g. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretiũ crescat, siue nõ, potest repetere 10. Ratio disparitatis est quia in pecunia nõ spectatur ordinariè (nisi aliter cõuentũ sit, ob certas, & licitas causas) nisi valor, siuè pretiũ. Vnde non debet restitui, nisi pretiũ æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia; quia non petitur mutuum frumentũ propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergò etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta: Vide *Laym. loc. cit. n. 14. & Bonac. loc cit*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit vsurariorũ, & cooperãtiũ.

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v.g. Iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem vsurarũ. Dixi, *positiue, siue efficaciter*, quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios, ob iustam causam, & ne-

& necessitatē pauperum. Præterea in praxi, ex præsūpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minus principales famuli.

II. Vsurarius publicus, siue notorius, non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepelliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso est excommunicatus.

III. Addit *Lay. l. c. n.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. Vide *Less. Boss. Trull. c. 29. d. 22.*

Dub. VIII. De Emptione, & Venditione.

Art. I. Quid sit Emptio, & Venditio.

Resp. Est cōtractus, quo pretiū pro merce soluitur, cōpleturq; mercis traditione. Venditio contra. Iustitia eius in hoc consistit; vt pretiū sit iustum, siue exæquet valorē rei; & contra: aliàs si absq; legitimo titulo secus fiat cōmittetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionē in conscientia obligabit, etsi in foro externo ad restitutionē ferè non cogatur, nisi vltra dimidiū defraudauerit. Vide *Laym. c. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1. & 4.* Vnde resolues. I. Quod spectat ad emptorem is potest emere vilius, quā res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiā venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rē faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus; vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Caiet.* vide *Bonac. loc. cit. n. 21. & 23.* Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quādo pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis vtiliter ab eis emas: *Lay. loc. cit. nu. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat, quia tunc venditorem liberat multis curis, expeditum facit ad alia non comparanda, vnde meritò pretium decrescit: *Bonac. loc. cit. p. 4. num. 13. ex Less. & Regin.*

III. Quoad venditorē, is communiter debet vendere secundū pretium taxatū à lege, vel magistratu; quod si nullum est, id cēsebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non cōsistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat: sed diuiditur in infimū, mediū, & summū, siue vt alij vocāt, pium, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere, & emere liceat, nunc summo, nūc infimo.

IV. Si quid emptori valdè inutilè sit non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretium iustum ; quia vtilitas emptoris tota est ipsius , non venditoris : *Bonac. loc. cit. nu.* 27. *ex Less. l.* 22. *cap.* 7. *d.* 4. *Filliuc. t.* 35. *num.* 77.

V. Licet autē vendere carius, quā valet pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales sūt, v. g. lucrū cessans, aut damnū emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditiōne, aut affectus in eam singularis ; vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares, vt v. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata : *Lav. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10. *Bon. l. c. nu.* 15. *ex Less. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim, & in parua quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate : quia debent maiores labores, expensis, &c. impendere ad ea conseruanda ; & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quam alij: dummodò pretium ijs non sit taxatum : *Salon. Trull. d.* 15. *n.* 11.

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatā solutionē: aut vilius emere, ob præcisè anticipatā solutionē; quia in venditione quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoq; vsura, si quid supra sortē exigatur. Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra numeratis de vsura, vel nisi aliunde crescat pretiū. v. g. ex frequentia emptorū, &c. *Bon. l. c. ex Less. Reg. Fill. &c. vide superiore dub.* VIII. Licitum est vēdere rem cū pacto de retrouendendo; id est vt emptor teneatur tibi statuto tempore, cum volueris eam reuendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata vsura intercedat: *Molin. d.* 375. *Less. d.* 14. *&c.* Qui addunt, iuxta æstimationem illius operis ; ac pacti, pretium esse imminuendum : Vide *Card. Lugo d.* 26. *num.* 189.

IX. Monopolia, id est, cum vnus, vel plures id efficiunt, vt ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra iustitiam, modo non conspirent extra iustum pretium vendere. Ita contra *Rebel. Nauar. &c.* docet *Molin. Less. &c.* Qui tamen concedunt esse contra charitatem. Vide *C. Lugo d.* 26. *s.* 13. Porrò Principum, vel Magistratus est, cū vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt soli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & sic præuidere, ne sub-

ſubditi grauentur. Vide *Leſſ. c.*21. *d.*20. *C.Lug.l.c.& Trul.c.*20. *d.*18. vbi rectè notat *ex Nauar. &c.* etſi alias monopolia ex iuſta cauſa, authoritate Principis, vel Reipublicæ conceſſa, taxato pretio ſint licita: v.g. Bibliopolis, vt nemo alius talem librũ vendat, vel vt tantum ſit vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco, nihilominus quando vnus, vel pauci propria authoritate ea conſtituunt, v.g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipſe deinde arbitratu ſua vendant carius, peccare ſẽper etiam cõtra iuſtitiã cum obligatione reſtituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obeſſe poteſt: v.g. ſi equos ſit furioſus, domus ruinoſa, oues morbidæ, pannus aduſtus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno ſecuto: ſaltẽ ſi defectus fuerit in ſubſtantia, vel quantitate, v. g. ſi deficiat in pondere, vel menſura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi, qui frumentum venditurus ponit prius loco humido, vt intumeſcat. 2. qui vino rhenano miſcet francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. Vide *Leſſ. Bon. Dia. p.*1.*t.*8.*r.*51. *Trull. d.*11. Quando autem venditor poſſit iuſtè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, ſine obligatione reſtituendi pretium, vel reſcindendi contractum: Vid. *C.Lugo d.*26. *ſ.*8.*n.*128.*& Trull.c.*20.*d.*11. vbi notat, venditionem factam ab ignorante vitium rei, eſſe validam; reſcindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, niſi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si ſcias occultè debitorem tuũ non eſſe ſoluendo, iniuſtum videtur, ijs, qui id neſciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia eſt dolus; tum quia vitium intrinſecũ crediti non reuelatur: *Bon. l.c. p.*10. *ex Leſſ. c.* 21.*d.*10. *Fill. &c.*

XII. Etſi venditor ſciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vẽdere pretio currente, & non dicere emptori (ſecluſo tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens ſimpliciter adhuc eſt iuſtum: *Bon. q.*2. *p.* 5. *n.* 12. *ex Azor. Fill. Leſſ. &c.*

XIII. Si cui datum eſt aliquid vendendum pretio v.g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroſo, probabile eſt, vt habet *Angel. V. Emptio*, non teneri reſtituere, ſed poſſe retinere exceſſum; cum ſua induſtria acquiſiuerit. Alium tamen eſt de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori

liori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. Vid. *Less. d.* 18, *C. Lugo d.* 26. *s.* 9. XIV. Quando Sartoribus emētibus pannum pro ijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam alijs, eò quòd sint parochiani, mercatorum, vel sæpè ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant; quia nulli fit iniuria: & cum mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potius, quam aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, ijsq; donare eā partē: *Fill. Dia. p.* 1. *t.* 8. *r.* 26. negat tamen *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicāt se remittere, vt alliciant.

XV. Cùm res duobus insolidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel alijs pijs locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vide *Less. loc. cit. & C. Lugo d.* 26. *s.* 9.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa, ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori nisi aliter expresse conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit inderminata (vt si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. Vide *Less. dub.* 12. *loc. cit. Card. Lugo d.* 26. *s.* 14. *num.* 216. *Lay. lib.* 3. *t.* 4. *cap.* 17. §. 2. *Bon. q.* 2. *p.* 8.

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licèt pretium nondum persoluerit; quia res domino perit: *Laym. Bonac. ll. cc.* Quæres 1. An, & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterū exigenda (siue ius, quod habeat alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur (sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata; est vsura, secluso tamen lucro cessante, & dāno emergente: *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 10. *ex Mol. Less. Tol. Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nā mutuat implicitè minorē pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis mi-

nor

nor est, vel maior; quia cum tali periculo, & difficultate minus valent: *Bonac. loc. cit. Trull. l. 7. c. 20. d. 8.* Vnde resolues.

I. Vsuram committunt, 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus, concessa dilatione ad soluendum; quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali: *Bonac. loc. cit. Nauarr. Molin. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam preterito fuerint soluenda: *Bonac. loc. cit. ex Regin. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat cõtra iustitiã emẽdo minoris, & tenetur ad restitutionẽ: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditũ valeat minus; tum quia alioqui præmiũ ex delicto suo reportaret: *Molin. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quãdo ipsi sunt causæ difficilis, & malignæ solutionis, nõ possũt chirographa, vel credita emere minoris, vt docet *Auct. cit.* Additq; *Salas, & Molin. l. c.* Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incũbit soluere magnatum debita, vni potius soluere, quã alteri, nisi quis fortè ius præ alijs habeat; vt vide *supra de ordine restit.* sed teneri omnibus soluere pro rata. *Bonac. loc. cit.* vide *Trull. lib. 1. d. 10.*

Art. II. Quid sit Negotiatio, & quibus illicita.

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatã, cariùs vendendo, vel permutãdo lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorũ peccatorũ, & valdè distractiuũ, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuerè prohibitũ est Clericis cõstitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait *Less.* quem vide *l. c. d. 1. & Laym. l. 3. t. 4. c. 17. Bonac. de contract. art. 3. quæst. 1. p. 5. C. Lugo d. 26. s. 3. num. 19.* Vnde resolues.

I. Si Clericus semel, iterumque tantùm negotietur in materia non graui, v. g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat cariùs, non est mortale: *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant, quia ven-

dunt

dunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum: *Molin. Less. C. Lugo, s.3.n.29.* vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l.c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag.* vide *loc. cit.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui: *Card. de Lugo l. c. ex Mol. Filliuc. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *Ibid.* An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. Vide *Card. de Lugo d. 26. s. 4. n. 36. Trull. loc. cit. d. 19. Barbos. de iur. vn. l. 1. c. 40. ar. 1.*

Dub. IX. Quid sit Contractus Census, & an licitus.

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ, v.g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotãnis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siue fructifera, certam aliquam pensionem, seu censum, v.g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic nõ sit mutuum, & vsura, si aliàs prauam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus valet; ideoq; minoris emitur: licet post multos annos pretiũ lõgè superet: *Molin. Less. Laym. l.3.t.4.cap.18. & cæteri communiter.* Rectius tamen *Card. Lugo d.27.s.2.n.20.* probat ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsusfructus talis prædij, super quo census constituitur, ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem, dominium verò vtile, seu ius vsusfructus, ex parte vendantur. Vnde resoluuntur sequentes casus, qui etiã ex natura emptionis, & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumq; res transeat cum illa obligatione, & onere, sed etiam (ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ

quæ sua opera, & industria vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictius, Ita probabiliter *Couarr. Less. Sal. dub.3.n.2.&c.* contra *Nauar. Mol.C.Lugo d.37.s.2.n.25.* vbi censum merè personalem illicitum esse docet, esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores, seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed iam alijs censibus venditos: *Bonac. d. 3. quæst. 4. p. 1. nu. 9. & 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit dãno emptoris, sic etiam in censu reali si res, super quã impositus est census pereat, vel fructus eius absq; culpa venditoris, tunc enim perit census ita vt emptor siue cẽsualista non possit amplius percipere fructus, siue cẽsũ, quia qui emit, suo periculo emit: *Bon.l.c.Fill.t.35.p.2.n.255.* Vnde ad hoc incõmodum cauẽdum inuentus est sequens modus

V. Licitum est, vt probat *Tolet.l.5.c.46.& Less.cap.22.dub.11.* contractui census adiungere aliud pactũ assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoq; nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorẽ pensionẽ designando: *Bon.l.c.n.30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione, quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita conuentum est, vt tàm emptor, quàm venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quã dedit repetere: *Leß.d.10.Dian. p.2.t.5.m. r. 76.* Vide dicta *de pacto retrouend.in emptione supra.*

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam *in Constit. Martini V & Calixti. III. PP.* vti *& Caroli V. Imperat.* vsurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi; præterquam quod illæ

Con-

Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt nota *Lay.l.3.t.4.c.* 18. VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est: *Fill.Dian.p.7.t.9.r.70*

Dub. X. Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis, Campsario volenti, cambit pecunias cum lucro aliquo, præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum, seu fictum; circa ea resoluuntur.

I. Licitum est cambiū minutū, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirū labor campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt campsariis quibusuis sit paratus, item puritas materiæ, & commoditas, vt cum aurum, vel alia moneta commoda, datur pro minuta, & incōmoda: *Laym.l.3.t.4.c.19.n.4.* II. Licitum est item cambium per literas, cum scilicet campsor hic, v.g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio; tantundem enim facit, ac si campsario pecuniæ, & eius Francofurtum transferret sine periculo: minus tamen campsor exigere debet, quam si realiter transtulisset: *Laym.l.c.Bon.d.3.q.5.p.1.Nauarr.Less.&c.*

III. Item licitum est cambium reale; cùm campsor hic Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit campsor, ac si pecunias campsarij absentes sistere hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet: *Laym.l.c.n.6.& 7.Bonac.l.c.*

IV. Illicitum est cambium fictum, seu siccū, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecunijs, petit a campsore sibi dari 100. campsor autem non aliter dat, nisi

Fran-

Francofurti, vt v.g. vel alio loco distante soluendos, petitq; ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus; Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis; imò forsan nec habet istic, correspondenté, idque constat campsori, cõtractus hic est cambiũ fictũ, ac reuera mutuum, ideoq; palliata vsura. Excusabitur tamen campsor si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol. l.5. c.52. Bonac. d.3. q.5. p.1.*

V. Quod attinet ad cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, vsura est: si autem ratione alterius tituli iusti, v.g. lucri cessantis, cũ pecunia mercatorum sit instrumenta lucrandi, quod si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures cambium petunt, ideoq; crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum: *Laym. l.c. n.9. ex Molin, Less. etc.*

VI. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto. Vide *supra de venditi.* Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potes decipere alios, cum actio qua deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat: *Bonac. d.3. quæst. 5. p. 1. ex Azor. Sanch. etc.*

Dub. XI. Quid Locatio, et Conductio.

Resp. est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendã, vel fruendã concedit certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione resoluuntur sequentes casus. I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris vsus, vel vsusfructus rei cesset, v.g. quia domus ruinã minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti, vel frui, vt vide apud *Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 22. Less. lib. 2. cap. 24. dub. 1. etc.*

III. Seruo, aut laboratori conducto non debetur stipendium tem-

tempori notabilis, quo æger decubuit; pec ægro, nisi expensæ modicæ nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. Vide *Sà, V. Conductio*. IV. Propter modicũ dãnum, vel infortuniũ, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamẽ antecedentiũ vel sequentiũ annorũ fertilitate dãnũ cõpensetur, nõ remittitur: *Lay. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri: *Laym. num. 8.*

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v.g. conseruare sarta, tecta, tributa, & onera publica præstare ad locatorem seu dominum spectat, nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat: *Laym. loc. cit. num. 4.*

VII. conductor in rẽ conductã necessarias, siue vtiles expẽsas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore, & dũ non soluuntur, retinere rẽ conductã: *Lay. l. c. 6. Mol. d. 496.*

VIII. Etsi incendium plerumq; accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpa famulorum, quam paterfamlias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam: Vide *Laym. suprà num. 6. & Dian p. 9. t. 7. r. 31.* vbi ex *Hun. & Berl.* docet, constet accepisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularij, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius, vel si non constet vtrum casũ, an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare: cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus, v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor, in re conducta male versetur, v. g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices, *Laym num. 9.*

XI. Suc-

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, vti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata, durante tempore locationis alienetur. *v. Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.*

Dub. XII. De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. I. Emphyteusis est cōtractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior conceditur alteri, vel in perpetuū, vel non breuius saltem, quā ad decennium; ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin: dominiū autem vtile transferatur in Emchyteutam, cū hoc onere, vt quotannis certū Canonem, vt vocant, seu pensionē domino soluat, quam si totā soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cū scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam cōmissi, vt dominus eū expellere possit, etsi de solutione interpellatus nō fuerit; licitè enim; *Bart. & alij quidam* apud *Dia. p. 8. t. 7. r. 36.* Dicant, si per 30. vel 40, annos nō soluerit, eum prescribere immunitatē in futurū, id tamen, *VVesemb. & alij* 5. negant, *v. l. c.* Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. *v. Laym. lib. 3. t. 4. cap. 27. Less. lib. 2. cap. 24. d. 8.*

Resp. II. Feudum est contractus simili Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid soluendi sed exhibendi fidelitatem, & obsequium, personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet in recognitionem dominij directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt: vide *loco cit.*

Resp. III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum, dicitur, cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusim, accipit, simili contractu tradit tertiò

(ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini cōsensus ita vt sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita *Less.*

Dub. XIII. Quid sit Sponsio, & Ludus.

Resp. Spōsio est cōtractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certātes, sibi inuicem aliquid spondēt, vt id eius sit qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc, vel istā ciuitatē obsessā, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. Vt fiat super re dubia. 2. Vt sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. Dubius euentus in vtroq; foro. 4. Vt vterq; eodem sensu accipiat id, de quo certatur: *Molin. Less. C. Lugo d. 36. s. 6.* Ludus verò est contractus, quod ludenter inter se paciscuntur, vt victori cedat, quod vterq; deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliunde non interueniat scandalū, aut iusta prohibitio aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat: *Less. cap. 26. dub. 1. Bonac. q. 3. p. 1.* Vnde resolues:

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eā nō pōtest, nō potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et si deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, nō potente alienare: *Lay. lib. 3. t. 4. cap. 21. n. 5.* II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso, ait *Nau.* apud *Less. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestū lusū, v.g. 5. ex 100. quia talis cōmuniter præsumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus, Less. l. c. Laym. &c.* Ac prætereà potest, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiā parens censeatur tacitā facultatem dare, *Lay. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. num. 10. & seq.* III. Tenetur restituere, qui vicit faciēdo cōtra conditiōnes ludi, & decipiēdo, aut fraude, ac per iniuriā alterum pertraxit ad ludendum: vt v.g. si simularet se planè ignarū lusus, & sic alterum multo imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset, aut si conuitijs lacerasset, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum: aliàs non consensurus: *Molin. d. 517. Laym. loc. cit. Bonac. d. 2. quæst. 3. p. 2. num. 3.*

IV. Si in re, quæ spondetur sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia maior est) sit nota, atq; nihilominus spondere

dere velit, valet cõtractus probabiliter: quia scienti, & volẽti nõ fit iniuria, vt dicit *Nau. Med. Sanch. Dia.* cõtrariũ tamẽ probabilius docet *C. Lug. d. 31. s. 8. n. 81. ex. Mol. Less. & Bon.* Si autẽ ignota sit, nõ potest alter lucrari, quia nõ est æqualis cõditio vtriusq; & alter nulli se exponit periculo. Vide *Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bo. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Sal. de Lugo dub. 13. n. 3. Escob. & C. Lug. l. c.*

V. Per se quidẽ, & iure naturæ licita est etiã sponsio de futuro euentu, qui damnũ proximi cõiunctũ habet, v. g. Petrũ intra annũ moriturũ (etsi enim detur occasio optandi, vel machinãdi mortẽ Petro, id est, per accidens, potest quidem periculũ esse in censu vitiatio) & iure tamen humano sæpè prohibetur: *C. Lugo l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere: *Sanch. Lugo, Dian. p. 7. t. 9. r. 69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol. &c.* dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est, & perdit, victorẽ non teneri restituere; quia talis absolutè voluntariè lusit: *Bonac. l. c. ex Molin. & Garz.* contra *Azor. Less. Regin. Filliuc. & cæteros communiter.*

VIII. Communior sẽtẽtia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certò præsciens se victurũ esse. Contrariũ tamen, nẽpè non teneri, dummodò dolus absuerit tenet *Tol. & Sà, V. contractus,* quia nõ tenetur quis ex iustitia suã peritiam, vel scientiã aduersario declarare, sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cũ eo deponere, cuius scientiam nõ norat: *v. Bon. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. r. 62.* IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & cõsuetudo recepta patitur, cum vterq; sciat tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat: *Azor. Fill. Less. Bonac. l. c. p. 2. n. 2.* v. g. 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatq; sponsionem, vt sic relinquatur sibi, quod erat appositum: *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. r. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat: *Trull. Sanch. Lugo, Dian. p. 4. t. 9. r. 50. & 52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel collu-

denti ignotis; *v.g.* suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs, quas ante nouit, ignorāte socio, vel arte quadam eas cōponit, &c. tenetur restituere non tantū lucrū, sed etiā quantū alteri valebat spes lucrādi, imò etiā colludēdi, *Reg. Amic. Trull. Dian. loc. cit. r. 48.* vide etiam *p. 4. t. 3. r. 75. & Bon. de rest. d. 2. q. 3. p. 2.* XI. Si ludēs habeat animū nō soluēdi, vel si perdat, repetēdi, nō potest lucrari, atq; adeò, nec retinere, quod est lucratus, quia frauduléter decipit, nec alter vellet cū eo ludere, si id sciret, *Less. l. c. d. 5. n. 31. Regin. n. 388. Bon. l. c.* XII. Peccant grauiter, & cōmuniter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciāt in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trull. cap. 27. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam industria fundātur. At laicis ratione circūstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur, *Less. l. 2. cap. 26. nu. 6.* Intellige, si clericus crebrò, perq; longum tempus luserit, non autem si per breue tempus, & causa recreationis, & absit scandalum, quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub. 1. Laym. l. 3. t. 4. cap. 21. num. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9. r. 2. & 3. ex Lugo, Dicast. Amico, Trull. &c.* Prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantùm laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato lucro chartis, vel aleis: In religiosis tamen(apud quos disciplina regularis viget)vti, & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse. *Ibid. r. 4. ex Mol. Dicast. Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v.g excitandi, aut recreandi infirmū, vel si parū ludat ob solam recreatione.

XVI. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem, non tenetur ad restitutionem ante Iudicis sententiam; quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantùm concedunt, vt possit repeti. An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less. hìc dub. 5. Moln. Regin. Filliuc. &c.* alij affirmant, vt *Azor. Rebell. Val. &c.* apud *Bonac. loc. cit. p. 3. num. 2.* vide *Dian. p. 2. t. 17. r. 8. & p. 7. t. 9. r. 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, nō est

est peccatũ, nec irreuerẽtia. *Nauar. Rebel. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. r. 1.*

Dub. XIV. Quid sit Contractus Societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrũ faciunt; quod vti, & damnum pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se: Vide *Less. Lavm. t. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Vnde spectando id, quod ratio, & iustitia naturæ hic requirit, resoluūtur hi casus.

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quam qui, vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale, seu sors, quam quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorũ leuissima, cõtribuenti perit. Vbi discrimen est inter hũc contractũ, & mutuũ: quia in mutuo sors data alienatur & dominiũ eius transfertur in mutuatariũ, cuius proinde solius periculũ, ac damnũ est, si casu pereat: in societate autẽ, qui sortẽ cõfert, eã nõ omninò alienat à se; & sicuti commodũ, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum: *Bonac. loc. cit.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Lay.* In is societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v. g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidiũ, v. g. iure societatis tibi debetur vna cũ sorte, sed quia ad te quoq; pertinere deberet eiusdẽ sortis periculum, vt ipse id periculũ in se suscipiat, & tibi sortẽ assecuret in huius oneris compensationem, relinquis ei maiorẽ partẽ lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati, nempè 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. Vide *Lavm. & Bonac. locis cit.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè instituitur. Et interdũ quidem ita, vt tàm pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quàm emolumenta, & fructus ipsaq; detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: interdum verò, ita vt pecorum dominium, ideoque etiam

dunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum: *Molin. Less. C. Lugo, s. 3. n. 29.* vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l. c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag.* vide *loc. cit.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui: *Card. de Lugo l. c. ex Mol. Filliuc. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *Ibid.* An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. Vide *Card. de Lugo d. 26. s. 4. n. 36. Trull. loc. cit. d. 19. Barbos. de iur. vn. l. 1. c. 40. ar. 1.*

Dub. IX. Quid sit Contractus Census, & an licitus.

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ, v. g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotãnis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siue fructifera, certam aliquam pensionem, seu censum, v. g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic nō sit mutuum, & vsura, si aliàs prauam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus valet; ideoq; minoris emitur: licet post multos annos pretiū lōge superet: *Molin. Less. Laym. l. 3. t. 4. cap. 18. & cæteri communiter.* Rectius tamen *Card. Lugo d. 27. s. 2. n. 20.* probat ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsusfructus talis prædij, super quo census constituitur, ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem, dominium verò vtile, seu ius vsusfructus, ex parte vendatur. Vnde resoluuntur sequentes casus, qui etiā ex natura emptionis, & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumq; res transeat cum illa obligatione, & onere, sed etiam (ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ) personalis, & constitutus immediatè super persona,

quæ

quæ sua opera, & industria vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius, quod venderet, non esset pretio æstimabile,& sic contractus fictius, Ita probabiliter *Couarr. Less. Sal. dub.3.n.2.&c.* contra *Nauar. Mol.C.Lugo d.37.s.2.n.25.* vbi censum merè personalem illicitum esse docet,esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores, seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed iam alijs censibus venditos: *Bonac. d. 3. quæst. 4. p. 1. nu. 9. & 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit dāno emptoris, sic etiam in censu reali si res, super quā impositus est census pereat, vel fructus eius absq; culpa venditoris, tunc enim perit census ita vt emptor siue cēsualista non possit amplius percipere fructus, siue cēsū, quia qui emit, suo periculo emit: *Bon.l.c.Fill.t.35.p.2.n.255.* Vnde ad hoc incōmodum cauēdum inuentus est sequens modus

V. Licitum est, vt probat *Tolet.l.5.c.46.& Less.cap.22.dub.11.* contractui census adiungere aliud pactū assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoq; nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorē pensionē designando: *Bon.l.c.n.30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione, quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita conuentum est, vt tàm emptor, quàm venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quā dedit repetere: *Less.d.10.Dian. p.2.t.5.m. r. 76.* Vide dicta *de pacto retrouend.in emptione supra.*

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam *in Constit. Martini V & Calixti. III. PP.* vti *& Caroli V. Imperat.* vsurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi: præterquam quod illæ

Con-

Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat *Lay. l. 3. t. 4. c.* 18. VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est: *Fill. Dian. p. 7. t. 9. r. 70.*

Dub. X. Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem signi ficat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis, Campsario volenti, cambit pecunias cum lucro aliquo, præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum, seu fictum; circa ea resoluuntur.

I. Licitum est cambiũ minutũ, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirũ labor campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt campsarijs quibusuis sit paratus, item puritas materiæ, & commoditas, vt cum aurum, vel alia moneta commoda, datur pro minuta, & incõmoda: *Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.* II. Licitum est item cambium per literas, cum scilicet campsor hic, v. g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. g. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio; tantundem enim facit, ac si campsario pecuniæ, & eius Francofurtum transferat sine periculo: minus tamen campsor exigere debet, quam si realiter transtulisset: *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nauarr. Less. &c.*

III. Item licitum est cambium reale; cùm campsor hic Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius cambij est item translationis, & assecurationis; tantundẽ enim facit campsor, ac si pecunias campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet: *Laym. l. c. n. 6. & 7. Bonac. l. c.*

IV. Illicitum est cambium fictum, seu siccũ, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; vt v. g. Titius indigens pecunijs, petit a campsore sibi dari 100. campsor autem non aliter dat, nisi

Fran-

Francofurti, vt v.g. vel alio loco distante soluendos, petitq; ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus; Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis; imò forsan nec habet istic correspondentē, idque constat campsori, cōtractus hic est cambiū fictū, ac reuera mutuum, ideoq; palliata vsura. Excusabitur tamen campsor si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol. l.5. c.52. Bonac.d.3.q.5.p.1.*

V. Quod attinet ad cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt. si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, vsura est: si autem ratione alterius tituli iusti, v.g. lucri cessantis, cū pecunia mercatorum sit instrumenta lucrandi, quod si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures cambium petunt, ideoq; crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum: *Laym.l.c.n.9. ex Molin. Less. etc.*

VI. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto. Vide *supra de venditi.* Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potes decipere alios, cum actio qua deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat: *Bonac.d.3.quæst.5.p.1. ex Azor. Sanch. etc.*

Dub. XI. Quid Locatio, et Conductio.

Resp. est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendā, vel fruendā concedit certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione resoluuntur sequentes casus. I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris vsus, vel vsusfructus rei cesset, v.g. quia domus ruinā minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti, vel frui, vt vide apud *Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 22. Less. lib. 2. cap. 24. dub. 1. etc.*

III. Seruo, aut laboratori conducto non debetur stipendium tem-

tempori notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. Vide *Sà, V. Conductio*. IV. Propter modicũ dãnum, vel infortuniũ, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamẽ antecedentiũ, vel sequentiũ annorũ fertilitate dãnũ cõpensetur, nõ remittitur: *Lay. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri: *Laym. num.* 8.

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conseruare sarta, tecta, tributa, & onera publica præstare ad locatorem seu dominum spectat, nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat: *Laym. loc. cit. num.* 4.

VII. conductor in rẽ conductã necessarias, siue vtiles expẽsas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore, & dũ non soluuntur, retinere rẽ conductã: *Lay. l. c. 6. Mol. d. 496.*

VIII. Etsi incendium plerumq; accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpa famulorum, quam paterfamlias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam: Vide *Laym. suprà num. 6. & Dian p. 9. t. 7. r. 31.* vbi ex *Hun. & Berl.* docet, constet accepisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularij, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius, vel si non constet vtrum casũ, an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare: cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus, v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor, in re conducta male versetur, v. g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices, *Laym num. 9.*

XI. Suc-

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, vel neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata, durante tempore locationis alienetur. *v. Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.*

Dub. XII. De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. I. Emphyteusis est cōtractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior conceditur alteri, vel in perpetuū, vel non breuius saltem, quā ad decennium; ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin: dominiū autem vtile transferatur in Emchyteutam, cū hoc onere, vt quotannis certū Canonem, vt vocant, seu pensionē domino soluat, quam si totā soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cū scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam cōmissi, vt dominus eū expellere possit, etsi de solutione interpellatus nō fuerit; licitè enim; *Bart. & alij quidam* apud *Dia. p. 8. t. 7. r. 36.* Dicant, si per 30. vel 40. annos nō soluerit, eum prescribere immunitatē in futurū, id tamen, *VVesemb. & alij* 5. negant, *v. l. c.* Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. *v. Laym. lib. 3. t. 4. cap. 23. Less. lib. 2. cap. 24. d. 8.*

Resp. II. Feudum est contractus simili Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid soluendi sed exhibendi fidelitatem, & obsequium, personale directo domino. Quod si item non faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet in recognitionem dominij directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt: *vide loco cit.*

Resp. III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum, dicitur, cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusim, accipit, simili contractu tradit tertiò

(ad quod tamen, si in decennii fiat, requiritur domini cõsensus) ita vt sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita *Less.*

Dub. XIII. Quid sit Sponsio, & Ludus.

Resp. Spõsio est cõtractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certãtes, sibi inuicem aliquid spondẽt, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc, vel istã ciuitatẽ obsessã, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. Vt fiat super re dubia. 2. Vt sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. Dubius euentus in vtroq; sforo. 4. Vt vterq; eodem sensu accipiat id, de quo certatur: *Molin. Less. C. Lugo d. 36. s. 6.* Ludus verò est contractus, quod ludenter inter se paciscuntur, vt victori cedat, quod vterq; deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliunde non interueniat scandalũ, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat: *Less. cap. 26. dub. 1. Bonac. q. 3. p. 1.* Vnde resolues:

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eã nõ põtest, nõ potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et si deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, nõ potente alienare: *Lay. lib. 3. t. 4. cap. 21. n. 5.* II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso, ait *Nau.* apud *Less. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestũ lusũ, v.g. 5. ex 100. quia talis cõmuniter præsumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus, Less. l. c. Laym. &c.* Ac præterea potest, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiã parens censeatur tacitã facultatem dare, *Lay. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. num. 10. & seq.* III. Tenetur restituere, qui vicit faciẽdo cõtra conditiones ludi, & decipiẽdo, aut fraude, ac per iniuriã alterum pertraxit ad ludendum: vt v.g. si simularet se planè ignarũ lusus, & sic alterum multo imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset, aut si conuitijs lacerasset, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum: aliàs non consensurus: *Molin. d. 517. Laym. loc. cit. Bonac. d. 2. quæst. 3. p. 2. num. 3.*

IV. Si in re, quæ spondetur sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia maior est) sit nota, isq; nihilominus spondere

dere velit, valet cōtractus probabiliter: quia scienti, & volēti nō fit iniuria, vt dicit *Nau. Med. Sanch. Dia.* cōtrariū tamē probabilius docet *C. Lug. d. 31. s. 3. n. 81. ex. Mol. Less. & Bon.* Si autē ignota sit, nō potest alter lucrari, quia nō est æqualis cōditio vtriusq; & alter nulli se exponit periculo. Vide *Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bo. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Sal. de Lugo dub. 13. n. 3. Escob. & C. Lug. l. c.*

V. Per se quidē, & iure naturæ licita est etiā sponsio de futuro euentu, qui damnū proximi coniunctū habet, v. g. Petrū intra annū moriturū (etsi enim detur occasio optandi, vel machinādi mortē Petro, id est, per accidens, potestq; idem periculū esse in censu vitalatio) & iure tamen humano sæpè prohibetur: *C. Lugo l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere: *Sanch. Lugo, Dian. p. 7. t. 9. r. 69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol. & c.* dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est, & perdit, victorē non teneri restituere; quia talis absolutè voluntariè lusit: *Bonac. l. c. ex Molin. & Garz.* contra *Azor. Less. Regin. Filliuc. & cæteros communiter.*

VIII. Cōmunior sētētia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certò præsciens se victurū esse. Contrariū tamen, nēpè non teneri, dummodò dolus absuerit tenet *Tol. & Sà, V. contractus,* quia nō tenetur quis ex iustitia suā peritiam, vel scientiā aduersario declarare, sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cū eo deponere, cuius scientiam nō norat: *v. Bon. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. r. 62.* IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & cōsuetudo recepta patitur, cùm vterq; sciat tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat: *Azor. Fill. Less. Bonac. l. c. p. 2. n. 2. v. g.* 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatq; sponsionem, vt sic relinquatur sibi, quod erat appositum: *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. r. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat: *Trull. Sanch. Lugo, Dian. p. 4. t. 9. r. 50. & 52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel collu-

denti ignotis; v.g. sufFuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs, quas ante nouit, ignorāte socio, vel arte quadam eas cōponit, &c. tenetur restituere non tantū lucrū, sed etiā quantū alteri valebat spes lucrādi, imò etiā colludēdi, *Reg. Amic. Trull. Dian. loc. cit. r.* 48. vide etiam *p.* 4. *t.* 3. *r.* 75. *& Bon. de rest. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. XI. Si ludēs habeat animū nō soluēdi, vel si perdat, repetēdi, nō potest lucrari, atq; adeò, nec retinere, quod est lucratus, quia fraudulēter decipit, nec alter vellet cū eo ludere, si id sciret, *Less. l. c. d.* 5. *n.* 31. *Regin. n.* 388. *Bon. l. c.* XII. Peccant grauiter, & cōmuniter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciāt in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trull. cap.* 27. *d.* 1.

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam industria fundātur. At laicis ratione circūstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur, *Less. l.* 2 *cap.* 26. *nu.* 6. Intellige, si clericus crebrò, perq; longum tempus luserit, non autem si per breue tempus, & causa recreationis, & absit scandalum, quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *cap.* 21. *num.* 1. Notat autem *Dian. p.* 7. *t.* 9. *r.* 2. *&* 3. *ex Lugo, Dicast. Amico, Trull. &c.* Prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantùm laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato lucro chartis, vel aleis: In religiosis tamen(apud quos disciplina regularis viget)vti, & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse. *Ibid. r.* 4. *ex Mol. Dicast. Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v.g excitandi, aut recreandi infirmū, vel si parū ludat ob solam recreatione.

XVI. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem, non tenetur ad restitutionem ante Iudicis sententiam; quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantùm concedunt, vt possit repeti. An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less. hic dub.* 5. *Molin. Regin. Filliuc. &c.* alij affirmant, vt *Azor. Rebell. Val. &c.* apud *Bonac. loc. cit. p.* 3. *num.* 2. vide *Dian. p.* 2. *t.* 17. *r.* 8. *& p.* 7. *t.* 9. *r.* 21.

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, nō

est peccatū, nec irreuerētia. *Nauar. Rebel. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. r. 1.*

Dub. XIV. Quid sit Contractus Societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrū faciunt; quod vti, & damnum pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se: Vide *Less. Lavm. t. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Vnde spectando id, quod ratio, & iustitia naturæ hic requirit, resoluũtur hi casus.

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quam qui, vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale, seu sors, quam quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorū leuissima, cōtribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractū, & mutuū: quia in mutuo sors data alienatur & dominiū eius transfertur in mutuatariū, cuius proinde solius periculū, ac damnū est, si casu pereat: in societate autē, qui sortē cōfert, eā nō omninò alienat à se; & sicuti commodū, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum: *Bonac. loc. cit.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Lay.* In is societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v. g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidiū, v. g. iure societatis tibi debetur vna cū sorte, sed quia ad te quoq; pertinere deberet eiusdē sortis periculum, vt ipse id periculū in se suscipiat, & tibi sortē assecuret in huius oneris compensationem, relinquis ei maiorē partē lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati, nempè 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. Vide *Lavm. & Bonac. locis cit.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè instituitur. Et interdū quidem ita, vt tàm pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus ipsaq; detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: interdum verò, ita vt pecorum dominium, ideoque etiam

periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dentem emolumenta autem fructuum nempe fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque: Vide *Leff. hic, & Laym. lib. 3. t. 4. cap.* 20.

Dub. XV. Quid sit Assecuratio, & Fideiussio,

Resp. I. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio ad eam cōpensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quo assecurās vendit suā obligationem, præstādi alteri rē eius indemnē. Ad eius iustitiā requiritur, vt euentus rei sit incertus vtriq; saltem, quo ad notitiam, quā de eo habent, quia alioqui non seruaretur equalitas: *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Leff. lib. 2. c. 28. d. 4. num.* 24. Vnde resolues,

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere: *Ibid. Bonac. d. 3. quæst. 9. p. 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuata scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretiū ordinarium assecurationis accipere, dicit *Leff. loc. cit. n.* 27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur, & causæ occultæ, quæ periculū minuunt, non imminuunt communem æstimationē. Verū id *Bonac. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3. & C. Lugo d. 3. s. 7.* rectius negant,

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam iam perijsse, non potest pacisci de eius assecuratione: vide *Leß. l. c. n.* 25.

Resp. II. Fideiussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita communiter Doctores. Vnde resolues.

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur, quia ex se pretio est æstimabilis, *Nau. Azor. p. 3. lib. 11. cap. 21. d. 5. Filliuc. num.* 159.

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum (non tenentur, vti nec clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant: Vide *Laym. Bonac. quæst. 9. p. 2. Leß. lib. 2. cap.* 28.

III. Fideiussor non obligatur plus, quam principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiā fideiussoris: *C. Lugo, &c. comm.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta, excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse soluendo: *Azor. loc. cit. Filliuc. num.* 153.

V. De-

V. Debitor tenetur de omni dāno sua culpa accidēte fideiussori, &c. Vide *Azor. d.* 10. *Bonac.* VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatē versū est *v. Less. c.* 28. *& Lay. c.* 29. *n.* 7.

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cum non sit dominus vitæ: *Sylu. Bonac. Less. d.* 7. *n.* 41 VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes cōpensare: si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri: *Azor. Sylu. Sà, Bon. Trull. c.* 26. *d.* 2.

Dub. XVI. Quid sit Pignus & Hypotheca.

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vt immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis: *Molin. Filliuc. Bonac. quæst.* 10. *p.* 1. Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini, quia est res aliena, ad securitatem tantū, & non ad vsum tradita: *Bon. l. c. ex Mol. Regin. &c.* Si tamen vtatur, v. g. equo, vel agro, debet valorem vsus(vti, & fructus omnes, si sit res ex se fructifera)cōputare in sortem, deductis expensis, quia alioqui cōmittet vsuram, cum res domino suo fructificet: *Nauar. Bon. Trull. cap.* 26. *d.* 2.

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ; *Molin. d.* 530. *Less. lib.* 2. *cap.* 28. *d.* 3 *Bon. loc. cit.*

III. Immobilia, vti, & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ, & indigentibus subueniatur: vide *Nauar. cap.* 17. *Less. Bon. cit.*

IV. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate; neque potest vendere debitore non soluente, nisi post biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem: Vide *Laym. lib.* 3. *t.* 4. *cap.* 30. *Bonacc. loc. cit. n.* 9.

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam

 dare

dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur: *Azor. Fill. Bonac. d. 3. quæst. 10. p. 1. Trull. cap. 26. d. 4.*

Quæres. Quid sit contractus Antichreseos.

Resp. Is est, cum in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v.g. agro, ac fructus inde tam diu lucretur donec debitũ ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum, &c.* (cotra quosdã Iuristas) esse vsurarius quia creditor vltra sortẽ aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est vsura: Vide *Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine deminutione sortis, vt si v.g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ iure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, vt supra dictum est de censibus; aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facile damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent: Vide *Laym. loc. cit. & Binsfeld. de vsuris, Molin. Less. &c.*

De Tutela, & Testamentis. Cap. IV.

Dub. I. Quid sit Tutela, & Curatela.

Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cuiuscunque sexus, qui vel parente carent, vel sub eius potestatate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor, & Curator, quod Tutor solum datur impuberibus, etiam inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earum educationem, & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus post annos expletos pubertatis, vsq; ad annum 25. completum; nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Laym. & Tan. t. 3. d. 1. quæst. 7. d. 10. Bonac. d. 3. quæst. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamẽto,

aut codicillo patris: siue sint datiui, hoc est constituti à Iudice, aut Magistratu, siue sint legitimi, hoc est præscripti à lege (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non trāsiturā ad alias nuptias, quin prius tutelā abdicet, & rationem reddat; dein auia, & consanguinei proximiores idonei (tenentur, vti, & curatores, iurare, se fideliter officiū suū facturos, ac fideiussorē dare, rem minoris saluam, & integrā restituendā, & vniuersim tacitè omnia eorū bona sunt hypothecata minori, ita vt ad quemcūq; peruenerit, possit illa minor sibi vēdicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus: Vide *T.m.l.c. Laym.l.3.t.4.cap.9.Bon.l.c.*

II. Bona minorum tenetur tutor, vel curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tàm impediendo, & præcauendo damna, quàm procurando commoda, & lucra minoris: alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem: Vide supra *lib. 2. t. 3. c. 2. d. 3. r. 6.*

III. Bona immobilia minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori, aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per alium ex vllis bonis minoris, quamdiu illis tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cum eius decreto bona pupillorum, publicè per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur. V. Sine decreto Iudicis non potest minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fideicommissis, alijsq; iuribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo, vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget; at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium sed non se alteri, saltem ciuiliter, *Sanch. d. 38. Less. lib. 2. cap. 17. num. 61. Laym. cap. 9. num. 7.*

VII. Eadem est ratio Minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure cōmuni vsque ad annum 25. expletum: & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, vt si læsi sint restituantur

uiantur in integrum: Vide *Authores cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII. Et si minores sine curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè, quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter *Molin. Lugo, Trull. Dian. p. 8. t. 6. r. 4. & 7.*

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere; vbi si quis deses, aut noxius reperiatur amouendus est, imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si tutor, vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit; debetur ei præmium: quod quibusdam in locis est vigesima pars redituum bonorum omnium minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse Tutores, & Curatores, & qui à tutela, & cura excusentur, ne i's imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. Vide apud *Tann. l. c. & Sa V. Minor.*, vbi sic habetur: *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater, nec religiosus, nec fœmina, nisi mater, aut auia (& vxor casu ante dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur, & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego*, inquit, *de religiosis vniuersim non admitto*, vide *Lay. l. c.*

XII. Si Tutor, & Curator, cum tenerentur negotiari; omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa V. Curator*; vide etiam *Nau. cap. 25.* Plura vide suprà *l. 3. tract. 3. c. 2. dub. 3.*

Dub. II. Quid, & quotuplex sit Testamentum.

Resp. I. Testamentũ est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo, quod quis post mortẽ suã fieri vult, cum directa heredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis volũtatibus: nam differt à legato, seu fideicõmisso partiali, quod hoc sit donatio quedã à defuncto relicta, & ab herede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentũ imperfectũ, & non fit ad instituendũ hæredem, nisi ex priuilegio, v. g. in militia; sed ad aliquid in testamẽto explicandũ, addendũ, mutãdum, detrahendũ, vel ad legata instituẽda. Vide *Lay. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann. tom. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bonac. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp.

Resp. II. Testamentum est duplex. 1. In scriptis, seu clausum, quod testamentũ testator, siue tua siue alterius manu, scriptum, septem testibus idoneis, nõ defectuosis, non cœcis, nõ surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt (quibus adde ipsũ hæredẽ, & qui in eius sũt potestate) sed masculis, pauperibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, corã offert, profitẽdo id esse suũ testamentũ tũm si possit manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis: de in omnes, & singulos septẽ testes eodẽ tẽpore subscribũt, si possint per seipsos, proprioque, vel alieno, aut cõmuni omnes sigillo cõsignãt: *Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 17. p. 1. 2.* Nuncupatiuũ, quod minorẽ solemnitatẽ requirit, scilicet tantũ, vt septẽ testes idonei supradicti conuocati audiãt, & intelligant testatoris voluntatẽ, corã eis scripto, vel voce articulata prolatã. Et si vero tales nuncupatio corã testibus, à Notario inscriptũ cõmuniter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiã seruandã, sed ad meliorẽ probationẽ, & securitatẽ, si testes decedant, vel idonei reddantur. Si autem testamentum careat solẽmnitate debita, dubiteturque vtrũ testator voluerit cõficere clausum, an apertum, valet vt nuncupatiuum, hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat: *Sanch. lib. 4. cons. Lugo t. 2. de instit. d. 24. Bardius d. 6. quæst. 10. §. 1.*

Porrò præter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An testamentum sit validum cui desunt solemnitates à iure ciuili requisitæ.

Resp. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutũ, vel aliud signũ testatoris, absq; vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest: *Couar. & alij* 12. *Dian. t. 7. p. 6. r. 16.* Item Confessarius, vel Parochus esse potest, licet legata, sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantũ, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat: Vide *Less. & C. Lugo t. 2. d. 22. sect. 9.* vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariã hæredis institutionem. Ac licet mortè inter-

uenı.

ueniente nō fuerit absolutū, valet tamen quoad legata pia in eo iā expressa: *Malder. Lay. Dia. p.5.t.3.r.126.* An autem tale testamentū ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat, quoad legata profana, cōtrouertitur. Negat *Bon. & Lugo,* Affirmat *Couar. Sà, Less. Vill. Sanch. Barb. Trull. c.18.d.4. Dian. p.7.t.6.r.4.* Deniq; testamentū ad pias causas, non solemne, reuocat aliud solemne, etsi huius mentionē non faciat: *Mol. &c. Dian. p.7.t.6.r. 25. 26.* idq; etiamsi prius etiā fuerit ad causas pias *Mol. & alij 6.* licèt hoc posterius quidam negent, vide *l.c.r.26. & 27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis, quinq; testes sufficiunt, si plures haberi nequeant, nec subscriptione opus erit, si literati non sint: *Laym. loc. cit. cap. 2. num. 16. Bonac. loc. cit. p. 5. num. 4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul cōgregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeātur. Adde, æquitatē postulare, vt quādo testis, vel notarius haberi nō possunt, vltimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamētum peste valdè grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atq; hæc vera sunt secundùm ius cōmune Cæsareū, seclusis specialibus locorū statutis: nam Venetijs, v.g. & Viennæ, duo testes ad testamentū sufficiunt. Vide *Laym. l.c. cap.2.* Imò absolutè loquendo, tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, atq; adeò tres, vel duos testes docet *Dian. p.7.t.6.r.34. ex Sà, Lay. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & notarium ipsum (tametsi non sit matriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti: *r.36. ex Menoch. &c.* nec opus esse, vt sint rogati, vel audiāt vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant: *r. 37. & 38.* neq; inualidari, licèt ægrotus conualescat: *r. 39. ex alijs 8.* Denique si Parochus scribat coram vnico teste, habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *Molin. & Marcha.* cum *Dian. l. c. r. 34. & 41.* Vide etiam *p. 5. t. 3. r. 123.*

Resp. IV. Etsi probabilis, & secuta sententia sit *Cou. Bon. d.3. q. 1. p. 4. & aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: *Mol. Lug. Vasq. Sāch. Dia. p.7.t.6.r. 3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legata-

gatarius,teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: cõtrarium tamen verius est, ideoq; licitè retinetur,quod tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ solemnitates tantùm requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam: Vide *Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 3. *C. Lugo d.* 22. *s.* 9. Vnde secundùm hanc posteriorem sententiam resolues sequentia.

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatē defuncti, tenetur restituere hæreditatē, & soluere legata ijs, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate eius debētur; *Mol. Less.* contra *Bon. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij, quia cum nec, ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio: Vide *Bonac. loc. cit.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatē, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictū, vti occulta compensatione: quia re vera res illæ erant ipsorum: Vide *Bon. l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret, aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

V. Ob eandem causam idē dicendū est, si fateatur voluntatē testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissū, sed immediatè perueniret ad alium, quia non est recurrendū ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem: Vide *Less. & C. de Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit clericorum, & nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere: *Molin. & alij* 3. Cum tamen contrarium etiam sit probabile *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ, *Dian. p.* 9. *t.* 9. *r.* 16.

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuilegijs testandi, quibus olim, dummodò in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur, *Dian. p.* 7. *t.* 6. *r.* 42. *& seq. ex alijs* 15. contra *Bald. &c.* atque adeò sufficiunt ijs duo testes (licet probabiliter, nec hi requirantur *r.* 45.) etiam non rogati, *r.* 46. *& alij* 4. contra *Molin. Lugo &c.* etiam aliàs idonei, modo non sint impuberes, nec cœci, vel serui, *r.* 47. *Lugo, Vasq. &c.* Neq;

opus

opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in cõspectu testatoris. *Ibid.* Imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R.* 53. & 55. Valetque eius testamentum etiam post missionem in honestam: sed non vltra annum. *Molin. Lugo, &c. R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari; tametsi sint surdi, & muti: (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint.) *Dian. R.* 48. 49. *&* 59. *ex alijs.*

Dub. III. De renunciatione hæreditatum.

Resp. I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionẽ sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionẽ, integram à patre acceptã, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamẽ, si bona patris postea augeantur, ligitimam eorum portionem potest exigere, Ita *Lay. c. 7.*

Resp. II. Renunciatio hæreditatis cũ odiosa sit, & cõtra ius cõmune, stricte interpretationis esse debet. Vnde resoluescasus seq.

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata, à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin. Sanch. l. 7. cap. 7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest: imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessauit *Molin. d. 579. num. 19.*

III. Filius post iuratam renunciationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis, relinquere cogitur. Ratio, quià in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit: sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores. *Molin. n.* 21.

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex I. *pactum dotale, C. de collat. l. si quando, C. de pactis, & cap. Quamuis pactum, de pactis in 6. Mol. Sanch. lib. 6. cons. Lugo Resp. mor. lib. 6. d. 24.*

V. Si

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitę, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4. de mat. d. 9. Lugo loc. cit.* Ac licet filia, si renunciationem iuramento firmauerit, eam seruare teneatur, si tamen dolus, vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex iniusta coactione processit. Vide *Sanch. lib. 3. mor. cap. 12. Lugo to. 2. de iust. d. 22. §. 8. & resp. mor. lib. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est. v. g. irritū est pactū, quo Titius hæreditatē, quā sperat à Sempronio, promittit, aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ, sūt, & plenę periculis, ob insidias quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio *Laym. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsq; ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis: *Sanch. cap. 2. num. 54. Laym. loc. cit. num. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v. g. si quæ mihi hæreditas obuenerit, dum vixero tua esto: cessat enim periculum. *Mol. Sanch. lib. 7. cap. 2.*

Quæres. Quousque extendat constitutio *Trid. sess. 25. c. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, siue Vicarij intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. Hanc constitutionē non habere locū in codicillis, testamētis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his vltimis voluntatibus: quippe quæ vsq; ad professionē reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentū à nouitio cōditum, neq; rumpitur secuta professione, etsi monasteriū in eo pręteritū fuerit. *Sanch. lib. 7. cap. 7.* Qui autē licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona, cuicumque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp.

Resp. II. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam; quia cessat ratio, *Sanch. num.* 23.

Resp. III. Ea comprehendi renunciationem beneficij Ecclesiastici. Ratio, quia hæc est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur, *Sanch. num.* 37.

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati nouitiorum. *Nauar. Less. l.* 2. *c.* 41. *n.* 40. contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt ea non secuta corruat. *Nauar. Sanch. num.* 17. *Molin.&c.* Ratio, quia donantes, seu renunciantes, ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione semel capta deijciant, & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducantur, *Laym. c.* 7. *num.* 8.

Resp. VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renunciationes, aut donationes ante, vel post ingressum Societatis IESV factas iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum, *Molin. Sanch. Laym. loc cit.*

Dub. IV. Quid possint, & debeant esse executores testamenti.

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non heredibus; nec tantũ masculus, sed etiã fœmina, *Sãch. VVading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.* 4. nõ tantũ laicus, sed etiã clericus, & religiosus. Hic tamẽ nõ sine sui Prælati licentia, & quidẽ Generalis, si sit Societatis IESV: Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonũ decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. Ita *Laym. cap.* 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantùm

tantū *v.Bon.de cont.d.3.q.*18.*Dian.p.*8.*t.*5.*r.*9. 10. Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleuit annū 17.*Sanch, Lugo. VVading. Dian.p.*8.*t.*5.*r.* 6. Nullus autē cogi potest, vt sit executor, *Dian.l.c.r.* 27. detrectans tamē hoc ipso perdit legatū (saltem quod in præmiū muneris ei relictū fuit) ceditq; hoc alijs executoribus, *Mol. Lug. Dian.p.*8.*t.*5.*r.*27. contra *VVad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest, *Laym.l.c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi pacti iam declarati, *Sanch. Lugo, Dian.p.*8.*t.*5.*r.*26.

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit.

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiā indigens eleemosinam sibi ex testamēto applicare nequeas, nisi testator indigentiā eius ignorauerit, aut ea postmodū superuenerit, cū si eam cognouisset, certū quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio nō ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiā quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis: quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientē, *Sylu. Sanch.l.*6.*c.*11.*n.*59.*vid. Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.*46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirū. 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficientis, *Dian. p.* 7. *t.* 6. *r.* 29. *&* 30. *ex Bald. &c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mādāda.

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatū; v.g. quia sunt duo eiusdē nominis, & amicitiæ erga testatorē, iure ciuili corruit legatū: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id cōsentiāt, *Mol. &c. Dian.p.*3.*t.*5.*r.*58.*Trull.d.*12. II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndũ an terminos à natura habeat; vt v.g. bos, & equus, vel ab arte, & industria, vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredẽ pertinet, qui rẽ in eo genere minimã dando satisfacit. Idemq; dicendũ est de legatis in numero, pondere, & mẽsura cõsistentibus: Vide *Lay. l. c. n.* 7. 8. *&* 9.

Resp. II. Si acceperint summã pecuniæ distribuendã pauperibus, non tenẽtur dare pauperioribus, possuntq; etiã dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamẽtis, vt fabrica indigẽt) Monasterijs, vel ijs, qui secundũ suum statum non possunt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam nobiles, *Vasq. & Molin. & alij* 8. dũmodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliã fuisse intentionẽ testatoris, quæ sẽper attendenda est, *Dian. p.* 2. *t.* 15. *r.* 8. Si verò designauerint semel certos pauperes, nõ posse eos variare, docet *VVading.* sed affirmat *Lugo*, vide *Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.* 50. *& p.* 2. *t.* 16. *r.* 19. possunt etiã sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare, *VVading. Dicastil. Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.* 46. *&* 47.

Quæres III. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleti potest iustè, & honestè, non licèt eam commutare in opus quantumcumq; meliùs: nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa, *Mol. VVading. Dia. p.* 1. *t.* 17. *r.* 28. *& p.* 8. *t.* 5. *r.* 63. *& c. commun.* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundũ epichiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniã Ecclesiæ leget ad calices cõparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis *Mol. Lay. l. c. n.* 10. vide *Vasq. opusc. de test. c.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. *Trull. c.* 18. *d.* 12. *Barbos. de offic. & potest. Episc.*

Resp. II. Si ad vsum à testatore destinatũ applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris, ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere, *Molin. d.* 294. *Bonac. d.* 3. *de cont. quæst. vlt. p. vlt. Barbos. de offic. Episc.* Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Si

I. Si testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantijs colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Mol. Sanch. Bard. d. 6. cap.* 10. §. 7.

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere; quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard. d. 6. c.* 10. §. 27. III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda; quia satisfecit testatoris voluntati. *Bard. d. 6. quæst.* 10. §. 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executiones defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit.

Resp. I. Teneri statim post editam hæreditatem, confectumque inuentariũ, etiam intra annum; nisi iusto impedimēto excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.* 53. Idque etiamsi hæreditas non sit adita, eo quod hæres, vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres, Dian. p. 7. t. 6. r.* 25. Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionē piorum legatorũ) aut negligant exequi, grauiter peccant, teneturq; damnum, quod alij ipsorũ culpa acceperunt, compensare. *Bonac. d.* 3. *q.* 18. *p.* 4. *Nauar. c.* 25. *Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. §. 52.

Resp. II. Ab vtroque Iudice Ecclesiastico, & Seculari, compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quod si post annum à monitione Iudicis, vel Episcopi exequi negligant omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis prouenientc priuantur. Vide *Laym. l. c. tr.* 5. *cap.* 11. *Card. de Lugo d.* 26. *de iustit. Dian. p.* 3. *t.* 3. *r.* 59. *Valerum, Trull. d.* 11. Imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Molin. & alij* 8. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *r.* 40. nec admittitur purgatio moræ, *Sāch. Dian. l. c. r.* 33. *&* 54. Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis

O 2 ipso-

ſpoliando, atq; in defectum Epiſcopi, idem poteſt Metropolitanus, *Molin. Merol. Dian. r.* 57. Reſp. III. Executor tenetur omnia exequi ſecundum mentem teſtatoris, ad hoc tamen executor particularis non poteſt vendere bona defuncti, niſi hic ita ſtatuerit, vniuerſalis autem poteſt, *Lugo d.24.ſ.16.Dian.p.8. t.5.r.32.* Neq; poteſt vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario, quia non poteſt, niſi per Iudicem ſpoliare hæredem ſua poſſeſſione, licet teneatur monere Epiſcopum, vt hæredem cogat, *Sanch.Lugo,Dian.p.8. t.5.r.38.* Quod ſi bona non ſufficiant ad legata omnia ſoluenda, diſtribuenda ſunt omnibus æqualiter pro rata (etiamſi ſint pia, & licèt vni res certa, & in indiuiduo ſit legata) nec licèt vni præ alijs gratificari, quia par omnium eſt ratio, & ius, *Syl.Sanch.Bon.Dian.Trull.l.7.c.18.d.12.*

Reſp. IV. Tenentur executores reddere rationem executionis (idq; probabiliter, etiamſi teſtator eos hoc onere liberaſſet) exceptis ijs, quæ teſtator iuſſit erogari ſecreto, *Dian. p.8.t.5.r.34. & aliqui 35.* Poſſuntq; ad hoc cogi ab Epiſcopo, vel Capitulo Sede vacante, *r.36.37.& 62.* niſi ſint regulares plenè exempti, quos cogi poſſe alij negāt, affirmāt alij, vt v. *l.c.* Deniq; nō debetur ijs ſalarium, cū ſit officiū voluntariū amicitiæ, ſi tamē damnū ex eo patiantur, vel ſint etiam adminiſtratores bonorū, debet aſſignari à Iudice, *Lugo d.24.ſeſſ.16.n.335.* Vide *Dian.r.39.* Plura de executione piarum, & vltimarū voluntatum. Vide *Trull. & Dian. locis cit. & Barboſ. lib.3. de iure vniuerſ. cap.27.*

Dub. V. De ijs, qui teſtari, & hæredes inſtitui poſſunt.

Reſp. I. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali, aut poſitiuo iure prohibeantur. naturali autem iure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes, niſi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantùm materia delirent, & in alijs non, vt *Nau. Sanch. l. 1. de matr. d.* 8. Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat. Vide *Card de Lugo de iuſt.d.24.ſ.4.* Poſitiuo autem, ſurdus ſimul, & mutus à natura, prodigus, ſeruus, vſurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitijs (ſi quidem ante Clericatum aduenerint; vt vide *C. de Lugo de iuſt. d. 24. num. 67.*) impubes, captiuus apud hoſtem, damnatus ad mortem, ſi bona eius confiſcentur, *Card. de Lugo loc. cit. num. 72.* profeſſus religionem.

Dico

Dico, *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absq; superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solenitate, vt habet *Trull.c.18.d.5.ex Sà, & Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari, quia dominiũ bonorũ suorũ retinet impeditũ quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licẽtia superioris, non tamẽ vlla cõstitutione Canonica dispositio irritatur. Ita *Mol.Sanch.Laym.* Qui addit, potestatẽ testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterq; à Pontifi ce concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò, & communitas, heredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita *Bonac.de contr.d.4.q.vlt.* Quia ad hoc tantũ requiritur plena potestas in disponẽte, & capacitas in herede. Incapaces autem secundũ iura sunt, 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumq; receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiã Iudicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc ius in eo rigore non sit receptum, *Less.l.2.c.19.d.5.Sanch.l.2.c.14.n.31.2.* Ciuitas hostium, & cõmunitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla, persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt, *Less.l.c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti: vt 1. Heres(vti, & legatarius) qui testatorem occidit. *l.vlt.§.vlt.ff.de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentũ reuocare, aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. Vide *Molin.d.178 & 212.Card.de Lugo d.24.num.75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professi ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumq; nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trid. sess. 25.cap.3.* vti, & professi Societatis IESV. Vide *Sanch.l.6.c.18. Bon.l.c.Laym.l.3.t.5.c.15.* licet contrarium probabilius esse putet *VVading.tr.de contr.d.4.dub.5.§.4.* vide *Dian.p.9.t.9.r.16.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus etiam professæ, hære-

ditates accipere possunt; modo bona immobilia, quæ communi vsui, & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*; quia sicut Minores, & Capuccini, legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur, vide *Lay. loc. cit.*

III. Testator potest quamuis extraneum instituere hæredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum; quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bonac. & alij* 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *r.* 83. *&* 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *r.* 114.

Quæres I. quæ sit diuisio hæredem.

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse: vel partialis, seu ex parte tantũ, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum, vel est hæres necessarius, qui necessario institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur *Laym. c.* 5. *n.* 9.

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur.

Resp. Iure nouo legitimam portionẽ descendẽtium esse trientem hæreditatis, si non sint plures, quã quatuor liberi, si plures, semissem. Similiter ascendentiũ portio, etsi vnus tantũ sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habetur. Quod si autẽ alicui ascendentium, vel descendentiũ, portio legitima nõ relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum; maximè si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Laym. cap.* 8. *num.* 10.

His adde 1. Rumpi testamẽtum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita, & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studijs ali debeãt: si qui plus egere videantur, *Dian. p.* 1. *t.* 8. *r.* 83. si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secus; imo pater id quod habet supra partes legitimas, filijs debitas, potest de rigore relinquere

quere extraneo, *Trul.c.18.d.10.Bon.Dia.p.1.t.8.r.83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse, idq; æquali iure cũ legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modo parẽtes superstites legitima portione nõ priuentur. 4. Fratrẽ, & sororẽ tũc tantũ posse infirmare testamẽtũ, si persona infamis instituta sit, *Lay.l.c.n.12.13.* Vid. *Bon. d.3. de cont. q. vlt. p.3.* 5. Patrẽ non posse expensas factas pro filio in studijs litterarũ repetere, si quidẽ eas liberaliter fecit, vel donauit, secus si habuit animũ repetendi, & cõputandi in legitimam. Quod si pater non repetit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in cõmune, quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet cõtrariũ, *Azor. Villal. Trul.t.1.l.4. c.1.d.* 3. vide suprà *c.4 dub. de donat.*

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito. Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, in demortuorũ locũ nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrẽ & matrẽ defuncti, & in eorũ locum, auos, & auias. 3. His quoq; deficientibus, fratres, & sorores ex vtraq; parte coniuncti: idq; æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus, vel sororibus vtrimq; coniũctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedũt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores vtrinque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in stirpes, sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt, quia duorum fratrum filij, non suorũ parẽtum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimq; coniũctis, eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona a patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumq; filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimũ gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu succedit vxor, & denique in illius morte, status

sæcularis, in bonis omnibus laici ab intestato defūcti, fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici, *Laym. cap. 6. nu. 1. 2. 3. & 4.*

His adde, 1. Quod si vxor, susceptis ex priore marito liberis ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Heredē adeundo hæreditatē, non commoda tantū, & iura, sed etiā debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartā partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes, & si ea non habēt, legatis nō tamen pijs, vt notat *Trull. l. 7. cap. 18. d. 12 ex authent. similiter, C. ad lege falcid.* detrahere possunt beneficio legis Falcid. *Laym. lib. 3. tract. 5. c. 6. n. 7. Sanch. l. 4. c. 15.* Vt autem hoc beneficio frui possit hæres: cōficere tenetur inuētariū, tamecsi hāc obligationē testator possit remittere, respectu legatariorū, & fideicōmissariorū, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorū, quibus præiudicare nō potest. Vniuersim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partē alijs, potest liberare, ijsque concedere, vt eorū dictis, vel iuramento stetur *Mol. Card. de Lug. d. 24. s. 8. n. 236.*

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

De Præcepto Octauo. Cap. I.

PRohibetur hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi, ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà, tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando; de quo vide *Bonac. de restitut d. 2. q. 2. p. vlt. Laym. lib. 3. tract. 3. p. 2. cap. 5.* ac denique detrahendo.

Dub. I. Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

Suppono hæc tria differre inter se, quod iudicium sit firma ani-

animi sententia, seù assensus indubitatus. Suspicio assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus, nisi causaliter, sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione, & iudicio prudenti, quod iusficientibus indicijs nutritur, sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quàm suspicionem, & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. Ita *Fill. Less. c. 29. l. 2. Lay. l. 3, t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cū habeat ius ad bonū nomen, & famā; præterquam quòd ex his indicijs plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati, cùm omnia vni iustitiæ cōmutatiuæ in specie infima aduersentur, *Escob. Ex. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habeat magnā probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale, quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distat, vt censeatur grauis iniuria, iudicare certū, quod est valdè probabile; v.g. si iudices iuuenē solū cū puella inuentū in cubiculo illicita tractasse. Ex quibus resoluitur, peccari tantū venialiter remotè iudicādo sequētibus casibus. Vide *Tann. 2. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

I. Si nō sit graue malum, quod proximo temerè impingis, & sic eū, qui iudicat aliū esse spurium, vel filium iudæi à mortali excusat, *Nauar. Azor. & Less.* contra alios apud *Dian. p. 5. t. 5. r. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

IV. Si signa sunt sufficientia ad opinionem saltem probabilē.

V. Mortale etiā nō est (per se loquēdo) si de indeterminato tantū iudices, quia nulli fit grauis iniuria, *Escob. loc. cit. ex Fagund.*

Resp. II. Suspicio, & dubitatio temeraria ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia maximè si procedant ex errore intellectus, quo iudicia, vt sufficientia apprehenduntur. Ita *Lay. ex S. Thom. Nau. Mol. Fil. tr. 4. c. 1. q. 5. Less. l. 2. c. 29. d. 3. &c.* contra multos, qui putant esse mortale, Ratio est, quia communi-

muniter suspicio tantū est concitatio quædam ad effectū, manet enim in mente suspicātis aliquo modo bona existimatio proximi egò non fit illi grauis iniuria, cū non totaliter deturpetur d possessione bonæ famæ, fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur

Dixi, *maximè si ex errore*: quia talis, cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fill. &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atq; idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absq; causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeq; grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est coniuncta.

Resp. *Caietanus* censet eum iudicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. Vide *Bonac. de restit. d.* 2. *q.* 7. *p.* 1.

Dub. II. Quid sit: & quam graue peccatum Detractio.

Res. Circa malū. *Imponens, augens, ministrans, in mala vertēs.* Circa bonū. *Qui negat, aut minuit, reticet, laudatq; remisse, Tol. l.* 3. *c.* 63. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Cōtumelia, quæ est iniusta honoris diminutio. 1. Obiecto, quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia, honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio, vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licet contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo: etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis resolues.

I. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione dāni sequentis, tale esse possit) releuare naturales defectus animi, corporis, vel natalium, quia tales non sunt morales, nec infamia

famia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g.ſit, ſtupidus ſpurius luſcus. *Bon.tit.2.d.2.q.4.p.2.* II. Plerumque etiam leuis detractio habetur,ſi alium infames generalibus nominibus peccatorum mortaliũ,v.g.eſſe iracundũ,ſuperbũ,&c. (etſi aliquando grauis poſſit (quia audientes plerumq; interpretãtur de naturali propenſione,& defectu inuoluntario:nec oritur graue damnũ famæ, *S.Anto.1.p.t.8.c.4.Sylu.Leſſ.d.3.n.18.Lay.l.3.t.3.p.2.c.9.n.3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem perſonæ, non notabiliter famam lædant: v. g. ſi dicas militem habere concubinam, pugnaſſe in duello, cogitare vindictam, adoleſcentem eſſe prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym. lib. 3. t. 3. p. 2. cap. 3.*

IV. Fieri tamen poteſt, vt narrando defectus etiam naturales, ſpectata conditione, & ſtatu illius,grauiter noceas, & ſic grauiter pecces; vt ſi graué, & optimi nominis Prelatũ, aut Religioſũ mẽdacijs aſſuetũ eſſe; virum grauẽ,ac conſularẽ,illitimè natum, iudæũ &c,Idem eſt,etſi de altero nihil in particulari, ſed tantum in genere dicas, v. g. te ſcire aliquid de illo, quod ſi dicas, magno illum rubore ſit affecturum. *C. Lugo d. 14. num. 49.*

V. Crimen, aut defectum alicuius modò verum, ſæpè licet prodere ob iuſtas cauſas: v. g. 1. Cum expedit ſuperiorem ſcire ſuorum defectus, vt emendetur; de quo vide ſuprà *de Corr. frat.* & ſic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum ſequatur) ſignificant, communiter excuſari,docet *Trul.l.7.c.10.d.11.ex Bon.&c.* vti, & vxorem loquentem cum marito(vel contrà)de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Cauſa conſilii, vel auxilij capiendi: in quo tamen videndũ, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Cauſa cauendi alterius damni: vt ſi alicuius æſtimatio falſo concepta de eius doctrina, probitate, eſt alijs pernicioſa. Vnde cum agitur de conferendo officio,de contrahendo matrimonio,de ſuſcipienda religione, aſſumendo medico, præceptore, famulo, famula,&c.licèt manifeſtare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia ſit ratio cõmodior impediẽdi,& damnum,quod proximo timetur, ſit maius, aut ſaltem æquale dãno, quod ex manifeſtatione defe-

defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit, *Less. l.2.c.11.d.12*

VI. Hinc quoq; si quis iniustè lædit famã tuã, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoq; famã illius, id licet dũmodò falsa non dicas, in tantũ, quantũ ad tuam famã conseruandam necesse est: nec magis lædas, quam lædaris collata tua, & alterius persona. Vide *C. Lugo num.* 50.

VII. Si quis solatij tantũ causa, & nõ intẽtione detrahendi, alicui amico narret iniuriã ab alio sibi factã, nõ videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi iure putãda est. Cauẽdũ tamẽ, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quã necesse sit cõsiliũ, vel solatiũ *Less. Lay. Tan. 2.2 q.8.d.7.d.4.C.Lug.d.*14. & sic excusari posse famulos (saltẽ à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quę à maritis, filios, qui à patre, religiosos, qui à Prælato, illatas, doloris tantũ mitigandi causa, referunt, docet *Trul. l.7.c.10.d.11.ex Less. Laym. Tan Nau Dian. p.2.r.32.* Idẽ putat *Caiet.* dicendũ, si crimen occultũ reuelet vni alicui viro prudẽti, & taciturno, cui dicere perinde, ac si nulli diceretur, eò quòd dãnum illud censeatur leue, & sic *Trul. l 7. c.10.d.11.* cum *Dian. p.1.t.3.m r.22. & p.2.t.5.m.r.33.* excusat pœnitentẽ, qui in confessione manifestat cõplicẽ, dicuntq; cum *Tan. Bon. Escob. &c.* eam sententiã esse probabilẽ. Quam sententiam probabilẽ esse, ait *Dian.* cum *Tan. l.c. & Bon. Escob. Ex.9.* Verum hoc vniuersim non videtur satis tutũ, quia læsio famæ, apud vnã etiam personam, censetur grauis, vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidã ægrius ferunt se lædi apud vnam personam grauem, quam tres, vel quatuor alios, Vnde *Suar. Fill. Less. Azor. & Laym.* putant communiter esse mortale, Vide *C. Lugo loc. cit.*

VIII. Crimen simpliciter publicum; siue sit notoriũ iure, siue facto, manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famã, cum ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod cõfirmat cõsuetudo mandans historiæ publica crimina.

Dixi, *non est mortale iniustitiæ*, quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tẽpus, vel aliter cum graui mœrore eius, qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valent. Tol. l.5.c.65.* contra *Nauar. & Caiet.* vide *Card. Lug. d. 14.n.59. Fagund. p. 2. lib.5.cap.3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam saltem mortale,

tale,

tale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui, sicut enim captiuitas est publica, sic etiā causa videtur esse facta publica, *Sayr. Bon. Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* Vbi eodē modo excusat eum qui refert delictū alicuius publicū, referēdo simul pœnitentiā, & emendationē, secus si taceatur pœnitētia, quā fecit, & sic ait peccare historiographos, describēdo peccata mortuorū publica, & non referendo pœnitentiam, vel emendationem; si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicū, moraliter tamen certum est, breui fore publicum (siue per facti euidentiam, siue per sententiam Iudicis) non est mortale; quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. *C. Lugo loc. cit. num. 92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valdè affini infamare, est tantùm veniale, vt v. g. si de adultero dicas, quod miserit literas amatorias, quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in vno genere vitij non amisit ius famæ in alijs virtutibus, *Tann. d. 4. de iust. quæst. 8. dub. 7. num. 141. ex Nauar. & Less.* contra *Sylu. V. detractio, Palud. &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionē importet, idq; aduertatur, quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autē tantum erit, si non sequatur læsio grauis, quia scilicet cōmuniter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantū, audita referre, vt audita tantū, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de ea significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra *Azor. p. 3. l. 13. c. 6.* docet *Tann. 2. 2. d. 4. q. 8. dub. 7. n. 139. Escob. Ex. 10. c. 4. n. 40.* eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet, *C. Lugo l. c.* rectè limitans, nisi graue damnū ex modo narrandi, vel ex leuitate audiētiū (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturū possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiā, si referēs graue crimen, addas, id tibi dictū esse à viro fide digno qui præbes sufficiens fundamentū credendi, v. *Dian. t. 5. m. r. 28.*

XIII. Mortuū infamare, minus graue est, quā viuū mortale tamē, & ad restitutionē obligās, *Less. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

XIV. Non

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminat malè loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos; in tali Co legio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v.g. sim niam, docet *Escob.Ex.10.cap.4.ex Fagund.* quod *Trull.l.7.c.1 d.4.ex Bon.Azor.&c.* limitat; si nō sit tale, quod in alios redūde

XV. Grauissimè autem peccat, qui ordini, seu statui alicui r ligiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo malè viuatur, nōn seruetur obseruantia regu laris, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent teneturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, qua superioris remissio non excusat, *Sot. Nauar. Trull. c. 10. d. 1* Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam re ligioni, ordini, vel monasterio, &c. siue sit communitas nu merosa, siue non, docet *Lugo, & Tambur. de exped. conf. l. 2. c.*

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare monast riū, vel ordinē religiosū, ex quo aliquis graue peccatū occultū v.g. adulterij, vel fornicationis cōmiserit, *Nauar. Trul. c. 10. d. 1*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. It probabiliter, *Bon. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. dif. 3. n. 16. & 21. ex Sāch Sylu. Andr. n. 135.* Sed *C. Lugo d. 16. n. 135. 140. & 163. ex Naua Salas, Kon. &c.* negat, dicitq; contrarium esse probabilius. Nec ommittendum, si quem infamaueris libello famoso, cum id si genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens: non ta men necessariò dicendū in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris, *C. Lugo d. 16. n. 265.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiā, & tenetur ad resti tutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter, qui vero lætatur tantùm detractione audita, aut licet non lætetur, qui non impedit, cum commodè possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel ve nialiter contra charitatem, non tamen tenetur ad restitutionē, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tene tur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *Si commodè possit*, quia non peccat, qui putat moni tionem suam nihil profuturam, vel ex eo magnum incommo dum metuit, vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob au ctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si com modè

modè potest: faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem auertere: Vide *Less. & Bon.l.c.* Hinc æqualis raro (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumq; nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorauerit, & in dubio non est, cur dãnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes simul, ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœpta detractione, sepè melius consulitur proximo, si sinatur absolui, quam si abrũpatur. Nam si distinctè explicetur, sæpè non tàm grauiter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestandi, prætertim vni soli, *C. Lugo l.c. nu.* 128. vide *Dian. t. 3. misc. r.24. & t.5. misc. r.35.*

Quæres I. An liceat aliũ infamare ad tormẽta grauia vitãda.

Resp. I. Licet, si crimen sit verũ, quia nullam alteri facit iniuriam, cum habeat ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum non licet; quia esset mendaciũ perniciosum: *Sylu.* tamen, & *Nauar.* putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quòd non sit infamia efficax, vide infrà *lib. 4. cap. 3. d. 7.*

Quæres II. An liceat seipsum infamare. Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita *Less. Fil. & Lay. l.3. t.3. p.2. c.3. n.* 14. quia non est contra iustitiã, cũ sit famæ suæ dominus, nec contra charitatẽ, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi *regulariter*; quia per accidens potest esse mortale, vt v.g. si tua fama sit necessaria muneri, vel si tibi damnũ vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem sequeretur. Vnde resolues: Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiã mors sequatur, quia non tenetur homo cũ tãtis cruciatibus vitã suã tueri: nec talis dicetur se interficere, sed tantũ ex iusta causa vitã morti exponere, *Less. & Fil. v. inf. l.4. c.3. d.7.*

Dub. III. An, & quomodo fama restituenda.

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de restit.* famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo, v.g.

se

se malè dixisse, iniuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel hac ratione parum proficiatur, eum laudando in alijs rebus cr mē extenuādo, honorē eius in re alia procurādo, &c. sic enim s sim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quātū ex al tera obscurata fuit. Quod si autē crimen falsum impegisti, ten ris id apertè retractare (adhibitio etiam, si opus est, iuramēto apud eos; quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infami peruenit, siuè apud auditores mediatos; vt cōtra *Less. & Tan.* 2.: *d.4.q.6.d 6.n.*146. docet *C.Lug.* quia totum dānum famæ, cui causa es, teneris reparare. Licèt aliquando sufficiat dicere, penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vide *Laym.lib.3.t.3.p.2.c.7.Less.c.11.d.30.*

Dixi, *per se:* plerumque enim per accidens ab hac obligation talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob mo ralem impotentiam: tum quia eo ipso, quod apud immediato retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationem ipsi indicent alijs, si quibus fortè reuelauerint. Idque confirma praxis confessariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apu eos, quibus ipsi reuelarunt. Vide *C.Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instruere suos; & monere de restitutione, ac fuga vitij tam communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine forma mendacio falsum de alio dixit, tenetur, intellecta postea mat riali iniustitia, ad restitutionem, licèt non tàm strictè, quà qui infamauit per iniuriam formalem, hic enim tenetur rest tuere cum detrimento famæ suæ, etiā æquali; alter non item se tantū: quatenus sine suo notabili incōmodo potest, *Molin. Les C.Lug.d.15.n.4.* Similiter qui crimen narrauit de vno, quod au ditores ex errore intellexerūt de alio, licèt nō est iustitia, si qui dem nō eius actio, sed error audientiū causa fuit damni iniusti tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cum possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere, *Bonac.d.44.*

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur vt efficax si restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatio ne, *Savr.Bonac.d.2.de restit.q.4.p.9.*

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortu narum, vt si priuatus est officio, excidit spe diuitis matrimonij amisit dotem, &c. tunc, & fama debet restitui, & damnum illud

illud compensari ad arbitrium prudentũ. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cũ sit purè personalis, nõ transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes, *Lay. l.c.c.7.n.4.*

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ.

Resp. patere ex dictis *de restitut. lib. 3.t.9.c.2.* Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum, *C. Lugo d.15.s.3.n.37.*

III. Si fama alijs modis iam recuperata sit, vt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum, *Less. lib. 2.c.11.d.24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est debeas satisfieri, *Card. Lugo d.15.s.3.*

IV. Si prudenter, iamdudum rem obliuionem deletam; Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam, Vide *Card. Lugo d. 15. s.3. num. 35.*

V. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potest iure compensationis, seu retentionis vti, dummodo infamia illata non redundet in alios; Ita probabiliter, *Tol. Less. Sylu. Mald. Dian. tom. 2. t.5. r 30. Molin.* contra *Caiet. Tann. C. Lugo, & Nauar.*

VI. Si non possit absq; periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quã fama detractoris. Sic v.g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cum amissione famæ suæ multo maioris momenti, sed sufficit tunc, infamatus laudet, aut pecunia compenset, Vide *C. Lugo l.c.*

VII. Si infamatus spontè remiserit (modo tamẽ eius infamia non redundet in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio, tametsi nihilominus ex charitate damnũ resarcire aliquandò tenearis, si possis absq; graui incommodo, *C. Lugo d. 15. s.3. n.38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur: Vide *C. Lugo l.c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare

mare, in quibus autem, & quam grauiter peccat se infamando in ijsdem, & tàm grauiter peccat condonando, *Nau. Trull. l. 5 cap. 10. d. 28.* Vnde resolues. I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter, 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valdè vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem, *Sot. Less. Trull. l. c.* qui tamen notant condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios, neque filij, quando in parentes. Vide *Authores citatos.*

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus(vel contumelia affectus)conuersans cũ infamatore, videatur remittere iniuriã, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem, *Nauar. cap. 18. Trull. dub. 29.*

Quid de Præcepto nono, & decimo. Cap. II.

RESp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operũ, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide suprà, & patebit ex dicendis de peccatis, infrà *lib. 5.*

Quid de Præceptis Ecclesiæ. Cap. III.

RESp. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia, quinq; numerantur. Ex quibus hic agẽdum restat de tertio, quia de primo, & secundo actum est *in præcepto 3. Decalogi* de quarto, & quinto *infra lib. 6. de Sacram.*

Dub. I. Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio.

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. cap. 1. num. 13.*

I. Est vnica tantum comestio de die, in ordine ad nutritionẽ vt non fiat secunda. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter, reliquis autem supra secundam, ad summam venialiter tantùm, *Laym. cap. 1. num. 12. & 13.*

II. Est abstinentia ab esu carniũ, itemq; ouorũ, & lacticiniorũ

co,

eò quòd ex carne originem trahant, multumq; nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur.

Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticinijs, & ouis nesci posse; non tamen vice versa, & cui est permissus eius carnium, etiam secunda refectio permissa videtur. v. contra *Regin. Less. Nauar. &c.* probabiliter docet *Azor. lib. 7. cap. 10. q. 3. Fill. t. 27. c. 3. quæst. 4. Tol. &c.* Confirmatque *Bon. loco cit.* si eius carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm. Vide *Less. Filliuc. Azor. &c.* Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis: quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed mortaliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa, præuenire, mortale putat *Nauar.* & quidam alij, sed probabilius docent esse veniale *Tol. & Fil.* eò quòd non violetur substantia, sed tantùm circumstantib. *Tol. Less. d. 2. num. 13. v. Laym. c. 1. num. 10. & seq. D. Tho. tenet è contra, & quidem tutò.*

Dixi, *notabiliter, & sine causa:* quia præuenire ex iusta causa, v.g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolues.

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamue causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt, ministri, & lectores mensæ: quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. t. 2. opusc. l. 5. c. 1. dub. 24. Escob. t. 1. Ex. 7. cap. 3. num. 29.* excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè sumant, tum vt melius seruiant tum vt famem subleuent; intellige, si cum illorum refectione licita moraliter vniatur. Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quam modicum sumere, ne potius noceat, permittit *Azor. Escob. t. 1. Ex. 7. c. 3. n. 28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunij, v.g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile, *Regin. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. r. 24.* quia ordinantur potiùs ad alteratio-

nem corporis, vel digestionem ciborum, quam nutritionem

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, iusculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comedantur, nō habent rationē potus sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma pira, vel etiā vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi *Dicast. & alij 6. Dian. p. 9. t. 6. r. 14.* 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudē ieiunij sumeret: qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter, *Laym. loc. cit. num. 7*

III. Ieiunium non soluitur per collatiunculā vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutritionē ordinetur, quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex iusta tamen causa licet vtrumq; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: siue ea, erit veniale tantùm, cum non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dian. p. 1. t. 4. r. 117. Turr. &c.* docet *Regin. c. 2. l. 6. n.* 185. *Laym. c. 1. n. 9. Fill. to. 2. t. 27. p. 2. c. 2. q. 7. n.* 33. dicens, ita decisum esse in celebri accademia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Excob. t. 1. Ex. 13. c. 3. n. 61.* si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tanto quis magis, minusque peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebeis, & in frigidis regionibus, quam in alijs, vt notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bonac. l. c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini, & alibi in Cœna Domini, permittit ex consuetudine, dicit *Med. Caiet. n. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E. 7. cap. 3.* Quod *Bon.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quiq; inter fercula ferè opponuntur: permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliaue ex saccharo, & melle confecta, & pro more regionis parum butyri, & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam, sed extra quadragesimam, *Laym. loc. cit. num. 9.*

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiu-

ieiunium, ſed addendum, vtrum refectione multiplici, an eſu carnium. Etſi hoc, vtrum ſemel, an ſæpius quantitatem notabilem ſumpſerit, quia probabile ſatis eſt, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excuſare, vt docet *Bon. tom.2.d.vlt.q.1.p.2.& Tan.t.3.q.3.dub.5.* v.g. ſi coquus, aut ægroti miniſter, parum carnis prægustet, *Eſcob.l.1.n.54.Sanch.in opuſc.t.2.l.5.c.1.dub.12.n.10.* vel ex alijs cibis quartam tantũ partẽ collationis ſerotinæ, ſiue vnam, vel duas vncias ſumat, hanc enim eſſe materiam paruã, cũ *Turrian.& Leon.* docet *Dian. p.5.t.5.r.11.& p.8.t.7.r.54.* eſſe probabile. Si autem ſæpius eodem die parum ſumeret, peccaret grauiter, quia materiæ illæ coaleſcerent in vnam magnã, vt contra *Salas* docet *Dian.p.3.t.6.r.43.* Deniq; ſi ſit in quadrageſima, vtrum fregeris eſu ouorum, aut lacticiniorum, *Dian.t.9.r.45.& tom.6.miſc.r.80.* citans multos Doctores, dicit certum eſſe, quod ſit mortale ſi non ex iure poſitiuo, ſaltem ex conſuetudine, in omnibus fere mundi partibus recepta, veſci ouis, & laticinijs in Quadrageſima.

Dixi, *ſi ſit in Quadrageſima;* quia extra eam licitè veſcitur ouis, qui debet ieiunare, v. g. ob Iubilæum. *Henr. &c.* vel ex pœnitentia ſacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in vigilia, ſed vbi adeſt conſuetudo. Vide *Dian.p.1.t.9.r.5.& 6.*

Dub. II Quæ cauſa excuſent à ieiunio.

Reſp. Hæ ſequentes: 1. Superioris diſpenſatio; qua tamen non eſt opus, ſi neceſſitas ſit euidens, ſed in dubio tãtùm: idq; ſiue ad eſum carnium; ſiue ad ſecundam refectionem. Talis autem ſuperior eſt Epiſcopus, Parochus, etiam præſente Epiſcopo, quando legitima conſuetudo ſic habet. Imò *Sylu.& Sanch. de matr. l.8.d.9.n.27.& in opuſc.t.2.l.5. cap.1. dub.5.n.18.* abſolutè affirmat, poſſe diſpenſare præſente Epiſcopo: quia, inquit, ad Epiſcopum non recurritur in minimis vt vſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vſu, & conſuetudine, ſine qua non licebit. Vide *Trull.l.3.cap.2.d.7.* Item Prælatus, & in eius abſentia Vicarius illius, vt habeat *Sanch.l.c.* reſpectu ſuorũ religioſorũ: non tamẽ Confeſſarius, licet priuilegiatus, ſi nõ ſit Parochus; quia nõ habet iuriſdictionẽ in foro externo. *Sanch. l.c.* contra *Palau.* Vnde tantũ poteſt iudicare de iuſtitia cauſæ, Cauſa autẽ valida ad diſpenſandũ erit,

vel vera, vel quę talis putatur: sufficit enim credulitas inculpa t: Itē, cū quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet *Caiet*. At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, quæ excusantur qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores vsque ad annum 21. completum: quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti, & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran.* 1. 2. *d.* 6. *tr.* 3. *p.* 1. *dub.* 6. *s.* 5. *n.* 39. *Escob. Laym. l.* 4. *t.* 8. *cap.* 3. *Tann.* 2. 2. *q.* 3. *dub.* 5. *Fill. tom.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *& cæteri communiter*, contra *Nau. Sà, Sanch. de matr. tom.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 17. *& p.* 2. *Consil. l.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item *Dian. p.* 1. *t.* 9. *r.* 20. *&c.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tamquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz. &c.*) *lib.* 3. *cap.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile, quòd sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eò quòd is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p.* 5. *t.* 14. *r.* 83. *ex Naldo, & Sanch.* item *p.* 9. *t.* 7. *r.* 73. *ex Trull. & alij* 6. Eadémque ætate (vti, & ante annū 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat *Dian. p.* 9. *t.* 7. *r.* 73. *ex alij* 4. qui etiam probabile censent excusari fœminas quinquagenarias. *p.* 9. *t.* 7. *r.* 73. *ex alij* 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum, præter prohibitum; vel non sufficientem pro vnica refectione. Vide *Sanch. in opusc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excusat, eos qui laborant tertiana, vel quartana; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, putat, *Dian. p.* 1. *t.* 9. *r.* 51. *ex Filliuc. & alij* 3. quia nemo tene-

tenetur peruertere ordine refectionum. III. Causa est labor, vel officiũ cum quo ieiunium nõ possit consistere, qualis est agricolarum,& multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles*, cuius sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindãt corium, & materiam præparent) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym.l.4.t.8.c.3.* figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores, *Dian. p.4.t.4. r.138.& Gordon.tom.2.l.6.q.18.c.6.* verſantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores, fossores autem, ferrarios,& similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat *Azor.&c.* cum *Dian.p.1.t.9.r.9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch.in opusc.l.c.* vide *Fill.n.119.* Ratio horũ omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio modo tamen adsit necessitas.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Filliuc. t. 37. c. 6.* meritò excusat, sed si pariter adsit necessitas equitandi. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat. Vide *Bon. d.vlt.q.4.n.1.* Ex codẽ capite Doct. excusant coniugẽ, si debitum reddere nõ possit, quãdo ieiunat, vti,& vxorẽ, quæ ob maciem non possit cũ ieiunio se viro gratã præstare, *Bon.l.c.* Atq; vniuersim loquẽdo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij ait *Caiet.* Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valdè leuis, & rationabilite postponenda obligationi ieiunij.

IV. Est pietas, vel maius bonum. Vnde excusantur, qui cum ieiunio non possunt vacare operibus, melioribus, v.g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confessarij, Cantores,& quotquot opera charitatis, & misericordiæ, tàm corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum ieiunio peragere non possunt, *Fill.tom.2.t.27.p.2.c.6.n.24. Azor.p.1.lib.7.cap.28. Fern. Nauar. Sylu. Fagund.&c.* Atque hi quidem omnes intelligunt,& ferè addunt, quando eorũ labores cũ ieiunio non possunt consistere. *Dian.* autem (absolutè loquendo) *p.1.c.9.r.9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) cõcionan-

natur, putat à ieiunio excuſandos; quia, inquit, ſũmoperè laborant; non item eos, qui Dominicis tantũ concionantur, niſi ſint debiles, *Sanch.* tamen *in conſil.p.2.lib.5. cap.1.d.13.num. 6. 7.& 8.& Trull.lib.3. cap.2.d.7.* putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter, vel quater in hebdomadæ concionantur cum feruore. De Lectoribus verò *Dian. loc.cit.* cum *Fagund. par.4. lib.1. cap.8.n.19.* cenſent, non omnes excuſandos, ſed eos tantũ, quorũ labor eſt improbus vel qui ita ſunt debiles, vt ſatisfacere non poſſint. Idem ferè ſentit *Sanch.* licèt *loc.cit.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ) ſatiſfacere, ſi media quadrageſima, ſiue ter in hebdomada ieiunent; eò quòd ſit magnus labor; & paucis annis ſic fatigantur, vt progredi non poſſint. Sic ille. Verum præſtat, vt ſuperiores, ad tollendum ſcrupulum, cum talibus diſpenſet, vt monet idẽ *Sanch. l.c.* nam in omnibus iſtis, regula certa, & vniuerſalis ſtatui non poteſt alia, quam quod lex Eccleſiæ non obliget, cũ magna difficultate, vt notat *Laym.cap.3.num.3.* Sed in his omnibus ne decipiamur ſpeciei recti.

V. Charitas, vel etiam vrbanitas ſecundùm quoſdam excuſat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi ſumit. *Medin. Fagund. Fllliuc. Dian.p.1.t.9.r.29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar, Sanch. Dian.p.5.t.5.r.32.*

LIBER QVARTVS.

DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS.

Certo hominum ſtatui proprijs.

CVM omnes fideles ſicut Præcepta Decalogi, ita etiã alia Præcepta, quę pertinent ad ſtatum, & officium vniuſcuiſque, teneantur ſcire ſub peccato mortali, ita vt ipſa eorum ignorantia vincibilis (licèt non ſequatur tranſgreſſio) ſit peccatum mortale. *Sylu. Sayr. Sanch. Badell. t. 2. lib.1. d.9.n.8.* & 9. hinc poſt præcepta omnibus communia; agendum de præceptis proprijs certorum ſtatuũ in particulari

De

De statu Religioso. Cap. I.

Dub. I. Quæ sit natura status Religiosi.

RESP. Status Religionis est fidelium ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, stabilis in communi viuendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*; quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant, postea tamē in Cōcilio Laternanensi, sub Innocētio Tertio statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cum religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens est, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 1.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia, Ratio, quia qui in Societate IESV vota simplicia edūnt, sunt veri religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in Bulla, *Ascendente Domine*, *Laym. loco cit. num. 4.*

II. Nō sunt Religiosi ij ordines militāres, qui cōiugalē castitatē tātū vouent. Sūt tamē verè religiosi milites S. Ioannis, & Teutonici, eorūque similes, cū tria vota substātialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus Tertiarijs, siue Ordinis S. Francisci, siue aliorū, tantū sūt religiosi, qui in religione approbata, secūdū certā regulā, tria vota substātialia emittūt. Contra autē ij nō sūt, qui licèt tria ista emittant, & cōmuniter, vel seorsin habitent, regulā tamē à Sede Apostolica approbatā nō profitētur, *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ Paupertatis, & Castitatis, Obedientiæ vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subijciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid n. 7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare possit vt quis desinat esse religiosus, non potest dispensare tamen, vt quis manens religiosus, substantialibus votis non teneatur, quia ad essentiam Religionis illa spectant, *Laym. l. c. n. 8. ex Nau. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis; etsi quoad aliquos effectus Paupertatis, & Obedientiæ exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam, & pœnam; tamen

tamen ex obligatione moralis honestatis, ex ea seruare debet, quæ eũ decẽt, & cũ eius munere cõsistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram, Episcopis sæcularibus se conformare possit, vt Clemẽs VIII. concessit apud *Sanch. 6. mor. c. 6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absq; degradatione, tamẽ non tenetur ad regularem obseruantiã, redire: quia retinet eminentiã Episcopalem, ob quam obedientiã regulari exẽptus fuit, *Ibid. ex S. Th. Rodriq. Sãch. &c.* Secus est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus, hic enim relicto Cardinalato, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia, ideoq; si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularẽ sui ordinis, *Pal. de Lugo resp. mor. l. 5. d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiã promotus, cũ votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamq; obseruare in omnibus, quæ cũ suo munere consistere possũt; Idq; non tantum secundũ moralẽ honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. Ita *Lay. l. 4. t. 5. c. 1. n. 11. & 12.* Vbi addit, quòd etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori, iam tamen cõsuetudine multis locis obseruari, vt non tantũ in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticã, sed etiam in plerisq; alijs, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur, vide *Sylu. Sanch. l. 6. mor. c. 6. n. 35.*

Dub. II. Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ.

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta *Trid. sess. 25. cap. 15. de regularibus*, decimumsextum ætatis annum expleuerit, annumq; integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumq; habeat impedimentum, quod per statuta a Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur, *Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 2. q. 6. & 7. Rodriq. tom. 2. c. 6.*

II. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis, per hanc enim religioni incorporari debet. Idq; ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis secundùm cuiuscumq; ordinis statuta, *Nauar. Less. cap. 41. d. 7.*

III. Vt professio spontè facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in pro-

professionem consentire noluerit. Idemq; metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precũ, blanditiarum, & imperij sæpius repetita importunitate, aut graui offensione, aut diu continuata indignatione consanguineorũ; adiunctis etiã minis de subsidijs negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim, vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metũ iustum incurrere possunt, & professionẽ irritare, vt docet *Lay.cũ alijs l.4.tr.5.c.6.Less.l.2.c.43.dub.7.* Vnde resoluuntur sequentes casus. I. Is, qui professionem irritam edidit ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodum tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere habeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare, idque intra quinquennium à die professionis: post illud enim non auditur, iuxta *Triden.cap. 19. sess.eadem*: Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionẽ falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliaue iusta causa impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, saltem vltra quinquennium duret, eo elapso, potest reclamare, debetq; audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac.de clauf.d.4.q.2.p.10.* docet *Nauar.Sanch.d. 37.n.22.Less.lib.2.c.41.d.7.Azor.lib.12.c.4.q.vlt. Dian.p.3. t.2. R.53. Barbos.in Triden.sess.25. c.19.n.8.* vbi plures alios citat; & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Lay.* Qui addit, quod si fuga sine graui scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionẽ tacitè ratificet: quod fiet, professorũ habitum proprium deferat, actusq; ijs proprios exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis esse velit. Vide *Aut. cit. Dian. p.8.t.7. R.51.* vbi ex *Trid.sess.25.c.19.* probat, Episcopum de nullitate professionis, sine intentione superioris regularis sententiã ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

Dub. III. Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentiam

dentium ad perfectionē (licet secundū se nō sit præcepti, sed consilij) hoc autē est intrinlecè velle tēdere ad perfectionem *S. Tho. 2.2.q.186.ar.1.& 2.& q.184.ar.5. Laym.l.4.t.5.c.1.n.1. Suar. de relig.t.4.l.1.c.4.Bardi.de consc.d.7.c.6.§.5.* Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actus esse perfectus, sed tantū studeri perfectioni, *Bardi.& c.l.c.* II. Tenetur tendere ad perfectionē, 1. Per media essentialia 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, nō contenendo ea *Lay.l.c.c.9.n.13.* 4. Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia media abijciat, non est in statu salutis, *Suar. Lay. l.c.* dicens: si nullū perfectionis studiū adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter nō præcepta, nec promissa, quia alias moraliter loquēdo, nō potest habere debitā intentionē salutis, *Suar. l.c.* III. Tenetur tēdere ad perfectionē per media suæ Religionis, non per alia hoc est seruando suas regulas, *Sanch. l.6.c.5.n.1.& 2.* Hinc peccat 1. Per contemptū regulæ, hoc est si nolit subijci. *Ibid. n.6* 2. si tantū velit seruare, quæ sub mortali obligāt, quia contemnit perfectionem. *Ibid.n.7.* 3. Per actū directè contrariū, hoc est, nolendo perfectionem; quod esse mortale, docet *Sanch.n.10. Pellizar. & Bardi. l.c.* IV. Si quis non tantum intendat non esse sollicitus in obseruatione regulæ, sed etiā nunquā seruare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixq; potest fieri sine contemptu formali, *Suar. l.c.n.24.*

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale *Suar. loc. cit.*

VI. Frequenter, & ex cōsuetudine violare regulam, esse mortale, dicit *Sanch.l.6.mor.c.4.n.18.& 20.* Tum quia perturbat religiosam disciplinam, tum quia secundum quosdam, est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimum eius periculum: tenetur autē sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exēplo ad regulæ laxitatem, *Sanch. Lay.l.4.t.5.c.9.* tum quia constituit se in eo statu vt tanquā incorrigibilis sit expellēdus, tenentur autem quisq; ratione votorū, quibus se Religioni addixit: ita se gerere, vt sit tollerabilis, & non mereatur expelli, at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur,

red-

reddit se intollerabilem, vt debeat expelli, aut si tolleretur, plurimum nocet ergò per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatq; mortaliter, *Sanch. c. 4. n. 18.* vide *Auth. cit.*

VII. Religiosus Societ. IESV peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel eijciendum præuidet, & licèt ita dimissus, sit liber in conscientia; si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpote obtenta per dolum dantē ipsi causam (sicut in matrimonio, & cæteris cōtractibus) vnde subiacet penis apostatarum, *Bon. de claus. q. 2. p. 12. §. 1.*

VIII. Scolasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber à votis, *Less. lib. 2. cap. 40. d. 15. Sanch. lib. 6. cap. 9. num. 99. Laym. lib. 5. t. 5. cap. 9. num. 13.*

Dub. IV. Ad quid religiosus obligetur vi Votorum.

Resp. I. Religiosus ex voto Paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Constat *ex cap. Non dicatis 12. q. 1. cap. Monachi.*

Dicitur I. *Bona tēporalia*; quia retinet Religiosus dominiū bonorū spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi, cōferendi regulare beneficium, &c. *S. Th. 2. 2. q. 186. ar. 7. Sanch. l. 7. c. 18. Less. l. 2. c. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.*

Dicitur II. *Dominiū, vel facultatē disponendi*, propter religiosos Societ. IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominiū radicale bonorū tēporalium, non tamen habēt ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi, in cuius abdicatione, assentia religiosæ paupertatis consistit, *Sanch. Laym. l. c. n. 3.* Dicitur III. *Independenter*: quia Religiosus, etiam professus potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Laym. cap. 7. num. 12.* Vnde sequentes casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto Paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò sine consensu Papæ non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri; quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ, *Hugo*

resp.

Resp.mor.l.3.d.8. Neq; possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v.g. soluenda debita, &c. *Ibid.d.* 10. II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idq; in monasterij cōmodū. Imò nec repugnat, si detur in cōmodum, vel incommodū ipsiusmet religiosi, aliquod ecclesiasticū beneficium. Quo casu competit ei administratio redditu um, quos ad sui sustentationem, piasquē causas, applicare potes, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiā, vel Beneficium, cui seruiuit: ac consequenter donationes de redditibus beneficij factæ ab eo in vsus nō pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. *Suar.tom.4.de rel.l.5.Mol.d.276.&c.communiter.* Ratio, quia non habent dominium dictorum redditu um. *Lugo de iust. tom. 1. d. 4. s. 1.* Nihilominus *VVading.* apud *Dian.p.8.t.6.r.133.* probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem, *Dian. loco cit. r.132.&c.* contra *Sanch.Suar.&c.* Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliùnde, quam ex Beneficio, acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ *Nauar. Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 10. q. 6. & 7. Molin. Laym. loco cit.* vide *Trid. sess. 25. cap. 2. de Regular.*

III. Non tantùm iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxta illud manēti, annuatim assignari posse redditū, vt ex eo viuat suo cōmodo, & incōmodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victū præberi posse, ità vt ipsæ sibi labore manuum vestes cōparēt depēdēter, vt suprà. Ita contra *Az. Les. & Mol.* docēt *Sanch.l.7.mor.c.22.Tan. Lay.L.4.c.7.* Qui addit, talem cōsuetudinē, vbi viget, nō damnandā: probat tamen tolli debere, si cōmodē possit, monetque nō sine vrgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi; seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum, & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accomodet. Ita *Less. lib. 2.cap.41.d.8.& d.9.num.79.Sanch.7.mor.c.19.n. 53. & cap. 21. num. 32. Suar. tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 11. Layman. lib. 4. tit. 5. cap. 7. Azor. tom. 1. lib. 12. cap. 12.*

Dixi,

Dixi, *sine consensu tacito*, quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch. 6.mor.cap.*19. ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiā Prælati, quid id tollerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donādi alijs, vt notat *Laym.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi II. *Vel præsumptio*: hic enim locum habet, cū res vrget superiorq; nō est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.&c.Bon.* nō sufficit, quòd superior libenter cōcederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prelatis permitti, solitæ licerēt sine venia, quod cederet in euersionē disciplinæ regularis) sed requiritur, vt ipse cēseatur cōcedere, quamuis nō petas, & nolis in ijs circumstātijs te petere. Addit tamē *Suar.& Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem cōcessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc cēsetur rem habere ex voluntate superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet: ideoq; si superior tantùm si indi[us], quoad modum venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent *Suar. Sanch. Laym. lib.* 5. *t.* 5. *cap.* 7.

IV. Contra votū paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsū tuū concessis, in alium vsū expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio, quia in ijs tantum habes vsum facti, idq; precario, quamdiu superiori videbitur; estq; actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere, *Sanch. c.* 19. *Laym. n.* 6. *Less. n.* 79.

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regulam ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores, *Laym. n.* 9. *ex S. Th. &c.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat, & Prælatus, & subditus cōtra votum

pau-

seruationẽ regulę eo modo, quo ipsa intendit, se obligare cẽsetur proindeq; Carthusianus, v.g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiã, & contra temperãtiam peccat. *S. Th. in 2. d. 44. q. 2. ar. 3. Valent. Sanch. 6. mor. c. 1. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. n. 6. Escob. &c.* III. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius nõ peccat contra votum Obedientiæ. Ratio, quia talis regula nõ cõtinet propriè præceptũ, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tãtùm ad pœnam, si imponatur, *S. Th. Lay. l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius est rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v.g. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, alioue inordinato affectu fiat, *Laym. loc. cit.* Quem, vt plurimum cõcurrere, adeoq; raro omni culpa vacare, putat *Valen. Sanch. & Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinẽ, Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. lib. 5. t. 5. cap. 9. Sanch. num. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouũ statutũ concedere possint, quo ipsi, alijq; postmodũ professionẽ edituri, obligẽtur, ante tamẽ professi, qui in illud non cõsenserunt, eo non obligãtur, si ad Regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet, *Laym. l. c. n. 10.* Nisi tamen statutũ fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali (iuxta cuiusq; ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum, & non sit Regulæ difforme. Vide *Escob. de leg. Ex. 1. c. 2. n. 15.* Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg. 29. in 6.* Addit, *Laym. & Sanch. ex Sylu. & Azor. tom. 1. l. 13. c. 11. q. 19. Less. l. 2. c. 41. n. 22.* Nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorẽ viuendi rationẽ, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiã Pontifici, prouenit ex voto, quod factũ fuit secũdum propriũ Regulę institutũ. Si tamẽ Regulę reformatio necessariũ medium esset ad ordinis conseruationẽ, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoq; magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisq; obligasse censetur, *Sylu. Less. Sanch. Laym. locis citatis.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos, probabile tamen est fieri posse, vt docet *Laym. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod

aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi.

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autē nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitū parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. cap. 4. aliique.*

Dub. V. Qui possint, vel teneantur ingredi religionem.

Resp. I. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti, qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu, *Less. lib. 2. cap. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus vel tutoribus: quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij; si parentes sine illis se alere nequeant, *Laym. l. 4. t. 5. c. 4. n. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus: modo in sæculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Th.* tamen *Sylu. Fumus, V. Religio, & alij* putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus, quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consumatum, nisi vir per vim consummasset ante expletos duos menses, qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas. I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collápsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis, *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 6. num. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra, quia minus præstaret, quàm promisit. Quod si ta-

tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solẽne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in persona acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum, *Lay. l. c. ex S. Th. &c.* III. Is qui vouit experiri religionẽ strictiorẽ, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est, *Lay. loc. cit. ex Sanch. &c.* IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus, vel Prælatus ordinis exemptus cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Lay. l. c. Less. lib. 2. cap. 41. n. 103. Sanch. 6. mor. cap. 7.*

V. Professus ad ordinẽ strictiorem, petita, licèt non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temerè fieri non debet. Quod si autẽ fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinẽ; idq; non tantũ secundum institutum regulæ, sed etiam secundũ obseruationẽ præsentem. Probatur *ex c. Licet, de regularibus.* Vide *Lay. Less. Sanch. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra: cum Religio Monachorum austerior sit. *Laym. loc. cit.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, alioue eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Laym. lib. 4. tract. 5. cap. 6. num. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.*

Dub. VI. Ad quid teneantur Religiosi eiecti, & fugitiui.

Suppono, Religiosũ iustas ob causas à Religione expelli posse. 1. Si in graui, vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuò potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat *Sanch. l. 6. moral. cap. 9.* 2. Si ob criminis infamiam sine graui Ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum graue, v. g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sà, V. Religio n. 34. Sanch. 6. mor. c. 4. n. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decipit, ita vt fraus dederit causam admissionis. Vide *Dian. p. 9. t. 9. r. 57.* vbi docet, quod licèt hactenus ex communi sententia, *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.*

Religiosi propter delictū aliquod graue etiam semel perpetratū. potuerint expelli, iam tamē propter declaratiionē Vrbani VIII. editā anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societate IESV) nisi sint incorrigibiles; tales autē non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati. Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiectus, manet religiosus, votisque adstrictus *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 13. ex commun.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum, & administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autem non sit exemptus Episcopo loci. *Laym. loco cit. ex Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*; quia fugitiuos, & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare, & reducere poterat. *Laym. l.c. ex Azor. & Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto Obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. loco cit. ex Nauar. & Less.*

III. Idem à reliquis monasticis obseruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & similibus, liber est *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sà n. 40. Nauar. & alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia taliū obseruatio, non comitatur simpliciter professione votorum substantialiū, sed statū regularē, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi nō sit improbabile, quod docet *Nauar. & Azor.* probatq; *Rodriquez*, eiectū tutò manere extra suū ordinē, nec teneri receptionē petere, eò quòd iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrariū tamē cōmunius est, & probabilius: ratio, quia cū sit obligatus votis tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym. l. c. n. 6. ex Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in sæculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit, quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus in

in sua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym. &c. l. c.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur. Immò etiam Ordinarij locorum electos ad hoc cogere possũt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorũ in sæculo viuant. Vide *Lay. l. c. n.* 8. *&* 9.

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est quia si ob iustam causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recipi. *Laym. l. c. n.* 7. *ex Sanch. &c.*

Dixi, *fugitiuos, & apostatas*: quia per sententiam iustam, eiectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. loco cit. & Azor. lib.* 12. *cap.* 17. affirmant *Nauarr. Molin. t.* 1. *d.* 140. *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 15. Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno Monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud.

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite, secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia nõ vouit obedientiã nisi in hoc conuentu. *Laym. l. c. n.* 10. Vide etiam *Sanch. lib.* 7. *mor. c.* 32.

De statu Clericorum. Cap. II.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

Dub. I. De Beneficijs Ecclesiasticis.

Art. I. Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum.

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. lib.* 4. *t.* 2. *cap.* 1. *Less. lib.* 2. *cap.* 35. *d.* 1.

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem, quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium:* quia in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos; quod etsi secundum se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authorit. Ecclesiæ &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisq; prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusq; est dispicere, quot, & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficiũ diuiditur. I. In sæculare, quod pro sæcularibus, & regulare, quod pro regularibus est institutũ. Vnde sine dispensatione, nec sæculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficiũ præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificã 40. annorũ: per eã enim ex sæculari fit regulare, & cõtra.

II. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue sæcularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, siue iurisdictione; v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentq; administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Deniq: duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad officia diuina obeunda: neque administrationem, vel eminentia singularem habent; vt Canonicatus, siue sæculares, siue regulares, Capellaniæ. Vide *Lay. loc. cit. & Less. lib. 2. cap. 34. d. 2.*

Art. II. Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia.

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. Canonicorum vel etiam postulationem (quæ est electio eius, qui non erat de Capitu

pitulo, vel de iure non erat capax (& confirmationē superioris, si electum, vel postulatum idoneū esse intelligat. 2. Per præsentationē Patroni præuiā, & institutionē subsequutā; à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat, ius tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo cōferendi diuidūtur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorū, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri cōpetat supremus autē, & vniuersalis collator omniū Beneficiorū nō patronatorū, est Papa *Less. l. 2. c. 35. d. 10.* Ratio prioris est quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorū, ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorū Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorū. Potest autē Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus vide *Less. l. c.* vbi notat, iure præuentionis, & concursus, ad vitādas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericū Imperatorem per Cōstitutionem Nicolai V. quæ incipit, *Ad sacra, &c.* alterni tantùm menses Papæ collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus relinquuntur. Immò si per tres menses à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat. Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa quamdiù Sedes vacat. *Less. l. cit. Laym. c. 20.* Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis cōtulerint, & neutris collationis prioritas appareat, praferendus est, qui inuenitur in possessione, quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris, *Barbos. & Bardi. d. 6. cap. 6. §. 10. ex cap. Si à sede.* Deniq; si vltima nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare in dubio vtrum ante, an post mediā noctem, quæ incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario, *Gonzal. Barb. Bard. d. 6. c. 6. §. 11.*

Quæres I. Quid, & quotuplex sit ius patronatus. Resp. I. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans.

Resp. II. Esse duplex, scilicet ius patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis, & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fūdauit, vel dotauit, vel erexit, *Lay. l. 4. t. 2. c. 13. n. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare Beneficio vacante. Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra quatuor menses. Si Ecclesiasticus, intra sex; intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium sit liberum, eiusq; dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur.

Resp. I. Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitq; hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure, *ex cap. Cum authenticè, de iure Patronatus*. Resp. II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet, potest collator conferre vti maluerit. Imò iuxta *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conueniant.

Resp. III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt. Vide *Less. l. c. d. 8. & Lay. l. c.*

Art. III. Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum.

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur requiritur, vt sit persona capax, & habilis, hoc est, vt sit Clericus non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p. 3. t. 6. r. 64. ex Azo. & aliis 5.*) pro eò quòd Subdiaconatum requirit vigesimum primum, pro eò quòd Diaconatum 22. pro eò quòd Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur *ex Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen, & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbiq; non est receptum, vel quia bona fide per tres annos fuerunt

sunt in possessione, quæ veluti vsu capionem, & dominum pariit. Ita *Less. dub.* 20.

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcumq; habens annexũ ordinem sacrũ, tenetur habere voluntatẽ, saltem conditionatã, clericandi, & sacrũ ordinẽ accipiendi, intra tempus à iure requisitum, *Lay.c.*14.*Less.l.*2.*c.*34.*d.*26. Ratio, quia suscipiens officiũ, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si Curatum, seu Parochiale est, habetq; intentionem sacerdotium intra annum non sucipiendi, sed parochiã dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionẽ tenetur, vt patet *ex c.cõmiss.*1.§.7.*de elect. in* 6. Quod si tamen mutata voluntate, ante finẽ anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò, & Episcopus dispensare potest, vt Vicario substituto, studijs per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinẽ sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficiũ sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorẽ ducendi, non nisi venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfacit, vt docet *Lay.c.*17.*Sanch.*7. *de matr.d.* 45. *Vásq.* Ratio, quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoq; ad nullam fructuũ restitutionem tenetur: Vnde *Garsias p.*3.*c.*4.*n.*42. talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam.* quia si ex iusta causa postmodum status clericalis minus illi conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi beneficium sit curatum, v.g. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat, si optimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sopiendas necessarium, offeratur, Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc, & similia bona impediantur, *Laym. Less. loc.cit.*

Art. IV. An liceat habere plura Beneficia.

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præseferens imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Laym.l.*4. *t.* 2.*c.*8. *num.*2. *ex D.Thom. Less. Azor. &c. comm.* Quia vt docet *Trid. session.* 24. pluralitas huiusmodi magnam inordinationem in-

inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operarijs, fundator pia intentione, pauperes vtiliores Ecclesię futuri sustentatione priuātur. Hinc beneficia distinguūtur in incōpatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica professione secundi, vacat prius, qualia sunt plura Beneficia curata, item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodē tecto, & in incōpatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primū tamē altero obtento non vacat, qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v.g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. ses.* 24. c. 12. *de reform.* vt non liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Lay. c.8.n.6.* docet Canonicatus in Cathedralibus Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili cōsuetudine requirunt tantùm residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numerandos. Dixi, *Nisi iusta causa cohonestetur*. quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less. num.* 124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas, & vtilitas Ecclesiæ, & quandoq; etiam prærogatiuæ, & merita personę, v.g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modo caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumq; adeò sit tenuè, vt neutrum sufficiat ad substentationem: modò vtrumq; sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando Parochia est annexa Canonicatui eiq; accessoria, tunc enim vtrumq; per modum vnius possidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in Titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin. ex Sylu.*

Quæres. An, & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosq; qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios admini-

ministrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium, & fructus, alter onus habeat. *Bon. tom.* 1. *d.* 5. *de oblig. benef. p.* 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra tres, & Parochi vltra duos menses, absq; legitima causa, per Episcopum cognita, & approbata, absit, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de refor. c.* 1. vide *Bon. l. c.* Notat autem *Dian. p.* 9. *t.* 7. *r.* 53. *ex Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus: siue Prælatis regularibus; ideoq; eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum vltra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat *ex Trid. sess.* 24. *cap.* 10.

Resp. IV. Causas à residētia excusantes esse. 1. Doctionē Theologiæ, vel Iuris Canonici: neq; ad hoc licentiā Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autē ad doctiones literarū humanarū, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat, consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici: id enim per quinq; annos etiam excusat. 3. Obsequiū Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatē. 4. Licentiā legitimā ex quauis alia iusta causa. 5. Honestā consuetudinē, vbi dispositio Concilij non est recepta. Vide *Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit: nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta Tridentinum; nisi tamen absint ad curānda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli: vel omninò inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. Vide *Less. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 29.

Art. V. Quibus modis Beneficia amittantur.

Resp. I. Beneficia quatuor modis admittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idq; vel propter alterius beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem

nem criminis (v. g. hæresis schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt vide apud *Less. lib. 2. cap. 34. d. 4.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua, &c.

Resp. II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij dimissio, facta corã legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionẽ profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine cõditione, & pacto opposità. corã Ordinario, qui Beneficiũ cuilibet alteri cõferre potest, & conditionatà, seu in fauorẽ; eaq; vel est simplex in fauorem: vt quãdo fit absq; reseruatione, vel est qualificata quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniã iuris humani, nõ nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quãuis verius sit etiã resignationẽ simplicẽ in Pontificis manibus faciendã, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorũ resignationes speciẽ, quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur: probabilẽ tamẽ est, in manus Ordinarij fieri posse, eò quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quãuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferatur: Idque obseruari potest, vbi nõ est recepta Bulla Pij V. quãlib et personę successurę designationẽ prohibens, quã citat *Laym. hic c. 17.*

Porrò vt resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Vt beneficium sit resignantis, cum resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarij, Collatoris, vel Institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus sit, quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorẽ cum clausula consueta, *Noc aliter, nec alias*, est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus patroni, vel electorum, prout Beneficiũ est patronatum, vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat viginti dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra sex menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra Curiam, intra mensem: alioqui

si

cōtingat, resignātē mori, antequā resignatarius cœperit possessionem, Beneficiū per obitū vacare censebitur, *Less. & Lay. c.* 17.

Resp. III. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit cum duo beneficiati, vnum, vel Iura sua beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusue Episcopali authoritate præditi, resignant, cum cōditione, vt is postea vicissimi alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen ijs, quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. Vide *Less. cap.* 31. *d.* 35. & 36. *Laym. cap.* 17. *Bonac. de simon. d.* 1. *quæst.* 4. §. 12.

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinarij, in mensibus reseruatis per concordata Germaniæ.

Resp. Affirmatiuè, quia per reseruationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare beneficia, compensata fructuum æqualitate.

Resp. I. Non licite, si beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiā exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationē ob huiusmodi permutationem à Pōtifice, pro incōmodo temporali, quod alter subsit, spoliando se prouentibus sui beneficijs; ideoque talis cōpensatio nō est pretium beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Iura prouentuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum vtpote temporalia, permutari compensato excessu opulentioris, idque authoritate solius Papæ. Vide *Less. l. c. Bon. l. c. p.* 12. *num.* 11.

Quæres III. An licitè permutetur beneficium; hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem.

Resp. Videri permutationē simoniacā: si impēsę sint causa impulsiua permutationis, sine qua actus nō fuerit futurus: idē de simili resignatione affirmarem. Vide *Less. loco cit. Bonac. l. c. n.* 9.

Art.

Art. IV. Quid, & quotuplex sit pensio.

Resp. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estq; triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium tẽporale, v.g. cantori, æditúo, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Cõcionatori, coadiutori, Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustẽtationẽ, vel quæ datur causa resignationis, & litis cõponẽdæ. Duæ posteriores dicũtur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantũ datur. Porrò circa pẽsiones *Lay. c.* 18. *& Less.* 34. docet hæc 1. Etsi eã dissignare propriũ sit Papæ; id tamẽ etiã Episcopũ posse in causis specialibus, & necessarijs v.g. propter paupertatẽ, & seni resignantis, vel litis cõpositionẽ, vel propter adæquãdos fructus in permutatione beneficiorũ. 2. Debere esse moderatã, ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustẽtatio; talis autẽ plerũq; censetur tertia pars fructuũ. 3. Ad pensionẽ non requiri consensum patroni, vt quidã volũt; quia id nullo iure statutũ est. Neq; vllũ fit præiudiciũ per impositionẽ pensionis, cũ is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantùm habeat ius instituendi, & præsentãdi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem Pij V. vbi ea est recepta, tenetur recitare Officiũ B. Virg. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionẽ extingui morte pensionarij, sicut vsufructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuã ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pẽsionis, Vid. *Lay. c.* 18. *& Less. l.* 2. *c.* 35. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 13.

Dub. II. De Horis Canonicis.

Art. I. Qui obligentur ad Horas.

Resp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*; quia minorum, non tantùm non a Horas, sed neq; ad psalmum Miserere, tenetur: quem vel simil quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniũgit, no videtur obligare, nisi vt, tantùm fiat aliquoties, vel pe

mo-

modum consilij, *Leß. lib. 2. c. 37. d. 9.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papę duxit vxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum, quia dispensatio, vtpote odiosa, strictè, est explicanda, & characterem retinet, *Bonac. & Azor, loc. cit. cap.* 5. contra alios. II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti, & quidem ad Horas respondentes horę, qua ordinatur, *Bon. tr. de Horis, q. 1. p. 5. ex communi.*

Resp. II. Omnes Religiosi professi, ad chorum distinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas, idq; ex antiqua, & recepta consuetudine, quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tàm strictè, vt peccent mortaliter, si bis, terue omittant: & de monialibus dubitat, *Caiet. Medin. Armil. Dian. tr. 12. r. 17.* immo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus March.* apud *Dia. p. 9. t. 6. r. 7.* contra aliorum communem, veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm sua regulas, & consuetudines, *Bonac. quæ* teneri se. *num.* 5. *ex Azor. Less. Maldero, &c.* Vnde resolues.

I. Non tenentur ad horas 1. Nouitij. 2. Conuersi. 3. Religiosi Societatis IESV, Militares, Hospitalarij, & cæteri Choro non destinati, *Trull. lib. 1. cap. 7. d. 12. §. 1. num. 5.*

II. Is qui ex vna religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar. & Laym.* Idem dic de Religioso eiecto, vel qui dispensationē obtinuit perpetuò viuendi extra monasteriū, quia etsi maneat Religiosus, non tamen regularis, ita probabiliter, *Sotus, Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. n. 4. &c.* contra *Suar.*

Resp. II. Beneficiati, quotquod habent ius in re, & plenum dominium beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas, *Leß. & Lay. l. 4. t. 2. c. 4.* ex communi, *& Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia beneficium datur propter officium, Vnde resolues. I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. *Lay. l. 4. t. 2. c. 5. n. 3.* quia non habent beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum, teneri ad aliquoties legendum, *Trull. l. c. cit.*

II. Tenetur is, qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ

sufficit ad sustentationem, *Bonac. dist. 1. quæst. 6. p. 3.*

III. Tenētur ij, qui primo, aut, etiā secundo anno nō percipiūt fructus, eo quod assignētur fabricæ, vel prædecessori mortuo; quia etiam ipsi mortui fruentur eodē priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ, *Bon. p. 4. n. 22. Lay. c. 5. Suar. Regin. &c.* Cōtraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cū *Caiet.* se talē dānaturum, eò quod, vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ, *Lay. l. c. Palau. Trul. d. 13. §. 3.*

IV. Tenentur, & ij, qui habent beneficium tenue, octo, v.g. vel decem aureorum, quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut ijs, qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor. Suar. Palaus, Bonac. d. 1. q. 2. p. 4. num. 17 & comun.* contra *Sotum, Less. Rodriq. & Dian. r. 9. Mald.* qui dicunt, si habet beneficium tàm tenuē, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquant, non teneri Vide *Dian. l. c. Escob. tract. 5. Ex. 6. cap. 13.* quorum sententiam non damno. Vide *Trull. lib. 1. capit. 7. d. 12. §. 3.* vbi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum, quia Horarum onus beneficio annexum, & personale, cum quo spontè acceptatur, *Bonac. loc. cit. ex Azor. Vasq. Filliuc. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticū, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas, secus si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur: *Laym. c. 5. nu. 2. ex Less. l. 2. cap. 34. dub. 3.*

VII. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas, quia obligatio hęc est propter substentationem datam *Trull. lib. 1. cap. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum, eò quod non sint propriè dicta beneficia. Ita *Medin. Garsias, & Less.* contra *Nauar. Sotum, & Rodriq.* Rectè tamē monet *Laym c. 5. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus si consistant in sole

tem-

temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta beneficia, vt dubio præcedenti videri potest. Quod limitat *Escob.t.5.E.5.c.4.ex Palao*, si fruantur pensione, ob sæcularia obsequia: secus si titulo clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium, *Palaus*, *Escob. l.c.* vide *Lay. c.5.n.9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio *Bon. Trull. loc. cit. num.* 27.

Art. II. Quanta sit hæc obligatio.

Resp. I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes contra *Angelum V. Horæ, & Richardum*, qui dicunt nō esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quã sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis resoluuntur hi casus.

I. Non est mortale ommittere vnum psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra *Nauar.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l.1.p.5.* esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ; *Sanch. in summ. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 18. *num.* 8. dicit tres lectiones cum responsorijs in feriali officio esse materiam paruam. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym.* dimidium esse notabilem quantitatem. Vide *Escob. l.c. cap.* 13. *num.* 107. vbi docet, vnam paruam Horam non esse partem notabilem respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verum hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Etsi mortale, si ommittas, vel vnam integram ex Horis (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus (vt docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bon. Less.*) vel ex Matutino nouem lectiones cum responsorijs vt *Sanch.* 1. *mor. c.* 18. aut partem æquiualentē Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t.* 2. *l.* 4. *c.* 24 *& Gauantus*: vel, vt alij, vnum Nocturnum. Vide *Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. *&* 41.

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione

actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bon.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ; eo quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua indiuiduali *Bon.l.c.n.9.Less.Suar.Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis officij, qui titulo beneficij ad Horas tenetur, si elapsis sex mensibus, post adeptam possessionem (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet *ex Concil. Lateranensi sub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud *Narr.c.25.* qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, vt qui vno die totũ officiũ omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respõdẽtes, v.g. qui accipit annuè 355. floren. teneatur pro vno die restituere vnũ florenum; qui autẽ omiserit Matutinum tãtum, mediam partẽ fructuũ vnius diei; qui reliquas Horas etiam mediam partem: qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym.Fill. Bonac.d. 1.q.5.p.2.&c.* contra *de la Cruz, & Lopez.* apud *Dian. p.2.t.11.R.34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annũ, per octo, vel decem dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit seruus liberalissimi domini, qui multo minus, quã domini tẽporales, ad pauca attendat. Vnde resolues.

I. Clerici maiorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l.c. p. 2. n. 3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bona fide, inuincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. *Less. Suar. Bon. n. 4.*

III. Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quàm precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respon-

ſpondentium oneri diuini officij. *Nauarr. Fill. Bonacin. p. 3. Dian. p. 2. t. 12. R. 8* citans alios multos.

IV. Si talis Paſtor habeat tenues redditus ad ſubſtentationem, videtur ad nihil obligãdus: cũ ob alia onera illi debeatur ſuſtentatio. *Lay. l. 4. t. 2. c. 5.* Imo *Dian. p. 2. t. 12. R. 9. & Mald. tr. 10. c. 2. d. 3* dicunt, eum, qui habet beneficium valde tenue, v. g. cuius redditus tertiam partem mediocris ſuſtentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas ad reſtitutionem.

V. Reſtitutio hæc fieri poteſt, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipſi etiã beneficiato, ſi pauper eſt: Itẽ impendi poteſt in fabricã domus, vel meliorandos agros beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bon.* Deniq; aliquãdo cõpenſari poteſt, offerẽdo ſuffragia pro defunctis, alijſque precibus; vt vid. *Bon. l. c. p. 4.* & ſic etiam per aliũ, ſeu per officiũ, aut preces ab alio ad tuã intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, ſatisfieri poſſe, docet. *Quintan. t. 8. ſ. 6.* Nec continuò damnandũ, qui ordinariè recitare ſolitus, ſemel v. g. vel bis in anno omiſit, etſi nihil reſtituat, docent *Sotus, Med. Fill. c. 10. n. 316. 317.*

VI. Qui pecuniam, quã ob neglectas horas tenetur reſtituere, ſiue erogare in vſus pios, impẽdit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricã beneficij, nõ ſatisfecit (ſecũdũ ius cõmune, vbi Cõc. Later. vel Bulla Pij V. eſt recepta) obligationi ſuę, niſi aliud ferat cõſuetudo, vel ſtatutũ alicubi receptũ: quia deſertè precipitur reſtitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. Vide *Bon. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Poſſe aliquando Beneficiatum excuſari à reſtitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expenſæ (intellige poſt omiſſionem Horarum) etſi non iſto intuito, in pauperes, vel alios vſus pios, cenſet *Dian. p. 3. R. 57. ex Laym. l. 3. ſ. 5. t. 2. c. 12. num. 9.* eſſe probabile: tum quod quidam Authores ita ſentiant tum quod videatur eſſe virtualis intẽtio omnium dantium eleemoſynas, ſatisfacere per illas omnibus obligationibus, quas ſuis peccatis contraxerunt; tum quod leges eccleſiaſticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d. 15. ſeſſ. 2. n. 27. Vaſq.* ſi Canonicus groſſam, ſeu corpus ſui Canonicatus, verè, & abſolute lucretur prius, quàm omittat officium, non teneri ad reſtitutionẽ, propter omiſſionẽ ſequẽtem; eo quod pœna nõ ſit, vt fructus iam ſuos factos reſtituat, ſed vt fructus nõ faciat ſuos. Sic ille apud *Dian. p. 2. t. 12. R. 8.* vide infra *a. 4. §. 6. in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij Quinti non eſt recepta, poteſt videri probabile, Beneficiatum ad dictam reſtitutionem non obligari, vt habet *Syluester Verb. Clericus*.

Ar. III. Quæ excuſent a recitatione Horarum.

Reſp. Hæc ſequentia. 1. Infirmitas grauis v. g. dolor notabilis capitis, ita vt ſine incommodo, vel incremento morbi, legi non poſſint.

Dixi, *grauis*: quia leuis. v. g. dolor ſtomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana, non excuſat, cum toto die non affligat. Ita *Nauar. Fill. Laym. Bonac. d. 1. q. 6.* Porrò taliter excuſatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium ſubſtituere, vt habet *Fill. & Sanch. V. Horæ*: ſi tamen commodè poteſt, & ſolet legere cum ſocio, tenetur, vt habet *Leſſ. & Bonac.* v. *Dian. p. 2. t. 12. R. 43.*

II. Iuſtum impedimentum, v. g. metus proditionis inter hereticos. Item grauis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ ſine ſcandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius ommitti non poſſint. Quo modo etſi Concionatores, vel Confeſſarij aliquando excuſari poſſint, idq; ex benigna Eccleſiæ intentione vt docet *Sylu. Suar. Laym. &c.* tenetur tamen anticipare, ſi poſſint, v. g; ſi mane præuideas te tota die confeſſionibus occupandum, quæ differri nō poſſint. Ita *ex Suar. & Azor. Bonac. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiā aliqui, nō teneri te repetere, quod neglexiſti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros neceſſarios circumferendo, vel lectionem mox cantandā præuidendo, vel alia in choro neceſſaria peragēdo, occupatus fuiſti. Quia Chorus totus pro eo qui in re ad officij celebritatē pertinēte, occupatur, videtur ſupplere; & nō tantū ſuo, ſed etiā aliorū miniſtrantiū nomine, recitare, aut canere. Ita *Lay. l. 4. t. 1. c. 5. n. 7. Henr. Syl. Azo. Sot. Molf. Nald. Arag. Regin. citati à Dia. p. 2. t. 12. R. 13.* Idē de eo, qui choro organis muſicis, alterius verſibus reſpondet, dicunt *Nauar. Sanch. Arag. & Rodr.* apud *Lay. l. c.* ſcilicet eū non eſſe obligatū, vt etiā voce proferat: ſed negat *Eſcob. t. 5. E. 6.* v. *Trull. d. 16.*

III. Cæcitas. *Bon. p. 2. n. 4. &c. communiter.*

IV. Carentia Breuiarij inculpata. Quod ſi tamen memoriter poſſis

possis dicere, vel totum officium) vel vnam Horam, teneris, Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. to.2.tr.21.c.9.n.287.* citans *Nau. & Suar.* item *Escob. E.6.n.149.* probabile esse, non teneri: quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Item dicit *Garz. de benef. t.1. p.2.c.1.n.221. Mald. in 2.2. to.10.c.2. d.5. & Io: Santius in select. d.15. num.1. citati à Diana*; eo quod lectiones, & capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, ita vt absque illis, non fit officium canonicum. Idem concedit *Sanch. l. 1. cap. 19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. Vide *Bonac. p.2.n.6. Dia. p.2.t.12.R.30. & 43.* Verū hec probare non ausim, sed potius quod docet. *Bon. d.1.q.6.p.2.* impedimentū ex aliqua dictarū causarū, si possit dicere partem notabilē, ad id teneri, alias ad nihil. Deniq: si quis careret breuiario, quo vti solet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumuis impletur si substantia præcepti. *Creus. Escob. Dian. p.9.t.9.R.25.*

V. Dispensatio qua fine causa solus Papa dat validè, cū causa, Episcop: Et sic subdiaconū, qui ex dispensatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipso liberari ob onere Horarum, contra *Bon. & Azor.* docet *Sanch. de matrim. lib. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.*

Art. IV. Quomodo recitanda sint Horæ.

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitetur iuxta præscriptum breuiarij Romani, iussu Pij V. editi, saltèm publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis: & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim fine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet *Less. cap.37. d.12. Rodriq. & Sà. V. Horæ Bonac. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum: officium tamen B.V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon. ex* bulla Pij V. & Clem. VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationū: tū quia sūt pars officij eo die: tū quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita. *Bon. l.c. ex Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dian. p.2. tr.12. R.42. ex Vasq.* item *Escob. t.5. E.6.* Quod si autem ex inaduertentia, vel necessitate

v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cum ratio nō sit eadem. Quāquam quod eo casu venialiter tantum pecces, ne tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* Itē *Caiet. Sylu. Binsfeld. Azor. Valent. Less. Fil. &c.* citati à *Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. num. 17. & Dian. loc. c.* contra alios multos quos citat, & sequitur *Barbos. Laym.* verò *l. 4. t. 1. c. 5. num. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem, quasi multò lōgius in multo breuius, v.g. Paschale mutetur: licet *Carā.* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 6.* contra cōmunem sentiat, etiā sic præceptum impleri, & venialiter tantum peccari, aut idem pro libito toto anno dicatur, quia est grauis inordinatio. Vide *Trull. d. 14. n. 11.* vbi docet, eū, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v.g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur, immo ita faciendum esse vult *Quintanad. s. 8. sing. 10.* Verum contrarium rectius tenet *Villalob.* eo quod præstet semel, quam bis errare: idq; multis benè confirmat *C. de Lugo Resp. mor. l. 5. d. 8.* Similiter eū, qui per errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici non recitauit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionū officio, docet idem *Quintan. t. 8. s. 9.* esse probabile. Verum, & hoc merito rei cit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariā sententiam agnoscit probabiliorem. Deniq; qui in aliquibus Horis errauit (legēdo v.g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorē, non debet eū continuare, sed reliquas horas legere iuxta officiū eo die currēs, vt in ijs saltē conformet se toti Eccl. vel cōmunitati, cuius est pars, & obseruet legē, quātū potest. *C. Lug. l. c.*

II. Pronunciatio vocalis exterior: ea enim est de substantia præcepti. Etsi quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim: *Sà* tamen *V. Horæ* putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur: neque

que ideò aliquid scrupolosè repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsu᷑ n possis docet *Regin. & Suar.* sed probabile est id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, vt docet *Azor. p. 1. l. 10. c. 11. q. 4. Bon. & Dia. resol. 11.* admittiq; *Fil. tract. 13. c. 3. n. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officiū simul, non debet vnus vnū, alter alteiū, tertius tertiū versum recitare, sed alternatim facto duplici tantū choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores: quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundā, tertius tertiā recitat (immo alicubi consuetudo permittit, vt omnes ab vno recitētur) alijs audientibus. *Bon. d. 1. q. 5: p. 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantum audit, & non recitat. Vide *Bon. l. c. Trull. d. 16. n. 17.*

III. Pronunciatio integra sine syncopa, & abbreuiatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bonac. d. 1. q. 3. p. 2. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. *Azor. & Filliuc. t. 2. l. 23. c. 2. Escob. Dian. p. 2. t. 12. R. 32.* vbi addit, 1. Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officiū, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quādo in cantu propter nimiā celeritatē, & abscissionem syllabarū, vel alia de causa, audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantū esse peccatum veniale, neq; obligari ad iteratā recitationem officij: nisi adsit contēptus, vel graue scandalum, seù notabilis corruptio, & deformatio verborum in toto cantu. Vide *Dian. l. c. Sylu. & Trull. d. 15.* vbi *ex Nauar. Azor. Less. & Palao* negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festinanter, vt non dum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant: quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eā audire nequit. Excusat autē *ex Nau. Sà, & Suar.* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

IV. Pronunciatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait *Fern. Laym. & Less. d. 10.* quia singuli psalmi, suam completam significationē habent: si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repe-

tere ab initio psalmi, vel nocturni singulos separatim, saltem intra triũ horarũ spatiũ dici posse (quod certũ videtur, si iusta causa cõcurrat) quia secundũ quosdã antiquitus ita fiebat, vt docet *Fil.t.23.c.6.& Bon.q.5.p.3.Escob. &c.* Addit *Quintanad.t.8.s.3.* lectiones, siue tres sint, siue nouem, posse absq; culpa graui, sine causa, & cum hac, absq; vlla culpa diuini à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri potest sine causa. *Dian. p.5.t.14.R.48. ex Bonac. Fill. Sanch. &c.* Item *Trul.l.1.c.7.d.11.*

V. Ne inuertatur ordo Horarum absq; iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantũ veniale: quia ordo iste, saltẽ extra chorum, non est sub præcepto, nisi sencundario, & tanquã circumstantia minoris momẽti. Quod si autem per inaduertentiã, vel ex iusta causa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecũ legere cupit, satisfacias, nullũ erit peccatũ: vel si in choro dicantur posteriores horæ, cum tu necdum dixeris priores: vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horarum nondum dixisse: perges enim, & supplebis in fine. Similiterq; si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus nõ est. V. *Bon. q.3.p.4.*

* VI. Vt nisi iusta causa excuset, dicantur tẽpore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Cõpletorio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundum *Bonac.* etiã tertia dicantur, & hieme quidem, media hora ante solis occasum dici posse & ait *Fill.* ex cõmuni sententia, cũ etiam priuilegium quibusdã concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eãdem sententiam non peccabit, ait *Bon.* qui primã, tertiam, sextam, & nonam: duabus, vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata, & consueta postpositio; tum quia tẽpus à iure præscriptũ magna latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale Matutinum sine causa, ad Vesperum differre, vel ante prandium sine causa Vesperas, & completorium dicere quia hæc est insueta inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cum rubrica Breuiarij feria quarta Cinerum non imponat præceptum. *Nauar. Sanch. Trull. d.18.n.7.*

Dixi,

Dixi, *sine causa*; quia si inter, aliaue causa vrgeat secundum *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt vsq; ad Vesperas inclusiuè. Deniq: ad vitandū mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsq; ad alteram mediā noctem: præterquā quod Matutinū pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tēpus, qui Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit, secundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. *Molfes.* 3. *t.* 2. itē *Maior. Palud. Ledesma &c.* apud *Henriq. l.* 13. *c.* 13. *Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatq; pro ea *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi; vel loquuntur tantum de primo anno; vel spectato solo iure naturæ, & secluso iure positiuo. Expresè autē eam sequitur *Quint. t.* 8. *s.* 6. vocatq; contrariā veriorem. Vide etiā *Dia. p.* 3. *t.* 12. *R.* 24.

VII. Vt deuotè, & cum attentione interna virtuali saltē, recitētur, siue ea ad Deum sit, siue ad sensum verborū, siue, vt ait *Caiet.* ad verba solū Quam postremā sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam, saltē ad Deum, & ad verba includit, cū alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauar. Silu. & Con.* qui nullā attentionē internā requirunt, sed tantū externā, quæ excludat omnē actionē incōpossibilē cum actione interna, licet animo volūtariè interea distraharis. Quæ sententia, secundū *Laym. & Less.* non est improbabilis, & vtilis, tū scrupulosis, tū confessarijs, ne beneficiatis, sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionē fructuū: partim ob Doctorū authoritatē, partim quod hoc præcepto tantū materiales quædā preces, earumq; externa pronunciatio (per quā, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur: deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verum nostra sententia est cōmunior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio: ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali, itē ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere: potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cum possit

præ-

præcipere confessionem, potest etiam contritionem.

Dixi, *Cũ attentione interna, virtuali saltẽ*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam *Bonac.* & alij cõmuniter dicunt manare ex actuali quãdiu non reuocatur expresse, vel tacitè per distractionem voluntariã, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licet inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si ingerere intenderis officiũ dicere, modo consueto, vel animo laudādi Deũ, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cũ confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetũ faciẽdi recites. Vide *Bon. d. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis resolues.

I. Is, qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se repetit in fine, v. g. psalmi, præsumere potest se dixisse, ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit: proindeq; melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c. 11. d. 13. Laym. cap. 5.*

II. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secundum sententiam cõmunem, Horas repetere, nec fructus facit suos; quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret *Sotus*, *Nauar. Regin. Fernand. Suar. Bonac. & Trull. l. 1. cap. 7. d. 17.* vbi ex *Nauar.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præoccupandum v. g. si Completorium Vesperi reseruet dicẽdum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absq; circumstantia deuotionis. Multoque magis, ac probabilius ijdem negant, obligationem restitutionis, eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vide *Bon. l. c. Less. Lay. & Dian. t. de Horis, R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 6. cap. vlt. nu. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones quę notabiliter non impediunt (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa, alias nullum. *Escob. l. c. cap. 7.* Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cũ attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit, atque adeo tenetur repetere. *Nauar. Suar. Bonac. Trull. l. c.*

Dub.

Dub. III. Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum.

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partẽ bonorũ Ecclesiasticorũ, quę necessaria est ad congruã sustentationẽ, & decentiã status, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè *Nauar.* hãc congruitatẽ, & decentiã habere latitudinẽ, & suos gradus; proindeq; si infimũ congruè sustentationis pretiũ sint floreni 300. mediũ 400. sũmũ 500. Clericus autẽ infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita cõmuniter: quia id acquisiuit, vt stipẽdiũ sustẽtationis, quasi mercedẽ operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas,* Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, vt vide *Lugo t. 1. d. 4. s. 1. n. 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouẽtuum, ideoq; etsi in profanos vsus expendãt non teneri ad restitutione. Est cõmunior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum & Bonac. d. 4. p. 1. ex S. Thom. Soto, Mol. &c.* tũ quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess. 24. c. 12.* tum quia alioqui nõ posset fructuum dominium in alios trãsferre (extra pios vsus) omnesq; eorum donationes, & contractus essent inualidi, & vt tales à Iudice declarandi, & bona Ecclesię restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum *C. Lugo d. 4. n. 1.* Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua expendere in pios vsus, tam est cõmunis sententia, vt *C. Lugo d. 4. n. 10.* dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in cõmunibus necessitatibus, quartã partem redituum ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest. Vide *C. Lugo l. c.* vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit *Toletum Mol. & Bon.* malè citati pro contraria sententia; immò ipsũmet *Hurt. & Dia.* in ea non præstitisse, atq; nulla, vel authoritate, vel ratione fulciri, ac deniq; suã multis probat, præsertim *ex Tri. sess. 21. c. 5. de refor.* ostenditq; istam obligationẽ nasci ex iure, nõ tantum humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bon. l. c.* p. 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quę necessaria est ad status, & familiæ sustentationem, secundum cõditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat

Bonac.

Bonac l.c.Mol.Laym.C.de Lugo &c. Vnde resoluuntur hi casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omniũ: quia plus requirit Episcopus, quã Diaconus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quã Parochus: debilis, & tener, quã robustus, & valens: & quod sufficit in vno loco nõ sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientię, in eodẽ gradu, &c. Nec obstat, quod Beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo cõuenientes sũptus facere, vt ex *Mol.* docet *C. Lugo l.c. v. Bon.l.c. n.*8.

II. Nomine cõgruæ sustentationis, etiã intelligitur debita hospitalitas, non tãtum in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos *C. Lugo n. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piã causã, potest soluere ex redditibus Ecclesiasticis, nõ itẽ, quæ contraxit ante Beneficiũ obtentũ, nisi sit pauper *Ibid. n.67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studijs alere suos consaguineos, si aliunde non habent; eo quod parentes, vel nolint, vel non possint alere in studijs *Ibid. & Bon.p.2.n.13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus beneficij dotare licet, si aliunde non potest; quia naturali iure debet illis alimẽta, in quorũ locum succedit dos. *Molin. Binsf. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statũ exaltet; vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. Vide *Lay. lib. 4. tr. 2. c. 3. n.4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v.g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quam in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia est dominus fructuum, & consequenter neq; is, qui accepit. Ita contra *Nauarr. &c. communiter Doctores alij ex Trid. sess. 21. c. 1. Azor. t.2.l.7.c.8. q.2.v. Laym.l.4.t.2.c.3. n. 4. Bonac. d. 4. p. 2. num. 9. & p. 4. num. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere.

Resp. Ea omnia, quę acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab aliis, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa, *C. Lugo d. 4.* Ratio, quia priora habent

habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel i habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios sus. Vnde resoluuntur.

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria donatione, alioue modo, vt laici, acquirunt, viuendo interim ex fructibus beneficij. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus beneficij, sed vt stipendia alij cuius officij clericalis, v.g. ratione concionis, pro missa, funere, officio defunctorum, administrationem Sacramentorum, anniuersarijs, &c. *Sanch. C. de Lugo l. c. n.* 23. *Bonac. p.* 2. *nu.* 19.

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ beneneficiarijs ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Silu. Bonac. C. Lugo n.* 24. *Bon. p.* 2. *num.* 17. contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dātur ob Capellaniā vel Vicariā non collatiuā, sed ad nutum amouibilem possunt expēdi in vsus profanos; quia non sunt fructus beneficij (hoc enim cōfertur per collationē canonicā) sed bona quasi patrimonialia. Vide *C. Lugo n.* 18.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus beneficij, & dat alteri, qui id beneficium non habet. *C. de Lugo l. c.* contra *Bonac. &c.* Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam; quia substituitur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partē, quā Clericus parce viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendi in vsus profanos; quia expensa est iam ante in vsus pios. *Ibid. & Bonac. d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. *ex Molin.*

Quæres II. Quid intelligatur nomine vsus pij.

Resp. qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v.g. ad cultum templorū, necessitatem pauperum: hoc est, eorum, qui non habent necessaria: siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Si Clericus superflua expēderit in vsus profanos v.g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquiualeat. *C. Lugo n.* 43. Vide *Bonac. n.* 20.

II. Qui

II. qui in vsū profanum, à Clerico bona accipit dono, & superfluis, potest excusari à peccato, si eum nō induxit ad talem donatiorem, neque per eam Clericus redditur impotens; ad superflua expendenda in vsos pios. Vide *C. Lugo n.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex cōsuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de redditibus beneficiorū, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi cōsuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. Vide *Less. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. c. Bon. d. 4. p. 3. n. 2. & 5. Trid. s. 2. c. 1. de reform.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ: quę licet superueniat testamento iam condito, fecit tamen illud conualescere. *Sanch. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 99.* vide supra *l. 3. t. 5. c. 4.*

Dub. IV. Quid sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur.

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant beneficiū, quoad habitū obligari ad ferendam tōsuram, & vestē clericalem; quę non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu dissecta.

Resp. II. Quo ad artes prohibentur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti, & hastiludijs, prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, vbi opus incisione, aut adustione, nisi, vt habet *Nauarr.* erga. pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quo ad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium iudicis in causa sāguinis, aduocatorum patronorum, tabellionum, seu notariorum in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdā casibus hæc licēt, v. g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis, & miserabilibus Ratio autē, quia Clericus non debet se immiscere negotijs secularibus *Sayr. l. 12. c. 25. n. 6.* (qui tamen cōcedit instrumenta ab eo facta valere) *Bon in præcep. d. 10. q. 3. p. vlt. Laym. l. 2. t. 1. c. 8. n. 4.* & notat, consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imo etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres,

pitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa, non tamen necessitatis, exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum, aut scandalum immineat *Less. l. 2. c. 5. d. 9. n. 40. Caiet.* tamen *V. Clericus*, contra *Angel. & Nauarr.* docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Vide *Laym. l. 5. tr. 8. c. 12. n. 2. & 3.* Nec refert, ait, quod transgressor sit Excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp. 8. de Sacram. q. 1. p. vlt. num. 8.* si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram; vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent; tunc enim peccare mortaliter: citatque pro se *Regin. Nauarr. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sil. & Laym. l. c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 17.* & alij communiter. Sed hoc vide supra *lib. 3. cap. 3. dub. 7. de emptione, & venditione.*

De statu, & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim iudicialium. Cap. III.

Dub. I. Quæ requirantur ad legitimum iudicium.

RESP. Hæc tria. Primum est, Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D. Thom. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Iudex sæcularis, si personas, aut causas merè ecclesiasticas, ad se trahat: vti & ecclesiasticus, si merè ciuiles; nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos. potestque videri apud *Lay. lib. 4. cap. 2.* vide *Card. de Lugo d. 37. s. 3.* Forum determinant.

Contractus, crimen, reus, & res, religioque,
Vir, ratio similis, vel prouocat, atque recusat.

Summ. Armill. V. forum num. 2.

Secundum. Rectus processus, v. g. vt citetur reus, & audiatur, &c.

Nisi

Nisi fortè expediat aliquando, cum delicta sint atrocia, in fragranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, reũ morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicũ sit loco accusatorum, & testium, neque reo ius defendendi se in iudicio relinquat, docet *Nauar. c.25. n. 10. Less. Fill. Bon. d.19. in præcepta. q.2. n.5.* vide etiã *C. de Lugo. d.37. s.5. Trull. l.8. c.1. d.13.* Vbi tamen benè notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis, non tamen legis, seu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v. g. contra sagas, quiduis licere putat. Vide *Cautionem criminalem c. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliouc fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamue virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis, erit *Bonac. d. 10. q.2. p.3.*

Dub. II. De potestate, & officio Iudicis.

Art. I. Quid requiratur in Iudice.

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & *Bon. d. 10. q.2. p. 3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officiũ exercere non potest. Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis (idem est de Medico, & Chirurgo, vt vide *infra dub. 7.*) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter, *Nauar. c.25. Anton. Card. de Lugo d. 37. n. 1.*

II. Iudex carens necessaria scientia: non debet absolui, nisi facta renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S. Tho. 2. 2. q. 76. a. 2. Caiet. Clauis regia l. 12. c. 13. num 2. Regin. l.25. n.675. Nauar. c.25. Farinac. 3. p. q. 3. a. 16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad

inte-

interesse parti læsæ, & ad expensas litis, vti etiam, quotiescumque notabile damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit, *Bonac. C. de Lugo ll.cc.* IV. Si Iudex agnoscat errorē à se(etsi sine graui culpa) cōmissū, in præiudiciū litigātis, tenetur si potest citra infamiā impedire errorem, v. g. monendo occultè partem læsā, vt sibi appellatione, vel aliter consulat: quia id pertinet ad debitam muneris executionem, *C. de Lugo l. c. n.* 3.

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur vnicuiq; tribuire suum. Quod non facit, si sententiā sine iusta causa differt. Vnde resoluuntur sequen. casu.

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valdè notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa, *Sylu. V. Iudex, quæst.* 12. *Clauis reg. cap.* 12. *num.* 8. *Nauarr. cap.* 25. *num.* 4. *&c.* cum *Bonac. d.* 10. *quæst.* 2. *p.* 2.

II. In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniusta causa, *Ibid. Auth. locis citatis*.

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantùm partis læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, vt v. g. si mulctam pecuniariam, quam, ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit, *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 67. *ar.* 4. *ad* 3. *Syluest. V. Pœna q.* 28. *Salon. Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra *Azor.*

Artic. II Quid Iudici seruandum circa inquisitionem.

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando, vel sola persona, vel crimen solum est, speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vlla data occasione ex solo officio suo potest instituere inquisitionē generalem, in qua tamē eius potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama: Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cui-

quam sit iniuria. Ac licet quorumdam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incómodo bonum cómune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda, *Farin. Less. l. 2. c. 28. d. 13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, immò nec potest prodere criminosum occultum, *Lay. l. 3. t. 6. c. 2. Less. l. c.* II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiā, nisi forte cederet, non tàm in pœnā, quàm certā eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs auertendū: cum enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet ius reuelandi, *Lay. ibid. & t. 3. p. 1. cap. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorū, vel triū, deprehēdatur alicuius criminis auctor potest per tales testes contra illū procedi, vt habet praxis communis, *Lay. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. n. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor. licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide *Bon. d. 10. in 8. præcep. quæst. 2. p. 5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quā non habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quā non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti; quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neq; à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim cōmunem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym. l. c. & Less. dub. 15. a. 18. ex alijs Bonac. l. c.* Vnde resolues hos casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauar. Rub. de iud. Trull. lib. 8. cap. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v. g. adulterio, non potest

test interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia, *Salon. Caiet. Trull.l.8.c.1.d.18.* nisi tamē crimina sint cōnexa, vel vnum sit circumstantia alterius, *Ibid. & Sanch.2.p.consl.l.6.c.3.d.21.* Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialē inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos vide apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2.d. 10. p.5. Sanch.2.p.consl.l.6.c.3.d.19. Trull.loc.cit.*

Aspectus, Sculpium, Testis, Notaria, Scriptum,
Iurans, Confessus, Præsumptio, Fama probabunt.
Summ. Armill. V. Probatio.

Art. III Quid liceat Iudici circa quæstiones, siue torturam.

Resp. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis, ea saltē indicia, quæ faciant semiplenā probationē, idest, reddāt rem plusquā probabilē, qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, rei confessio extra iudicium, itē probabiliter etiā assertio duorū, vel triū criminis sociorū, in criminibus exceptis, præterquā veneficij (in quo, an ex sola denūciatione cōplicū, & quomodo procedere liceat, v. *Ta.t.3.d.4.de iu.d.2.& 3.Lay.l.3.t.6.c.5.*) itē fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius iudicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Lay.l.3.t.6.c.5.n.9.* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ob subsidiū probationis, quando argumenta, & indicia sunt valdè efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturā, maneatq; in ea vsq; ad sequentē diē) ex semiplena probatione facit plenam, *Less.l.2.c.29. d. 17. Delrio l. 5.s. 3. Laym.l.c.* Dixi in Responsione *si tamen torqueri potest;* quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principū, Vrbiū Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumq; liberi; item impuberes, senes memoria vacillātes, prægnantes, & nondū confirmatæ a partu, *Delrio s.9. Binsf.c.6. C. Lugo d.37.s.14.* Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

II. A tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hāc ordinatur tortura, *Nau. Less.l.c.*

III. Insufficientia ad torturã indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiã alicuius: si sagæ nõ possint lachrymari: Itẽ illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide *Delrio. l. 5. Leß. n. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.* IV. Peccant Iudicis, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, seũ comprehensũ, antequam habeant probationẽ contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicẽdam veritatẽ, de omnibus pertinẽtibus ad casum, ob quẽ comprehensus est, *Nau. c. 18. n. 41. & c. 25. n. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormẽtorum ostensione, hominẽ turbẽt, & implicẽt, vt sibi cõtradicẽs circũstãtiã aliqua reuelet, qua conuincatur, & puniatur. vide *C. de Lugo d. 40. n. 1.*

V. Si Iudex extorserit cõfessionẽ per iniuriã, v.g. si torserit exẽptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promissione induxit ad fatẽdũ, vel aliter (siue quoad substãtiã, siue quoad modũ) notabiliter excesserit in tortura cõfessio nulla est, nec potest ex ea procedi: immò tenetur Iudex ad cõpẽsationẽ dãnorũ, vt docet *C. de Lugo d. 37. s. 14. n. 157. v. Leß. c. 19. dub. 15. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reijcit. Vide *Tan. t. 3. d. 4. q. 2. d. 2. Trull. l. c.*

VI. Licèt reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti, quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta: *ex l. penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauar. Salon. Leß. Sayr. Trull. loco cit. d. 10.*

Resp. II. Grauiùs torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuolũtaria, & habẽda pro nulla, etiamsi extra tormenta corã Iudice ratificet, metu noue torturę. *Lay. c. 5. n. 11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniat; quia per torturam priora elisit, si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum inconstantiam. Si verò tertiò tortus, ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullã. *Leß. c. 29. d. 17.* Excipiũt quidam, si indicia sint grauissima, quæ

quę violentā præsūptionē pareant crimen malitiosè à reo negari, *Lay.l.c. v. C. de Lug.d.37.n.156.Dia.t.3.tr.6.r.16.& 23.Trull. l.c.* v. infrà *hic dub.6.& 7.* An, quando, & quomodò Iudex possit interrogare reum de complicibus, vide *Trull. l. 18.c.1.d.22.*

Art. IV. Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam.

Resp. I. Iudex debet iudicare secundū leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest penā relaxare, vel minuere, etiāsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonū Reip. aliud necessariū esse dictaret Epiikia, vel nisi de priuata tantū iniuria actoris ageretur. *S. Th. 2.2.q.65.ar.5.Regin.l.25.n.643.Bon.&c.Trull.l.8.c.1.d.12.*

Dixi *inferior*, quia supremus ob iustā causā id potest, sine causa tamē grauiter peccaret, secundū *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatū. An autē liceat intercedere apud Iudicē pro liberatione Rei. Vid. *Bo.l.c.& Trul.l.c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadē Iudex esse, & sententia ferre non potest, *l. eos in princip. C. de appel. & l. Prætor. de iurisdict.* quia iudiciū eius habetur suspectum, propter affectū ad vnā partē, vt ex communi Doct. docet *Sanch.l.Consil. c.vn. dub.26.* (additq; *n.3.* sententiam non fore validam, quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iust.d.41. s. 1. n. 4.* vide etiam *Dian. p. 3.t.5.misc.r.56.* vbi *ex Corduba* sentit, talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundùm leges, altera parte inscia iudicet.

Resp. III. Quē Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatū innocens, non potest condēnare, quia iudicat vt persona publica, ideoq; sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundū allegata, & probata pręsertim in fauorem rei, *D. Thom. 2. 2. q.67. Nauarr.c.25.Caiet.Fil.Less.Bon.d.10.q.2.p.2.*

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentē, si iuridice probatus sis nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationē, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem, & si sic nihil efficiat, probabiliter quidē plurimi Doctores tenent cum *D. Tho. l.c.* ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare, verius tamen videtur contrariū, quòd cum alijs docet *Less. l. 2. c. 19. d. 10. Sà, V. Iudex, Petrus Nau. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c.* vide *C. de Lugo d.37.s.14.*

quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum: ergò quomodocumq; sciatur esse innocens, erit peccatum, *Less. l. c.* In causis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundum hoc auctores, simpliciter procedere secundùm allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit, vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. Vide *Laym. cap.* 2. *num.* 8. *Less. d.* 10. *Bonac. lib.* 5. *num.* 4.

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cum vtrinq; sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas,

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neq; tunc videtur tenendum, quod quidã docẽt, eum satisfacere cõscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causę, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esse acceptor personarum.

Dixi, *Si supremus sit*: quia si sententia aliqua cõmuniter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundũ eam posse iudicare, licet minus probabilẽ, quia videt probabiliorem, cũ honoris sui præiudicio, reuocãdã in superiori Tribunali, *Lay. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. *ex Syl. Vasq. &c.* v. tamen *C. Lug. d.* 37. *s.* 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur non licebit vni eorũ adiudicare totũ pro suo arbitrio, cũ vterq; æquale ius habeat, sed suadebit cõpositionẽ, imò etiã impetrabit in casu nimis intricato (aliàs enim nõ licet) ad vni dimidiũ, & alteri alterũ dimidiũ iuris, aut rei de qualis; est adiucabit; memor interim axiomatis, *quod si partium iura sint obscura, potius fauendum sit reo, quam actori, Ibid. Bonac. de peccatis, d.* 2. *quæst.* 4. *p.* 9.

Quæres. II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit. Resp. I. Si dolo, vel, vt dixi *d.* 2. *ar.* 1. magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere, *Bonac. d.* 10. *quæst.* 2. *p.* 4. *ex S. Thom. &c.* vide suprà *d.* 10. *art.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id pertinens im-

impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionē, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionē ex proprijs, cū iniuriam formalē non intulerit, neq; aliquid cōmodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundùm alios) cum culpā Theologicam non cōmiserit, debet tamen reuocare sententiā, si potest sine graui incōdo, *Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n.* 11.

Queres III. An sētētia Iudicis iniusta obliget in foro cōsciētiæ.

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falso allegata, & probata, siue ex iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet; ius suum, licebitque, si absque scandalo possit recuperare bona, *S. Thom. Sayr. Bonac. d.* 10. *q.* 1. *p.* 4. *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 7. Ratio, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientiæ*: quia in foro externo, vbi nō tàm veritas facti, quam probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, & euitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœna pigritiæ, tum ob bonum publicū, vt litiū sit finis, *Trull. l.* 8. *c.* 4. *d.* 7. *ex Sayr. &c.* Vnde resolues.

I. Is, cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultā compensationem ea recipere; quia recuperat ius suum. *Ibid.*

II. Qui sciens per iniustam sententiam mala fide accepit bona; tenetur ea semper restituere, nec vnquam pæscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet; immò tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiam si pars læsa non appellauerit, cum non renunciet ideo iuri suo.

III. Qui bona fide rem postulauit à Iudice, & bona fide accepit intelligitq; ante tēpus præscriptionis finitū fuisse, sententiā iniustā tenetur eā, nō tamen expensas, restituere. Si verò possedit rē bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimā præscripsit, *Salon. Sayr. Trull. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertēdi iustitiā acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerū acceptionē prohibeat, accipiēs tamē non tenetur ad restitutionē, ante sententiā Iudicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita tantum, sed etiā inualida sit acceptatio. Vide *Bon. in* 8. *præcep. q.* 2. *p.* 8. *Lay. l.* 3. *tr.* 4. *n.* 9. *&* 10.

Resp. III. Si iudex iniustè extorqueat munera nolens facere, quòd iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere; vt etiam si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ, ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi, *Laym. loc. cit. ex Gab. & Rebell. &c.*

Dub. III. Quid sit officium Aduocati.

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiā conuenientē, iustitiā causæ, fidelitatē, & prætiū iustum, quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere, vbi non est taxatum sufficit iustum naturale; vt vide apud *Bonac.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramq; partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur, *Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. t.* 1. *p.* 2. *r.* 4. Quia vtraq; pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio; ergò etiam Aduocatus patrocinandi: neq; semper est verius, quod videtur probabilius, & fortè aliud erit iudicium Iudicis, *Bon. de pec. d.* 2. *quæst.* 4. *p.* 9. *& suprà lib.* 5. *c.* 2. *d.* 2. *& in præcep. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4.

Dixi, *Ciuilibus:* quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra reum; ergò etiam Aduocatus, *Filliuc. t.* 40. *c.* 1. Neq; quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam, quia tunc iniustè vexatur possessor: pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt vide *C. de Lugo de iust. d.* 41. *num.* 7. *Salas in* 1. 2. *d.* 1. *s. vlt. num.* 108.

Resp. II. In causa criminali, potest reum etiam sontem defendere, vt mortem aliamue pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam: nisi conuictus; ergò potest per se, vel alium eam auertere, donec conuincatur, *Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. *n.* 7.

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate gratis patrocinari, sine notabili tamen suo in com-

commodo. Ratio est, lex charitatis, *Nau. Caiet. Leß. Fill. Bonac. l. cit.* Vnde resolues. I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omniū damnorum inde cōsequentiū. Vnde parti cōtrariæ restituere debet ex peccato cōmissionis: quia fuit illi causa positiua dāni (similiterq; si causam dubiā tueātur, eaq; obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis, quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quòd addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere, *Bonac. d. 19. quæst. 3. p. 4. Leß. l. 2. cap. 3. d. 5. Filliuc. Laym. Tann. quæst. 4. dub. 6. num.* 127.

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic aduersarium vexet impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul. l. 8. c. 5. d. 3. ex Caiet. Sayr. &c.* quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Iudices semper reijciatur, regulariter non licet suscipere tum quia facit, vel cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat: tum quia talis communiter non habetur probabilis, *C. de Lugo de iust. d.* 41. Quando autē cliens habet bonū ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria (dū de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij, vide *Fagu. in p. 8. c. 47. n. 13. Mol. to. 1. tr. 2. d. 81. C. de Lugo l. c. n.* 10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamq; clienti indicare sincerè, si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem, *Bon. de pec. d. 2. q. 5. p. 9.* vti, & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ, indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litē prosecuturus fuisset, neq; id vlla diligentia cognosci possit non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi. d. 4. c. 29.* quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omninò iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus, *Bonac. loc. cit.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox, mo-

monere clientem, & suadere, vt desistat, aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur; quia cum stipendio sit cōductus, tenetùr ex iustitia monere, *Tan.l.c.* Neque potest, vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cū damno partis; quia compositio non habet locū nisi quādo res est dubia; Si verò inducat ad trāsactionē sine dāno, deceptione, vi, & metu, nō tenetur; quia nulli facit iniuriā. *Valen. Azor. Less. Lay. Bon. l. c.* VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defēdēdas suscipere, *Say. l.* 12.*c.*23.*n.*18.

VIII. Non licet cū cliente conuenire de pretio post inchoatam litem, sed vel ante cæptā, vel post finitā, *ex c. Infames* 3.*q.* 7. quia postquā sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia, tertia, vel quarta litis pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur, *l. Sumptus, ff. de pactis, l. item, C. de proc. c. Arcentur* 3. *q.* 7. *l. Si qui, C. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriā. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionē, si iustū pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. Vide *Sylu. V. Aduocatus, Nauar. c.*15. *Fill. Lay. Bon. Sanch. l.*5. *consil. c.*7. *d.*9. *& l.*37. *C. de Lugo loc. cit.*

IX. Peccat Aduocatus. 1. Si cum non sit idoneus, officium Aduocati exerceat, & patrocinetur, *l. Nemini, ff. de Aduoc. S. Th.*2.2.*q.*71. estq; peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundùm dicta, *c.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. Vide *Nau. c.*25. *Fill. q.*3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat, *Sylu. Sanch. cons. p.*2 *l.*6.*c.*7.*d.*7. In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agas Aduocatū, quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet, *Sylu. V. Aduoc. q.*2. *6.* Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta, non tamen peccat, si in causa manifestè iusta aduersarium decipiat, dūmodo nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. *S. Th.*2.2. *q.*71. *a.*3. *Sylu. Sanc. cons. p.*2. *l.*6.*c.*7.*d.*8. *Trul. l.c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel Doctr. reprobatā; vel leges bonas in falsos sēsus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamē alterius partis quærat dilationes ad rem nō facientes, Vide *Fill. Trull. l.c.* 9. Si acci-

accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretiũ nullũ taxatum est, cẽsetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentũ, attenta qualitate negotij dignitate, scientia, & peritiã Aduocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. Vide *Trull. l. c. d.* 5. 10. Si contractum vsurariũ, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges statuta, & consuetudines patriæ ignoret, vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare, vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus cõtra iustitia, si rationes, & fundamenta clientis, quẽ iustè defendit, vel secreta causæ, detegat aduersario, vt ex alijs probat *Fagund. in p. 8. c. 47. n. 13.* vide etiam *C. de Lugo l. c. n. 6.* teneturq; ad restitutionem, si eam ob causã cliens causam perdidit, victurus aliàs, quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiã ad causã obtinẽdam, in fauorẽ clientis, *Azor. Fil. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur, quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere, vid. *Less. p. 2. c. 31. Azor. Regin. Fill. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n.* 18. Verum hanc limitationẽ cum *S. Th.* alij non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet, tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset pro futurum, accusatore prius monito, vt desistat, v. *C. de Lug. l. c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures accepter, quam expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti, & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem, vel minorem, pro causę qualitate. Vide *Fill. Bonac. in præcep.* 8. *d.* 10. *quæst.* 3. *Less. lib.* 2. *cap.* 39. *d.* 9. *Laym. lib.* 1. *t.* 1. *cap.* 5.

Dub. IV. Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris.

Resp. Tenetur ij omnes iustè, fideliterq; exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento: Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamq; diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium, *Bonac. Escob. & commun.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Pec-

quam sit iniuria. Ac licet quorumdam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incōmodo bonum cōmune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda, *Farin.Less.l.2.c.28.d.13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, immò nec potest prodere criminosum occultum, *Lay.l.3.t-6.c.2.Less.l.c.* II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiā, nisi forte cederet, non tàm in pœnā, quàm certā eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs auertendū: cum enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet ius reuelandi, *Lay.ibid. & t.3. p.1. cap.4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorū, vel triū, deprehēdatur alicuius criminis auctor potest per tales testes contra illū procedi, vt habet praxis communis, *Lay.l.3.tr. 3. p. 2.c.4. n.12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor. licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide *Bon. d. 10. in 8. præcep. quæst. 2. p.5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quā non habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quā non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti; quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neq; à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim cōmunem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym.l.c. & Less. dub. 15. a. 18. ex alijs Bonac. l.c.* Vnde resolues hos casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauar. Rub. de iud. Trull. lib. 8. cap. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v. g. adulterio, non potest

test interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia, *Salon. Caiet. Trul.l.8.c.1.d.18.* nisi tamē crimina sint cōnexa, vel vnum sit circumstantia alterius, *Ibid. & Sanch.2.p.consl.l.6.c.3.d.21.* Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialē inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos vide apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10. p.5. Sanch.2.p.consl.l.6.c.3.d.19. Trull.loc.cit.*

Aspectus, Sculpium, Testis, Notaria, Scriptum,
Iurans, Confessus, Præsumptio, Famæ probab unt.
Summ. Armill. V. Probatio.

Art. III Quid liceat Iudici circa quæstiones, siue torturam.

Resp. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis, ea saltē indicia, quæ faciant semiplenā probationē, idest, reddāt rem plusquā probabilē, qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, rei confessio extra iudicium, itē probabiliter etiā assertio duorū, vel triū criminis sociorū, in criminibus exceptis, præterquā veneficij (in quo, an ex sola denūciatione cōplicū, & quomodo procedere liceat, v. *Ta.t.3.d.4.de iu.d.2. & 3. Lay.l.3.t.6.c.5.*) itē fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius iudicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Lay.l.3.t.6.c.5.n.9.* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ob subsidiū probationis, quando argumenta, & indicia sunt valdè efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturā, maneatq; in ea vsq; ad sequentē diē) ex semiplena probatione facit plenam, *Less.l.2.c.29. d. 17. Delrio l. 5. s. 3. Laym.l.c.* Dixi in Responsione *si tamen torqueri potest*; quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principū, Vrbiū Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumq; liberi; item impuberes, senes memoria vacillātes, prægnantes, & nondū confirmatæ a partu, *Delrio s.9. Binsf.c.6. C. Lugo d.37.s.14.* Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

II. A tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hāc ordinatur tortura, *Nau. Less.l.c.*

III. Insufficientia ad torturã indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiã alicuius: si sagæ nõ possint lachrymari: Itẽ illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide *Delrio. l.5. Less. n. 176. Trul. l.8. c.1. d.21.* IV. Peccant Iudicis, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reũ comprehensũ, antequam habeant probationẽ contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicẽdam veritatẽ, de omnibus pertinẽtibus ad casum, ob quẽ comprehensus est, *Nau. c. 18. n. 41. & c. 25. n. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormẽtorum ostensione, hominẽ turbẽt, & implicẽt, vt sibi cõtradicẽs circũstãtiã aliquã reuelet, qua conuincatur, & puniatur. vide *C. de Lugo d.40. n.1.*

V. Si Iudex extorserit cõfessionẽ per iniuriã, v.g. si torserit exẽptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promissione induxit ad fatẽdũ, vel aliter (siue quoad substãtiã, siue quoad modũ) notabiliter excesserit in tortura cõfessio nulla est, nec potest ex ea procedi: immò tenetur Iudex ad cõpẽsationẽ dãnorũ, vt docet *C. de Lugo d.37. s.14. n.157.* v. *Less. c.19. dub.15. Laym. l.3. t.6. c.5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reijcit. Vide *Tan. t.3. d.4. q.2. d.2. Trull. l.c.*

VI. Licèt reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti, quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta: *ex l. penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauar. Salon. Less. Sayr. Trull. loco cit. d.* 10.

Resp. II. Grauiùs torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuolũtaria, & habẽda pro nulla, etiamsi extra tormenta corã Iudice ratificet, metu nouę torturę. *Lay. c.5. n.11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniat; quia per torturam priora elisit, si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum inconstantiam. Si verò tertiò ortus, ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullã. *Less. c.29. d.17.* Excipiũt quidam, si indicia sint grauissima,

quæ

quę violentā præsūptionē partant crimen malitiosè à reo negari, *Lay.l.c.* v. *C. de Lug.d.37.n.156.Dia.t.3.tr.6.r.16.& 23.Trull. l.c.* v. infrà *hic dub.6.& 7.* An, quando, & quomodo Iudex possit interrogare reum de complicibus, vide *Trull l. 18.c.1.d.22.*

Art. IV. Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam.

Resp. I. Iudex debet iudicare secundū leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest penā relaxare, vel minuere, etiāsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonū Reip. aliud necessariū esse dictaret Epikia, vel nisi de priuata tantū iniuria actoris ageretur. *S. Th. 2.2.q.65.ar.5.Regin.l.25.n.643.Bon.&c.Trull.l.8.c.1.d.12.*

Dixi *inferior*, quia supremus ob iustā causā id potest, sine causa tamē grauiter peccaret, secundū *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatū. An autē liceat intercedere apud Iudicē pro liberatione Rei. Vid. *Bo.l.c.& Trul.l.c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadē Iudex esse, & sententia ferre non potest, *l. eos in princip. C. de appel. & l. Prætor. de iurisdict.* quia iudiciū eius habetur suspectum, propter affectū ad vnā partē, vt ex communi Doct. docet *Sanch.l.Consil. c.vn. dub.26.* (additq; *n.3.* sententiam non fore validam, quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iust.d.41. s. 1. n. 4.* vide etiam *Dian. p. 3.t.5.misc.r.56.* vbi *ex Corduba* sentit, talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundùm leges, altera parte inscia iudicet.

Resp. III. Quē Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatū innocens, non potest condēnare, quia iudicat vt persona publica, ideoq; sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundū allegata, & probata pręsertim in fauorem rei, *D. Thom. 2.2.q.67.Nauarr.c.25.Caiet.Fil.Less.Bon.d.10.q.2.p.2.*

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentē, si iuridice probatus sis nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationē, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem, & si sic nihil efficiat, probabiliter quidē plurimi Doctores tenent cum *D. Tho. l.c.* ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare, verius tamen videtur contrariū, quòd cum alijs docet *Less. l. 2. c. 19. d. 10. Sà, V. Iudex, Petrus Nau. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c.* vide *C. de Lugo d.37.s.14.*

 quia

quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum: ergò quomodocumq; sciatur esse innocens, erit peccatum, *Less. l. c.* In causis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundum hoc auctores, simpliciter procedere secundùm allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit, vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. Vide *Laym. cap.* 2. *num.* 8. *Less. d.* 10. *Bonac. lib.* 5. *num.* 4.

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cum vtrinq; sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas,

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neq; tunc videtur tenendum, quod quidã docet, eum satisfacere cõscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causę, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esse acceptor personarum.

Dixi, *Si supremus sit*: quia si sententia aliqua cõmuniter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundũ eam posse iudicare, licet minus probabilẽ, quia videt probabiliorem, cũ honoris sui præiudicio, reuocãdã in superiori Tribunali, *Lay. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. *ex Syl. Vasq. &c.* v. tamen *C. Lug. d.* 37. *s.* 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur non licebit vni eorũ adiudicare totũ pro suo arbitrio, cũ vterq; æquale ius habeat, sed suadebit cõpositionẽ, imò etiã impetrabit in casu nimis intricato (aliàs enim nõ licet) ad vni dimidiũ, & alteri alterũ dimidiũ iuris, aut rei de qualis; est adiucabit; memor interim axiomatis, *quod si partium iura sint obscura, potius fauendum sit reo, quam actori, Ibid. Bonac. de peccatis, d.* 2. *quæst.* 4. *p.* 9.

Quæres. II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit. Resp. I. Si dolo, vel, vt dixi *d.* 2. *ar.* 1. magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere, *Bonac. d.* 10. *quæst.* 2. *p.* 4. *ex S. Thom. &c.* vide suprà *d.* 10. *art.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id pertinens im-

impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionē, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionē ex proprijs, cū iniuriam formalē non intulerit, neq; aliquid cōmodi ex tali ſententia acceperit, vel potius (ſecundùm alios) cum culpā Theologicam non cōmiſerit, debet tamen reuocare ſententiā, ſi poteſt ſine graui incōdo, *Lay.l.3.t.6.c.2.n.11.*

Queres III. An ſētētia Iudicis iniuſta obliget in foro cōſciētiæ.

Reſp. Sententia iniuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, ſiue feratur per falſo allegata, & probata, ſiue ex iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellet; ius ſuum, licebitque, ſi abſque ſcandalo poſſit recuperare bona, *S.Thom. Sayr.Bonac.d.10.q.1.p.4. Trull.l.8.c.1.d.7.* Ratio, quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc eſt, vt eſt determinatio iuris, & definitio iuſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ*: quia in foro externo, vbi nō tàm veritas facti, quam probatio iuridica ſpectatur, ſententia prolata ſeruanda eſt, & euitanda ſcandala, & incommoda; neque elapſo termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſic ſtatuente, tum in pœna pigritiæ, tum ob bonum publicū, vt litiū ſit finis, *Trull.l.8.c.4.d.7.ex Sayr. &c.* Vnde reſolues.

I. Is, cuius bona per ſententiam manifeſtè iniuſtam adiudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter iuſtè præſcripſerit) per occultā compenſationem ea recipere; quia recuperat ius ſuum. *Ibid.*

II. Qui ſciens per iniuſtam ſententiam mala fide accepit bona; tenetur ea ſemper reſtituere, nec vnquam pæſcribere poteſt. Quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribet; immò tenetur expenſas reſtituere, & compenſare damna, etiam ſi pars læſa non appellauerit, cum non renunciet ideo iuri ſuo.

III. Qui bona fide rem poſtulauit à Iudice, & bona fide accepit intelligitq; ante tēpus præſcriptionis finitū fuiſſe, ſententiā iniuſtā tenetur eā, nō tamen expenſas, reſtituere. Si verò poſſedit rē bona fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere, quia legitimā præſcripſit, *Salon. Sayr. Trull. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Reſp. I. Etſi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel ob periculum peruertēdi iuſtitiā acceptorum tamen dominium comparat, ſpectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerũ acceptionẽ prohibeat, accipiẽs tamẽ non tenetur ad restitutionẽ, ante sententiã Iudicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita tantum, sed etiã inualida sit acceptatio. Vide *Bon. in* 8. *præcep. q.* 2. *p.* 8. *Lay. l.* 3. *tr.* 4. *n.* 9. *&* 10.

Resp. III. Si iudex iniustè extorqueat munera nolens facere, quòd iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere; vt etiam si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ, ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi, *Laym. loc. cit. ex Gab. & Rebell. &c.*

Dub. III. Quid sit officium Aduocati.

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiã conuenientẽ, iustitiã causæ, fidelitatẽ, & prætiũ iustum, quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere, vbi non est taxatum sufficit iustum naturale; vt vide apud *Bonac.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramq; partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur, *Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. t.* 1. *p.* 2. *r.* 4. Quia vtraq; pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio; ergò etiam Aduocatus patrocinandi: neq: semper est verius, quod videtur probabilius, & fortè aliud erit iudicium Iudicis, *Bon. de pec. d.* 2. *quæst.* 4. *p.* 9. *& suprà lib.* 5. *c.* 2. *d.* 2. *& in præcep. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4.

Dixi, *Ciuilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra reum; ergò etiam Aduocatus, *Filliuc. t.* 40. *c.* 1. Neq; quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam, quia tunc iniustè vexatur possessor: pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt vide *C. de Lugo de iust. d.* 41. *num.* 7. *Salas in* 1. 2. *d.* 1. *f. vlt. num.* 108.

Resp. II. In causa criminali, potest reum etiam sontem defendere, vt mortem aliamue pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam: nisi conuictus; ergò potest per se, vel alium eam auertere, donec conuincatur, *Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. *n.* 7.

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate gratis patrocinari, sine notabili tamen suo in com-

commodo. Ratio est, lex charitatis, *Nau.Caiet.Leß.Fill.Bonac. l.cit.* Vnde resolues. I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omniũ damnorum inde cõsequentiũ. Vnde parti cõtrariæ restituere debet ex peccato cõmissionis: quia fuit illi causa positiua dãni (similiterq; si causam dubiã tueatur, eaq; obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis, quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quòd addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere, *Bonac. d.19.quæst.3.p.4.Less.l.2. cap. 3. d. 5. Filliuc. Laym. Tann. quæst. 4. dub. 6. num. 127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic aduersarium vexet impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul. l. 8. c. 5. d. 3. ex Caiet. Sayr. &c.* quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Iudices semper reijciatur, regulariter non licet suscipere tum quia facit, vel cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat: tum quia talis communiter non habetur probabilis, *C.de Lugo de iust.d.41.* Quando autẽ cliens habet bonũ ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria (dũ de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij, vide *Fagu.in p.8.c.47.n.13.Mol.to.1.tr.2.d.81.C.de Lugo l.c.n.10.*

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamq; clienti indicare sincerè, si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem, *Bon.de pec. d.2.q.5.p.9.* vti, & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ, indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litẽ prosecuturus fuisset, neq; id vlla diligentia cognosci possit non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi.d.4.c.29.* quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omninò iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus, *Bonac. loc. cit.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox, mo-

monere clientem, & suadere, vt desistat, aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur; quia cum stipendio sit cōductus, tenetùr ex iustitia monere, *Tan.l.c.* Neque potest, vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cū damno partis; quia compositio non habet locū nisi quādo res est dubia; Si verò inducat ad trāsactionē sine dāno, deceptione, vi, & metu, nō tenetur; quia nulli facit iniuriā. *Valen. Azor. Less. Lay. Bon. l c.* VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defēdēdas suscipere, *Say.l.* 12.*c.*23.*n.*18.

VIII. Non licet cū cliente conuenire de pretio post inchoatam litem, sed vel ante cæptā, vel post finitā, *ex c. Infames* 3. *q.* 7. quia postquā sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia, tertia, vel quarta litis pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur, *l. Sumptus, ff. de pactis, l. item, C. de proc. c. Arceantur* 3. *q.* 7. *l. Si qui, C. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriā. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionē, si iustū pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. Vide *Sylu. V. Aduocatus, Nauar. c.*15. *Fill. Lay. Bon. Sanch. l.*5. *consil. c.*7. *d.*9. & *l.*37. *C. de Lugo loc. cit.*

IX. Peccat Aduocatus. 1. Si cum non sit idoneus, officium Aduocati exerceat, & patrocinetur, *l. Nemini, ff. de Aduoc. S. Th.*2.2.*q.*71. estq; peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundùm dicta, *c.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. Vide *Nau. c.*25. *Fill. q.*3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat, *Sylu. Sanch. cons. p.*2 *l.*6. *c.*7. *d.*7. In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agas Aducatū, quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet, *Sylu. V. Aduoc. q.*2. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta, non tamen peccat, si in causa manifestè iusta aduersarium decipiat, dūmodo nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. *S. Th.*2.2. *q.*71. *a.*3. *Sylu. Sanc. cons. p.*2. *l.*6. *c.*7. *d.*8. *Trul. l.c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel Doctr. reprobatā; vel leges bonas in falsos sēsus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamē alterius partis quærat dilationes ad rem nō facientes, Vide *Fill. Trull. l.c.* 9. Si

acci-

accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretiū nullū taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentū, attenta qualitate negotij dignitate, scientia, & peritiā Aduocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. Vide *Trull.l.c.d.*5. 10. Si contractum vsurariū, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges statuta, & consuetudines patriæ ignoret, vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare, vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus cōtra iustitia, si rationes, & fundamenta clientis, quē iustè defendit, vel secreta causæ, detegat aduersario, vt ex alijs probat *Fagund. in p.8.c.47.n.13.* vide etiam *C.de Lugo l.c.n.6.* teneturq; ad restitutionem, si eam ob causā cliens causam perdidit, victurus aliàs, quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiā ad causā obtinēdam, in fauorē clientis, *Azor. Fil. & c. ll.cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur, quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere, vid. *Less.p.2.c.31. Azor. Regin. Fill. Laym.l.1.t.1.c.5.n.18.* Verum hanc limitationē cum *S. Th.* alij non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet, tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset pro futurum, accusatore prius monito, vt desistat, v. *C.de Lug.l.c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures accepter, quam expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti, & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem, vel minorem, pro causę qualitate. Vide *Fill. Bonac. in præcep.* 8. *d.* 10. *quæst.* 3. *Less. lib.* 2. *cap.* 39. *d.* 9. *Laym. lib.* 1. *t.* 1. *cap.* 5.

Dub. IV. Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris.

Resp. Tenetur ij omnes iustè, fideliterq: exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento: Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamq; diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium, *Bonac. Escob. & commun.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Pec-

I. Peccãt si odio, vel amore, spe, vel timore, abutãtur officijs suis si secreta seruãda non seruẽt; si partibus, vel earũ solicitatoribus, alijsue tradãt processus, vel scripturas originales, quas nõ debẽt; accipiãt stipendiũ maius iusto, vel vltra pretiũ taxatũ; si lites iniquas suadeãt, &c. II. Referẽs peccat, 1. Si defectu studij, vel per incuriã, male referat, vel aliquid substãtiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturq; vnius partis iustitiã, magis quã alterius explicare. 3. Si sẽtentiã alterutri parti manifestet, priusquã euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. Vide *Escob.* III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentũ violet. 2. Si arcanũ prodat. 3. Si sentẽtiã nõ dũ publicatã manifestet. 3. Si processus, aut sentẽtias nõ custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostẽdat. 5. Si testimonia nõ fideliter trãscribat, siue exaggerãdo, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo, *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritia, v. g. clausulas communes, &c. ignorans, suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet, 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat non leuis momẽti. 4. Si ministro transcriptoris (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatus, & alterius damno, nõ exhibeat; si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnũ tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel referẽtes; &c. quam ordo illius tribunalis postulat, quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem, *Escob. v. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bon in præc. disp. vlt. p. vlt.* 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem: quod esse mortale contra iustitiam, docet *Trull. l. 8. c. 7. n. 3. ex Nauar. c. 25. num. 52.* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata, *Nau. l. c. n. 53. Syl. V. Tebell. Trull. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat. 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plu-

res

tes causas suscipiat: quā possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quā iustū. 4. Si suadeat reo, vel parti, vt iniuste veritatē neget. 5. Si sua iniuria negligentia, aliaue culpa, causa sit, vtilis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cū periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit futuri incōmodi metu, &c. Vide *Esc.Lay.l.c.Bon.q.3.p.4.* 8. Si partes adducat ad cōcordiam iniqua. 9. Si differat causam, vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluat. 10. Si falsos testes inducat, Vide *Sayr. lib.12.cap.24. Fill. tom.40.cap.10.n.294. Trull. lib.8.c.6.d.1.*

Dub. V. Quod sit officium Accusatoris.

Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, cauenda sūt tria. Primū est, calūnia, idest, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficiēter probari nequit. Et hæc inducit obligationē restituēdi, & subeūdi, vel pęnā talionis, vel aliā arbitrio Iudicis. Secūdum est, prævaricatio, idest, collusio cū reo, simulata tantū accussatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. dānum sequatur, obligationem restitutionis inducit; Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absq; iusta causa: Quod addo, quia cū causa, v.g. ob imperiū Principis, vel Iudicis, quod intersit Reip. talem personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusationem defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscit se errasse; si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare, *Fill. t. 40. c. 7. n. 205.*

Quæres. An, & quid teneatur alterū accusare. Resp. I. Priuatū rarò ad id teneri, tū ex praxi timoratorū: tū alias tribunalia essent plena accusationibus, cū perturbatione Reip. Dixi I. *Priuatū*: quia si quis à Repub. stipendiū ob hoc accipiat, v.g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & cōsequēter ad dāna ex omissione accusationis secucuta, *Fil.Bon.in 8.præc.d.10.q.3.p.1.* Dixi II. *Rarò*: quia si ita exigat bonū publicū, v.g. si proditio imminēs, vel graue damnū vitę innocētis, aliter auerti nō possit, & crimen facilè probari tenetur etiā priuatus accusare, vel saltē denunciare: idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat, *Fill. Bon. loco cit.*

Resp. II. Accusare prohibentur, 1. Excommunicati, proditores infames, idq; in pęnam criminis, 2. Filij, serui, suos parentes, vel dominos, ob riuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam, *Less. l. 2. c 3. d. 5. Bon. l. c.*

Resp.

Resp. III. Non teneris, imò nec debes, etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatos est sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum, nec periculum imminet alijs. nec crimen est notorium, quia sine causa proximi infamia sequetur. Vide suprà *l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam cōsultor, aduocatus, &c. nisi tamē is, qui secretū commisit, innocentē, vel Rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere, *C. de Lugo de iust. d. 14. n. 142.* 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ, & rerum tuarū. 4. Si etiā probare cogereris, nec posses. Vide *C. de Lugo d. 38. s. 2.*

Dub. VI. De Testibus.

Suppono: ad legitimam, & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosq; debere. 1. Externo sensu percepisse id de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum ijsdem circumstantijs, deponere, alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus, in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici, exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l. 24. c. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Periurij. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandū sunt inhabiles possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari? II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad auertendam grande malū proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam, ideoq; nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Val. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum, si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri

neri eũ,qui à Iudice citatus fuit, vel testimoniũ fraude declinauit,cũ sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiã ferat in alterius dãnum:non tamen est improbabile, quod docet *Mol.& Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationẽ iustitiæ,sed tantũ obedientiæ; proindeq;non cõparens, contumax tantũ est, & inobediens, non autẽ iniustus,*Less.l.2.c.* 17. *&* 30 vide *Bon.Lay.ll.cc.* Resp. II. Etiã legitimè,& iuridicè interrogatus non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rẽ ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt cõsiliarius, aduocatus,medicus,&c. modò tamen non sit necessariũ,ad magnũ Reipub. vel proximi malũ auertendũ, tunc enim licet tale secretũ detegere, etiãsi iurasses te nulli dicturũ,quia tale iuramẽtum non obligat,cum iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide *Lay.c.*4.*n.*9. 3. Si ex testimonio,tibi, vel tuis immineat notabile damnum nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum prævaleat, vt notat, *C.de Lugo de iust. dist.*39. *n.*10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti:tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam,v.g.aperiẽdo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Lay. l.* 3. *t.6. c.*4.*n.*5.*Molin.d.*5.*n.*5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam,vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est inquirere de delicto. Vide *Azor.p.*3.*d. vlt.c.* 27. *Fill. Bonac. d.*10. *q.*3. *p.* 3. *Lay.loc.c.*

Resp. III. Qui sciens falsũ, testatus est, per quod alteri fuit efficax causa dãni,tenetur ad impeditionẽ, vel reparationẽ omniũ damnorũ,quæ causantur. Item tenetur reuocare eũ pari suo dãno,& periculo etiam vitæ,si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita cõmuniter. Ratio,quia in damno æquali potius habendà est ratio innocentis. Vid.*dub.seq ar* 1.

Dixi I. *si sciens*:quia si ex ignorantia,inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum,iã tota causa damni erat data,ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil

fue-

fuerit motus ad nihil tenebitur, *Leſſ. lib. 2. cap. 30. & Layman lib. 3. t. 5. c. 8. & alij*. Teſtis peccat. 1. Si affirmet, quod ignorat; 2. Si veritatem, quam debebat celare aperiat. 3. Si ſe occultet, ne rogetur, caſu quo tenetur teſtari. 4. Si iudici iuſtè interroganti, non obediat. 5. Si prætium pro dicenda veritate accipiat.

Dub. VII. de Reo.

Artic. I. An, & quando Reus teneatur fateri veritatem.

Reſp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri ſuum crimen, ſed poteſt Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua reſtrictione, & in bono ſenſu, vt mendacium abſit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita *Leſſ. & Laym. t. 6. lib. 3. cap. 5. Bonac. d. 10. quæſt. 3. p. 2.* Vnde reſolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen ſuum. 1. Si Iudex non ſit legitimus. 2. Si à ſeipſo litis proceſſum inchoet, ſine præuia accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemiplena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè, *Azor. Leſ. Filliuc. Layman. Bonac. locis citatis, C. de Lugo d. 40. num. 1.*

II. Nec tenetur, ſi dubitet, an Iudex legitimè interroget, quia non tenetur parere cum graui ſuo damno, niſi conſtet ſuperiorem poſſe præcipere. Ita *Leſ. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. conſil. c. 3. d. 31. Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint indicia, quo modo probetur delictum, &c, vt reo conſtet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur reſpondere alioqui, & ſeipſum honore, aliſue bonis, quæ bona fide poſſidet, ſpoliare, *Caiet. Nauar. cap. 25. num. 43. Card. de Lugo d. 40. num. 1.*

IV. Si reum iuridicè quidem interroget Iudex, ſed non niſi ex falſa præſumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, ſtricto enſe, poteſt reus (idem eſt de teſte) licet ſciat ſemiplenè probatum eſſe, id negare, ſi exijt quidem, non tamen de facto delicto, ſed ob aliam cauſam, quia ſi Iudex veritatem ſciret, non poſſet interrogare. Ita cum *S. Thom. quæſt. 69. ar. 1. Sot. Fagund. p. 8 cap. 34. Dian. p. 3. t. 5. miſc. r. 66. C. de Lugo d. 40. num. 4.*

Reſp. II. Etſi communior, & verior ſententia ſit *S. Th. 2. 2. q. 96.* ſi reus legitimè interrogetur à Iudice teneri in conſcientia

aper-

apertè veritatem dicere: probabile tamen est etiã, quod ex Sylu. docet Sà, & Leſs. non teneri talte sub mortali, in cauſis capitalibus, & grauioribus, ſi ſit ſpes cadendi & nullum graue damnum Reip. timeatur, Tann. d 4. q. 4. d. 5. C. de Lug. d. 40. nu. 15. vbi dicit, eſſe ſententiã valde probabilẽ, & in praxi tutã. Ratio, quia lex humana cõmuniter nõ obligat cũ tanto periculo, v. g. mortis, tum quia inhumanũ videtur, vt, qui conuinci non poteſt, teneatur præbere arma contra ſe, quibus occidatur, aut grauem pœna, v. g. perpetui carceris, ſubeat; tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi poſſe, Bon. in 8. præcep. d. 11. q. 3. p. 2. n. 17.

Dixi primò: *In capitalibus*: quia aliud eſt de cauſis, in quibus agitur pœna Eccleſiaſtica, quæ eſt medicinalis.

Dixi ſecundò: *Si ſpes ſit euadendi*: quia abſq; ea, ceſſat ratio celandi veritatẽ. Vnde reſolues. I. Non ſemper opus eſt (iuxta dicta Reſp. 2.) vt cõfeſſarius reum vrgeat ad crimen fatendum, C. Lug. d. 40. n. 20. II. Poſt ſententiam latam, reus non tenetur cõfiteri crimen, quod ante iniuſtè negauit; quia finito iudicio, finitur obligatio rei, *Lay. l. c.* Imò probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri (etiamſi adhuc ſit in poteſtate Iudicis) donec iterum interrogetur, *Card. de Lugo d. 40. n. 17.*

Reſp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nau. & alios* docet *Anglus*, *Syl. Leſſ. l. 2. c. 11. d. 7. Tann. de iuſt. d. 4. q. 4 dub. 5.* Ratio. quia non eſt mentitus pernicioſè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conſeruare, Vide *Car. de Lug. l. c.* Vnde reſolues.

I. Talis non tenetur poſtea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur; quia etſi peieratione grauiter peccarit, hoc iam tranſijt, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoq; ſufficit coram Deo pœnitere. Vide *Leſſ. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

II. Si ex illa falſi criminis confeſſione, graue dãnum alijs ſequeretur, v. g. bonũ Reip. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæreſin lapſuri eſſent, quæuis potius tormenta perferenda eſſent, *Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

III. Si reus tormentis coactus denunciauit alium innocentẽ, tenetur ſub mortali ante ſuam condemnationem, & ſi tum non fecit, etiam poſt ſententiam damnationis reuocare; ad quod

etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi, *Tol. l.5. c.66.n.7.Less.c.vlt.d.15.Tan.d.4.q.5.dub.4.n.103.* Vbi subiungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaq; praxi seruari aduertat eam sententiã, quæ negat per reuocationẽ in extremo vitæ factã tolli, vel infirmari denunciationẽ ante factã, vt docet *Delr.l.5.sess.5.Valen. d.6.q.13.p.4.* is consequenter existimare poterit, denunciantẽ in eo mortis articulo (saltẽ cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationẽ, quia esset inutilis. Ita *Tan.l.c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile. 2. Monet idem *Tan.n.105.* cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ, vel retractationem factam imprudenter, & cum scandalo euulget.

Quæres. An reus teneatur reuelare complices.

Resp. I. Si omninò occulti sint, nec alijs indicijs, aut testimonijs conuinci possint, non potest, nec tenetur; si tamen vi tormentorum coactus, prodat, ordinariè non peccabit, *Less. loc. cit. & Laym. lib. 3. t. 5. cap. 5.*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoq; si nolit, secundùm *Nauar.* non erit absoluendus.

Art. II. Quid liceat Reo circa fugam pœnæ.

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamẽ secundũ allegata, & probata, etsi in cõsciẽtia non obliget, nõ potest reus Iudici positiuè resistere, tũ ob scandalum, tum quia tali casu Iudex habet ius sententiã exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter, *Less. Sanch.* contra *Vict. Bon.C.de Lug. d. 4.n. 38.*

Dixi, *positiuè:* quia reo, etiamsi verè reus sit, licèt ante, & post sententiam (quo ad mortem, vel pęnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tàm magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur, nisi tamen bonum publicum aliud postulet, *Less. lib. 2. cap. 31. d. 5.* Vnde resolues.

I. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit (saltem nisi iurauerit se mansurum) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriã, *Fil.t.40.c.4.n.274. Az.*

Less.

Leſſ.d.5.n.31. niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans. Vide *Bon. d. 10.q.3.p.2.n.13.Leſſ.l.c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à miniſtro apprehendente ſe excutere: non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. lib. 24.num.4.*

III. Licet etiam, ſaltem in foro conſcientiæ, cuſtodes (præciſa vi, & iniuria) decipere, tradendo, v.g. cibum, & potum, vt ſopiantur, vel procurando, vt abſint, item vincula, & carceres effringere, quia cum finis eſt licitus, etiam media ſunt licita. Et licèt alij captiui per effractum parietem ſimul elabantur, non tenebitur, de damno, quia tantùm eſt eius cauſa per accidens, cum iure ſuo vtatur. Nec refert, quod leges, & magiſtratus quidam tales effractores grauiter puniat: id enim fit, quod, vel contrariam ſententiam ſequantur, vel ex præſumptione, quod vim intulerint cuſtodibus, vel quod propter bonum Reipub. ea pœna ſtatuta ſit, *Filliuc. loc. cit. Tann. d.4. quæſt.4.dub.5. ex alijs multis*, vide *Card. de Lugo d.40.ſ.4.*

IV. Illis, qui nō ſunt miniſtri iuſtitię, licet nō ſolū conſilio iuuare reum, vt fugiat; ſed etiā ſuppeditatis inſtrumentis, v.g. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitū illi ſuadere, & ad eundem media proponere licet, *Leſſ.l.c.d.6.n.40.Tann.l.c.Sylu.Tur.Vaſq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis, tum quia executio ipſa effractionis ſoli reo licita eſt propter ius vitæ conſeruandæ, tum ne alioqui omnis ſecuritas carceris pereat. *Leſſ. loc. cit.* vide *Bonac. d.10. quæſt.3.p.1.*

Quæres. An reo liceat appellare.

Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe iuſtam, & iuſtè proceſſum eſſe, non licet (licet tamen ſupplicare) quia id eſſe Iudici calumniam imponere. Imò iniuſtè appellans tenetur de damno. Si verò putet ſententiam iniquam eſſe, aut iniuſtè proceſſum eſſe; aut ſi diuerſæ ſint opiniones; poteſt appellare. Vide *Tann. loc. cit. num. 100. Card. Lugo loc. cit. art. 14. Sanch.*

Dub. VIII. Quomodo Confeſſario agendum cum Reo.

Reſp. Obſeruanda ſequentia, 1. Inſtruat eum, quod quę ſecū in foro conſcientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur, ideoq; ſiue ſit nocens, ſiue innocens, id ei nec prodeſſe, nec obeſſe poſſit. Ratio; quia aliàs multi conantur ſe falsò pro-

bare innocentes, vt à cõfessario inuentur, alij contra falso se nocentes dicunt, quod timeāt ne cõfessarius conferat cū Iudicibus, ipsiq; reuocentur ad torturā. Vnde expedit. 1. Vt nō temere euulget Confessarius accepta extra cõfessionem. 2. Vt ad confessionē sacramentalē reū non admittat, nisi post quā in foro profano res sunt liquidæ vix enim adigi poterat, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici; ante tamen de contritione agendū est, *Delr. l. 6. c. 1. ʃ. 3. Tan. d. 4. q. 5. d. 4.*

II. Nec cogat importunis modis reos, vt se tales fateantur, tū quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur in cõmunicati, vel à confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione, de hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra *Tann. loc. cit.*

III. Caueat, ne coram reo censeat modum procedendi iudicialem, proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non sit confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum, non tamen id licet confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can. 33. & c. 34. Non licet*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. Vide *Tann. d. 4. q. vlt. dub. 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehēsas in iudicio, ipsumq; modum processus, vt, & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet. 1. An consortes criminis prodiderit (si secundū suprà dicta tenebatur) & quidē si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationē, etiam cum periculo torturæ. Vide *Tan. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103. &* dicta *dub. superiori*. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit in eodē foro. 3. In qualitatē superstitionis, an ex animo Christianæ fidei rei renunciarit, dæmonē adorauerit, falsa de Deo, & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessa aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo

do iis deinceps occurrendum atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, reum in extremis denunciationes reuocasse tum quia Iudices id parui faciunt(quàm rectè, vide *Laym. & Tann. loc. cit.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati euulget, cum eo ipso reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est reus, vt, id extra confessionem; & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quòd etsi difficilè non tamen impossibile esse docet *Tann. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *num.* 85.) id Iudici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur, tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli; tum quia si Rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, cum callidè sua facinora celandi. Vide *Laym. lib.* 3. *t.* 6. *c.* 5. *Tann. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *n.* 95.

X. Etsi pro Reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud Magistratum supremum iuxta scripturam; *Prouerb.* 24 *Erue eos, &c.* Valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum, quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque(non tamen Confessarius nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò, & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide *Bonac. in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 2. *&* 3. *Tann. de iust. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4.

Dub. IX. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum, & Chirurgorum.

Resp. Tenentur ij in primis, quando tale officium petunt, vel suspiciunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiã, siue peritiam, *Nauar. c.* 25. *Anton. C. de Lugo d.* 27. *n.* 1. Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones Medicorũ securas, & tutas. Ratio est periculum, & damnum proximi. Ita *Bon. Lay. Sanch.* 1 *mor. cap.* 9. 2. Quando certũ aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de

quo dubitatur, quia aliàs imprudenter, proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora, tum quia alioqui salutē proximi in discrimen adducerent, tū quia tenentur fungi officio, quãtum possunt, cum minimo proximi periculo, & dãno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, immò debent illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum aliàs spem vitæ non habeat. *Laym. lib. 1. tract. 1. cap. 5. Filliuc. n. 152. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absq; sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non benè perspecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis, 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariè curationem negligat aut medicos alios adhiberi nõ permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrariũ, v.g. incantationem, pollutionem superstitionem, &c. 8. Si facilè, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat; Vide *Bon. l. c. Nauar. cap. 15. Azor. 1. p. l. 2. cap. 17. Escob. lib. 2. Ex. 3. cap. 9.*

II. Pharmacopula peccat. 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si sine arte, vel diligẽtia, medicamẽta cõficiat. 3. Melle in potionibus pro saccharo vtatur. 4. Si vnũ medicamentũ pro alio, nisi tamẽ esset æquè bonum, & nõ maioris prætij, contra medici præscriptum, cũ graui dãno, periculo porrigat. Vide *Salas d. 34.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendũ vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. vide *Excob. loc. cit.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat,

gat. 5. Si abortus causa veniam aperiat, aliudue remedium adhibeat. Vide *Escob. loc. cit.*

Dub. X. Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium.

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto, ex quibus resolues.

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus. 2. Si paratus sit quodcumq; pretiũ, etiam iniustum ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & mensurã imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustũ instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtraq; 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non soluit creditoribus, cum graui eorum damno, 10. Si mercibus soluat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinẽ permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quẽcumq; dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. vid. *Escob. t. 2. Ex. 3. c. 12.*

II. Bibliopola peccat 1. Si vẽdat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librũ defectu laborantẽ vẽdat pro integro, &c. v. *Escob. c. 13.*

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Auro, vel argento plus æris misceat, quã ars requirit, & emptoribus mixtionẽ non significet, neq; minuat pretiũ. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat mala fide. 4. Si commũnẽ lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent, se tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant, non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessarium, aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui causa violent, per se, vel per suos famulos, &c. Vide *Escob. t. 1. cap. 13.*

LIBER QVINTVS
DE RATIONE COGNOSCENDI, & discernendi peccata.
De Peccato in genere. Cap. I.
Dub. I. Quid sit Peccatum.

RESpondeo. Est transgressio legis, siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regula diuina, per quam regulā intelligitur præceptum, tàm naturale, & humanam, quàm diuinnū: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertētia malitiæ: quod addo, quia, vt docet *Sanch. 1. mor. c. 16. cum Vasq. Bon. d. 2.3. p. 3. n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, qua scilicet quis aduertere poterat, & debebat: nec quæcumq; actualis, qua scilicet intellectus rationes cōmodi, & incōmodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralē malitiā obiecti, aut saltē de ea dubiū, vel scrupulū concipiat. Ratio est, tū quia sine ista aduertentia, non est voluntariū, cū non sit cognitū, quia, quandiu talis cogitatio intellectui nō occurrit, non est sufficiens principiū deliberandi de malitia, ideoq; nec libertas, ac proinde, nec culpa; & censetur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio, at prima opinio securior, & D. Thom. est. Addit tamen *Tan. d. 4. de peccat. d. 5. q. 5. dub. 5. n. 106.* non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, vt fit inebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. Vide *Baldel. l. 1. d. 26.* verum recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret, sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit, aiuntq; dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt vide apud *Scolast.* nam in-

or-

ordine ad praxin, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres cõditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntariũ, id est, vt fiat a volũtate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate volũtatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. Ex quibus resolues.

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neq; est à voluntate, & peccatum, nisi voluntas eũ acceptet: ideoq; nec impedit communionẽ, siue is sit internus: vt cogitationes cõtra fidẽ, blasphemæ obscœnæ, motus carnis, etiã vsq; ad effusionẽ seminis: siue externus, ac violentus, v.g. stuprũ virgini per vim illatũ, tenetur tamẽ aliã cõtrariã elicere si esset periculum cõsentiẽdi.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehemẽtissimi motus iræ, aut cõcupiscentię quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur, tamẽ præuenire, si ex ægritudine nõ proueniat, ita *D.Th.* III. Defectu tertiæ nõ peccat, qui die ieiunij de precepto nihil cogitans, cęnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Itẽ qui lapidẽ proijcit per fenestrã, nõ aduertẽs periculũ lęsionis, vel qui contractũ vsurariũ celebrat, nõ aduertens esse talẽ, *Sãch.l.1.c.16. n.21 Reg.l.15.n.75.*

IV. Damna, & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur ea verò adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vti eam, quando iuxta loci, & temporis circumstantias, non appareat periculum mali, ideoq; nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq.1.2.d.124.c.2.* Quibus confirmetur *Less.l.4.c.3.* docet si negligentia, ebrietatẽ, aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cum non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quam ipsa causa.

Dub. II. An, & quando desideria, & delectationes sint peccata.

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositũ efficax rei malæ: per delectationem verò simplex amor, & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora tempo-

ris,

ris, cum momento possit perfici; sed quod voluntas post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

Art. I. Quale peccatum sit desiderium malum.

Resp. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandū, aut in perpetrato complacent, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat *ex Matth. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. II. Desiderium cū consensu conditionali, quo quis aliquid cōcupiscit, sub tali conditione, quæ omnē malitiā obiecti auferat, non est peccatū, saltē mortale: v. g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essē malefactorē iustū occiderē, *Valen t. 2. d. 5. q. 4. p. 4. Sayr. Salas in 1. 2. tr. 15. d. 16. s. 27. Vasq. d. 116. c. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: vt v. g. si cogites, si nō esset infernus, mœcharer, si nō essē religiosus, fornicarer, si non haberē rationē mei status, vlciscerer occiderē te. Itē si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionē ingrederer, vindicassē (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectū vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantū ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon. de mat. q. 4. p. 8. n. 9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerū natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum cōmittendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente malitiā; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absq; conditione, *Caiet. Sāch. 1. mor. c. 2. Vasq. Lav. l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10.* Ex quibus resoluuntur hi casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac *si prohibitum non esset*, v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. *Azo. lib. 4. cap. 6. quæst. 10. Sanch. lib. 1. cap. 2. Vasq. d. 116. cap. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro cōditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, si Deus mandaret; suspenderem furem, si essem Iudex; ducerem vxorem; si liceret, si non essem sacerdos, si essē liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Re-

ctè

ctè tamen monet, S. 4. V. *Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. Ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes, *Ibid. & Laym. lib.* 1. *tit.* 3. *cap.* 6. *n.* 10.

III. Etsi idē quidā, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si cōditio impossibilis apposita, tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si nō esset peccatū, fornicarer: eò quòd tunc cōsensus nō videatur ferri in malū: probabilius tamē videtur, quod docet *Azor. Sanc. & Lay.* esse peccatū; eò quòd sit intrinsecè malū, nec malitia sua (quæ in cōsensum circa tale obiectū traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoq; voluntas feratur in malū. Quod tamen intellige si efficaciter feratur, quia si tantū sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. t.* 1. *c.* 1. *num.* 25. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 5. *nu.* 11. *v. Card. de Lugo d.* 16. *n.* 376.

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v. g. in prædictis desiderijs efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundùm quosdam Doctores, si fiat tantùm secūdùm appetitum rationalem, sine voluntate (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriæ delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest fieri in obiectū abstractum à malitia, cum sequatur intellectū, cuius est abstrahere, appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoq; talis delectatio est de obiecto absolutè malo, Vide *Lay. Bon. de matr. q.* 4. *p.* 8.

Art. II. An delectatio morosa semper sit peccatum.

Resp. I. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. *ex D. Thom.* 1. 2. *q.* 78. *art.* 8.

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum: quia sicut cogitatio, v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est; cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter; ita consequenter delectatio de tali

cogi-

cogitatione tamquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo, &c. non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. lib. 1. t. 3. cap. 6. num. 2.* Ex quibus resolues.

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, vt v. g. quia factũ est in somno amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundũ se, sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less. l. 4. c. 3. n. 105. & 106. ex Vasq. 1. 2. d. 105. c. 2.* v. g. de solutione naturę facta in sõno. Ratio, quia obiectũ delectationis istius nõ est malũ. *V. Bon. de mat. d. 4. p. 8. n. 8. Sanch. 1. mor. c. 1. n. 18. C. de Lugo de pæn. d. 16. n. 389.* Immò addũt, licere aliquãdo desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sine culpa; v. g. in sõno eueniat naturæ solutio, ob finẽ bonũ: dũmodo desideriũ non sit tã intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculum cõsentiendi in talem voluptatẽ. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. Vide *Less. & Bon. loc cit.*

III. Non est peccatum saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu cõiugij præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis.

Dixi, *appetitu rationali*; quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitiuã, & carnalem (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less. l. c. t. 3. c. 6 Bon. Tan. Palaus*, v. *Dian. t. 5. misc. r. 2.* contra *Medin. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua, & carnalis vt plurimum, immò etiam periculum consensus in fornicationem, cõsequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem

non

non esse mortale, docet *Fil.Bon.de mat.q.4.Sanch.Less.l.c.d.1.& Dian.t.3.misc.r.36.* Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiã tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur. IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v.g. si Cartusianus, vel alius dici ieiunij se oblectet de cogitato esu carniũ, qui non est de opere malo; cum lex tantũ vetet comestionẽ externã. *Lay.l.1.t.3.c.6.n.9. Less.l.4.c.3.d.14.n.111.& 113.* V. Qui delectationẽ morosã mortalẽ confitetur, addere debeat circũstantia operis, de quo fuit delectatio: v.g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus: in materia carnis, an de coniugata, moniali, cõsanguinea. Quod tamẽ limitat, *Azor.Sa, V.Luxuria, Salas to.2.t.13.d.16.s.6.n.59.&c.* si delectatio feratur in obiectum apprehẽsum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, v. g. in fœminam apprehẽsam, vt non suam, non tamen, vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait delactiones tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill.Less.Bon. Dian.Palaus, v. C.de Lugo d.16.n.363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundùm totam suam malitiam, aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt. Vide *Auth. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter oriturã (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus peccat venialiter, si verò iustam causam habeat, nihil peccat, sed tu caue dum sine causa fiat. Vide suprà *in 6. præc.l.3.t.4.c.2. d.4.* Quæres, an voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur.

Resp. Si voluntas plenè eam aduertens negatiuè, & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id nõ permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum si vlterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor.c.12.* non peccare mortaliter; tum quia non consentis in delectationem, tum quia moraliter est impossibilis [illegible] nes [illegible]les

illos motus euitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere etiam secundum aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vasq. Azor. Less. Bec.* 1.2.t.2.c. 5. q. 5. sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus: & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè *Laym.* vtramq; sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias; etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cum facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. Vide *Laym. lib. 1. t. 3. cap. 6.*

Dub. III. De distinctione peccatorum.

Artic. I. Quæ peccata distinguantur specie.

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, qua priuant: remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d. 4. de pecc. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificantur proximè ex obiecto: ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. Ex quibus resolues.

Peccata specie differunt; non tantùm quæ diuersis virtutibus, sed etiã quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuersæ difformitatis; id est, quæ adeo diuersa ratione, & malitia eiusdem virtutis materiam attingũt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neq; propensio vtrumque peccatũ committendi, qualia sunt, homicidium, furtum, adulterium, detractio.

Artic. II. Quæ peccata distinguantur numero.

Resp. Numero distinguuntur duobus modis.

I. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter, & phy-

physicè tantùm, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem, *Filliuc. t.* 21. *cap.* 8.

Dico, *moralem*: quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrũpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatẽ, & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariã; & liberã. 3. Per cessationẽ inuolũtariam, & naturalẽ, siue ea fiat per sõnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera, & moralis: per distrationem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq. &c.* Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum *Fil. tr.* 21. *cap.* 8 *n.* 317. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quod animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide etiam *Baldel. d.* 21 *num.* 3. Ex dictis resolues.

I. Vnũ numero peccatũ cõmittit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in decẽ homines; qui vno ictu duos occidit, qui vno actu vult omittere officiũ horariũ, per mensẽ, ieiunium per quadragesimã. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnũ moraliter, & formaliter quatenus in vno actu hic, & nũc coniũguntur. Ita *Nauar. Fill. Bonac. d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. cõtra *Azor. Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicũt esse peccata distincta. Verũ siue 10 peccata dicas, odisse v.g. 10 homines siue vnũ, parũ refert, cũ vnũ hoc illis decẽ æquivaleat, proindeq; obiecti grauitas in confessione exprimenda sit; quippe quæ actũ in suo esse indiuiduali constituit, vt notat *Fill. Bon. Suar. de pœn. d.* 22. *s.* 5.

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licèt physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eundem

finem:

finem: hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, et si sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtũ; & quia ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta, & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. Vide *Baldell. d. 21. num. 4.*

III. Actiones externæ, licet numero distinctæ; ad eundem tamen finẽ, & actum principalẽ relatæ modò nõ habeãt distinctã ab illo malitiã, nõ distinguũtur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquẽdo, & in ordine ad cõfessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulã carnalem præcedentia, immò etiam comitantia, & subsequentia, tãquam cõplementa, & appẽdices operis, vnũ numero peccatũ sunt, vt docet *Nau. c. 6. n. 17. Azor. l. 4. c. 4. q. 6. Fill. &c.* Ratio, quia sunt, vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis eiusdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequatur, distinguuntur numero; vt v. g. si quis de fornicatione glorietur: proindeq. illi in confessione explicandi sũt separatim, non autẽ priores, vt docet *Suar. t. 4. de pœn. d. 22. s. 1.*

De Peccatis in specie Mortali, & Veniali. Cap. II.

Dub. I. Quid sit peccatum Mortale, & Veniale.

RESP. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, pœnamq; æternam meretur. Dicitur, *Mortale*; quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem, gratiam, & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *Veniale*: quia saluo vitæ spiritualis, principio scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamq; facilè consequitur. Resp. II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. c. 9. Sanch. 1. mor. c. 3.* Vnde resolues.

I. Pe-

I. Peccata cōtra bonū propriū cōmissa, vt plurimū sūt venialia ex genere suo, vt v.g. inutilis, & vana cōcupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas, cultus, & vestitus nugæ, otiū, excessus in cibo, potu, sōno, risu, vsu cōiugij, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c. II. Peccata contra virtutes Theologicas, sūt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item fere omnia, quę fiunt contra Decalogū; quia quę cōmittuntur cōtra tria prima præcepta, nocēt similiter Deitati, sciētiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusq; honori externo, vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis: de quo infrà.

Dub. II. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem vt plurimum. Ratio primę, & secundę partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absq; plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Materia est grauis, aduertentia, plena, voluntas.
Libera, lex faciunt sit quoque culpa grauis.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiēs, apprehendisti esse malū. 2. Si post vbi melius consideras, iudicas te non fuisse facturū, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nescieris, quid ageres modo tamen nō sit ex ægritudine, quia vt ait D.Th. preuenire debebat

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licèt facilè potueris exequi peccatū, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet nū cōsenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expresè mortaliter peccare, quia talis non facilè cōsentit. 4. Si quis valde timidè, & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui cōpos, &c. iudicetque se id non fuisse facturū, si plenè vigilasset. Vid. *Sanc. l. 1. mor. c. 10. Baldel. l. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundū se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum; ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet *Vasq. 1. 2. d. 158.* 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sepè fit, vt res ex se leuis, attētis circūstātijs boni cōmunis, vitandi scādali, &c. fiat grauis. 3 An pars aliqua rei præcepte sit grauis, ea spectāda est tū absolutè, & secūdū se, tū etiā in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus à se productos, moraliter coniungātur, fit materia grauis: quia tūc omnes moraliter reputātur pro vna Cōtra verò non cēsetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se vniantur. Ex dictis resolues.

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicū furaris, & non restituis, iuxta dicta *l. 5. t. 5. c. 1. d. 3. casu 1.* item si interruptim psalmos aliquot ex eodē officio omittas: si eodē die ieiunij sępius parū comedas, eodē festo sępius parum labores.

II. Non peccas grauiter; si diuersis festis modicum labores, si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberet propositum ita faciendi: quia cū ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua, Vide *Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei: quia cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ nō continuātur. Quod verum est etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch*

di

id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in materiæ valdè leuibus, vno die implēda haberet; quia materiæ illæ cū sint independentes à se non vniūtur. Si tamē similia vota non sint onus affixū diei, sed tātū dies præfigatur, vt terminus vltra quē executio non differatur, erit peccatū mortale, postquā ad materiā notabilē peruentū fuerit. IV. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non soluerit, quia etsi talis pars absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali iudicio non valdè videtur æstimanda: Vide *Laym. l.1. t.3.c.5.* sed tu contrarium teneas cū sit, quid notabile secundū se.

Dub. III. Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale.

Scandala, contemptus, occasio finis, & error.
Hæc faciunt crimen de veniale graue.

Quinq; modis id fieri communiter docet *Sanch. &c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione cōtēptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adiuncti, vt si quis leuiter mentiatur ad copulam carnalem extorquendam, quia cum finis mortalis intetur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solùm desiderium fornicationis: quia seclusa malitia mortali finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rē aliquā, vt si v.g. vltimū finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valdè intensè, & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltē virtualiter, vt paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali, vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusū, personā, vt malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari, Notat autē *Bon.* hunc affectum, non tantū habitualem, sed actualē esse debere, vt peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod cōmittendū, habitu tantū es paratus. Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem, *Contemptum absolutum, & formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & absolutè præceptum violatur: quia

ipsi,aut superiori subijci renuis. quod est peccatum superbiæ cõsummatę,vel quando ideo nõ vis obedire præcepto;quia prçceptũ est,& est peccatum inobidientiæ formalis:quorũ vtrũq; grauiter pugnat cum charitate debita superiori. Ex quibus resolues.

I. Non est mortale, si velij quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic, & nunc in re modica, aut si authoritatem legis, vel, præcipientis admittas, executionem tamen hic, & nunc contemnas. Ratio, est quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantùm secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine,aliaue causa præceptum violetur, & non ex contẽptu potestatis superioris, non est mortale:quia non est contẽptus formalis, sed tantùm interpretatiuus modo tamen non sit de re graui.

III. Est mortale facere, vel omittere aliquid ex contemptu iustæ legis humanæ. Item ex cõtemptu Dei præcipientis,vel etiam consulentis(quod præterea tacitam blasphemiam cõtinet,quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contẽptu Prælati, vt sic,& vt à Deo authoritatẽ habentis;non tamen vt talis hominis,indocti,imprudentis,imperfecti: quia hoc posterius non est contẽnere absolutè,& simpliciter,sed tantũ secundũ quid, Vid *Sanch. 1. mor. c. 5. Bon. de pec. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatũ,vel opus indifferẽs,habẽs mali speciem trãsit per accidẽs in mortale,si ruina per illud proximo causãda,sit mortalis. Ratio est,quia tali operi superadditur aliquid,grauiter repugnãs charitati. *V. d. de scãdalo, & Fil. t. 21. c. 6. q. 10. n. 212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quãdo quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale; ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temere se exponat. Vnde in cõfessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit, quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

De peccatis capitalibus in specie. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Superbia, & quale Peccatum.

RESp. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellẽtiæ, mortalis ex genere suo, si sit consumata, & perfecta, id est, si

quis

quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorũq; legibus subijci nolit. Imperfecta tamẽ, qua quis subijci non renuẽs ijs quibus debet. & in suo tãtũ affectu se se magnificat, est tãtũ veniale, vt docet *Caiet. &c. V. Superbia*, quia sine Dei, & aliorum defectu, plus iusto se efferre nõ est grauis inordinatio: esset tamẽ grauis, si fieret cũ notabili aliorũ cõtẽptu, cõplacẽdo in aliorũ abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. Prima est præsumptio, quę est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat v.g. si præsumas iurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Cõfessarij &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. c. 2. d. 3. & supra l. 4. t. 3. d. 9.*

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris nõ debiti, vel debito maioris; vt si ambias beneficiũ, vel officiũ, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, v.g. per simoniã. Est per se peccatũ veniale, fit autẽ mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij per quod honor queritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Deniq; si moderatè honor appetatur ob honestũ finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Lay.*

Tertia, est vanagloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue verę, siue fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tanta, vt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non benè de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatũ per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictũ est de Ambitione. Imò vt cõtra *Anglũ* rectè docet *Sylu. Nau. c. 17. &c.* est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari. Porrò per vanã gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Thom. 1. 2. q. 53. 1.* Directè; idque, vel per verba, estq; iactantia: quæ est venialis per se si sit de rebus bonis, v.g. ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, vti etiam. 1. Si quid dicat contra gloriã Dei, vt *Ezech. 28. Deus ego sum.* 2. Si prorũpat in contumelias, v.g. *Non sum sicuti cæteri hominum adulter, &c. vt & hic.* 3. Ex fine malo. 4. Si cũ notabili dãno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter mala, quia approbatio operis eãdẽ cũ illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacen-

tia eiusdem)Quod addo,quia si absq; ea fuit, *Nauar. Palaus, &* *Dian. tom.2.tr.4. r.116.* docet contra *Sanch. Lopez, Rodriq. & c.* non necessariò explicari. Vide *C. de Lug. d. 16. n. 267.* Vel per facta,quæ si vera sunt,& aliquid admirationis habēt, dicitur inuentio nouitatū, hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones,&c.mortale, si notabiliter corrūpat iuuentutē, vel mores.Si verò facta falsa sint, est hypocrisis, v.g. si quis boni aliquid faciat,vt videatur bonus, etsi non sit, quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contēptu Dei, & proximi 2.Indirectè in quantū quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1.Per intellectū,& est pertinacia,qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ,quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momēti,vel si sit coniūcta cū periculo tertij, v.g.si medicus cū periculo ęgroti maneat in sētētia.2.Per volūtatē, & est discordia,qua peccatur mortaliter,quādo est circa bonum Dei,vel proximi,in quo deberēt esse cōcordes.3.Per verba,& est cōtētio, quæ est mortalis,quādo animo contradicēdi altercaris circa veritatē pertinentē ad fidē,vel salutē animæ,aut corporis. 4. Per facta,dū quis non vult exequi,quod debet,& est inobediētia. Vide *Baldel.* Resp. III. His tribus superbiæ filiabus respōdet Pusillanimitas,qua quis nimiū sibi diffidens,detrectat honores,gloriā, vel officiū,quo dignus est:veniale est ex genere suo fit mortale,si detrectes ad quod teneris sub mortali. V. *Less.l.3.c.2.Lay.l.3.f.5.* Ex dictis resoluūtur sequētes casus. I. Audiens laudem alterius,vel suam,de re mortaliter mala,peccat mortaliter,si approbet,suspiciat, admiretur, vt laude dignum. *Sanch. Baldell. d. 29. lib. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudue graue malum, vel peccatum omissum,v.g.fornicationē,peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi, *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere, quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter, *Baldell. loco cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale, *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse, dicit *Baldell. loco cit.*

VI. Si-

VI. Simulare improbitatem, est peccatum, quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale. Neque id fecerunt Sancti, nisi faciendo id quod ex se est indiferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

Dub. II. Quid sit Auaritia.

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporaliũ. Vnde ex hoc, & regula supra tradita de peccato mortali, resolues sequẽtes casus.

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cum verò eo excrescit, vt eius causa diuinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritię, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis, leuior, quàm auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem crees, si impotentem te reddas ad soluenda debita: si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia. Vide *Less. l. 2. c. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimi exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar. cap. 27. Tol. lib. 8. cap. 26. v. dict. de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemẽs, & inordinata applicatio mẽtis, ad acquirẽdas, vel cõseruãdas diuitias cũ inani & vano timore, ne nõ acquirãtur, vel perdãtur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur (v.g. auditione Missę) vel inducit superfluũ timorẽ, et ex hoc diffidẽtiã erga Deũ. Venialis est, si sit de re bona, sed tẽpore, vel loco indebito; v.g. de familia, messe; vindemia; quãdo quis est in tẽplo, vel vacãdũ est Deo, *S. Th. 2. 2. q. 55. a. 6. Reg. l. 23. c. 1. q. 3. Esc.*

III. Violentia; mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto: est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ

(v. g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij, *Nauar. cap.* 23. *Tol. lib.* 8. *cap.* 47. *Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitã, in damnum illius, mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter. 1. Circa personas, quomodo Iudas Christum, Dalida Sansonẽ prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt similes manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi cõmissum reuelando: quod est contra fidelitatem, & iustitiam, si quidem promissum fuit: quia est pactum onerosũ, vt docet *C. de Lugo d.* 14. *n.* 139. & quidẽ mortale, si preuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam aliàs veniale: vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius, est curiositas, & si sit in re graui, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur cõmuniter esse mortale, docent *Tol. l.* 8. *c.* 45. *Baldell. l.* 3. *d.* 11. *Nauar. cap. pen. d.* 6. *de pœn. Mol. Lay. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. (qui addit, eũ qui dolosè alienas literas aperit, & legit cum alterius iniuria, vel danno, crimen falsi committere.)

Dixi *per se esse mortale*: quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate iusta ex causa fiat. Vnde resoluuntur casus seqq.

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuũ iniustum damnum, vel in iniuriam tuã cedere, quam intendas auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli; ex locis finitimis hostium, veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nauarr. cap.* 18. *Regin. lib.* 24. *num.* 60. *Escob. Card. de Lugo d.* 14. *num.* 148.

II. Cõmuniter etiã peccatũ non est, si cõsensus expressus habeatur eius, à quo, vel ad quẽ mittuntur, neq; lex specialis vetet, *C. de Lug. l. c.* vel tacitus saltẽ; vt si facias sub ratihabitione, cõfidens rationabiliter, habitũ iri ratũ. Ita *Escob. ex Naua. Regin. & c. l. c.*

III. Superior religiosus, literas suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; siue

ex

ex Religionis statuto, aut consuetudine: siue ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide *Escob. Peirinũ de relig. t. 1. quæst. 2. cap. 1. Dian. par. 3. t. 6. r. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *Card. de Lug. loc. cit.*

V. Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. *Card. de Lugo loc. cit.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale: est nullum autem (per se) si, vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldell. ex S. Anton. & Rosell. Sylu. V. emptio, q. 17. Laym. l. 3. s. 5. t. 3. p. 1. c. 4. n 4. Dian. tom. 2. t. 6. misc. r. 55.* Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit immò, addit, reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. Vide *Laym. loc. cit.*

Dixi I. *A domino proiectas*; quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*: quia si in ignem, vel fornacem, v.g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vide *Card. de Lugo d. 15. num. 150.*

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis: etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. Iniustitiæ: quia quisq; habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs non vult esse communia, *Naua. c. 15. Mol. to. 5. d. 36. n. 2. Regin. l. 24. c. 6. n. 119.* potestq; aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valdè cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus, *Baldell. d. 11.* vide etiam *Card. de Lugo loc. cit.*

VIII. Quicũq; secretũ violat absq; iusta causa, cũ alterius dãno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo dãnũ alteri sequitur, tenetur ad restitutionẽ, *Bon. d. 2. de rest. q. 1. p. 1. Tr. l. 7. c. 10. d. 32.*

Dub.

Dub. III. Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus, cum ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde, qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. Vide suprà *lib. 3. t. 4. cap. 2. & lib. 5. c. 1. d. 2.*

Resp. II. Filiæ luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

I. Cæcitas mentis, cum quis adeo est addictus turpitudini, vt de cœlestibus non cogitet.

II. Præcipitatio, qua quis ex eadē causa, sine consilio operatur.

III. Inconsideratio; quando in modo delinquit, incōsideratè agens, quæ statum, vel personam dedecent.

IV. Inconstantia; quando quis ex eodē effectu voluptatū à pijs propositis mox deficit. V. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

VI. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, immò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

VII. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternę paratus esset renunciare, si præsentibus frui sēper permitteretur.

VIII. Horror futuri sæculi: quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales. Vide *Escob. & Bald. ll. locis cit.*

Dub. IV. Quid sit Inuidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ: ita vt hæc directè sit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. Vnde resolues.

I. Est ex genere suo mortalis, & grauissima quidem, atque in Spiritum Sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur

tur hæ. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo; ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus, ac detractor famam. Vide *in præc.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum, v.g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere, non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatũ, nisi sit inordinatus, *Lay.l.3.t.3.c.*10

IV. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed emulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis: si autem circa temporalia interdum est venialis; vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem, *Laym.lib.* 3. *t.* 3. *cap.* 10. *n.* 2.

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantũ ille est indignus, nõ est inuidia, sed indignatio: quæ nõ est peccatũ: erit tamẽ: & quidẽ mortale, si vel Dei prouidentiã arguat (estq; blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malũ emitand. *Caiet. Lay. loc. c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æquialis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas, vt tibi malum est propriè dicta inuidia: inuidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest *Baldell. d.* 29. *l.* 3. & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re sint soli, ac singulares: dolent, & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes; quibus cum omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui suum: sic mulieres, v.g. facile apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v.g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facile consequuntur. *Baldell. loc. cit.*

VII. Qui in aduersis suis optat se non fuisse datũ, ne damnetur, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primo vidit, aut coniugem accepit; si tantum intendat maledicere irrationali creaturę, v. g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugi) qui tot mala culpæ, vel pœnę protulit, videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat

dat optare malum hominı siue sibi, siue alteri illo die natis, vel coniugatis, mortale est, *Escob. & Marchant. man. car. 2.*

Dub. V. De Gula.

Art. I. Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus apetitus cibi, & potûs; opponiturq; abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1 Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata *Laym. l. 3. f. 4. n. 5.* Properè, lautè nimis ardenter, studiosè. *Nauar. man. cap. 117. num. 198.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatū tantū veniale, quia nullus horum modorū repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc Improbabile est; quod docent *Naua. Tolet. &c* & non repugnat *Lay* secluso scandalo, & alijs, veniale tantùm esse, viq; ad vomitum se cibo, & potu implere; idq; etiam, si quis vomat, vt iteratò possit bibere quod tamen, *V. Comedere, Sà, aliique multi* putant mortale. Vide *Baldell. Escob. t. 2. Ex. 2. cap. 5.*

III. Vix dubium est, licere cibu, aut potu, aliterue creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini noceat, id aduertens; secus, si leuiter tantū, vt v. g. si febricitās haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem; de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctū naturæ abhorrentis. Excusandū autē erit, si fiat causa medicinæ, aliaue iusta causa, v. g. extremæ famis in obsidione: in qua tamē sic vitam conseruare non teneberis, *Sanch. 1. mor c. 18. Less. Lay. l. 3. f. 4. Sa, Bon. Baldell. lib. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur: præsertim cum sanguis, secundùm multos, animatus non fuerit. *V. Authores cit.*

V. Ex genere quoq; suo venialia sunt, quæ filiæ gulæ dicuntur

tur: nimirum ex parte animæ. 1. Hæbetudo mentis, seù stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, vel comedendo, voluntariè fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur, *Baldell. d. 29. lib. 3. num. 15.*

II. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

III. Multiloquium.

IV. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis & gestibus: dicitq; semper aliquam inhonestatem, licet (per se, & secluso scandalo) venialem; v.g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Baldell. l. c. Escob. t. 2. Ex. 2. c. 4.* Ex parte corporis, immunditia, vomitus, & seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. Vide *Laym. lib. 3. s. 4. Less. lib. 3. cap. 3. Baldell. lib. 3. cap. 29.*

Art. II. Quid sit Ebrietas.

Resp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantum ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis: non simpliciter id, quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ, ad vitium, & imaginis Dei conseruationem: sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doctores. Vnde resolues.

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doctor.

II. Non est peccatum inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit, *Sylu. Caiet. Laym.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. Vid. *Less. lib. 4. cap. 3. d. 4. num. 37. Azor. Regin. Baldell.*

IV. Mor-

IV. Mortale est aliũ inebriare velle, vel prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se, alioue *Leſſ. l. c.* V. Si iusta causa est, vt v. g. grãde malũ non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eũ inducere ad ebrietatẽ, quæ saltẽ ipsi non sit voluntaria, v. scilicet præter intentionem, ideoq; inculpabiliter inebrietur, v. g. vinũ fortissimum, aut medicatũ propinãdo, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent proditurі vrbem, vel te abducturi, *Leſſ. l. c. & Sanch. l. 2. de matr. d.* 1 r. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatẽ ipsi voluntariam, dubiũ est, *Leß. l. 4. c. 3. dub. 4. n.* 32. affirmat, quia inquit, licet suadere, & inducere ad minus malũ, vt impediatur maius, *Lay. l.* 3. *ſ. 4. n. 6.* rectiùs negat, quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculũ ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpa. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpe iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experiẽtiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur: nondum plena est ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus si deliberatè sit commissum. Vide *Laym loco cit.* sed tu tene contrarium.

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Leſſ. dub.* 2. *num.* 30. *& Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam alias sana mente solet, v. g, si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

Dub. VI. Quid sit Ira.

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, Secundùm *D. Thom.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v. g. si nimium interius exardescas, vel exterius, per signa nimis patefacias 2. Ex parte obiecti, vt si vindictã appetas, planè iniustã in ob causam, vel si iusto maiore, v. g. optando inimico mortẽ, quam non est meritus, vel exequẽdã propria authoritate,

ritate, vel deniq; licet vindicta iusta sit, nõ tamẽ eam appetas, vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. Vnde resolues.

I. Si ordinatè appetatur vindicta nõ est peccatũ iræ, vt cum superiores irascũtur culpis subditorum, eosq; puniũt, seu vindicãt.

II. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. *Baldel. lib. 3. d. 21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, vt indignatio, & tumor mentis; partim in ore, vt clamor, blasphemia, contumelia, maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones, vulnera, diuersimodè loquendum, est secundùm regulam supra datam. Nam primò indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: immò si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posse tamen esse mortale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, ijsque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vide *Tolet. lib. 8. cap. 58.* 3. Clamor cum iratus extollit vocem, multa inordinatè, & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua supra *l. 3. t. 2. cap. 1.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi *animo inhonorandi*, quia animo corrigendi, humiliandi, aliaue ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum obijcere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos, & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit. Vide *Baldel. d. 34. n. 16.* Item, vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parua tantùm; vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi; modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se onerantes, quia cum fides ijs non habe-

tur, non leditur grauiter honor. Vide *Bonac. t.3. quæst. 2. p.5.* Denique si loci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est; secundùm *D. Th. 2.2. q.72. a.2.* dummodo alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginē, vel literas alterius conculces, comburas, tum directè, vt si virum honestū fustè cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsānatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis, &c. intēdendo proximi confusionē; quæ si fit grauis, vel saltē proximus ea grauiter cōtristetur, mortalia sunt. *Bonac. Molin. Baldell. l.3. d.2. &c. ex S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quòd qui per contumeliā læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiāsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificā, & amicam salutationē, vel inuitationem ad mensam, vel petitionē veniæ (etiā subinde flexis genibus, & corā testibus) prout læsio fuit grauis, attenta qualitate personæ offensæ. Vide *C. de Lugo d.15. n.53.* Adde quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Fill. &c.* docent *Azor. Sà, Molin. Card. de Lugo d. 56. de pæn. num. 269.*

VI. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali est ex genere suo mortale.

VII. Rixę, si modum non excedant, vti, & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntq; hæc cōmuniter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatę tutelę.

Dub. VII. Quid sit Accidia.

Resp. Accidia siue animi tędium, potest ex *D. Th. 2.2. q.35. a.2.* dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutū; eò quòd labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter pro tristitia, & tædio de diuina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illam non curet. Vnde resoluuntur.

I. Accidia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale; cum ideò committitur opus vetitum sub mortali.

II. Accidia accepta secundo modo, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei. Ex quo de filiabus accidiæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Ma-

I. Malitia, qua quis odio habet bona ſpiritualia, & vellet ea non eſſe; aut qua ipſum pœnitet benè feciſſe, vel impleuiſſe id, quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v. g. deſiderando non fuiſſe natum, aut agnouiſſe Chriſtum, &c. Eſt autem ex genere ſuo mortale.

II. Puſillanimitas, & deſperatio de ſalute, quę mortale quoq; eſt.

III. Rancor, quo ij ſunt faſtidio, qui ad ſpiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio ſpiritualium euagatur circa illicita; ſiue per cogitationem, & dicitur curioſitas; ſiue per locutionem, & dicitur verboſitas; ſiue per inquietudinem, & dicitur inquietudo, quæ communiter ſunt venialia. Vide *D. Tho. quæſt.* 35. *Laym. lib.* 2. *t.* 3. *cap.* 9. *Tol. l.* 8.

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis eſt, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans ſub mortali; v. g. in recitandis horis Canonicis, celebranda, vel audienda Miſſa. *Reginald. Palaus de char t.* 6. *d.* 1. *p.* 3. *Trull. lib.* 1. *cap.* 6. *d.* 1. contra *Tambur. de exped. ſacrif. lib.* 2. *cap.* 3. vbi docet, diſtractum eſſe voluntariè, & per notabile tempus inter ſacrificandum extra Canonem eſſe tantum veniale, licet concedat, ſub Canone, præſertim circa conſecrationem, eſſe mortale, propter grauem irreuerentiam, & periculum erroris.

Dixi, *Ad implendum præceptum*: nam in oratione, vel non preceptâ, vel ſub obligatione tantùm veniali, eſt peccatum veniale tantùm. *S. Thomas, Nauar. Suar. Leſſ. lib.* 2. *cap.* 37. *d.* 11. immò nullum, ſi non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pro exercitio ſe occupare: quia non formaliter, ſed materialiter tantùm orat; v. g. cum quis manibus laborans, pſalmos, aliaſue preces recitat, aut cantat, non animo orandi, ſed cauendi cogitationes, vanas, vel recreandi ſe. *Sanch. conſ. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 2. *d.* 31. *Trul. l.* 1. *c.* 7. *d.* 10. vt ſupra, *lib.* 4. *cap* 2. *d.* 2.

X LIBER

LIBER SEXTVS DE SACRAMENTIS.

HAbebit hic Liber Tractatus sex. Primus agetur de Sacramentis in genere. Secundus de Baptismo, & Confirmatione. Tertius de Eucharistia. Quartus de Pœnitentia. Quintus de Extrema Vnctione, & Ordine. Sextus de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.
De Sacramentis in genere.

De natura Sacramenti nouæ legis. *Cap. I.*

Dub. I. Quid sit Sacramentum.

REsp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. Vnde resolues.

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet verã sanctitatẽ. 3. Vt eãdẽ efficiat ex opere operato, id est, vsu suo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen, vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia, tàm nouæ, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiã ex opere operato conferendã, etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacramentum, vsu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis; sed ad cultum Deo præstandum. *Kon.d.60.d.22.* 2. Figura, & Sacramenta veteris legis, v. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum; tum quia à Christo non sunt instituta; tũ quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circũcisio aliquando substulerit peccatũ originale per verã gratiã id fecit, vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter,

ter, & rigorosè, tum quia non continuit gratiã, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exibita passio Christi, & meritũ, ex quo gratia pendebat; sed tantũ ex speciali priuilegio: tum quia nõ contulit gratiã formaliter, qua Circũcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neq; vi applicationis, & vsus sui; alioquin enim omni nõ ponenti obicẽ, & quidẽ præter omne meritũ contulisset, quod est falsum. Vide *Fill. t. 1. c. 1. & 5. q. 8. & c. 8.* 3. Ea, quæ dicuntur Sacramentalia. v. g. benedictio Abbatis, consecratio Virginis, quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiã non conferunt: vti nec actus virtutũ; præterquã quod hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Itẽ verba Christi ad Magdalenã, & Paralitycum: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam; esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vide *Scholast.*

Dub. II. Quid circa materiam, & formam Sacramentorum seruandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum cõpositi physici, in quo res sensibilis, & actio (v. g. in Baptismo, aqua, & ablutio: in vnctione, oleum, & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima: verba autem, aut quod eorum loco ponitur (vt in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia, & forma, id est, res, & verba simul habent se instar materiæ: significatio verò eorũ, instar formæ. Hic quæritur de materia, & forma priore sensu.

Resp. I. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam, & formam, v. g. inter effusionem aquæ, & pronunciationem verborum tanta esse coniunctio, vt secundùm moralem hominum æstimationem, spectata natura cuiuscumq; Sacramenti, vna alteram afficiat; hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere. Vide *Bonac. d. 1. quæst. 2. p. 2. Suar. Kon. &c* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum minister verba pronunciant moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, absolutio satis diu potest differri, sicut in iudicijs, sententia post examen causæ.

III. In Matrimonio, vnius consensus potest alterius consensũ tam diu sequi, quam diu h c moraliter permanere censetur; sicut in alijs contractibus. Vide *Kon. hic art. 6.*

Resp. II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri substãtialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis verò mutatio, etsi sæpè illicita sit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secũdùm communem vsum, & æstimationem hominum differt nomine, & re ab ea quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vsum, & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus: accidẽtalis, quando manet, *Lay. l. 5. t. 1. c. 4. ex commun.* Vnde resolues.

I. Nullũ est Sacramentũ, si materia cruda cõsecretur, siue hęc differat specie substantiali à pane, siue non, quia communiter non cẽsetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeãtur in Baptismo: quia non habẽt comunem vsũ, & nomẽ aquę elemẽtaris; estò physicè specie non discrepẽt. Vide *infra de Baptismo*.

II. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. Item si panis Eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ Sacramentũ est nullum. 1. Si literæ aliquę mutentur, variantes sensum, quod facile fit in initialibus, v. g. In nomine matris, milij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborũ ita vt moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diuisim pronuncietur, v. g. vnus dicat. Ego te baptizo; alter. In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. *Filliuc. lib. 1. cap. 4. quæst. 5.* Vide *Bonac. quæst. 1. p. 1.*

Nil forma demas, nil ponas nil variabis.
Transmutare caue, corrumpere, verba morari.
Tolet. lib. 2. cap. 19.

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v. g. *Ego, & Amen*, in Baptismo: Enim in formã Eucharistiæ, *Bo. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. & 10. ex Suar. &c.* 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima, v. g. abluo pro baptizo. 4. Si tantùm trãspónas, vt, Hoc meum est corpus: Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem: v. g. Hoc est corpus meus, vel Hic est enim

calix

calix meus. 6. Si interruptio fiat parua: v. g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel Custos verte folium. In nomine Patris, &c. *Filliuc. loc. cit.* Vide *Bonac. loc. cit.*

De Ministro Sacramentorum. Cap. II.

Dub. I. Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum.

RESp. Ad valorem sacramenti in Ministro, non fides; vel probitas, sed preter potestatem, & iurisdictionem in quibusdam requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed sacramentum, vel saltem id, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est cõmunis *ex Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris; quia ad confectionem sacramẽti requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse sacramentale, tollatq; indifferentiam verborum, & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis*: tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente, cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se:) tum quia actualis, quà scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur, cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facile distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali precedente relictà, durat in aliqua actione, vt illius inceptà, & continuatà: vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & moralis. *Layman. lib. 5. t. 1. cap. 5.* Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians non conficit sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum intenderit: quia non agit humano modo, *Layman. loco cit.*

III. S. Athanasius in lusu pueriliverè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat,& contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult, quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bonac. quæst. 3. p. 2. num. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorẽ consecrans, nõ explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quod præterquam in matrimonio, fieri non potest. Vnde resolues.

I. Validum est Sacramentum collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v. g. absoluo te, si vis dimittere concubinam: si capax es, baptizo te, si non es baptizatus. *Bonac. l. c. num. 18.*

II. Nullũ est Sacramentũ, datũ sub cõditione futura, siue sit hæc contingens: vt absoluo te, si restitues si demiseris concubinã, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendẽdi sacramẽtũ: vt absoluo, si cras solorietur. *Bon. ibi. Suar. Kon. &c.* III. dubiũ est Sacramentũ collatũ sub cõditione occulta, humano modo incognoscibili, v. g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturũ.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura, quod semper est mortale; sed etiam præsenti, aut præterita siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine negatione in re graui. Vide *Bon. l. c. Suar. Kon. &c. Schol.*

Dub. II. Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret.

Resp. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda, tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia pecu-

culiari donantur, ac proinde hoc curare præ alijs sunt obligati. Ita *Layman. loco cit. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. Non tamen necessariò præmittit confessionem (nisi velit celebrare) etsi sit consultius; quia de hoc nullum est præceptum, & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d. 136. cap. 1. Card. de Lugo d. 8. sess. 9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v. g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt *Sayr. Ledesm. & Bon. Gran. cont. 3. t. 4. d. 5.* de Diacono ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam cito confiteri, aut conteri eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet *C. de Lugo d. 8. sect. 9. num. 151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim laicus in necessitate baptizet, cum coscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter. docet *Kon. loco cit. Fill. t. 1. cap. 5. quæst. 10. ex Suar. &c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali, *Suar. Filliuc. Kon. loco cit.*

V. Alij qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vasq.* & alios docet *Suar.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Filliuc. Fernand. Sanch. Kon. quæst. 64. art. 6. dub. 1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Lay. Bon.* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiã *Dian.* rectè notat esse probabilẽ, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, vt *v. p. 3. t. 4. r. 195.* idẽ docet *C. de Lugo d. 8. n. 155.* Et quidẽ aliqui putãt, tot mortalia cõmitti, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter non sit, nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tan. 2. 2. Henriq. Fill. num. 87. &c.* contra *Kon. & Bon.*

VII. Etsi probabile sit quod docet *Sylu. Caiet. Fil. t. 1. t. 1. c. 6. n. 87. Nau. & Sà V. Ordo*, Diaconũ, & Subdiaconũ si cũ mortali in ordine suo ministret; itẽ Sacerdotẽ, & Episcopũ, si sacramẽtalia exerceat; nuptias, aquã benedicat; altaria, templa, vasa consecret; cõcionetur, Eucharistiã de loco in locu trãsferat, peccare mortaliter. Contrariũ tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Lay. Kon. q. 64 a. 6. d. 1. C. de Lugo l. c.* sed non verius circa Diaconũ, & Subdiaconum ministrante cũ peccato mortalis, vt docet *D. Tho.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato, sicut actiones, sacramentales.

VIII. Nõ videtur vera esse sẽtentia, quę docet esse mortale, tãgere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c *Say. Suar. Bon. d. 1. q. 3. p. 2.* Quòd si quis in mortali, etiã laicus in necessitate, eleuet de terra Eucharistiã, nõ videtur aliud agere, quã si Christũ in hac vita lapsum eleuasset secus tamen, si quis id extra necessitatem temerè præsumat, exemplo Ozæ, *Bon. d. 1. q. 3. p. 2. n. 12.*

Resp. II. Requiritur præterea; vt exhibeat, ac curet, non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria; sed etiam, quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramẽta sãctè sũt tractãda, & præcepta Ecclesiæ obligãt in cõscientia. Vnde resolues.

I. Peccat ministrans mortaliter. 1. Si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia *Bon. d. 1. q. 2. p. 1. n. 32.* 2. Si omittat intentionẽ requisitam. Quòd si verò dubium oriatur, & non tantùm inanis scrupulus (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè, & integrè prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit, formã esse legitimã; in praxi tamẽ iteranda erit sub conditione: quia tutius hic eligendum est.

II. Peccat quoq; (grauiter, vel leuiter, pro grauitate materiæ) 1. Qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. Qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesię morẽ, quãuis accidẽtaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale, si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui. Vide infrà *cap. 4. d. 5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex cõfessione, vel sit occulta Indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt

patet

patet ex praxi Ecclesiæ,& Christi qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam eleuans hostiam non consecratam: quia quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ, Vide *Bonac. d. 1. quæst. 6. p. 4. Suar. Kon. &c. Scholast.*

De suscipiente Sacramentum. Cap. III.

Dub. I. Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente.

RESP. Ad valorem Sacramenti, in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum, interpretatiua saltem requiritur, & sufficit (excipe Pœnitentiam, de qua infrà.) Ita *commun. Theologi omnes cum D. Th.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus nõ iustificatur sine proprio consensu, ita nec per Sacramentũ initiatur, & consecretur Deo sine eodẽ cõsensu, si eius sit capax, *Bon.d.1 q.6 p.2.* Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amẽtes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Filliuc. t. 1. cap.* 8. Vnde resolues.

I. Paruuli vti, & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur) *Bonac. loc. cit.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint; sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali; nam hoc ipso cẽsentur interpretatiuè voluisse, & petijsse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nũquam audierint. *C. de Lugo de Sacramentis in genere d.9. n.*122. *&c. cõmun.*

III. Inualidum est Sacramentum. 1. Quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiuè. 2. Quod suscipit fictè, id est, simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. Quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l c.*

IV. Validum est Sacramentũ. 1. Quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit Sacramentũ. 2. Quod quis per metum coactus suscipit, cum metus non tollat voluntariũ; Matrimoniũ tamẽ graui metu, v.g. iniustæ mortis, initum, cẽsetur irritum, vt docet *Sanch. l.4. de mat. d.* 12. *&* 14.

C. de

C. de Lugo d. 9. num. 133. Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat non tamen tenetur ad continentiam, potesque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

Dub. II. Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur:

Resp. Ad effectum Baptismi, & pœnitentiæ requiritur, & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat; quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum requiritur, vt sit in gratia, quia illam non primam, sed secundam tantùm gratia, id est, augmētum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. *Laym. d. 1. Bonac. d. 1. quæst. 6. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti: tùm quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis sine intentione sumendi, Sacramentum sumat accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet *Bonac.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructù Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. Vide *Bonac. loc. cit. num. 3.*

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant. Cap. IV.

RESP. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accomodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis eleemosyna, benedictio ad Episcopo,

vel

vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continetur hoc versu.

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens:

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt exorcismi insufflationes, prima tonsura, benedictiones, & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioān. cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant, non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri, sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi sua, & per se, sed tantum, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ: quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris: quia id accomodatum est sacramentalium institutioni, & consecrationi quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Kon. quæst. 71. art. 3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ peruenientes, & pij motus, conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Immò quædam etiam vim habere (v. g. fugandi Dæmonem) per modum operis operantis, ex singulari priuilegio, docet *Henriq. lib. 1. cap. 2. Sotus*, & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoq; signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur; quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quasi naturali ascribunt; de quo plura apud Scholasticos. Vide *Merat. d. 10. sess. 1.*

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

De Baptiſmo. Cap. I.

NOn agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio; nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt, contritione cum voto Baptiſmi, vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta; ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

Dub. I. Quæ materia Baptiſmi.

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; valida eſt omnis, & ſola aqua elementaria, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis, & vſualis; qualis eſt, putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item reſoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad colorem, saporē, & odorem, alterata ſit, vt aqua ſulphurea, lixiuium, iuſculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modice admixta, vt vſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſionis eſt, *ex Ioann. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam S.*Thom.* confirmat triplici congruentia. 1. Eſt maxima commoditas aquæ. 2. Eius facillimus vſus. 3. Aptitudo ad ſignificandū effectū, qui eſt emūdatio à peccato. Vnde reſolues.

I. Inepta materia Baptiſmi eſt, ſaliua, lotium, lacrimæ, ſudor, ceruiſia; item aqua ſic permixta, vt non amplius ſit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g. lutum, brodium, vinum lymphatum; itē aquæ artificiales ex roſis, herbis, ſuccique expreſſæ; deniq; nix, grando, glacies non reſoluta. Ratio, quia morali hominum æſtimatione non cenſetur aqua naturalis, & vſualis, *Laym. lib. 5. t. 2. cap. 3. Bonac. d. 2. quæſt. 2. par. 3.*

II. Quia de quibuſdam tum ex dictis, tum alijs dubium eſt, v. g. de iuſculo, & ceruiſia valde tenui, lixiuio, & ſecundum *Granad. in 3 p. c. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua roſacea; hinc in neceſſitate licet illis vti, etſi poſtea Baptiſmus ſub conditione ſit repetendus. Vid. *Eſcob. Laym. Bonac. locis citatis.*

III. Vti aquâ impurâ, vel non conſecratâ, cum alia haberi poteſt, eſt graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam, *Bonac. l. 1. cap. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. r. 33. & alij 5.* licet *Granad. & Quin-*

& Quintanad. putent non eſſe mortale, vti non benedicta.

Reſp. II. Proxima materia Baptiſmi eſt ablutio; quæ validè fit tribus modis, ſcilicet immerſione, aſperſione, infuſione, iuxta praxim diuerſarũ Eccleſiarũ, quæ ſeruanda eſt, ita vt morali hominum iudicio cenſeatur eſſe lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum eſt, quod praxis Eccleſiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri poteſt ablutio. Et quidem trinam merſionem non eſſe neceſſariam conſtat *ex Concil. Toletano.* Vbi tamẽ trina, vel immerſio, vel infuſio vſitata eſt, ſine graui peccato, extra neceſſitatem, non poteſt prætermitti, vt docet *Diu. Thom.* etſi alij: ſecluſo ſcandalo, & contemptu, dicant eſſe tantum veniale. *Laym. loc. cit. num. 4. Bon. loc cit.* Vnde reſolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel ciſta, vel adultus, cuius veſtes tantùm ſunt aſperſæ, *Laym. Bonac. locis citatis.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum eſt, eſtò nihilominus moriturus eſſet baptizandus, *Laym. c. 3. n. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. n. 2.* vbi vnicum caſum excipit, ſi nimirũ mater ſit morte digna, & ſi ſupplicium differatur, infans certò ſit moriturus ante natiuitatem. Verum rectè addit *ex Suar.* caſum hunc, vix moralem, & practicum eſſe. Vide *loc. cit.*

III. Inualidus ex Baptiſmus. 1. Si quis labatur in aquã, vel ab alio protrudatur, & tamen formã pronunciet. 2. Si formã pronuncians teneat puerũ, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aquã è fonte proſiliente, aut ſtillicido decidente, baptizandus ei ſe ſubmittat. Ratio, quia in his non tu, ſed alter abluit, *Bon. p. 3.*

IV. Ob probabilem vtrimque ſententiam, dubius eſt Baptiſmus; ideoque ſi in neceſſitate ſit datus, repetendus ſub conditione. 1. Si tantum vna, vel altera gutta ſit adhibita, v. g. ſi more aquæ luſtralis multitudo ſit aſperſa. Quod ſine neceſſitate non licet cũ ad ablutionẽ nõ videatur ſufficere quieſcens aquæ contactus, ſed requiri ſucceſſiuus, cum aliquo motu. *Bon. l. c. n. 13. ex Suar. Kon. &c.* In caſu tamen neceſſitatis, ſic baptizare concedit *Merat. t. 3. l. c. ſeſſ. 4. Granad. in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 4. n. 11.* 2. Si tantum ſit abluta pars minus principalis; v. g. digitus manus, vel pes. Nam ſi pars principalis, v. g. ſcapulæ, vel pectus, nemo dubitat:

3. Si

3. Si tantum crines sint tincti, licet *C. de Lugo Resp. mor. l. 1. d.* 1. hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri de sub conditione, *Hurt. de Bapt. d. 1. diff.* 12. Vide *Laym. loc. cit.*

V. Cum terna vsurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxim Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur: quia forma cum quacunque prima ablutione, Baptismum constituit. *Regin. lib. 27. cap. 3. Laym. lib. 5. tract. 1. cap. 3.*

Dub. II. Quæ sit forma Baptismi.

Resp. Forma necessaria Baptismi est: hæc *Ego te baptizo: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter *Baptizetur* (vel, vt Arcudius vult, *baptizatur seruus Christi, in nomine Patris &c.* Porrò quinque sunt: quæ significatur in prolatione formæ iuxta, quæ valor eius debet expendi 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cum Tò baptizatur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cū materia, eamq, non determinaret, cum ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ, naturæ; quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarū idq explicitè, & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c. 3. Lay. c. 4. Bon. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro baptizo, dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur cōmuni nomine Grecorū more, vel proprio: vel baptizo Petrum, vel qui honori, causâ dicit, baptizo dominationē vestram, *Lay. c. 4. n. 6. Bon. p. 4. n. 9. & seq.* Sed modus ille Græcorum, apud nos latinos esset lethalis.

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, &, Amen: quia omnia significata per formam saluantur, secus si omittas, Te, quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ: Baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, & vel per Patrem; vel

vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu Sācto: vel, in fide, virtute, maiestate Patris, &c. (quā tamen alij dubia esse voluit) Ratio, quia significatur diuersitas essētiæ, aut certè vnitas nō satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis; vel in nomine Dei vnius, trini: vel in nomine trium Personarū; vel Patris, & Filij, omissa Persona Spiritus Sācti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Iesu Christi, qua tamē forma olim Apostolos vsos, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant dicuntq; eos baptizasse in nomine Christi, addēdo illud nomini secūdæ personæ, nō omissis nominibus aliarū personarū. Cū ergo Nicolaus Papa dixit, eā formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomē Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexerit; vel locutus est, vt doctor priuatus. Vide *Auth. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrimq; probabilem auctorū. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus Sancti; vel Baptizo te in nomine Patris, Baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati; vel in nomine omnipotentis, sapientis, & boni, vel in nomine ingeniti, geniti, & boni. Ratio, quia Trinitas personarum nō explicatur vocibus, quibus a fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sācti, & Mariæ Virginis: quia dubiū est de intētione Ministri; qui si eò sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus Sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem a Christo intentum; si verò tantùm voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter valet cum tantùm sit mutatio accidentalis. *Fill. t. 2. cap. 3. num. 50.* Vide etiam *Laym. & Bonac. loc. cit.*

Dub. III. de Ministro Baptismi.

Artic. I. Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscūq; fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus. Licitè tanquā minister ordinarius, & ex officio, Sacerdos habēs iurisdictionē, aut cōmissionē, vel ex eius cōmissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis, qui potest validè, etiā facit licitè, tenetúrq; vt proximo succurrat, *Laym. l. 5. t. 2. cap. 7.* Vnde resolues.

1. Non

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione extra suam Diœcesi,mvel Parochiam(vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violentius Parochi, *an Laym. loco cit.*

II. Diaconus non tantū in extremā necessitate, sed etiā in alia notabili,baptizare potest. Et quidem cum solēnitate,ex comissione Episcopi,vel Parochi;vt si,v.g.ob multitudinē baptizādorū aliudue graue impedimētū,id ipsi facere nō possint *Laym.l.c.*

III. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet, Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem:nisi forte inferior melius nouerit modū, vt solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent a Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantum competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. cap. 7. num. 4. Kon.*

Art. II. An duo possint simul vnum baptizare.

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere,cum non abluat,formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*;vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim, *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego siue non per me forma nulla est. In casu tamen necessitatis,posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.g. mutus formā nesciens ablueret cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari, Vide *Escob. Fill. cap. 4. Dian. p. 5. t. 3. r. 26. ex Chapeauill. Marsil. &c. Bonac. d. 2. q. 1. p. 4. num. 23. Laym. cap. 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant,& formam pronūcient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare,dependenter ab

alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus: quia forma cuius sensus censetur esse, absolutè, & indepēdēter baptizare, nō cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat quia omnia requisita ponit. Vt patet a simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul cōsecrāt cū Episcopo, dūmodo simul eodē instanti formā absoluāt: si autē non simul absoluant, is tantū consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit. Vide *Fill. t. 2. c. 4. n. 72. & Bon. l. c. n. 25. Lay. c. 7.*

Dub. IV. Quid sit subiectum baptismi.

Resp. I. Sudiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens non dum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint vsi ratione, non valet baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. Vide *Bonac. d. 2. quæst. 2. p. 6. Laym. cap. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, baptismus est nullus.

II. Non valet baptismus iteratus, ideoque vterq; tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccāt mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacēt pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine iusta causa rebaptizat sub cōditione: quia intelligūtur de baptismo absolutè dato, quādo moraliter constat, priorē baptismum fuisse validum. Vide *Lay. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubiū sit, an infans viuat, baptizādus est sub conditione,

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licitè sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat *Bonac. p. 4. num. 26.*

VI. Validè etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo, &c. Bonac. p. 4.*

VII. Monstrum, quod capite, & pectore formā hominis refert, est baptizandum; secus si bestialē refert. Quod si verò caput tantū

Y sit

sit ferinum, putat esse baptizandum, *Comit. Nau.* tamē, & alij volunt differēdum, donec certius cognoscatur: nisi periculū mortis immineret: tum sub conditione baptizādum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex baptismus cōferendus est, vnus absolutè, alter sub cōditione, in ea parte, qua mēbra apparent imperfectiora. Vide *Lay. l.* 5. *t.* 2. *cap.* 3. *Bonac. p.* 6. *& Rituale Romanum tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè baptizatur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria: vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamen possint christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterq; vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7. annorum. Vide *Laym. l. c. Fill. t.* 2. *c.* 6. *Bon. p.* 6. *n.* 12.

Quæres. An baptismus aliquando repeti possit, & qua forma.

Resp. Cum temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentū incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo, sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v. g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicū dubiū non sufficit, sed requiritur graue, & morale, vel saltem rationabile, in quo inclinandū esse in fauorem baptizandi, rectè monet *Laym. c.* 3. *ex Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub cōditione baptizandi sunt. 1. Qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundum supra dicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de baptismo, secus si cū ea. Ita *cōmuniter Quintanad.* tamen *t.* 1. *f.* 16. *&* 24. cōtendit etiam hos esse rebaptizandos, sed in locis suspectis. 3. Baptizati ab ostetricibus veneficis, præsertim si fallæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c.* 5. *n.* 3.

II. Infantes ab ostetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c.

ob

ob neceſſitatem baptizatos, promiſcuè omnes ſub cōditione rebaptizare (quando obſtetrices bonæ, & benè inſtructæ cēſētur) non licet: quia de valore baptiſmi prudenter, & rationabiliter dubitari non poteſt. *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 5. qui tamen contrariam conſuetudinem quorundam Parochorum damnare nō audent, quod experientia didicerint, obſtetrices non rarò fuiſſe deceptas à Diabolo, ideóque reuera periculum aliquod ſi animæ, ob quod irreuerentia ceſſet, additque eam conſuetudinem approbatam fuiſſe à Paſtorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamq; ſententiam tenet *Sylu.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 13. *r.* 86. & ipſe *Dian. p.* 9. *r.* 6. *t.* 35. *cū aliis.* 2. Cenſet eam probabilem, habereq; locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licèt ſint adulti; quod *C. Lugo r. moral. l.* 1. *d.* 2. rectè limitat ad illas circumſtantias, in quibus prudenter dubitari poſſit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quintanad. t.* 1. *ſ.* 6. docet, infantes ſupradictos ferè omnes rebaptizari poſſe ſub conditione.

III. Peccat grauiter Miniſter. 1. Qui non rebaptizat eū de quo rationabile dubiū iuris, vel facti manet, nū validè ſit baptizatus, quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cū facilè poteſt *Lay. l. c. Quint. l. c.* 2. Si non diligenter inquirat in talis baptiſmi valorē, niſi de hoc aliunde cōſtet, *Quin. t.* 1. *ſ.* 6. *&* 7

IV. Non eſt rebaptizandus; de cuius baptiſmo habetur teſtimonium vnius oculati teſtis, licet fœminæ, dummodo non ſit ſuſpecta, nec aliud obſtet, *Laym. loc. cit.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de ſuo baptiſmo, tenetur petere baptiſmum, & Parochus ei conferre. *Quitan. l. c. ſ.* 13. *&* 19. & interea abſtinere ab vſu aliorum ſacramentorum.

Reſp. II. Baptiſmus ſub conditione, hac forma conferendus eſt: *Si baptizatus es, non te baptizo: ſi nō dum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet ſufficiat ſola mente conditionē apponere, ſi ex omiſſione non timeatur ſcandalum; tutius tamen eſt, exprimere verba ſaltem iſta: *Si non es baptizatus &c.* Vide *Tol. l.* 2. *c.* 19. *Lay. l. c. Suar. d.* 31. *Fill. t.* 2. *c.* 4. *q.* 9. Patrinus autem in hoc baptiſmo neceſſarius non eſt, nec adhibēdus. *Quint. l. c. ſ.* 18.

Dub. V. De Cæremoniis Baptiſmi.

Art. I. Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi.

Reſp. Cœremoniæ baptiſmi petendæ ſunt ex Agenda cuiuſ-

que Ecclesiæ. Vniuersim tamē circa eas seruanda sequētia. 1. Baptismum extra necessitatē absque peccato nō posse conferri, nisi in aqua cōsecrata. Que cū deest, habetur formula breuis in quibusdā Agendis, ex tempore alia cōsecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiā hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismū solemnē nō conferendū, nisi in Templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regū, & Princip ū; quibus adde filios catholicorum, in locis hæreticis interim quoad hoc, in magnatibus, & nobilibus conniuetur in multis locis, *Laym. c.* 8. *n.* 8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismū circa diē octauū, nisi prius sit necesse, vel nisi sit grauis causa dilationis (v.g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet cōmuniter extra necessitatem, priuatim Baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu, *Lay. c. 6. n. 8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet *Trid. s. 7. c. 3.* vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodriq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob grauem causam, v.g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremonijs est collatus, ea cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersi, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare, *Laym. c. 8. num.* 10. Imò in alijs omittere, secluso contemptu, esse tantùm veniale, docet *Posseu. de off. Cur. c. 6. n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dian. par. 3. t. 4. r. 260. ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

Art. II. Qui Patrini, & quod eorum officium.

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui Baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officiū est, Baptizatum de rebus fidei instruere orationē Dominicā, & Symbolū docere

docere,ad quod obligantur,ſi id ab alijs non fiat. *Lay.l.5.t.2.c.9.*

Resp. II. Vt quis validè ſit patrinus, non certa ætas, ſed requiritur.1.Vſus rationis.2.Vt ipſe ſit baptizatus(quia non poteſt eſſe pater, qui ipſe nondum ſit natus.)Et quidem, vt eius baptiſmus fuerit validus, quia acceſſorium ſequitur principale.3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc deſignatus ſit: ad quòd videtur ſufficere, ſi etiam vltrò ſe ingerens ſit admiſſus: deſignatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p.9. t.7.r.50*.4. Vt in ipſo baptiſmo (quia non ſufficit, vt in ſolis ceremonijs) per ſe, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis ſuſcipiat.5. Vt id nõ materialiter tantùm, ſed animo ſuſceptoris,ſiue cũ intẽtione id munus gerẽdi faciat.*Lay.c.9. n.2.*

Reſp. III. Validè quidem, ſed illicitè ſunt Patrini.1.Abbas, & Monacus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etſi *Laym.* omnes clauſtrales comprehenſos velit:& quoad Abbates in multis locis conſuetudo ſit contraria.2.Cõiuges reſpectu coniugũ & parẽtes reſpectu filiorum niſi ſit neceſſitas 3.Moribus infames.4. Apoſtatæ,& hæretici,qui nullo caſu videntur aduocandi, quia ea aduocatio eſſet proteſtatio, quaſi falſæ religionis,cum nõ niſi de falſa fide ſint ſponſuri: etſi *Laym.* hic *c.9.n.7.* probabiliter dicat, poſſe ſubinde ob grauem causã admitti; ſed perperam.Catholici verò, ob rationabilem cauſam infantem heretici,baptizante prædicante,ſuſcipere poſſunt,ſaltẽ in Germania,*Lay:c.9.n.6.*5.Plures quam duo,quia *Trid.*non niſi vnũ aut ſũmũ vnũ,& vnã permittit propter cognationem ſpiritualem inde oriri ſolitã.Ideoq; mãdat Parochis ſub pęna arbitrio Ordinarij infligenda, vt ſi plures ſe offerant,petãt ab ijs ad quos ſpectat patrinos deſignare, vt vnum, vel duos nominent,eoſq; tãtũ admittant, qui ſoli cognationẽ cõtrahant,eorumq;nomina in librum referant,eoſque de contracta ſpirituali cognatione inſtruant; ſcilicet quod ea impediat, dirimatque matrimonium non quidem inter ſe, ſed inter ipſos, & baptizatum, eiuſque patrem,& matrem,ſicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem ſuſcipiunt in neceſſitate. Vide *Laym. locis infra citandis*. Vnde reſolues.

I. In priuato baptiſmo, ob neceſſitatem dato, pater non debet ſuſcipere, aut tenere tamquam patrinus infantem, cum in hoc caſu nulla ſit patrini neceſſitas, ideoque ſi id, vel tunc

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

De Baptismo. Cap. I.

NOn agitur hic de Baptismo sanguinis, id est, martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est, contritione cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt Sacramenta; sed de Baptismo fluminis, qui definitur, ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

Dub. I. Quæ materia Baptismi.

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest; valida est omnis, & sola aqua elementaria, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & visualis; qualis est, putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item resoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad colorem, saporē, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modice admixtā, vt visum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, *ex Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ. 2. Eius facillimus vsus. 3. Aptitudo ad significandū effectū, qui est emūdatio à peccato. Vnde resolues.

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrimæ, sudor, ceruisia; item aqua sic permixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g. lutum, brodium, vinum lymphatum; itē aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ; deniq; nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis, & visualis, *Laym. lib. 5. t. 2. cap. 3. Bonac. d. 2. quæst. 2. par. 3.*

II. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum alijs dubium est, v. g. de iusculo, & ceruisia valde tenui, lixiuio, & secundum *Granad. in 3 p. c. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua rosacea: hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *Vid. Esc ob. Laym Bonac. locis citatis.*

III. Vti aqua impurā, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam, *Bonac. l. 1. cap. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. r. 33. & alij 5.* licet *Granad.*

& Quin-

Quintanad. putent non eſſe mortale, vti non benedicta.

Reſp. II. Proxima materia Baptiſmi eſt ablutio; quæ validè tribus modis, ſcilicet immerſione, aſperſione, infuſione, iuxta praxim diuerſarũ Eccleſiarũ, quæ ſeruanda eſt, ita vt morali hominum iudicio cenſeatur eſſe lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum eſt, quod praxis Eccleſiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri poteſt ablutio. Et quidem trinam merſionem non eſſe neceſſariam conſtat *ex Concil. Toletano.* Vbi tamẽ trina, vel immerſio, vel infuſio vſitata eſt, ſine graui peccato, extra neceſſitatem, non poteſt prætermitti, vt docet *Diu. hom.* etſi alij: ſecluſo ſcandalo, & contemptu, dicant eſſe tantum veniale. *Laym. loc. cit. num. 4. Bon. loc cit.* Vnde reſolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel ciſta, vel adultus, cuius veſtes tantùm ſint aſperſæ, *Laym. Bonac. locis citatis.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum eſt, ciſò nihilominus moriturus eſſet baptizandus, *Laym. c. 3. n. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. n. 2.* vbi vnum caſum excipit, ſi nimirũ mater ſit morte digna, & ſi ſupplicium differatur, infans certò moriturus ante natiuitatem. Verum rectè addit *ex Suar.* caſum hunc, vix moralem, & practicum eſſe. Vide *loc. cit.*

III. Inualidus ex Baptiſmus. 1. Si quis labatur in aquã, vel ab alio profundatur, & tamen formã pronunciet. 2. Si formã pronuncians teneat puerũ, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aquà è fonte proxiliente, aut ſtillicido decidente, baptizandus ei ſubmittat. Ratio, quia in his non tu, ſed alter abluit, *Bon. p. 2.*

IV. Ob probabilem vtrimque ſententiam, dubius eſt Baptiſmus; ideoque ſi in neceſſitate ſit datus, repetendus ſub conditione. 1. Si tantum vna, vel altera gutta ſit adhibita, v. g. ſi more quæ luſtralis multitudo ſit aſperſa. Quod ſine neceſſitate non licet cũ ad ablutionẽ nõ videatur ſufficere quicũque aquæ contactus, ſed requiri ſucceſſiuus, cum aliquo motu. *Bon. l. c. n. 13. ex Suar. Kon. &c.* In caſu tamen neceſſitatis, ſic baptizare concedit *Ferat. t. 3. l. c. ſeſſ. 4. Granad. in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 4. n. 11.* 2. Si tantum ſit abluta pars minus pricipalis; v. g. digitus, manus, vel pes: nam ſi pars principalis, v. g. ſcapulæ, vel pectus, nemo dubitat:

3. Si

3. Si tantum crines sint tincti, licet *C. de Lugo Resp. mor. l. 1. d.* 1. hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri de sub conditione, *Hurt. de Bapt. d. 1. diff.* 12. Vide *Laym. loc. cit.*

V. Cum terna vsurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxim Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur: quia forma cum quacunque prima ablutione, Baptismum constituit. *Regin. lib. 27. cap. 3. Laym. lib. 5. tract. 1. cap. 3.*

Dub. II. Quæ sit forma Baptismi.

Resp. Forma necessaria Baptismi est: hæc *Ego te baptizo: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter *Baptizetur* (vel, vt Arcudius vult, *baptizatur seruus Christi, in nomine Patris &c.* Porrò quinque sunt: quæ significatur in prolatione formæ iuxta, quæ valor eius debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cum Tò baptizatur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cũ materia, eamq; non determinaret, cum ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ, naturæ; quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarũ idq; explicitè, & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c. 3. Lay. c. 4. Bon. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro baptizo, dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur cõmuni nomine Græcorũ more, vel proprio: vel baptizo Petrum, vel qui honori, causâ dicit, baptizo dominationẽ vestram, *Lay. c. 4. n. 6. Bon. p. 4. n. 9. & seq.* Sed modus ille Græcorum, apud nos latinos esset lethalis.

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, &, Amen: quia omnia significata per formam saluantur, secus si omittas, Te, quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ: Baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, & vel per Patrem; vel

vel in nomine Patris,per Filium,in Spiritu Sãcto:vel,in fide,virtute,maiestate Patris,&c. (quã tamen alij dubiã esse voluit) Ratio, quia significatur diuersitas essẽtiæ, aut certè vnitas nõ satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei,vel Sanctissimæ Trinitatis; vel in nomine Dei vnius, trini: vel in nomine trium Personarũ;vel Patris, & Filij, omissa Persona Spiritus Sãcti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Iesu Christi,qua tamẽ forma olim Apostolos vsos, sed ex speciali priuilegio,multi docent, alij negant dicuntq; eos baptizasse in nomine Christi,addẽdo illud nomini secũdæ personæ,nõ omissis nominibus aliarũ personarũ. Cũ ergo Nicolaus Papa dixit,eã formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomẽ Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexerit;vel locutus est, vt doctor priuatus. Vide *Auth. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrimq; probabilem auctorũ. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij,in nomine Spiritus Sancti; vel Baptizo te in nomine Patris, Baptizo te in nomine Filij,&c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris,geniti,& spirati;vel in nomine omnipotentis,sapientis,& boni,vel in nomine ingeniti,geniti,& boni. Ratio,quia Trinitas personarum nõ explicatur vocibus, quibus a fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris,& Filij,& Spiritus Sãcti,& Marię Virginis:quia dubiũ est de intẽtione Ministri;qui si eò sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris,Filij, & Spiritus Sancti,non valet, cum sit contra sensum essentialem a Christo intentum; si verò tantùm voluit illam inuocare,vt coadiutricem gratię impetrandæ, vel aliter valet cum tantùm sit mutatio accidentalis. *Fill. t.* 2. *cap.* 3. *num.* 50. Vide etiam *Laym. & Bonac. loc. cit.*

Dub. III. de Ministro Baptismi.

Artic. I. Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens,cuiuscũq; fidei,vel infidelitatis,status,aut sexus. Licitè tanquã minister ordinarius,& ex officio, Sacerdos habẽs iurisdictionẽ, aut cõmissionẽ,vel ex eius cõmissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis,omnis,qui potest validè,etiã facit licitè, tenetur q;vt proximo succurat, *Laym. l.* 5. *t.* 2. *cap.* 7. Vnde resolues.

I. Non

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione extra suam Diœcesi,m vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violentius Parochi, *an Laym. loco cit.*

II. Diaconus non tantū in extrema necessitate, sed etiā in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solēnitate, ex comissione Episcopi, vel Parochi; vt si, v.g. ob multitudinē baptizādorū aliudue graue impedimētū, id ipsi facere nō possint *Laym. l.c.*

III. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet, Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi forte inferior melius nouerit modū, vt solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent a Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantum competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. cap. 7. num. 4. Kon.*

Art. II. An duo possint simul vnum baptizare.

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*; vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim, *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego siue non per me forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.g. mutus formā nesciens ablueret cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. Vide *Escob. Fill. cap. 4. Dian. p. 5. t. 3. r. 26. ex Chapeauill. Marsil. &c. Bonac. d. 2. q. 1. p. 4. num. 23. Laym. cap. 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronūcient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab

alio

alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus: quia forma cuius sensus censetur esse, absolutè, & indepēdēter baptizare, nō cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat quia omnia requisita ponit. Vt patet a simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul cōsecrāt cū Episcopo, dūmodo simul eodē instanti formā absoluāt: si autē non simul absoluant, is tantū consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit. Vide *Fill. t. 2. c. 4. n. 72. & Bon. l. c. n. 25. Lay. c. 7.*

Dub. IV. Quid sit subiectum baptismi.

Resp I. Sudiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens non dum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando fint vsi ratione, non valet baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. Vide *Bonac. d. 2. quæst. 2. p. 6. Laym. cap. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, baptismus est nullus.

II. Non valet baptismus iteratus, ideoque vterq; tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccāt mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacēt pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine iusta causa rebaptizat sub cōditione: quia intelligūtur de baptismo absolutè dato, quādo moraliter constat, priorē baptismum fuisse validum. Vide *Lay. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubiū sit, an infans viuat, baptizādus est sub conditione,

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licitè sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat *Bonac. p. 4. num. 26.*

VI. Validè etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo, &c. Bonac. p. 4.*

VII. Monstrum, quod capite, & pectore formā hominis refert, est baptizandum; secus si bestialē refert. Quod si verò caput tantū

sit ferinum, putat esse baptizandum, *Comit. Nau.* tamẽ, & alij volunt differẽdum, donec certius cognoscatur: nisi periculũ mortis immineret: tum sub conditione baptizãdum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex baptismus cõferendus est, vnus absolutè, alter sub cõditione, in ea parte, qua mẽbra apparent imperfectiora. Vide *Lay. l. 5. t. 2. cap. 3. Bonac. p. 6. & Rituale Romanum tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè baptizatur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria: vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamen possint christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterq; vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim: iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7. annorum. Vide *Laym. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. n. 12.*

Quæres. An baptismus aliquando repeti possit, & qua forma.

Resp. Cum temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentũ incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo, sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v. g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicũ dubiũ non sufficit, sed requiritur graue, & morale, vel saltem rationabile, in quo inclinandũ esse in fauorem baptizandi, rectè monet *Laym. c. 3. ex Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub cõditione baptizandi sunt. 1. Qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundum supra dicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de baptismo, secus si cũ ea. Ita *cõmuniter Quintanad.* tamen *t. 1. s. 16. & 24.* cõtendit etiam hos esse rebaptizandos, sed in locis suspectis. 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis, præsertim si fallæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c. 5. n. 3.*

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c.

ob

ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub cōditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ cēsētur) non licet: quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare nō audent, quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas à Diabolo, ideoque reuera periculum aliquod si animæ, ob quod irreuerentia cesset, additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamq; sententiam tenet *Sylu.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 13. *r.* 86. & ipse *Dian. p.* 9. *r.* 6. *t.* 35. *cū aliis.* 2. Censet eam probabilem, habereq; locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod *C. Lugo r. moral. l.* 1. *d.* 2. rectè limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quintanad. t.* 1. *ſ.* 6. docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister. 1. Qui non rebaptizat eū de quo rationabile dubiū iuris, vel facti manet, nū validè sit baptizatus, quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cū facilè potest *Lay. l. c. Quint. l. c.* 2. Si non diligenter inquirat in talis baptismi valorē, nisi de hoc aliunde cōstet, *Quin. t.* 1. *ſ.* 6. *&* 7

IV. Non est rebaptizandus; de cuius baptismo habetur testimonium vnius oculati testis, licet fœminæ, dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet, *Laym. loc. cit.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo baptismo, tenetur petere baptismum, & Parochus ei conferre. *Quitan. l. c. ſ.* 13. *&* 19. & interea abstinere ab vsu aliorum sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est: *Si baptizatus es, non te baptizo: si nō dum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet sufficiat sola mente conditionē apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus &c.* Vide *Tol. l.* 2. *c.* 19. *Lay. l. c. Suar. d.* 21. *Fill. t.* 2. *c.* 4. *q.* 9. Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, nec adhibēdus, *Quint. l. c. ſ.* 18.

Dub. V. De Cæremoniis Baptismi.

Art. I. Quæ seruanda circa cæremonias baptizandi.

Resp. Cœremoniæ baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusque

que Ecclesiæ. Vniuersim tamē circa eas seruanda sequētia. 1. Baptismum extra necessitatē absque peccato nō posse conferri, nisi in aqua cōsecrata. Que cū deest, habetur formula breuis in quibusdā Agendis, ex tempore alia cōsecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiā hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismū solemnē nō conferendū, nisi in Templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regū, & Principū; quibus adde filios catholicorum, in locis hæreticis interim quoad hoc, in magnatibus, & nobilibus conniuetur in multis locis, *Laym. c. 8. n. 8.* 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismū circa diē octauū, nisi prius sit necesse, vel nisi sit grauis causa dilationis (v. g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet cōmuniter extra necessitatem, priuatim Baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu, *Lay. c. 6. n. 8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet *Trid. s. 7. c. 3.* vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodriq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob grauem causam, v. g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremonijs est collatus, ea cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersi, nē plebs putet, nos eorum Baptismum improbare, *Laym. c. 8. num.* 10. Imò in alijs omittere, secluso contemptu, esse tantùm veniale, docet *Posseu. de off. Cur. c. 6. n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dian. par. 3. t. 4. r. 260. ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

Art. II. Qui Patrini, & quod eorum officium.

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui Baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officiū est, Baptizatum de rebus fidei instruere oratione Dominicā, & Symbolū docere

docere,ad quod obligantur,si id ab alijs non fiat. *Lay.l.5.t.2.c.9.*

Resp. II. Vt quis validè sit patrinus, non certa ætas, sed requiritur.1.Vsus rationis.2.Vt ipse sit baptizatus(quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.)Et quidem, vt eius baptismus fuerit validus, quia accessorium sequitur principale.3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quòd videtur sufficere, si etiam vltrò se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p.9. t.7.r.50.4.* Vt in ipso baptismo (quia non sufficit, vt in solis ceremonijs) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat.5.Vt id nõ materialiter tantùm, sed animo susceptoris,siue cũ intẽtione id munus gerẽdi faciat.*Lay.c.9. n.2.*

Resp. III. Validè quidem, sed illicitè sunt Patrini.1.Abbas, & Monacus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit:& quoad Abbates in multis locis consuetudo sit contraria.2.Coniuges respectu coniugũ & parẽtes respectu filiorum nisi sit necessitas 3.Moribus infames.4. Apostatæ,& hæretici,qui nullo casu videntur aduocandi, quia ea aduocatio esset protestatio, quasi falsæ religionis,cum nõ nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hic *c.9.n.7.* probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causã admitti; sed perperam.Catholici verò, ob rationabilem causam infantem heretici,baptizante prędicante,suscipere possunt,saltẽ in Germania,*Lay.c.9.n.6.*5.Plures quam duo,quia *Trid.*non nisi vnũ aut sũmũ vnũ,& vnã permittit propter cognationem spiritualem inde oriri solitã.Ideoq; mãdat Parochis sub pęna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plures se offerant,petãt ab ijs ad quos spectat patrinos designare, vt vnum, vel duos nominent,eosq; tãtũ admittant, qui soli cognationẽ cõtrahant,eorumq;nomina in librum referant,eosque de contracta spirituali cognatione instruant; scilicet quod ea impediat, dirimatque matrimonium non quidem inter se, sed inter ipsos, & baptizatum, eiusque patrem,& matrem,sicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. Vide *Laym. locis infra citandis*. Vnde resolues.

I. In priuato baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tamquam patrinus infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id, vel tunc,

 vel

vel etiam in baptismo publico temerè faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atq; vt docet *San. de mat. d. 36.* & alij communiter, priuatur iure petendi debitum, quod tamen negat *Kon. & Dian. t. 4. de sacram. r. 3.* Vide *Bon. de matr. q. 3. p. 5. §. 2. Escob. t. 7. Ex. 2.* vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi a parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contraere cognationem (nisi tamen a sistant tantum, & non tangant.) Vide *Laym. l. 5. t. 10 p. 4. c. 8. & tr. 2. c. 9. n. 4. Dian.* tamen *p. 9. t. 7. r. 5. ex Suar. Murat. & Perez* dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trid.* in re graui, & sub pęna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. t. 2. s. 11. 2.* Si eius culpa patrini plures adhibeantur. *Quintan. l. c.* Ac licet *Perez, & Serra* apud *Dian. p. 9. t. 7. r. 5.* dicant esse probabile, quod tantum peccet venialiter; alij tamen mortalis eum damnant.

De Confirmatione. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, & quæ eius materia, & forma.

Resp. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum in fronte baptizati, ab Episcopo quam is ex Christi institutione, gratiæ augumentum, & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita *communiter Doct.* Vnde resolues.

I. Non sufficit solum balsamum; vt voluit *Canus*; nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sot. Nauar.* II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* Ideoque nulla delegatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma, *Kon. d. 72. ar. 3. d. 1. cap. 4.*

III. Perinde est ad substantiam Sacramenti siue chrisma sit nouum, siue vetus; licet grauiter peccet, qui vtitur alio, quam nouo, id est illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum Episcopi (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S. Luca *Act.8.* in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, vt habet communis. Vnde resolues.

I. Et si ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ, valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Præp.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem. Vide *Laym.hic.c.2.& Escob. t.7. Ex.3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill. & Laym.* contra quosdam, quia debet fieri per impositionem manus. *Escob.t.7. Ex.3.*

Resp.IV. Forma vera, & necessaria in Ecclesia Latina, est: Signo (vt habet *Trid.*) vel, Consigno (vt habet *S.Th.*) te signo Crucis, & cõfirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua vtrũ de essentia sit, vt vtraq; actio, signãdi, & vngẽdi, expresse significetur, disputant Scholastici. *Laym. Fill. t.3. d.10. Kon.l.c.ar.4. Dian.r.7.*

Dub. II. Quis Minister, & quod subiectum.

Resp.I. Minister ordinarius validæ Confirmationis est solus, & omnis Episcopus, etiã excommunicatus, vel hereticus: ex cõmissione autẽ, vel delegatione Põtificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide *Fern.Lay.l.5.t.3.c.6.Bon.d.3.p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in aliena diœcesi, vel sibi nõ subditos cõfirmet, sine proprij Episcopi cõsẽsu saltẽ tacito, propter defectũ iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramẽti, sed precepti tantũ.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur; præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à propria ægrè confirmari possint. Ita contra *Bon.d.3.de sacr.* docet *Tan. in 3. p. d. 4.q.4.d. Sa.V. Confir. & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet; quia subditos ingenti bono priuat.

Resp.II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo *Act.2. Repleuit totam do-*

mum. tũ ex vsu, & traditione Ecclesiæ;tum quia omnes indigent eius effectu,& sunt capaces. Licitè verò confirmantur ijdem, qui validè, dummodo constet non ponere obicem,siue Sacramento, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis. Vnde resolues.

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre vsque ad rationis vsum; tum ob irreuerentiam Sacramenti,tum ob periculum iterationis, tum ob Ecclesiæ vsum: nihilominus ob rationabilẽ causam, etiam ante ijs, licitè datur, v.g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca raro veniat; item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Laym. hic t.3. c.6. Fill. to 1. t.3. c.2.*

III. Etiã perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsũ rationis habuerint) licitè confirmãtur: etsi per accidẽs nunquã sint, spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym. l.c. Kon. q.72. a.8. nu.83.*

Dub. III. Quæ confirmationis necessitas, & cæremoniæ.

Resp.I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neq; per se præcepti. Est cõmunis *S.Tho.* & aliorũ,contra *Scot. Syl.* Ratio,tum quia Ecclesia nõ vrget eius susceptionẽ vllis pœnis; tum quia nec ex scriptura, nec traditione, neq; fine, aut institutione Sacramenti tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur,satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, ***per se***: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem,ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v.g. ad cauẽdũ scandalũ: vel ratione conscientiæ, qua quis valde metuit,ne in tormẽtis deficiat sine hoc Sacramento. Vnde resolues.

I. Negligere hoc Sacramentũ,secluso scandalo, & contemptu, non est mortale. *Suar. Laym. l.5. t.3. c.5. Bon. d.3. q.1. p.2.* vbi ex alijs multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v.g. si quis id nihil faciat, aut puerile,aut vile habeat,sit mortalis,talis tamen non censetur esse cum quis eius oblatã occasionẽ, quã postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun.contra *Sylu. V. Confirm. & Tol. l.2. c.4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess. 23. c.4. de reform.*, non ligat omnes, cum sit hypotheticum; sed tantùm ordinandos, vel initiandos prima tonsura. Cuius omissionem non esse, mor-

mortalem contra *Tan.* docet *Henriq. Valent. Suar. d.* 38. *f* 1. *&* *Nauar. cap.* 22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter ordinando non confirmatum, aut si ipse non confirmatus ordinet. Vide *Regin. lib.* 28. *cap.* 3.

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ, *Dia p.* 7. *t.* 10. *r* 31. non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v.g. alapæ, aut cerei: potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam, & à prandio nō ieiunis, omni anni tēpore. 2. Sub graui culpa, vt docet *Nau. c.* 22. ex communi requiritur patrinus ijsq; vnus tantū(licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter secundùm cōmunem: *Escob.* tamen ex *Kon.* docet, non esse mortale, quod probabile esse docet *Quintan. t.* 2. *f.* 7. imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Syl. Sa*, & alios. Debetq; esse diuersus à patrino Baptismi; saltem extra necessitatem, licet cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quintan. t.* 2. *f.* 7. *&* 14. & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dia. p.* 3. *t.* 4. *r.* 21. & non Monachus, nisi factus Episcopus. Admitti tamen, & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint. l. c. f.* 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi Mendicantes, notat *Kon. & alij* 5. cum *Dia. p.* 9. *t.* 6. *r.* 32. Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut fœmina. Neq; etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tātum cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dūmodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda vno, tribus, vel septem diebus, pro consuetudine, illota interim fronte: potest etiā, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem cōburi, vel honeste asseruari debet nec ad profanos vsus adhiberi, propter cōtactū chrismatis neq; soluens illam, contrahit cognationem. Vide *Præp. in* 3. *p. q.* 2. *a.* 12 4. Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiā pertinere) tū propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quint. t.* 2. *f.* 11. *ex Eccl. esa & c* 20 denique licere mutare nomen in Confirmatione, *Ibid. Jes.* 10.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

De Essentia Eucharistiæ. Cap. I.

Dub. 1. Quid sit Eucharistia.

RESP. Est Sacramentum Corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus panis, & vini, ad spiritualem animæ refectionem diuinitus institutum. Ita *commur. Schol.* Vnde resolues sequētia.

I. Tàm species consecratæ, quam Corpus, & Sanguis Christi, intrinsecè, & essentialiter constituunt hoc Sacramentum, adeoque falsum est, quod docuit *VValdensis*, Corpus, & Sanguinem Christi esse totum Sacramentum. Ratio: tum quia *Trid.* docet, Corpus, & Sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est quod docet *Marsilius*, *& Sotus*, solas species constituere hoc sacramentum: tum quia Eucharistia est cibus cœlestis; tum quia adorari debeat latria, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum sacramentum, neque aliud sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel.* nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*, sed tantùm applicatio, siue conditio, vt sacramentū operetur.

III. Etsi quælibet species, immò quæuis pars speciei sit integrum, & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis, & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione sacramenti, est vnum specie infima sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infima finem. Vide *S. Thom. quæst. 73. art. 2.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen vnum numero sacramentum est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur, quia id ad vnum finem; scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè cōcipiuntur, vt distincta sacramenta: contra verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accedisse plura numero sacramenta.

Dub. II. Quæ materia Eucharistiæ.

Nota. Sicut in alijs Sacramentis est duplex materia proxima, & remota, ita etiam hic, sed ordine inuerso, nam in alijs, materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui transit: hic vero, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis, & vini. Quæritur ergò tantùm de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione trãsit in Corpus, & Sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis, & vinum est de fide, & probatur ex institutione Christi, *Matth. 26. & Luc. 22.* Et quidem vtraq; materia, panis, & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absq; alia: quod patet tum ex facto Christi, *Luc.* 22. tum *ex Trident. sess.* 22. Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini; quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantũ speciẽ cõsecrare: in necessitate etiã graui, v. g. vt moribundo detur viaticum, *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita *commun. Suar. 3. p. d.* 55. *sess.* 4. *&c.* contra quosdam.

Dixi I. *Per se*: quia per accidens, & prætet intentionem quasi, aliquãdo vnam posse solam cõsecrari absque peccato, docet. *Tan l. 5. q. 2. dub. 5. nu.* 27. dicitque esse cõmunem, v. g. in his casibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorẽ pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, nõ posset haberi aliud vinum; vel quamuis haberet nõ posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo, & contemptu fidei *Reg. 29. c. 4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amẽtiam incidat, nec sit alius qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus cõmunionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tambur. de exped. sagrif. lib. 2. cap. 8.*

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm consecrari, est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecrauit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

Dub.

Dub. III. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vsitatus, qualis morali hominū iudicio tantū cēsetur ille, qui ex farina triticea,& aqua naturali mixtus,& igne tostus, siue assus, atq; in sua specie incorruptus est:quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius verò non nisi cum addito,v. g. hordeaceus. Vnde resolues.

I. Falsum est,quod docuit *Caiet.*Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane,cuiuisuis speciei,dummodo sit aptus ad vescendū.

II. Non est apta materia ad validam consecrationē.1. Panis ex oriza,auena, milio,pisis,fabis,amygdalis, alijsq;leguminibus & arborum fructibus,vel etiā ex hordeo confectus quia hæc omnia, communi vsu,& opinionē,cēsētur specie distingui à tritico,*Lay. Bonac. Card. de Lugo d* 4.*f.* 1. 2. Massa triticea cruda,vel non cocta per modū panis,sed friza,vel elixa,vt sūt placenta,libum;siue differant specie,siue nō.3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, saccharo, alioue liquore, qui aqua naturalis non sit mixtus,quia non est panis vsualis.Ita *Lay.l.*5.*t.*4. *c.*9.*Caie.*tamen,& quidā recentiores,cōtrariū docēt;quare est saltē materia dubia. Idque confirmat *Missale Roman. t. de defect.& Card.de Lug.d.*4.*f.*1.*n.*4.Vnde qui hostias emunt,certi sint,quod aqua naturali,& non rosacea,confectæ sint.4.Similiter hostiæ rubræ,quibus sigillātur literæ,nō sūt materia valida,vel minimum dubia quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterātur.*C. de Lug.d.*4.*f.*1. quod *Ant.Perez* apud *Dia.p.*7.*t* 12. R. limitat, si multū cinnabaris sit mixtū si autē sit valdè parū, censet probabile,quod sit materia valida,illicita tamen.5.Panis substātialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina,*Fagu.* apud *Dia.p.*9.*t.* 9.*r.*58.vbi ipse contrarium docet,eò quòd illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicant, solis accidentibus, propter loci sterilitatem, alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, qui hoc exponeretur periculo. Vide *Auth.cit.*

IV. Valida, sed illicita est materia. 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico, & aqua misceantur, ita vt triticum tamen,& aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum, & aqua non erit materia valida,Quod monendi sunt illi, qui hostias coquūnt, *Bon.d.*4.*q.* 2.*p.*4. *n.* 6. *Laym. cap.* 2.

c.2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p. 2. n. 5.*

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus siue fermentatus, vt definitur *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, v. g. dandi viaticum. Vide *Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Filliuc. t. 4. c. 3. q. 8. C. de Lugo loc. cit.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi *Latina*: quia Græci quadratam adhibēt, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius*. Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis (quando alia haberi non potest, & scandalū abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan. in candel. t. 4. c. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. r. 80. & p. 6. t. 7. r. 17. & Tambur. exped. sacrif. l. 2. c. 8. & Auers. q. 11. s. 12.* eò quòd nullum sit præceptum, neque constet de cōsuetudine obligāte sub præcepto: quo casu eleuare adorandā maiorem ab alio præconsecratā, licere vult idē *Tamb. l. c.* cōtra *Marchan. & Dian. ll. cc.* Non licet autē paruā sumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponēdā in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiā istā cōsecrauerint, quia debet communicare de suo sacrificio, *Tambur. l. c.* Quare male facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & a se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tambur. loc. cit. Lugo d. 19. sess. 4.*

Dub. IV. Quale vinum sit materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino*. Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem. 1. Sicera; & quicunque liquor ex moris, melogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum, cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis, *Laym. t. 4. c. 2. n. 5. & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum cōsecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. t. 12. r. 8.* eò quòd verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si post sumptionem (immò etiam ante eam, post consecrationem in calice d[...]

dubium

dubium incidat, fuerint ne acetum, an vinum, esse præsumendum quod fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif. c. 8.* 4. Vuæ; seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis, tum quia non tam est potus, quàm cibus, tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *C. de Lugo d. 4. n. 11 & 12 Laym. & c. 5.* Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum; nec potus, sed cibus, *Bon. l. c. 6.* Lora, id est, aqua expressis à cinis superfusa, *Fil. t. 4. c. 3. Card. de Lugo d. 4. s. 1. n. 9.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum habens admixtas fecces, non consecrabiles; ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. Vide *Bonac. loc. citat.* 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica; erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet, *C. de Lugo l. c.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert. 2. quod non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque par ratio in pane indurato. Nō est autem idem in liquore nondū ex vuis expresso, quia cū nō sit vinū simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino cōgelato nō cōuenit; alioqui enim ieiuniū frangeret, *Bon. l. c. p. 2. n. 10.*

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit Calix, calore manuum, aut halitus, aliòue modo regelandus est, *Filliuc. t. 4. cap. 3. lib. 5. tit. 4. cap. 2.*

III. Valida, & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro: etsi etiam specie physica differant; cum vtrumq; habeatur, & sit

& sit simpliciter vinum de vite, *Bon.p.2. num.2. C.de Lugo l.* 4.

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum *C. de Lugo de Euch.d.*15.*s* 2. *n*.22. misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. est certum; vt constat ex *Trid. sess.* 22. *cap.* 7. *&* 9. An autem aqua illa immediatè conuertatur in sanguinem, necne, disputant Schol. Vide *Kon. vel Præp. hic Card. de Lugo d.*4. *sess.* 3. Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes communiter.

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta, ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam, *Bon.p.4.n.4.ex S. Thom. Kon. &c.* Qui autem misceret Rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter *D. Thom. Molant. Dian. p. 6. t.* 7. *r.* 18. quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. p.2.l.2.c.4.Persic.&c.* miscere calidam: quod tamen alijs quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. loc. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, nõ in dolio, vel ampulla, aliòue vase sed in ipso calice; neq; domi, sed in ipso sacro, vt fit cõmuniter, vel ante offertoriũ, vel certe immediatè antè sacrũ, vt fit apud quosdã. Idq; vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata; vel à Subdiacono, vt in solẽni: neq; enim sufficit, si caupo illud diluerit, *Bon.l.c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est: secus, si post *Bon. l.c. n.* 5.

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. Vide de his *Miss. Rom.* Item *Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. *Laym. l.* 5. *tr.* 4. *cap.* 2

Dub. V. Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur.

Resp. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. Prima est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur; tũ ex institutione Christi, & verbis formæ. *Hoc, & Hic*

quæ

qui non verificarentur, cum sint demonstratiuæ: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsente. Vide *Bonac. d. 4. q. 2. p. 6. Laym. c. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinū in Calice cooperto, vase, vel cānharo clauso: panis in canistro: hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter tectæ, v.g. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali, vt *ex Suar. Henriq. Kon.* docet *Bon.* cōtra *Lay. l. 5. t. 4. c. 2.* (vnde hoc postremum, dubiū videri potest; & saltem peccaret grauiter, qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Itē validè consecrantur hostiæ præsentes à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horū omnium, quia ad præsentiā, & sensibilitatē non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (vnde communiter nō probatur praxis eorū, qui os proxime admouēt, vt halitū in Calicē, & panē inspirent) dūmodò videri possit, siue in se, siue in alio, v.g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendā destinato. Vide *Bonac. d. 4. q. 2. p. 5.*

II. Inualidè consecratur. 1. Materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon. q. 2. p. 6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse; cum non possit demonstrari per Pro. *Hoc*, vel *Hic* neque paries habeat se, vt continens, aut regens. 2. Materia valde procul, v.g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq l. 8. c. 34.* docet, 20. aut 30 passuum; quod *Bon. l. c.* & alij, putant non esse certum. Vide *Schol. 3.* Materia tam modica, vt sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij, contra *Sotum*, *Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat *ex Trid. sess. 23. c. 3. & 4. Bon. l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc*, & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide *Bonac. loco cit. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiā, vel mediam hostiæ partem, eam nō determinando, vel ex mul-

tis,

tis. v. g. viginti præsentibus, tantùm quatuor, aut quinque, nullas designando. Quia non est ratio, cur vna magis: quam altera cōsecraretur. Itē, qui ex multis hostijs intēderet illas consecrare, vel illas partes hostiarū, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit, aut partes illas, quæ fractis speciebus sūt mãsuræ in cōtinuo, nō quæ excidēt, quia nō est materia definita. *Bon. loc. c. p.* 5.

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote, posita, siue in corporali(se iuncta tamen à cumulo)siue infrà illud *Kon. 3. p. q. 74. a. 2. d. 3.* & alij. Ratio est, quia nō est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius Calici adhærent; quia non intenduntur. Imò, vt probabilius docent *Suar. Regin. t. 2. l. 29. & c. 2. Lay. l. 5. t. 4. c. 2. Kon. q. 74. a. 2. dub. 3.* contra *Tann. & Bon.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent, quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque, & Sacerdotis esse debet, consecrare id quod per modum vnius continui est in Calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse; bene faciet Sacerdos, si semel pro sēper intendat eas non consecrare; vti nec micas hostiæ adherentes. Vide *Dian. p. 2. t. 3. misc. r. 16. p. 3. tr. 4. r. 32. Escob. t. 7. Ex. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quod per modum vnius continui potabilis est in Calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quę sententia probabilis est, *ex Regin. Suar. & Laym. lib. 5. t. 4. cap. 2. num. 15.*

III. Valida est cōsecratio. 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostijs præsētibus tantū quinque, eas determinando, vel omnes pręter infimã; & supremam cumuli; vel omnes pares, v. g. secundã; quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerãdi initium sumēdū sit; quod tamē graue peccatū erit. Quod si autē hoc, vel alio casu, non cōsecratę misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intēdat cōsecrare nō consecratas, vel potius totū cumulū consecret sub conditione, si nō sint cōsecratæ. *C. de Lugo d. 4. de Euch. n. 36.* Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cū sint plures, siue à se, siue ab alio positę; quia error speculatiuus, & priuatus nō obstat intentioni practicè, & absolutæ cōsecrandi omnes præsentes. Quam tamquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, vt docent *Silu. Henr. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationē esse duas

simul iunctas, vtramque vt consecratam sumet, vt habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, vel alius sumat tanquā panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri a se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur: etsi dum consecrat, earū nō ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationē nō detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Reginal. l.29.n.19. Lay. l.5.t.4.c.2. Bon. t.1.d.4.q.2.p.2.* & alij ab ipso citati. Estq; sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruę hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulò post factam oblationem (addit *Auersa q.11.s.12.* ante cœptam præfationē) licitè eas cōsecrari suppletā oblatione mētaliter, *ex Gau. & Possev.* docent *Dian. p.2.t.14.r.71. & Tambur. de exped. sacrif. lib.2.c.5.*

Resp. II. Ad licitā materię cōsecrationē requiritur. 1. Vt nō sit maior quātitas, quā tēpore oportuno possit absumi: quia periculū esset, ne species cōputrescerēt *Bon. l. c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. Ex dictis resolues.

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra Corporale. 3. Qui intēdit cōsecrare guttas, Calici adhærentes exteriùs, quod esset graue, de interiùs adherentibus est dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauantus p. 2.t.7.* iubet eas abstergi: quod cōsuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l.1.cap. 1. §. 3.* imo nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto Calice: iam iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret, nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Præp. hic art.2. d.3. Laym. loco cit.* etsi *Tambur. de exped. sacrif. cap.1.§.3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

Dub. VI. Quæ forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. Est duplex vna panis, & est hæc, *Hoc est enim Corpus meum.* Vbi omnia sunt de essentia: pręter Tò *enim*, cuius omissio esset

esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fiedei qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum.* Vbi etsi verior, & communior sit sententia *S. Bonau. Suar. Bellar.* & aliorum, contra *S. Th. & Thomist.* quod essentialia sit tantùm hęc *Hic est calix sanguinis mei* (vel *Hic est sanguis meus*; aut eis ęquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter, & significatiuè, siue assertiuè, & non tantùm recitatiuè, siue historicè, licèt ea, quæ in Canone præcedunt dicantur tantùm recitatiuè, seu historicè. Vide *Laym. cap.3. Bon. quæst.3. p.2. Card. de Lugo d.11. s.5.* Vnde resolues.

I. Valida, sed illicita est consecratio. 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus *Bon. l. c. p.* 1. 2. Si dicat; Hic calix est nouũ testamentum in sanguine meo, vt habet *S. Luc. cap.* 22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; vel hic est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idẽ sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bon. l. c.*

II. Inualida erit consecratio, si dicas: Hic(aduerbialiter)est corpus meus. Si autem Tò *Hic* ponatur masculinè, pro neutro, valet, etsi non secundum grammaticam. *Escob. Granad.* 2. Hoc corpus est meũ, hic sanguis est meus. *Fagu. p.3. q.78. c.2.* 3. Ecce corpus meum; Ecce sanguis meus, 4. Hoc fit; vel hoc fit corpus meum: vel hic panis conuertitur in corpus meum; vel hic ponitur corpus meum. 5. Illud est corpus meũ; ille est sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc est corpus Christi. *Bon. l. c. p.* 3.

III. Dubia erit consecratio. 1. Illud est corpus meum iste est sanguis meus. 2. Hæc est caro mea: quam tamen *Laym.* contra *Con.* putat valere. 3. Secundùm quosdam, forma ex *S. Luca* primo casu allata. Vide *Bon. q.3. p.1. & 2. Regin. lib. 29. num.* 33.

Dub. VII. Quandiù Christus maneat in Eucharistia.

Resp. Manet sub speciebus, etiam diuisis, & sub quauis earum minima parte donec tanta earũ fiat mutatio vt cõsueta substãtia panis, & vini corrũperetur. Ita cõmu. cũ *S. Th.* Et est certũ. Vnde resolues. I. Gratia datur in prima mãducantione etiã primę par-

tis, cum sit totũ Sacramentum. Manducatio autem dicitur traiectio ex ore versus stomachum, & si alij dicant gratiã tum primùm dari, cũ pars aliqua est in stomachum recepta, *Dian. p. 3. t. 6. misc. r. 96.* ex *Henriq. Syl. & Fagun.* Item *C. de Lugo d. 12. s. 2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tamdiù, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus, nec gratia Sacraméti cõferretur. Vti neq; si moriaris, dum hostia adhuc est in ore, *Dian. loc. c.* contra *Bec. cap. 22.* Vide *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. n. 2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiã aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij probabiliter dicunt futurum, si se disponat, ante quam species consumantur in stomaco. *Dian. l. c. r. 96. ex Nugno* vide *C. de Lugo d. 12. s. 2. n. 46. & 53. & 64.* vbi illud posterius negat. Vide *Bon. loc. cit.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt possit communicare sub vtraque specie, quòd putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna: quia id fieri, non est improbabile, vt docēt *Vasq. Mar. C. de Lugo d. 12. s. 3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpiùs gratiam augeat; quod fieri non est improbabile, si dispositio subiecti fiat melior, vt docent *Suar. Kon.* item *Fagund. & Bec.* apud *Dian. par. 3. d. 6. misc. r. 97.*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *C. de Lugo l. c. n. 53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini; desinat ibi esse Christus: non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei. *C. de Lugo d. 10 s. 3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantùm est pro sacrificio: licèt quidam dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

De

Dub. I. De Causis.

AGo hic tantùm de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramen. in genere*, tum ex superioris capitis *dub. 5.* Quid ad licitã requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam*: qui omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergò tantùm quæritur. 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte ministri requiratur ad licitam dispensationem.

Art. I. Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. Vide *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. C. de Lugo d. 18. s. 2.* Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiã, dispensat. *Bon. l. c. p.* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, vt docet *Bon. hic*. Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam: si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali) præsumant clericis, aut laicis dare extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium: vel Parochus absit; aut iniuste nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, *ex Præp. &c.* notat *Dian. p. 5. t. 3. r. 51.* idq; propter verbum *præsumant*.

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorẽ factũ suũ approbaturum esse *Regin. l. 29. n. 91. Bon. l. c. n. 7.*

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiã, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis; & hoc deficiente, etiam Diaconus ei conferre potest: quia tunc præsumitur volũtas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l. 5. t. 4. c. 7. Bonac. l. c. n. 10. ex Suar.*

Dixi in responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex cõmissione Parochi (& secundum

dũ *Quint.* si absit sine ea)v.g. in magno festo, quo Sacerdos cõfessionibus, concionibus, &c. est occupatus, *Dian.p.9.t.6.r.39.ex præd.* In Extrema verò necessitate, v.g. articulo mortis, si nõ esset alius, etiã Diacono, imò laico licere(secluso scãdalo)& alios & seipsũ communicare probabile est, vt contra *Henriq. Vasq. & Sà*, docet *Suar.Con.Lay, Prepos.hic d.2.n.11.* confirmatq; *Dian. p.8.t.1.r.48.ex Auersa, & Franc. Lugo.* Sed *Amicus* limitat ad casũ, quo moriturus peccati mortalis cõscius, aliud Sacramẽtũ suscipere nõ posset, v. *Dia.p.9.t.6.r.39.* In praxi tamẽ id nõ facile faciẽdũ, ob cõtrariã consuetudinẽ (etsi se mortale maximè, qu o ad laicum *Card.de Lug.d.18.s.2.Bon.d.4.q.5.p.1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v. g. si in longo morbo diu non communicasset: vt contra *Suar.& Kon.* docent *Fagund. p. 3. lib. 3. cap. 3. Præp. Escob.t. 7. Ex.6. Bon. loco cit.*

Dixi II. *Vel priuilegiũ* quale habent Religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla. & aliorũ, vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrãtes, cõmunicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo(in quo tamen, si vrgeat necessitas, presumitur ratihabitio Papæ, etiã inuito Parocho, vt habet *Bon.hic*) & festo Paschatis, vid. *C.de Lugo l.c.s.2. n.38. & 49.* Porrò per festũ Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere cõmunionem illam, qua satisfit præcepto annuæ communionis, vt docent *Sà, Fill. & commun.* Per mortis articulũ, intelligitur tẽpus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa, & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valdè frequenter mors solet accidere. *Suar.t.4.de rel.l.2.cap.3.& 3.p.d.26. s.4.& alij.*

Ex dictis resolues: quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti, & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas, vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculũ, & Parochus nolit, vel non possit dare. *C.de Lugo d.18. s.2.n.53.*

III. Si à Pontifice, vel Episcopo habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si

IV. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione cõmunionis paschalis Parochiæ suæ antè satisfecerint, aut postea satisfacturi putẽtur, quia tũc Parochis nihil decedit, cũ ipso die Paschæ abstinere à cõmunione possint. Sic contra *Henriq.* & *Naua.* docent *Sà, Fil.* & *Lay.* qui addit, nisi cõstaret Parochũ esse inuitũ, ac rationabiliter id prohibere, v.g. quòd aliàs rationẽ cõmunicantiũ habere in sua Parochia nõ possit: tũc enim ad parochiã esse reijciẽdos. *C. de Lug, d.8. sect.2.n.50. Bon. l.c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad communionem; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cũ intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus, quãdo præceptũ cõmunionis obligat. Nũquã tamẽ, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiã deferre per plateas, cũ id iuri Parochorũ, consuetudine obtẽto, deroget: proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliòue honesto domus loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est dãda. Ita *Suar. v. Dia. t.4. p.4. r.14.* & *p.9. t.9. r.63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possint adduci, vt communicent in Parochia; idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem *Laym. l.5. tr.4. c.7. n.4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiarijs; item in aulicis, studiosis, alijsque Accademicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. Vide *Laym. l.c.*

IX. Si in Paschate sint vagi, peregrini, & aduenæ, secundùm sententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matrim. l.3. d.37. Fagund. prac. 1. Eccl. l.1. c.8. C. de Lugo l.c. Dian. p.2. t.2. r.12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. Vide *Compend. priuileg. Societ. V. familiaris,* & *Dian. p.2. t. 2. de dubijs regularium r. 12.*

Art. II. Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ.

Resp. I. Vt minister, circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt, ita vt præstet hoc Sacramentũ omitti

(cùm eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quàm admitti positiuam irreuerentiam. Vnde resolues.

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cũ stola, & superpelliceo, ac præcedẽte lumine (secus est de extrema vnctione, cuius materia cũ nõ sit Sacramẽtũ, nõ requirit tantã venerationẽ. Putant tamẽ quidã, si habitus haberi nõ possit, aut sit tẽpestas, aut iter faciendũ, non fore irreuerẽtiã, si Sacerdos Eucharistiã in Pyxide, vel corporali inuolutã, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiã in necessitate, & clam, præciso scãdalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo; etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris ob viaticũ dãdũ *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.* sed tamẽ contrariũ est obseruandũ, quia tunc cessaret obligatio viatici.

II. Præstat ægrum incommunicatũ mori, quã Sacerdotem in habitu cũ Sacramẽto per publicum currere: etsi festinare valde debeat, vt dicit *Quint. t. 4. s. 8.* Secus est in Baptismo, & pęnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali, tũc enim currendum esset, vt habet *Bon. l. c. ex S. Th. Poss. & aliis.*

III. Ad infirmũ longe distantẽ licere Parocho Eucharistiã deferre in equo mãsueto, ita vt nõ sit periculũ lapsus, docet *Quintan. t. 4. s. 8.* Sed negãt *Posseu. & Barbosa,* nisi loci consuetudo permittat: addũtq; nõ licere pyxidẽ dare portadã laico, quãtumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia nõ est deferẽda ad ęgrũ, venerationis tãtũ causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiã prohibuit Cõgregatio Cardinaliũ: quę tamẽ nõ videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiã aliis digitis, si indice, & pollice ob chiragram dari nõ possit, vt docẽt *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. & Posseu.* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si alias æger sine viatico esset moriturus: præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento, multo minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur, sed manu danda est, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. ex Suar. & aliis.* Quamuis *Posseu. c. 8.* nõ improbabiliter dicat posse præciso scandalo; & periculo lapsus in terram, instrumento ad id ritè confecto dari. Vide *Dian. p. 4. t. 4. resol.* 114. *Bon. l. c. p. 2.* quod in praxi pro ægroto qui nõ potest traiicere ho-

hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit *Præp. in 3. p. quæst.* 80. *art.* 5. *dub.* 6. *& Escob. t.* 7. *cap.* 6. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *r.* 104.

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret, seclusa tamen alia prohibitione. Ita *Posseu. c.* 5. *n.* 50. *Bon. l. c.* Resp. II. Requiritur præterea, vt eã dispẽset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, vt eam neget (per se loquẽdo) indispositis, animo, vel corpore; deniq; si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 15.

Dixi I. *Ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. Vnde resolues.

Peccat. 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis, vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiã traijcere, det species vini: licet talẽ à mortali excusare conetur *Amicus*, sed perperã, apud *Dia. p.* 8. *t.* 1. *r.* 24. *Bon. l. c. Sanch. Posseu. Barbos.* contra ipsũ *Dia. p.* 9. *t.* 9. *r.* 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia cõfessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiã maiorẽ: in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulã defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores cõsecrare, easq; deinde in minores partes (non tamen adeò paruas, vt honestè dari non possint) diuisas destribuere. Ita *Sà, V. Eucharistia d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 14.

Dixi II. *Per se neget*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, v. g. si sine scandalo, aut graui damno suo, vel penitentis, negare non possit. Vide *Bonac. l. c. Posseu. cap.* 5. *num.* 8. Vnde resolues.

I. Peccat. 1. Qui dat pueris ante annũ discretionis, nisi in articulo mortis, vt vid. *dub. seq. a.* 3. qui fortè circa annũ decimũ incipit. 2. Qui dat amẽtibus, quãdo nunquã sunt vsi ratione. Si verò vsi sint potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & nõ cõstet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Lay. hic c.* 4. *n.* 4. 3. Qui dat peccatori publico, v. g. histrioni turpes comœdias cũ mortali repræsẽtãti, vsurario, meritrici, cõcubinario, de quib', vide *Eil. t.* 4. *n.* 166. *& seq.*

Dixi, *Publico*: quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota; tunc enim extra eam ne

quidem

quidem licet monere, vt docent *Sanch. Bon. Laym. lib. 5. t. 4. cap. 6. Card. de Lugo d. 8. de sacr. s. 8.*

II. Peccat item qui negat reis morte plectendis, quibus etiam potest dari aliquot, immò vna hora ante mortem, vt habet *Sa*: danda verò est, si fieri potest non in carcere, vel alio loco inhonesto; etiam ob crimen sagarum captis: dummodo pœnitentiam præseferant; etiam si crimen negent, & violenta duret suspicio, *Tann. tom. 3. quæst. 5. d. 4.*

III. Rectè facit. 1. Qui raro, v. g. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à prophano distinguere norint, vt habent *Henriq. & Posseu.* Idem ferè dicendum est de surdis, & mutis a natiuitate. vide *Laym. hic.* 2. Qui dat infestis à Dœmone, dummodo sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bonac. Regin.*

Dixi III. Si *Pastor sit*. Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam, & charitatem, si subditis in periculo mortis, licèt peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente, vel nolente Parocho, nollent dare, pecaret tantùm contra charitatem; etsi secundum *Chapeauillum* mortaliter *quæst. 37. num. 2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare cum lumine in Ecclesia, nec licet alibi, ne quidem in sacell s nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. sess. 15. de reform. c.* 10. nisi cum facultate in solemni festo, in pyxide; quæ non necessario est consecrata, licèt, si consecrata non sit, debeat interiùs vestiri vitta linea, ex tela consecrata, vt ex *S. Thom.* docet *Vasq. Azor. Regin. in praxi, tom. 2. lib. 29. cap. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilē negligentiā Parochi, vel eius, cui ista cura commissa est, integro die, vel aliquot integris noctibus lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter; secus si per horam tantùm, docet *Quintan. t. 4. s. 1. & 7.* itē *Dia. p. 9. t. 6. r. 34.* licèt *Marchant. in resol. Pastor t. 4. c. 5. q. 4.* obligationē, & consuetudinē tā vniuersalē neget: vti, & de lumine præferēdo, quādo defertur Sacramentū foras; atq; ex causa id posse omitti, vt cū defertur ad ægrum longè distantem, nec cōmodè fieri potest cum lumine. Sed hæc omnia *Marchan.* vt contrà reuerentiam tanti Sacramenti damnanda prorsus sunt.

Dub.

Dub. II. De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & attus.
Contritus, fassus, mundus, rectèque paratus.
Tol et. lib. 6. cap. 15.

Art. I. Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali, ante sumptionē Eucharistiæ cōfiteri, nisi sit necessitas celebrādi, vel cōmunicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid. sess. 13. c. 7. & Can.* 11. vbi contrariū docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth, *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parū refert ad praxim, vtrū tantū sit præceptū Ecclesiasticum, an tantùm diuinum, quod est probabilius, vt docent *Suar. Fill. & alij commun.*

Dixi I. *In peccato mortali:* tum quia Eucharistia delet venialia ex opere operato; tum quia venialia (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem, & fructum maiorem impediunt, *Suar. Laym.* & alij. Vnde resolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bonac. d. 4. quæst. 6. p. 1. ex Sanch. Regin. Suarez. & alij.*

Dixi II. *Nisi sit necessitas* (nō quæcumque, v.g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamē semper contritione; ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. *Præp. C. de Lugo d. 14. s. 6. nu.* 122.

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro, *Suar. Kon. Card. de Lugo d. 4. s. 5. num.* 107.

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. *Iidem. Autt.*

III. Si Parochus debet celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quā causā etiā alteri, qui nō est parochus, id licere putat *Dian. cum alijs 11. p. 9. t. 3. r. 9.* cōtra *Palaū, Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Præp.* vel si Sacerdos nō possit audire Missā, nisi celebret, vt probat *Henriq. & Sotus, Dian. r. 63. & 64.*

nec

nec improbat *C. de Lug. l. c.* Probabilius tamē vidētur docere *Rō. Sà, Suar.* & alij cessante scādalo, & infamia, præstare tūc sacrū, & communionē etiā paschalē, intermittere, eo quod hæc præcepta non obligēt, quādo nō possunt impleri conuenienter iure diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationē cōmittat mortale, vel ante cōmissi recordetur, tenetur elicita cōtritione, sacrificiū prosequi. Si verò id fiat ante cōsecrationē, & præsertim ante Canonē debet cōfiteri, si absq; nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet *Sylu. Nauar. Dian.* & alij contra *Sotū, & Henriq.* qui negant teneri, ob honorem sacrificij, putantque practicè esse probabile. *Laym. & Bon.* eò quod vix sine aliqua nota confessio decēter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cātu, vel concione, quo casu tenebitur cōfiteri; vt notat *Sylu.* At sēper ad notā respiciendū. Quod si verò nec cōtritionē possit eliere, secūdū cōmunē sententiā, esset cōfitendū, vel desistendū, licet *Vasq. in 3. p. t. 3. d. 27. & Hurt. de Euch. d. 8.* putēt probabile esse, saltē nō peccaturū mortaliter, quādo non potest sine nota recedere: intellige, si conatus sit elicere, vel feci, quod potuit. Vid. *Dia. p. 4. t. 4. res. 98. C. de Lug. d. 9. s. 2. n. 8.* vbi idem docet. Notat autem *Dian. ex Præp.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantiū recorderis peccati mortalis quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scādalo graui, possis recedere, vt habet *Nau. Fill. Regin. C. de Lug. l. c. n. 112.* & alij: porrigenti autē Eucharistiā confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiāsi ne quidē possis elicere cōtritionē, excusat a peccato *Hur. l. c.* Imò quidā *DD.* apud *Henriq.* Excusāt laicū ante confesśū, etiā precisa nota, & scādalo non recedentē; eò quòd is dicatur iustificatus, & probatus per confessionē. Quā sententiā probat *Tambur. in expedita com. c. 1. §. 8.* potestq; seruire pro scrupulosis; sed perperā, quia obligat tunc præceptum confessionis de illo peccato, de quo tūc meminit *V. Reg. l. 29. n. 105. Bon. d. 4. p. 10. Esco. t. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et desit cōfessarius*: deesse autē cēsetur, non vt quidā volunt, si absit is, cui solet. & cuperet confiteri, vel cui deuotius, aut vtilius confiteretur, neq; & si Religiosus, non possit, nisi seculari confiteri peccata grauia, cū aliqua infamia Religionis *Amicus, Dia. p. 9. t. 3. r. 13.* sed in sequentibus casibus. I. Si nullus sit presēs; ad absētē verò sine magna difficultate (spectata tū debilitate, ætate, & negotijs personæ, tū alijs circumstantijs, vt aeris, breuitatis

tatis temporis) adire non possis. *Bon. l.c.n.30.ex Suar.Kon.&c.*
II. Si nō adsit, nisi ignarus idiomatis vel carēs iurisdictione, vel excōmunicatus, vel nō approbatus, vel cui nō possis confiteri si ne graui dāno tuo, vel alieno; vel si habeas peccatū tantum reseruatū; nec pateat aditus ad superiorē; vel superior semel, iterumq; per piū Cōfessariū rogatus, negauerit potestatē absoluēdi. *Tambur. in exped. com.c.1.§.6. ex Fagund.* Limitat autē *Dian.p.9.t,3. r.15.* si absq; graui nota prætermittere nō possis. Ita *Sylu.* & alij Requiritur tamē, in his etiā casibus, contritio, & propositū cōfitēdi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit tenetur prima occasione cōfiteri. Quod præceptū extendendum, non videtur ad laicos, vel Sacerdotes cōmunicantes tantum, vt contra *Nauar. & Fagun.* docēt *Sylu. & Dian. & Bon.d.4.q.6.p.1.*

Art. II. Quæ requiratur dispositio corporis.

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun. Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pęnitētiā expiata, nisi effectū malignū, v.g. turpē recordationem, ac delectationē, vel distractionē, & perturbationem animi relinquat, eo enim casu, vti, & sēper, post culpabilē, præstat, ac secundū sētentiā cōmunē, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v. g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis, vel si a Dæmone excitata putetur ad cōmunionis freqūetiā impediēdā, *Sanc.l.9.de mat.d.13.Bon.d.4.q.6.p.2.C.de Lug. d.15. ſ.1.* sed de volūtaria pollutione tutior est opinio cōtraria *D. Th.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proxime antecedēte, si raro communicet. Ita *Fill. & Sanch.l.c. Escob.t.7.Ex. 6.n.83.* Intellige si debitū petitum ex necessitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si verò voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse: præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset, docent, *Regin.l.29.t.117.Laym. l.5.t.4.c.6.n.10.& 15.Mart.Perez.d.46.ſ.3. n.8.* addens esse tantūm veniale: imò indecentiam iusta causa posse resarciri.

III. Similiter etsi decēs, & cōsilij sit sūpta cōmunione abstinere eo die à copula, licita nihilominus est ex bono fine, v.g. ex amo-

re

re prolis, ad vitandum incontinentię periculum, vel ad debitum reddendum. *Tambur. c. 3. §. 46. ex Sanch. lib. 9. d. 13. & Marchan.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omnino per modum cibi, potùs, aut medicinę sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Fill. Layman. Bonac. C. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Et si paruitas materiæ non excuset hic, non obstat tamen cõmunioni. 1. Reliquias ciborũ inter dentes hærentes traijcere casu (negãt enim *Præp. & Vaſ.* & alij, si fiat de industria, contra *Tan. Kon. q. 80. a. 8. n. 47. & Dia.* qui cõtrariũ probabile affirmãt) licèt eas expuere omninò deceat, *Dia. t. 4. de sacr. res. 37. & p. 4. t. 4. res. 104.* Vide *Escob. t. 7. Ex. 6. & C. de Lug. n. 36.* Vbi notat, sententiam istam *Tan. & Dia.* ad hoc seruire; vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel aliũ humorẽ ex capite defluẽtem, vel guttulã aquæ, aut vini, casu per ablutionẽ oris, vel guttulam iusculi, dũ sapor exploratur per modũ saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandũ traijcere. Ratio est, quia hęc, aut nõ sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut nõ per modum cibi, aut potus. Vide *Fagun. præc. 3. c. 5. C. de Lug. l. c. n. 23.* 3. Si aromata, vel foliũ tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas. *Præp. in 3. p. q. 80. a. 8. d. 1. n. 39. C. Lug. r. mor. l. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci docet *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. n. 4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob. t. 7. Ex. 6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit ex *Suar. & Fagun.* Idem tenet *Dian. p. 8. t. 7. r. 3. & C. de Lug. r. m. t. 1. d. 9.*

II. Probabile est non impedire communionem, si frustulum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potùs. Ita *Dia. l. c. Res. 38. & tract. de celeb. r. 52. ex Ledesm. & Sanch.* contra *Henriq. Regin. Laym.* & alios, quorum sententia tutior est. Vide *Card. de Lug. & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus. 1. Si saccarum liquorem, glycyrrhizæ ore resolutum cũ saliua traijcias. Si verò dubium sit, num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Lay. l. 1. t. 1. c. 1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. Vide *Dia. loc. c. resol. 29. supr. l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.* 2. Si vesperi decumbens aliquid ori

contra

[c]ontra raucedinem imposueris, nisi certus sis, post medium [n]octis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fil. C. de Lug. l. c. n. 37.* & alij [l]icitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, [et]iam vltimum, modo non constet errare, quia habet se, vt autor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. c. 1. de mat. Fagund. Io. Sancius, C. de Lug. n. 45. Dian. l. c. ref. 36.* 3. Si aliqu[i]d sumpseris, licèt mox reieceris. 4. Si tabaci fumum [i]n stomachū traieceris, vt docet *Præp.* etsi alij meritò dubitent. *[T]ann. tom. 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis in prima Missa, ablutionē, vel lambendo digitos, modicū aquæ, aut vini sūpserit. Vid. *Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel exuere *Tamb. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt ex *S. Th.* docēt *Azor. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulò ante me[d]ium noctis cœnasset in Dominica pridiè Natiuitatis Domini, [p]osse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docēt *[D]ian. & alij 3. p. 3. t. 4. r. 44.* etsi ob sacramenti reuerentiam, [c]onsilij sit abstinere, donec species sint consumptæ; quod sal[t]em intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C. de Lug. d. 12. s. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum a se consultorum. *Tamb.* autem *c. 3. §. 4. ex Io. Sanc. d. 38.* notat, citius à valido, quam debili stomacho regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmū quemdā post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *Regulariter*; quia nō ieiunus licitè cōmunicat, in sequētibus casibus, si quidē ieiunus nō possit sine notabili incommodo, vt monet *Kon. & Bon. apud Dian. p. 9. t. 6. r. 42.*

I. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno; Et quidem in eodem morbo, etsi non teneatis, potes tamen post aliquot, v. g. sex, 7. Vel etiam vt putat *Laym.* duos dies (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Card. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel etsi moneat, vt contra *Vasq. Præp.* & alios docent *Naua. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo s. 3. n. 65.* Immò etsi non liceat ægro ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post medicinam, probabile esse id licere, docent *Armil. Tol. Kon.*

Regin.

Regin. Henriq. Suar. Escob. &c. quorum aliqui exigunt longum interuallum, v.g. 30. Dierum, vt *Nau. & Villal.* alij 8. vel 10 dies vt *Suar. Henr. Fagu.* alij 7. vt *Sylu:* alij 6. vt *Arm. Zābr. Posseu. & Fill.* quos sequitur *Dian. de celebr. r. 77.* alij permittūt toties, quoties sano posset dari ieiuno: ita *Escob. t. 7. Ex. 6. ex Hur.* alij deniq; posse sequēti statim die dari, ob iustā causā, vt si propter consuetudinē, & desideriū, aut deuotionē difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculū mortis. sic *Lay. l. 5. t. 4. c. 6. n. 20.* Verū ea in re loci cōsuetudo spectāda est, quę nūc saltē videtur permittere, vt quādo morbus, & periculū diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterū detur cōmunio nōieiuno. V. *C. Lug. d. 15. s. 3. de Euch.*

Denique, licet probabile videtur *Filliuc. to. 1. t. 4. n. 242. & C. de Lugo* id quod docet *Mai. in 4 d. 9. c. 3. Fernan. de hæred. & c. Lay* verò *l. 5. t. 4. c. 6. n. 21.* limitat ad casū necessitatis, quo moriturus aliud sacramentū suscipere non posset, & scādalum cessaret, posse nō ieiunum celebrare ad dandū alteri viaticum, eò quòd hoc sit iuris diuini. ieiunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantùm posse sed etiā teneri, dicat *Gran. in 3. p. t. 6. t. 19. d. 8. n. 12.* id tamē meritò communiter reiicitur; tum quia cōtrarium probat praxis: tum quia maior est habēda ratio sacramenti, quā aliqualis necessitatis proximi: tum quia pręceptū viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bon. ex Kon. Hurt de Euch. d. 9. dif. 17. Suar. Vasq. & c. comm.* docetque *C. de Lugo* esse probabilius. Vide *Dian. t. 1. t. 4. r. 33.* Sacerdos autem morti, siue naturali: siue violentę, vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo. *Card. de Lugo d. 15. sect. 4. Layman. Dian. p. 5. t. 3. r. 36.*

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à pręsente Sacerdote laicus accipere, vt docent *Card. de Lugo num. 87. Suar. & Vasq. d. 22. num. 48.*

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel cōmunionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eò quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse ideoque impediri. Dixi, *Scandalū*, quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v. g. si celebraturus primitius aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Præp.*

IV. Si

IV. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus vini sumpsit aquam (quam si aduertat dū habet in ore, nō est expuēda ob periculū, eijciendi fragmentū hostię, & irreuerētiā, sed deglutiēdā. *Tam. de exp. sacrif. l. 2. c. 8. Lugo d. 15. s. 4.* tunc enim tenetur denuò consecrare, quod fieri etiā potest, cōsecrādo, & offerendo statim, sine noua hostia, & apud *Suar.* quod si id post Missā conclusā aduertas in Sacristia, omittas. Si autē intra Missā post sūptionem, vel etiā ante eā, post cōsecrationē tamen, dubites an fuerit vinū, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait *Tamb.* 2. Si celebrans post cōsecrationē deficiat: tunc enim tenetur alius, etiā non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post cōsecrationem etiā vnius speciei, recordetur se nō esse ieiunū tenetur enim pergere, imò etiā potest pergere, si ante cōsecrationē recordetur, & absq; scandalo, & nota nō possit desistere. v. g. in solēni sacro, vt docet *Suar. Kon. &c.* Si tamē priuatiui celebret, & cōmodè possit abrumpere, tenetur vti ex *S. Th. q. 83. a. 6.* docetur cōmun. 4. Si post ablutionē sumptā, licet diu cōmunionē distribuerit, sumēdæ sunt reliquiæ, etiā grādiores, consecratę eodē sacro (quod addo, quia nō licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandū, vt docet *Suar. C. de Lugo l. c. cum commun.* licet contrariū probabile dicat *Tam. de exp. com. c. 2. §. 8. ex Marchin. t. 3. p. 3. c. 3.* vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutū, & ab altari recesseris, sed debēt seruari, donec sumātur à ieiuno, *Ex Escob. t. 7. Ex. 6. Fagun. &c.* quia conuiuium iam finitū est. Nisi tamen aliud suadeat periculū indecētiæ, v. g. si plures Missæ eodē die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quam asseruaret. Imò *C. de Lugo d. 14. p. 4. n. 42. & Gran.* non dānat Sacerdotem, qui priùs quam sacras vestes exuit, particulā inuentam absumat, eò quod non sit cōmunio noua, sed complementum præcedentis V. *Bonac. C. de Lugo Escob. ll. cc.* 5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptam, Calici, aut palato adhæreatquè decentius noua ablutione, quam digito propellitur, vt docet *Bon. ex. Fill.* & alijs: quamuis Missale etiam permittet, vt digito attrahatur ad labiū Calicis, & sumatur ante ablutionem, quomodo etiam ij excusātur, qui ex deuotione hostiā in ore diu retinentes casu præmittunt aliquid ablutionis sponte tamen ac

non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est; quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij, *Regin. loc. c. num.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine Altari, vel Calice consecrato: aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunium posse celebrare, docet *Dian. cum Sylu. &c. p.* 3. *t.* 6. *r.* 48. *& p.* 5. *t.* 3. *r.* 39. dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

Art. III. Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.

Resp. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis per modum viatici, tum etiam sæpius in vita, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Fagund. & alij commun.* probantque tum ex scriptura, tum *ex Concil. Niceno, & Trident. sess.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius, *Bon. d.* 4. *quæst.* 7. *p.* 1. *num.* 8. Vnde resolues.

I. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel merito timet. v. g. in graui morbo, ante conflictum, vel pauperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare, *Suar. Vasq. d.* 214. Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus antè cõmunicasset; talis enim communio censeretur habere rationẽ viatici, vt docet *Suar. Reg. Fill.* contra quosdã, vt *Gasp. Hurt. d.* 10. *dis.* 2. *&c.* apud *Escob.* qui dicũt, eũ qui manè cõmunicauit, si à prandio incurrat periculũ vitæ, teneri iterũ sumere communionẽ, tamquam viaticum; imò *Sa, & Sylu. V. Euch. Fumus, &c. & Caiet. V. communio*, putant, non esse saltem mortale communionem omittere, dummodò in Paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitus, docet *Sancius* apud *Dian. p.* 5. *t.* 3. *r.* 55. Posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa priùs dari particulam non consecratam, quam si reijciat nullo modo dandam consecratam, secùs si retineat. Si verò indesinenter à cibo, perpetuò euomat, nullo modo dãdã nisi fortè per sex saltem horas liber a vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dan-

dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym.t.4.de Euch. c.4.* & expressè docet *Suar.d.46.s.1.* confirmatque *C. de Lugo d. 3.s.4.n.38.* & addit, contra *Sanch.* si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuo communicare. Ita *Reg.Fill.C.de Lugo & alij.*

IV. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Imò *Bon.d.4.q.7.p.1.ex Henriq.Regin.&c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bonac.l.c.& alij commun.* contra *Nauar.* quod si reus noluerit, potest Iudex procedere, *Filliuc. t. 4. cap. 8. quæst. 11. num. 238.*

Resp.II. Etsi Christus tempus Communionis extra periculum mortis non præceperit, Ecclesia tamẽ pro eo determinauit tempus paschale, quod cõmuniter numeratur à Dominica Palmarũ, vsq; ad Dominicã in Albis inclusiuè: alicubi tamẽ totã Quadragesimã cõprehendi: alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sà*, & alij, vide *Bonac.d.4.quæst.7.p.2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis contra *Durand. & Sylu.* Et patet; quia Ecclesia tantùm præcepit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò, qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior *Bonac.l.c.Suar.Ron.C.de Lugo &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore paschali se impediendum, vt contra *Vasq. Syl.& Fagund.* probabiliter docet *Azor.to.1.l. 17.c. 41. Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundùm *Laym. l. 5. t.4.c.5.C.de Lugo s.4.n.78.* quia non satisfecit precepto obliganti ad communionẽ, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand.& Suar.*

Resp.III. Tenetur quis communionẽ paschalẽ sumere in parochia, à pastore suo, nisi huius licẽtia, priuilegio, aut consuetudine eximatur, *Nau.Suar.d.72.s. 2. &c.* Vnde resolues. I. Sacerdos vbiuis celebrando, satisfacit. *Bon.d.4.q.7.p.2.* II. Eximũtur peregrini, & vagi, qui parochiã non habent, aut ab ea absunt, *Bon.l.c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet

Sà, V. Euch. nisi vt dicit *Bon.* negant in monasterijs, alijsque locis, à cura parochorum exemptis, Vide *Sanch. de matrim. d.* 23. *n.* 12.

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra parochiã, sine consensu pastoris cõmunicat, vt habeat *Nauar. Azor. & alij cõm.* nisi tamẽ cõmunicet in Cathedrali Ecclesia; hũc enim satisfacere præcepto censet *Bon. l. c.* sed negat *C. Lugo l. 1. resp. mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. Vide supra *c. 2. d. 1. a. 1. & c. 7. 8. & 9. Bon. l. c.* Vide suprà *c. 2. a. 1. casu 7. 8. & 9.*

Dixi *sine consensu Pastoris*, quia cũ cõsensu Summi Pontificis, vel Episcopi, siuè Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelligũtur nomine Pastoris) extra parochiã cõmunicando satisfieri præcepto, Doctores cõcedunt. Et quidẽ sufficere cõsẽsũ interpretatiuũ, siuè præsũptũ, notat *Tamb. de exped. conc.* 4. §. 4. Imò *Bauni in Theol. mor. p.* 1. *t.* 5. *q.* 19. *Beia*, & quidã alij apud *Tãb. l. c. & C. de Lug. d.* 18. *s.* 2. *n.* 49. Item *Dia. p.* 2. *t.* 14. *r.* 73. *& p.* 6. *t.* 7. *r.* 58. putant posse satisfieri præcepto cõmunionis Paschalis (præsertim extra diẽ Paschæ) apud Mẽdicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis cõcesso quod ceteri participent. Verũ hoc alij cõmuniter negant, vide *Auers. q.* 10. *s.* 4. Aduerte quod regulares quantum possunt extendunt priuilegia, & sepè adducunt, quæ nullibi reperiuntur.

De Eucharistia, vt est sacrificium. Cap. III.
Dub. I. Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam.

RESp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod nõ obstat quin secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerti, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honerandos, &c. Principalis fructus Missæ ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus, seu viuis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tàm intensiuè, quàm extensiuè finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinitè sit Deo gratus; atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur, videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patent ex vsu, & sensu Ecclesiæ, dum

um Missæ pro eadem re repetuntur, quod signum est, non habere infinitum effectum. Vide *Bon.d.4.q.vlt.p.4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in nno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi egitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Kon. & alij commu.* ontra *Angles, Bon. Dian. p.2.t.14.r.19.* Item *C. de Lugo, & Tamur l.1. exped com. c.6.* qui excusant saltem à mortali, dummodo ommunicet in Paschate, absitque contemptus, & scandalum; mò vbi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Epicopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet. Dispoitiones celebrantis hoc versu continentur.

Ieiuna, recita, expecta, tum crimina pande.

Tolet. lib. 2. cap. 1.

II. Etsi in Ecclesijs Cathedralibus Collegiatis, & Cõuentualibus, vbi est cõpetens Sacerdotũ numerus, quotidie debeat vna altè Missa priuata celebrari, & altera cãtari, peccentq; mortalier dictarũ Ecclesiarũ Rectores, si in hoc deficiãt: *Suar. Kon. Lay. March. &c.* nõ esse tamẽ mortale (præscindẽdo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alerutrã, docet *Tamb. l.1. c.6.* vti neq; si in Ecclesijs Collegiatis die festo cadente feriam priuilegiatam (v.g. Vigiliæ, Quatuor temporũ, Quadragesimę, vel Rogationum) Missa solemnis de feria post nonam canenda, semel omittatur. *Ibid. Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missã, fructũ tamẽ principalẽ applicat alijs; quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. Qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. l.25. n.236. Fernand. &c.* multoque magis, si planè omittit, teneturque hoc casu ad stipendij restitutionem: *Tamb. de exped. sacrif. l.3. c.1. §.8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem *Sylu. Regin. Fernand. p.3. c. 5.* Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat, *Bon. d.4. q. vlt. p.8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de matr. l. 1. d.5.* vide *Dian. tr.3. misc. r. 9.* Item *p. 4. t. 4. r.196. & p.6. t.6. r.6. p.5. t.14. r.81.* vbi citat *Cat. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quod qui pluribus Missã gratis promisit, possit vnica satisfacere quod tamẽ alij cõmuniter negant.

V. Si quis det iustum stipendium (id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est, secundùm *Sotum*, *& Caiet.* est frugalis victus vnius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantùm Missa dici, *C. de Lugo d.* 19. *n.* 259. Secus, si ambo dimidium tantùm iusti darent: vti contrà *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fill. Kon. C. de Lugo loc. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam Vrbani VIII. Vide *Bonac. Dian. tract.* 14. *resol.* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quam accepit.

Dixi I. *Per se*: quia Vrbanus VIII. ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit. Dixi II. *Bonum*; quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. Vide *Card. de Lugo loco cit.*

VII. Beneficiati etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendiũ, & applicare cui volunt; quia non sẽper habent obligationẽ; applicandi ad certã intentionẽ; nisi tamẽ contrariũ constet, vt de Missa Conuentuali docet *Bon.* Ita *C. de Lugo d.* 81. *s.* 1. *n.* 21. *ex Suar. Vasq. &c.* contra *Gauant. Barbosã, & Dian.* qui negant de Parocho: refertq; *Dian. p.* 4. *t.* 4. *r.* 232. determinasse Congregationem Card. quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynã manualẽ, quando tenetur celebrare de Missa tamen Conuentuali, cõtra *Bon. &c.* ipse affirmat *p.* 5. *t.* 13. *ex alijs tribus.*

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc, aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem non conuenit) quia ob eius deuotionẽ, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, si fiat iusta de causa. Vide *Dian. de celebr. Miss. resol.* 31. *Card. de Lugo loco cit. num.* 35.

IX. Is qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sępè faciat: esto consentiant hæredes, cùm ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Syl. Nauar. Azor. &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare

ex causa, vt habet *Henriq.Sylu.& Tan.*Quod si quis quoad locũ impediatur tenetur in alio, vt habet *Azor.t.1.l.10.r.14.& Sà,V. Missa Dia.l.c.res.29.* vbi docet ex *Nau.Rodriq.Fagun. & Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quam quis tenetur, quod negat *C.de Lug.* si rarò, & ex causa fiat: v.*n* 36. Imò nec esse veniale, si obligatus quotidiè celebrare, rarò, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tam.ex p.sacr.l.3.c.2.* excusat à mortali eum, qui vno alteroue die singulis mẽsibus alibi celebrat, nisi tamen teneãtur celebrare in altari priuilegiato: notatq; posse Sacerdotẽ cõtra hoc onũs Missarũ, v. g. certũ earũ numerũ præscribere ãnis triginta, si adsint possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pęna cõpẽsationis, ad eũ numerũ Missarũ, per se, vel (prout mẽs fundatoris verbis colligẽda permittit) saltẽ per aliũ, quẽ numerũ literæ fundationis requirũt: eũ verò numerũ ex iusta causa, v.g. si redditur iã nõ sufficiẽtes respõdeãt, potest minuere Episcopus in Synodo, quã potestatẽ *Bon.* restringit ad Missas defunctorũ, & quidẽ post *Trid.* impositas. Vide *Bon.d.4.q.vlt.p.8.* Sed nũc S.C. ad se vacauit reductionẽ Missarũ. XI. Qui rationi beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiã Missã pro fundatore, nisi de huius intẽtione cõtraria constet, applicare: *Bon. & alij* 4. *cum.Dian.p.6.t.6.r.* 13. qui tamẽ cõcedit posse eũ pro seipso quater, aut sexies in anno, & in die cõmemorationis omniũ defunctorũ pro particulari defũcto celebrare; itẽ quauis hebdomadã vnã Missam omittere deuotionis, & reuerentiæ causæ idq; ex præsumpta intentione fundatoris: quod *Tam.l.3.Exped.sacrif.c.3.§.1. ex Gauant. p.3.t.13.* limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare Missã quotidianam. Vide *Tam.l. c.Dia.p.2.l.14.r.28.p.4.t.4.r.86.& p.5.t.5. r.23.& t.13.r.51.* Idipsum limitat *C.de Lugo r.mor.l.5.d.9.* Si obligatio dirigatur ad ipsũ Sacerdotem, v.g. si dicatur. (*Qui debet quotidie celebrare*) quo casu cõcedit; si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. g. *Volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa:* teneri eum pro se aliũ substituere eo die quo ipse nõ celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere, propter morbum, non tenetur, si breuis sit (v.g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius alteriusue mensis, vt probabiliter docet *C.de Lugo n.49.*) substituere aliũ, aut cõpensare, cũ tã strictè nec domini quidem

honesti cum familias agant, secus tamē, si sit diuturnus morbus, nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu. & Azor.* docet *Bon. ex Rodriq.* Impeditus verò alijs negotijs, licèt iustis (cum hæc non debeant obesse fundatori) debeat satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bonac. d. 4. quæst. vlt. p. 7.*

Dub. II. Cuius sit applicare fructum sacrificij.

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita *commun. Suar. Card. de Lugo d. 14. s. 10. num. 211. &c.* Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificādo, vel applicet contra volūtatē superiorū. Ita *Suar. Lay. Dia. C. de Lug. l. c.* cōtra *Nauar. Ledesm.* & alios quorū sētentiā probabilē dicit *Dia. t. 1. resol. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secūdæ speciei, non potest postea vlli applicari saltem adæquate: quia producit effectū quando existit, neque is suspenditur; ideoq; nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vide *Laym.*

Dixi, *Vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio, sufficitq; si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet, *Bon. q. 3. p. 2. ex Suar. & Dian. l. c. resol. 47.* contra *Vasq.*

II. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym. l. 5. t. 5. c. 2.* Vide *C. de Lugo n. 215.*

IV. Applicatio sub conditione iam impleta est valida, v.g. ad intentionem, quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura contingente, v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui prius morietur, vel qui primò stipendium offert. Ita *Suar. in 3. p. to. 3. d. 79. s. 9. Laym. loco cit. Dian. loco cit. res. 15. Card. de Lugo d. 19. num. 209.* contra *Bonac. quæst. vlt. p. 6. §. 3.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit. VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum appli-

care

care Missam pro omnibus defunctis. *Tambur. lib. 3. exped. sacrif. cap. 3. §. 2.* contra *Fraxin. & Gauant. p. 4. t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Dian. p. 4. t. 4. r. 233. ex declarat. Card. & p. 9. t. 2. r. 8.* modo tamen in Indulto non concedatur etiam cum Missa currenti.

Dub. III. Quando, & quoties liceat celebrare.

Resp. I. Ordinarie non licet celebrare post meridiē, sed debet inchoari ante duodecimā: ante aurorā: quā ante solis ortū *Regin.* quadrantē horæ, *Henriq. &* Kon. mediā horā, *Azor.* horā cū quadrante, *Suar. Fernand. & Possev.* sequi horā cōprehendere dicūt, & consequenter, cū secundū *Henriq. & Suar.* & alios, Missa possit inchoari tanto ante aurorā, vt sub eius initiū finiatur licèt duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferūt quidā, cū *Suar.* Religiosis habētibus priuilegiū celebrandi hora ante diē, licere tribus horis ante ortū solis incipere; quod *C. de Lug. d. 20. s. 1. n. 32.* nō improbat, etsi *Lay.* tātū permittat horis duabus cum dimidia: *Dian.* verò duabus horis post mediā noctē, *C. Lug. l. c.* Quacumq; autē hora licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadē etiā (atque adeo in Missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisq; quæ post illā celebrantur) licere ijs Eucharistiam alijs ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. p. 9. c. 7. r. 43.*

Dixi, *Ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulò post meridiem, v. g. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundū *Sotum, & Palud.* ex quauis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionē publicā protractam vltra meridiē, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt. Vide *Laym. l. c. Fernand. hic c. 3.*

I. In necessitate, v. g. vt morituro detur viaticum; quo casu licere media nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. t. 14. r. 33. ex Lay. & c.*

II. Vbi est mos rationabilis, vt opifices, & famuli sūmo mane possint audire sacrū, *Lay. l. 5. t. 5. c. 4. n. 3. ex Nau. & c.* Vide *Dia. p. 2. t. 14. r. 34.* nō tamē id circo post meridiē licebit. III. Ex priuilegio, de quo suprà. IV. In Nocte Natiuitatis, in qua omnes tres Missas ante aurorā dici posse, probabiliter docet *Suar. Kon. Lay. Dian. p. 4. t. 4. r. 236.* contra *Sylu. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta

causa

causa, citius mane, vel serius post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem *Laym.* mediam horam. *Bonac.* tres quadrantes, *Sylu.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. Vide *Dian. t. 14. resol. 34.* vbi notat, religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem; post tertiam verò nullo modo. Vide *Bonac. loco cit.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem nō possis Horas dicere: vel etiam ante Matutinū, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturq; sententia tuta cōtra multos, decentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se:* quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel alijs præbere, vt habent *Hurt. de sacr. d. 4. dis. 3. Quintan. ex Suar. Vasq. Tan. &c.* licet suppositis declarationibus Cardin. non licere ministrare, nisi solitis infirmis, velit *Dian. p. 4. t. 4. r. 237 p. 6. t. 6. r. 19. & p. 9. t. 9. r. 24. ex Barbos. Gauant. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui cōmunicare debeant, plures tamē ex causa licitè priuatim celebrāt, non tamen post finitā Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus:* licet alij id non admittant apud *Dian. p. 9. t. 9. r. 24.* De Sabbatho sancto alij negant licere; vt *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp. Hurt. d. 4. dis. 3. Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & *C. de Lugo s. 1. n. 18.* qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei; imò nec Litanias, quia est ratio eadem. Vide *l. c. n. 20. & Bon. p. 2.* vbi notat, quod vsus id vix habeat. Vide etiam *Dian. p. 4. t. 4. r. 237.* vbi cum *Mercero*, contra alios permittit eo die ante Missam solemnem celebrare.

Resp. III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè, quod addo; quia si sis ieiunius, licitum est sequentibus casibus, bis vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

I. Nocte Natiuitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p. 4. t. 4. r. 236.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare, *p. 8. t. 1. r. 87.* II. Si pastor habeat duas parochias dissitas, *Filliuc. Card. de Lugo d. 20. n. 45.*

III. Si

III. Si concursus populi sit tantus: vel Ecclesia non capiat, vt habet *Laym.lib.5.t.5.cap.4.in 6.& vide Card. de Lugo loco cit.* etsi tunc potius expediat celebrare extra.

IV. Si ante ablutionem moneatur de communicãdo infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos, *Sylu. Nauar.* Sed casum esse matephysicum, dicit *C. de Lugo d. 20. n. 44.*

V. Si die festo adueniant personæ, quas nõ deceat sacrũ omittere, v. g. Rex, aut Princeps, quamuis hic vltimis dicatur non esse in vsu, Vide *Bonac. d.4.q. vlt. p.7.n.9. C. de Lugo l.c. & Lay.t.5.c.4. Kon. Dian.p.2.t.14.r.56.* Vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinẽ, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantùm speciem consecrare nullo casu licet, vt dictum suprà *cap. 1. d. 2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licèt his casibus.

I. Ob concionẽ, post Euangeliũ, vel processionẽ excipiendam:

II. In gratiam superuenientis Principis, vel turpæ peregrinorũ die festo, quo aliã Missã audire nõ possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totũ sacrũ audiãt, etsi nõ teneãtur docẽt varij Auctores cũ *Sá*, apud *Bon. d.4.q. vlt.p.7.n.9.* qui bene monet, consuetudini locorũ standum: *Henriq.* autẽ docet, id tantùm licere finita Epistola, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat. III. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v. g. se non esse ieiunium, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli:

IV. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v. g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trull. Dian. p. 5. t. 3. r.70.* In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ Sacramentum ob pherenesim suscipere non possit. *Laym. Tambur.l.2.exped.sacrif.c.7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desiderat: vti, & si facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v. g. minor, quam vnius horæ: si autem longior, ordietur ab initio. *Tambur. l.2.exped.sacrif.cap.8.§.7.*

Dub.

Dub. IV. Quo loco celebrandum sit.

Resp. Communiter non licet celebrare; nisi in Ecclesia atque cõsecrata, vel saltem benedicta, & nõ violata, vel execrata, nec interdicta. Patet ex *Trid. sess.* 22. Dixi, *Communiter*; quia in decenti loco, & in altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cũ licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat esse mortale, docet *Fill. Lay. & alij com.* contra *Sotum, & Sa*. Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur; 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populũ in solemni festo templum nõ capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantũ diebus. *Fagund. C. de Lugo, &c.* licet *Pasqual.* apud *Dian. p. 9. t. 1. r. 44.* etiam non festis censeat posse permitti generalibus, & primarijs ducibus, in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamẽ in flumine, vel mari, propter periculũ effusionis sanguinis, vt cõmuniter docetur apud *Bon.* Contrariũ tamẽ dicitur iam habere praxis Lusitanorum euntiũ in Indiã, ex permissione Clem. VIII. & Pauli V. ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lug. l. c.* Limitat autem *Dian. p. 5. t. 3. r. 40. cum Hurt. Mercer. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tẽpestatis indicio, adsitq; preter celebrantẽ Sacerdos alius, qui post consecrationẽ firmiter teneat Calicẽ. Cum qua cautione etiã Episcopũ posse ad hoc cõcedere facultatem in necessitate, v. g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico, docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Kon. & Turr.* qui soli Papæ eam reseruatam voluit. Vide etiam *Dian. p. 9. t. 1. r. 45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, qua iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam etsi in *Trid. sess.* 12. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatus, licet non benedictis. Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse adeptã, docet *Gauantus l. c. & Dian. p. 9. t. 1. r. 42.* eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari ex iusta causa permittere, vel celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian. l. c. r. 43. ex Marchin. Garc. Hurt. Lugo, Auersa, Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuocatam *à Trid. sess.* 22. *c.* 8. licet multi velint, negant tamen *Dian. p. 3. t. 8. r. 80. & p. 4.*

t. 4.

t. 4. r. 106. Io. de Salas, Rodriq. &c. Idque secundùm *C. de Lugo d. 20. s. 2. n. 51.* probabiliter & *Tambur. de exped. celebr. l. 1. cap. 3. §. 3.* probabilius. Vide *Barbos. in Trid. l. c.* Item Religiosi Societatis, à Gregorio XIII. vt possint tũ in missionibus, cũ facultate superioris, in quouis loco decẽti; tũ in domib⁹ suis, in loco honesto, à Prouinciali designato, Missas dicere: in quo idẽ licebit alijs.

Dixi II. *Non violata:* quia in Ecclesia interius violata; nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym. l. 5. t. 5. c. 5. n. 2. ex Nauar. Suar. Kon. &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit: alioqui sine ea, vt habet *Card. de Lug. l. cit. num. 163.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia;* quia Oratoria, etsi deputata ad cultũ diuinũ, cũ tamen benedicta nõ fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda diuina; vt *Bon. de mat. q. 4. r. vlt. n. 9.* nõ sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus, docent *Nau. Sot. &c.* sed probabilius contrariũ docent alij, cũ *C. de Lugo loc. c.*

Addo II. *Interius;* quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur:* quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro suis tẽplis habere, ex *Auila* notat *Dia p. 4. t. 4. r. 91.* si fuit cõsecrata (quod præsumẽdũ est, si celebretur festũ Dedicationis) si verò tantũ fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cũ facultate Episcopi vel sine ea secũdũ *Dian. p. 4. t. 4. res. 91.* Cẽseri etiã recõciliatã, si sacrificiũ in ea peractum fuerit, docet *Tamb. l. c. §. 4. ex Henriq. Sa, & Dian.* esse probabile: negat autẽ *C. de Lug. de Euch. d. 20. s. 2.* Porrò Ecclesia, vti, & Cœmeterium, violantur, seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen nisi postquam res euulgata fuerit. *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam iudicis, nisi tamen reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale. 1. Quod fit casu, vel ab amente. 2. Quod in sui defensionem. 3. Cuius causa data est extra Ecclesiam; quia requiritur, vt vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. Vide *Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sangui-

guinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat. 1. si pauculæ guttæ effluant, quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugales, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. Vide *Card. de Lugo d. 20. num. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, quo nomine hic non comprahendi hæreticum, docent *C. de Lugo. l. c. n. 57.*) etiam infantis: vt ex *c. Ecclesiam de consecrat.* docet. *Præp.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sairus*. Vide *Bonac. de Euchar. & matr. d. 4. q. 4. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quamquam eo casu dicatur potius execrari quam pollui) non autem, si solum tectum, vel si successiuè per partes modicas destruatur, & reficiatur: neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sacerdotē, cum aliqua cœremonia reconcilientur, & abluātur, quod in simili casu intellige de altari, *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat execratio, seu resecratio.

Resp. Execratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem, ita vt de nouo consecrari debeat: quod fit, quando ita destruitur, vt formam, & vsum suum perdat. Vnde resolues.

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria eius fixa, non tamē execrata Ecclesia, execrātur altaria: nec contra. II. Ecclesia execratur, si parietes secundū maiorē partē destruātur, vel omnis eorū crusta, aut maiorsaltē pars simul auferatur. Secus autē si vna post alterā. Vide *C. de Lug. d. 20. n. 65.* non autē si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. Vide *Lay. l. c.* III. Altare execratur. 1. Si cū fixūm est, lapis consecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixū, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte; Calix cum Patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrū, quod tamē quidā negāt, vt *Lug. Tāb. l. 1. c. 5.*

IV. Calix execratur si notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vsum sacrificij, v.g. si foramen sit in fundo, licèt minutissimum, vel si figura destruatur: non tamen si in tornatili per separetur à cuppa; quia in tornatili consecratur sola cuppa,

Bon.

Bon.d.4. q. vlt. *p.9. ex Suar. &c.* Neque execratur, si pereat inauratio. Vnde licet communiter Calix, & Patena post nouam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi corpus, vel sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand. Kon. & alij* contra *Suar. Bon. & alios*. etsi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. t.1.misc.resol. 3. & Laym.hic* Item *Card.de Lugo d.20.ſ.4.num* 94.

V. Vestes sacræ execrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suũ vsũ; vt si cinguli parte te nõ amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiã si postea reparetur. Non perdunt autẽ etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingẽdũ, altera annectatur: quia tũc accessoriũ sequitur principale, *C.de Lugo, Tamb.de exped.sacrif.l.1.c.3.§.2.* Similiter si stola, vel causa duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tamb.l.c.*

VI. Patres auulsæ à re consecrata, destructa eius forma, desinunt esse sacræ, v.g. ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectũ tamen ad rem sacrã, cuius sũt reliquiæ, nõ possũt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autẽ sacræ, & imagines tẽpli destructi, debẽt in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiã paramenta, aut vetustate cõsũpta, debẽt igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c.Altaris, de consecr.dis.1.* vide *Suar. & Sa, V.Missa, & Lay.l.c.c.6.Tamb.* tamẽ *l.1.de exped.sacrif.c.2.§.3.ex Palao*: item *Dia.p.5.t.13.r.76.* docet probabile esse, quod nõ sit saltẽ mortale, si mutata forma, ad profanos vsus applicẽtur, v.g. Calix cõfractus, alba dissoluta, frustula, corporalis, &c. *v.sup.l.3.t.1.c.2.d.2.*

Dub. V. Quæ sint requisita ad Missam.

Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate (hunc enim altaria, calices, & campanas posse consecrare etiã ad vsũ alienarũ Ecclesiarum, docet *Dia. p.3. t.2.r.15.cum Barbos. & alijs 4*: Ex declarat. Cardin. & priuilegio Innocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile, vel portatile; vtramque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quę consecratur, debetque esse tanta, vt possit capere Calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata; dum consecrantur: verum

etiam

etiã debēt(tã paruę,quam magnæ)in eadē relinqui tēpore sacrificij, & non alibi(licet suprà aliud corporale)deponi, v.g. propter loci augustias, quia omnes sunt vnica victima, & per modū vnius offeruntur. Qua propter rubricæ Missalis eas supra corporale,ante, vel post Calicē poni volūt.Hinc etiam minus rectè faciunt,qui consecratione facta,mox hostias minores à se cōsecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo;quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sūpserit; sic nec de alijs, cū sunt vna victima, & hostia, omnesq; orationes,oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quã ad magnã: neq; ante sūptionem Sacerdotis perfectè, & integre sacrificata sit victima,*C.de Lug.q.*20.*s.*2.*n.*69.Eū tamē qui contrariū fecerit,à peccato saltem mortali imò si necessitas fuit expediendi communionē populi,ab omni excusat,*Tamb.l.*5.*exped.sacrif.c.*5.2.Mappa linea triplex:etsi enim secundum quosdã,vna duplicata, imò secūdū *Sà,Angel.Azor.c.*28.*q.*8.*& Lay.l.*5.*t.*5.*c.*6.*n.*17. vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanū authoritate Clem. VIII. & Pij V.editum expressè tres requirit, *t.de defect.*vti,& *Gauant.* v.*C.de Lug.*Vt ea benedicta sit, nō est omninò necessarium, vt habet *Syl.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & alij vsibus reddi, *Lay. loc. cit.*

3.Sub graui sacrilegio;vestes sacræ(hoc est benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habēte priuilegiū,vt habēt Mēdicantiū saltē Superiores,siue Prælati. Vide *Tamb.t.*1.*c.*4.*§.*2.*exp.sacr.*)quarū tamē colores nō esse præcepti,sed directionis,notat *Homob.* apud *Dian.p.*2.*t.*14.*r.*57. In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit,Missã(cuius audiendi,vel faciēdi obligatio tunc cessat)omittere licere celebrare sine stola,vel manipulo,vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus cōnectere,vel stola pro cingulo,& manipulo pro stola,docet *Lay.l.*4.*t.*5.*c.*6.*Dian.p.*1.*r.*57.*&* 67.contra *Fill.t.*1.*l.*5.*c.*5.qui tamen cōcedit in necessitate, sine vna, vel altera ex minoribus, v.g. stola, vel cingulo celebrare nō esse mortale. Vide *Dia.p.*5.*t.*5.*r.*62.vbi cōtra *Fill.Henr.& aliis* 6.docet esse probabile,quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui(secluso scandalo, & contemptu) aliquam harum citra necessitatem ommittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto,vel eius loco vtitur alia re. Denique metu mortis, aut grauissimi damni, licere aliquando cele-

celebrare sine sacris vestibus,& altari,dũmodo nõ fiat in contẽptu Religionis,*ex Azor.t.1.l.1.c.11.q.12.* docet *Escob. E.2.c.2. Nau.Hurt.&c.* Limitat autem *Tamb.de exp.sacr.l.1.c.5.* §.1. ita vt permittat sine aliqua etiã ex grauioribus,non tamen sine omnibus fieri ob scandalum,& irreuerentiam. Vide *Dia.p.3.t.6.R. 48. & p.5.t.3.R.39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g.planetã ex veste serica muliebri,non est prohibitũ. *Sua.Pala.Tãb.exp.sacr.l.1.c.2.*§.4.qui monet *l.c.*§.1.cauendũ esse,ne sint valde attritę,vt ne reliqua suppellex sacra sit valde immunda,in quo grauiter peccari potest, *Suar. Laym. Tamb.l.c.*

IV. Sub mortali requiritur Calix, & Patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imò addit *Bordo. & Tamb.* mala fide celebrasset(licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatq; in iis celebrare,cõtra *C.de Lug.&Lay.*docet *Dia.p.2.t.14. p.5.t.13.R.60.& p.9.t.7.R.18.ex aliis* 8.Idemq; de sacris vestibus, item de corporali, pyxide &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb.de exped.sacrif.l.1.c.3.*§.1.Ac licet decens sit,vt etiã pyxis,siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcumque vas continens, & immediatè tangens Eucharistiam,vti etiam secundum *Lay. l. 5.t.5. c.6.* vasculum chrisma continens benedicatur(benedicere autem præter ea,in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cętera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar.Hurt. Lug.Tamb.l.1.exp.sacr. c.1.* §.6. nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictũ benedictione corporalis. Porrò Calix,& Patena confecta esse debent ex auro,argento, vel stanno, saltem quoad cuppam (admittunt etiam aliqui ex plumbo)sed non ex ære: *c.vt calix,de consec.dist.*1.quamuis*Tãb. l.1.exp.sacrif. c.1.cum Hurt. Fagun. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum,ne effringatur. Ac licet rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vt vult *Tamb.l.c.*

V. Corporale lineum, saltem quoad eam partem,qua hostiã, vel Calicem tangit,*Cap. consulta de consec.dist.*1.(nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum)& benedi-

ctũ ab Episcopo, vel priuilegiato. (Vide *Comp. priu. Soc. Iesu Ben.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. *S. Thom. Syl. Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. C. de Lug. d. 20. s. 2. n. 76. & Gauant. p. 2. t. 1.* vbi addit ex *Sà*, & dicit esse communem, peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

VI. Palla item linea, qua parte Calicem tegit; superiore enim parte potest auro cõstare, vel serico, quæ cum habeat communẽ cũ corporali benedictionẽ, vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. de Lugo l. c.* si sit satis capax.

VII. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant. & C. de Lugo*: neque vlla reperitur in Ritualibus eius benedictio.

VIII. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens vt habet *Bon. & alij commun.* etsi *Laym. & Ledesm.* doceant, in graui necessitate, licitũ esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturũ: & sic *C. de Lugo l. c.* cũ *Dia, &c.* probabiliter excusat eũ, qui propter visus debilitatẽ legere non potest.

IX. Minister, secundum *Nau. Fag. & Zerol.* sub mortali, & quidẽ masculus; in necessitate tamen graui, v. g. die festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sà, Bon. & Dia. t. 14. ref. 43.* ex alijs. In quo casu etiam fœminã adhiberi posse, docet *Nug. a. 6. d. 1. & Syl.* (inque quibusdã Belgij partibus cõsuetudine inductum esse, docet *Marchant. Resp. past. c. 4.* contra cõmunem apud *Lay. Fernan. & Dia. l. c. Tãb. l. c. & Marchin. de ord. t. 3. c. 15.* vbi vult id esse mortale Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitũ notat *C. de Lug. & Tãb. l. c.* vbi etiã cũ *Henr. & Hur.* permittit celebranti missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abijt, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

X. Crucifixus; nisi sit expositum venerabile Sacramentum, non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo *C. Lugo d. 20. s. 2. num. 79. Gauant.*

XI. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum *Fagund. Regin. Vasq.* & alios sub mortali, contra *Nugn. & Marchinum.* In necessitate tamen præciso scandalo, sufficit vna, etiã ex seuo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide *Dian. l. c. Laym. c. 16. n. 17. Azor. c. 18. q. 15.* sine omni autẽ lumine celebrare nunquam licet *C. Lug. d. 20. s. 2.* adeo vt si extingueretur ante conse-

cra-

crationem, & aliud haberi non posset, missam esse relinquendam etiam necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund.p.*22. *c.*22. *& Quintan. t.*4.*s.*1.

XII. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest *Tamb. l.* 1. *c.* 3. §. 3.

XIII. Operto capite celebrare non licet, etiam infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Laym. Dia. Res.*58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex declaratione Cardin. notat *Gauan. & Tamb. de exp. sacrif. l.*1. licet *Laym. & Scort.* Episcopis, & cum regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l.c.* rectè limitat ad causam necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (seclulo contemptu, & Scandalo (vult *Ledesm & Tamb. l.c.* Quod *Dia. p.*2. *t.*14. *R.*58. censet probabile, si tẽpus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus vide apud *Autt. cit. Gauant. Dia. Lay. Bon. C. de Lug. d.*20. *s.*4. *Escob. E.*11. vbi notat, etsi grauis sit obligatio seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoq; graue sit, omittere v.g. oblationẽ Hostiæ, vel Calicis, vel infusionem modicæ aquæ *Tãb. de exped. sacrif. l.*2. *c.*5. nihilominus leuitatẽ materiæ sæpe excusare à culpa mortali, omissionẽ, etiã intra Canonẽ, monet *Escob. l.c.* Vnde veniale tantũ erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dũ Sacerdos se induit, vt contra *Nau. Syl. & Azo.* docet *Lay. Fag. Dia. R.*21. *&c.* Lotionẽ autẽ manuũ ante, vel post missã, etsi facilè omitti non debeat, non videri sufficiẽtẽ materiã rigorosi præcepti, tenet *Sua. & Tãb.* §. 6.

II. Omittere Gloria; vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti; vel ea, quæ tẽpore paschali interponuntur inter Cõmunicantes, aut infra Actionem: *Dia. p.*2. *t.*14. *R.*49. *&* 89. *ex Fill. Quint. &c.* In missa autem, quæ canitur, non legere Euangeliũ submissa voce, *Dian. l.c. R.*4. negat esse peccatum, *ex Sanch. & aliis* 10. quod Rubrica sit tantũ directiua. Si quis autem in missa aduertat aliquid à se omissum regulariter non esse repetendum, ait. *Suar. & Tamb. exped. sacrif. l.*2. *c.*5. Dicit *regulariter*: quia 1. Si sit de substantia, v.g. aliquid pertinens ad consecrationem, certũ est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse, v.g. die Paschæ, Cõmuni-

cantes, paululum regrediendum esse, & repetendũ censet *Tamb. l. c.* ita *Fill. Di an. R. 59. Escob.*

III. Ex deuotione, leue aliquid in missa (etiam dum secretò orat) addere, v.g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquẽ; vel in Canone nominibus Sanctorum, nomen Patroni loci *Tambur. lib. 5. exped. sacrif. t. 5.* Dixi, leue: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tamb. l. c. ex Bon. d. 4. q. vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor. & Reg.* docet *Sylu. Valent. Suar. Vasq. Ledesm. Fagun. Lay. &c.* quorum pleriq; tamen cũ *Pala.* dicunt esse veniale, si fiat sine causa; licet hoc *Tamb. l. 1. a. 7. §. 1. de exped. sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeo submissa dicere, vt astantes audire non possint, *Tãb. de exp. sacr. l. 2. c. 9.* Quidquid dicat *Nau.* apud *Sa V. Miss.* Imò notat idẽ *Tãb. ex Lug. d. 22. s. 2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

VI. Mutare missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici, v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadã maiorem: Vigilia Natiuitatis Domini, sine graui causa legere votiuam, vel pro defunctis, vel alio Sancto in numerum Sanctorum relato, *Suar. Dian. C. Lugo l. c. Escob.* contra *Quint.* qui *t. 7. sess. 40.* putat in hebdomada sancta licere legere votiuam: quod refutat *Gauant. & Dian. p. 9. t. 8. R. 53. ex declar. Cardin.*

Dixi 1. *Sine graui causa*: talis autem censetur. 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. necessitas pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; itẽ solemnis gratiarũ actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v.g. diebus antecineralibus in oratione quadraginta horarum. *Tamb. l. 2. c. 6.* 2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit, *Gau. p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius; hunc enim nõ tantũ posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gau.* Vide *Tãb. l. 2. c. 6. §. 2.* & 4. addit, etiam Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defũctis, etiã in altari priuilegiato, nõ solũ posse, sed debere celebrare missam currentẽ diebus, quibus istæ prohibentur. Imo etsi Deo per votũ tales missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonũ maius, quale esse dicit conformitatẽ officij cũ missa secus die-

bus

bus alijs. Dixi II. *In numerũ Sanctorũ relato*:quia si sit beatificatus tantũ,de quo certis Sacerdotibus,v.g.quorũ Ordinis fuit,cõcessum sit missam legere, docet *Gran.2.2.cont.1.c.7.d.4.ſ.2. n.2. & Eſcob.*contra *Palaũ*, non licere alijs Sacerdotibus, etsi nullũ aliud sit festũ,de eo legere: eo quod sic expresse determinauit Sacra Rituũ Cõgr.apud *Gau.* Vide *Eſc.n.42.& Tãb.l.c.c.6.* Vbi *Pal.* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certũ esse, si celebrent in templis eiusdem Societ.ex concessione Pontificũ. Idem tenet *Quintan.t.7.ſing.l.c.*

VII. Si quis violet Rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam missæ: vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Eſcob. & Fagund. p. 1. l.3. c. 21. num. 9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

De eſſentia huius Sacramenti. *Cap. I.*

Dub. I. Quæ ſit eius materia, & forma.

RESP. Materia remota, & necessaria, est omne peccatũ mortale,post baptismum commissum,& non confessum.Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale aliàs rite confessum.Materia proxima sunt actus pœnitentis,contritio,confessio,& satisfactio: quarum vltima est integralis tantum (vt patet infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absq; satisfactione) duę priores sunt essentiales,vt communiter docetur contra *Scot.* qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantum materia circa quam:actus verò pœnitentis, materia ex qua *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. ex communi*. Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum, quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti, *Trid.ſeſ. 14. c. 1.*

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua: itẽ mortalia semel rite confessa, v. g. in confessione generali, vt docet, *Dian.p.3. t.4. reſ. 56. C. de Lug. d. 16. n.56.* contra *Victoriam*, *Ledeſm.& alios.* In qua etiam non esse necessarium,addere peccato mortali,quod post vltimam confessionem sit commissum, docet *Bon. d.9. q.5. ſ.2. p.2. Dia.tom.2. t.4. R.62. & tom. 3. t. 3.*

R. 65. C. Lug. d. 16. s. 2. n. 47. ex Sanc. & Com. quod est probabile, nisi circumstantia aliqua, v. g. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur, *C. de Lugo Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 1.* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esse negat *Sanct. in sel. d. 7.* apud *Dia. p. 3. t. 4. R. 52.* quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonū, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. Lug. l. c. n. 103.* cōtra *Sanc.* Quod si haberi certa non possit pro ratione dubij, danda est absolutio: vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym. l. 5. t. 5. c. 3.* & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS (vbi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO TE, debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali; vt vid. *Granad.*) voce prolata in præsentem: absentem enim Clem. VIII. absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. Vnde resolues.

I. Inualidum est absoluere nutu, signo, aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis, Medin.* & alij, sed vetitum nunc, vt modo dictum. II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dices: Absoluo dominationem, excellentiā, vel maiestatem vestram, &c. quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia, *Auers. v. sup. t. 1. c. 1. d. 2.* Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; Absoluat te Christus: *Auersa q. 12. s. 2.*

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt *Misereatur tui, &c.* & *Passio Domini &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v. g. si breues sint confessiones, vel multi confitentes, vt vid. *Dia. p. 3. t. 4. R. 97.* tūc enim sufficit dicere; *Absoluo te à peccatis tuis, in nomine, &c.* vel si timeatur censura: *Absoluo te à vinculo excōmunicationis, deinde à peccatis tuis &c. v. Sà, V. absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. t. 5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clementis VIII. vt tradit *Sà, & Rituale Romanum* est hæc, qua vt omnes

vtan-

vtantur,suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitã æternam, Amen;* Deinde eleuata manu, pergit: *Indulgẽtiã, absolutionem, & remissionẽ peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & Ego authoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excõmunicationis, suspensionis*(quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantũ possũ & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sãcti. Amẽ. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita Beatæ Virginis, & omniũ Sãctorũ quicquid boni feceris & mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.*

Dub. II. Qualis contritio requiratur.

Suppono, quod contritio in communi, sit dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. sess.* 14. Vbi eam diuidit in perfectam, quæ absolutè sic dicitur; & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo charitatis, propter Deum summè dilectum; & hæc se sola mox iustificat, etsi cum voto, & ordine ad cõfessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen, concipitur. Resp. Ad sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & vniuersalis, respectu mortalium, concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis, vid. *Bon. d.* 5. *q.* 5. & Shol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues.

I. Non requiritur contritio existimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non sufficit, 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter: quia vera attritio est pars essentialis 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata; idque, etiamsi tantũ cõfitearis venialia, vt habet sententia cõmunis, contra *Angles*, & quosdam alios, quos sequitur *Tamb. l.* 1. *exped. conf. c.* 3. v. *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. Vnde peccat grauiter, quia etiã sola venialia, vel sola mortalia aliàs cõfessa, sine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita *C. de Lugo d.* 14. *s.* 8. *& commun.* v. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 116. *Bon. d.* 5. *q.* 5. *sect.* 1. *p.* 3. Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. *Suar.*

Laym. Lugo. Imò notat *Tamb. l. c.* satis esse de vno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, siue ea confitearis, siue non.

III. Non absoluitur, qui dolet, licet intensissimè, tantum propter infamiam, damna, aliasue pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia; quia non est dolor supernaturalis: nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem; *Bon. l. c. &c.* Limitat tamen *Regin. cum Tambur. de exped. conf. l. 1. c. 1* nisi doleas propter istas, vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intensio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, nō requiruntur tamen singuli dolores de singulis, vt vult *Angles*; sed sufficit vnus actus, de omnibus simul sumptis, etiam oblitis: ideoque peccat grauiter, qui sciens prudens non atteritur, vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bon. &c. ll. cc.*

VI. Non sufficit dolere quod non doleas, vt habet *Nauar. & Sà*: nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusque, quia non est dolor de peccatis commissis cum quo affectus ad ea stare potest *Henriq. Vasq. Bon. l. c. n. 7.* Vbi rectè notat cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque coniunctum esse dolorem de peccatis, etsi penitens eum non dignoscat.

VII. Et si dolor hic debeat esse sūmus appretiatiuè, ita vt nihil magis detesteris, quā peccatū, maliq; omnia mala huius mundi perpeti, quā mortaliter cōtra Deū peccare; non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. malē hoc, vel illud malū subire, quā mortaliter peccare, quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere quibus debet; vel non habet formale (licet probabiliter cum *C. de Lugo l. c. s. 5. Laym. Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione vniuersali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositum, peccata mortalia, quando talia confitetur, vitandi efficax, id est, cum quo non possit cōsistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi: nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile.

Suar.

*Suar.Fernan.Lay.l.c.t.6.c.4.Dian.p.3.t.4.res.*119.*& comun.* Et licet sola venialia cõfitearis,teneris tamẽ,sicut dolorẽ,ita etiã propositũ,saltẽ virtuale,circa illa habere.*C.Lug.d.*14.*s.*8.*&* 9.&alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant,aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu pręstent. Quamquam possint esse alia singna veri doloris v.g.si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij,ne pœnitentem seueritate auertat, neq; etiam lenitate seducat, & peccet,pereatq; cum illo: *Suar. in 3.p.d.32.s.2. Sanch. l.2. in decal. c.32.& l.3.c.5.C.de Lugo l.c.n.166. &* 169. contra quorum,aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Viuald. & Io: Sanch.d.10.n.16.* posse toties,quoties confitetur absolui,etiãsi nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse verũ propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim, nec videtur esse par ratio. Vide *Con. d. 2. dub.14.Dian.p.1.t.7.R.55.& p.2.t.2.misc.R.45.& p.3.t.4.*

X. Absoluendi sunt ij,qui ex officio,domo, vel negotio,in quo propinquũ peccari periculũ imminet, discedere nolunt,eo quod sine maxima difficultate nõ possint parati interim media pręscribẽda adhibere.Ratio,quia occasio,etiã propinqua,non necessitat ad peccatũ, ideoq; stare potest cũ proposito peccata vitãdi. Nec refert, quod quis putet,vel timeat se vnum,vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis; existimatio autẽ illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessariò consequitur. Interim qui certus est,impossibile sibi esse,in tali occasione, peccata vitare,debet eã deserere,nisi velit perire.Ita *Lay.l.c.C.Lugo l.c.n.*152.

XI. Non requiritur dolor sẽnsibilis,sufficit enim intellectus,qui cũ sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentũ,eo quod nullũ sentiãt

XII. Is, qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine nouo dolore

ad id

ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d.20.ſ.4.Bon.d.5.q.3.* Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d.24.ſ.4.n.37.* quod non eſt improbabile *Tam.l.1.c.2.*

XIII. Non ſufficit ad ſacramentum dolor, qui ſequitur abſolutionem imò ſecundum ſententiam ſaltem tutiorem, quod docet *Laym.l.5. c. 4. & Con.* debet antecedere etiam confeſſionem (etſi contrarium etiam probabiliter doceat *Vaſq. Fil. Fagund. C. de Lugo de pœn.d. 14. ſ.2. & Gaſp. Hurt. d.6. dif.5.* apud *Dian. & Eſcob.t.7.E.6.*) Vnde pœnitentes initio ad dolorē excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetat verbo confeſſionem dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis Vide *Laym. l. c.*

XIV. Probabile eſt, eū qui paulò ante cōfeſſus, iterum confitetur vel eadē peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, nō teneri elicere nouū dolorem. *C. Lugo d.14 ſ.3. Dia.p.9.t.3.R.5. & 51.* & conſequēter poteſt moribundus propter periculum inſtantis mortis abſolui, audito tātum vno, alteroue peccato, & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis, iteratò abſolui in virtute doloris præcedentis. *Tamb.*

Dub. II. Qualis confeſſio requiratur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

S. Thom. in 4. diſt. 17. q. 3. ar. 3.

Art. I. An debeat eſſe integra materialiter.

Reſp. Ad confeſſionem per ſe, & ordinariè, requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentius te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus, & latebras (ita loquitur *Trid. ſeſſ. 14. c. 5.*) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriè occurrētia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & eſt certum. Ratio, quia alias nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe, & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis: Vide *dub. ſeq.*

Dicitur II. *Numerum:* intellige certum, qui ſi non conſtet, dic probabilem, addendo, *Plus, minus:* Quod ſi deinde deprehendas te erraſſe

e errasse, nō teneris iterū confiteri, nisi notabiliter fuerit maior *agund. Sa, Hurt.* contra *Regin. Fil. & Sà*, qui dicunt, verba illa *lus minus*, tantum extendi ad vnum, vel duo supra numerum in-licatū. Sed quamuis hoc sit verū in numero paruo, denario v.g. iō tamē in alijs, v.g. cētenario, milliario, &c. quia verba illa non habent sēsum absolutum, sed respectiuum, ad numerum, cui ad-iūtur: quia quāto fuerit maior, tāto etiā maior verbis istis intel-igetur: dūmodo tamen sit paruus respectu alterius, cui adiūgitur quod prudentis arbitrio ęstimandum est. Ita *Dian. p. 2. t. 2. R. 194.* *x Nau. & c.* Item *C. de Lugo d. 16. n. 94.* Quod si autem nec pro-babilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vide *Fill. t. 7. t. 7.* *:. 4. Dian. p. 3. t. 4. r. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. C. de Lugo d. 16. n. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*; quia etsi probabile sit, quod docet *Suar. Con.* & alij, etiā eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauāt (hoc est, quę iuxta cuiusque cōscientiam excedūt ordi-narium peccandi modū) esse explicandas, ob rationē allatā in re-sponsione. Cōtraria tamen sententia, quā *ex. D. Tho. Sylu. Nauar,* docet *Vasq. Regin. Bon. C. de Lugo d. 16. s. 3.* etiam probabilis est, & tuta saltē; si excipias 1. Gradus cōsanguinitatis, in incestu. 2. Quā-titatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione 3. Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri. Vide *Regin. l. c.*

V. Peccatum inter Confessarium, & pœnitentem. Vide *Fill. de imped. mat. c. 5. q. 5.* 6. Si circumstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem à Confessario prudenter interrogetur. Vnde resolues,

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens exa-men, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris cir-cumstantijs. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem moraliter lo-quendo, docti, & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentia plura se reperturum. *Bonac. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tene-tur de anteacta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatū, potest sibi persuadere, cum cęteris id memoratum fuisse. *Dian. p. 3. t. 4. R. 107. ex Sancio.*

II. Examen hoc à confessione potest suppleri: quod tamen

Suar.

Suar. reprobat, in cõfeſſionibus longis diligentiorũ, eo quod impoſſibile ferè ſit, vt quis repentè rogatus omnia recordetur; & tãtũ admittit in rudibus; quos etiã monet *Sà V. Cõfeſſio:* bona fide cõfeſſos, non nimis rogãdos de cõfeſſionibus preteritis, niſi intelligatur aliquid neceſſariũ defuiſſe. Vid. *Fagũ. Dia. p.* 3 *t.* 4. *reſ.* 89.

III. Non eſt neceſſarium peccata ſcribere, ne memoria excidant, vt contra *Bon.* docet *Sà*, *Vaſq.* & alij. Imò *Sot.* dicit, id non conſulendum ob periculum euulgationis. Melius tamen *Laym. Con.* & alijs afferunt, ſuadendum eſſe, dummodo vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupuloſis prohibere poteſt.

IV. Inualida eſt confeſſio non integra ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili, contra *Sotum*, & *Canum*, quia *Trid.* requirit diligens examen. V. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde grauius lapſus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantum, qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet; niſi tamen ea occaſione, maneat in mortali occaſione peccandi, aut ideò circumeat, vt liberius peccet; tunc enim grauiter peccabit, & ob defectũ attritionis, cõfeſſio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l.* 5. *t.* 6. *C. de Lugo. d.* 16. *n.* 57.

VI. Ex circumſtantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ ſunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. g. ſi die Veneris ignorans, comediſſet carnes |: vel alioqui notabiliter mutant iudicium confeſſarij, ſaltem quoad ſpeciem.

VII. Ad ſeruandam integritatem confeſſionis, peccata mortalia dubia, vt dubia (loquẽdo de dubio propriè dicto) ſunt aperienda, vt docet *Suar. in* 3. *p.* 4. *d.* 22. *ſ.* 9. *n.* 7. *Sanc. Dia. C. de Lugo d.* 16. *num.* 63. *Bon. d.* 3. *q.* 5. *ſ.* 2. *p.* 2. *dif.* 4. & alij commun. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ ſunt in conſcientia, debent manifeſtari: at dubia ſunt vt dubia in conſcientia tũ quia in negotio ſalutis, & medio ad hanc neceſſario, non tam habet locum illud axioma: *Melior eſt conditio poſſidentis* quam hoc; *In dubio tutior pars elegenda eſt*. (Excipiuntur tamen ſcrupuloſi, & ij, quibus diu poſt patratum peccatũ ſuboritur aliquod dubiũ; ſi alias ſoliti ſint ſollicitè confeſſionem inſtituere: quia non eſt dubium prudens) Quod ſi poſtmodum accipiat notitiam certam, idem rurſus eſſe confitendum tanquam certum, docet *Turrian.* & *Sanch.* 1. *mor. c.* 10. *n.* 69. Dubitat tamen *C. de Lugo d.* 16. *ſ.* 2. *n.* 79. & 92.

& 92. suadetq; id vt securius Vide *Dian.par. 3. t.4. R.60. & 107.* Si verò peccatū confessus est vt certū, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubiū. *Lugo Tambur. de exped.conf.l.1.c.1.* qui idē censet, etsi postmodum certò cōperiat se non fecisse. Monent autē *Suar.& Tamb.l.c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendū vt addat aliquod certū ex alias cōfessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub cōditione.

Art. II. Quando sufficiat confessio integra formaliter.

Resp. Etsi ad hoc Sacramentū requiratur sēper aliqua cōfessio, non tamen sēper opus est, vt ea sit integra materialiter, modo sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantū moraliter loquendo hic, & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis, supplere defectū, non statim, sed quando rursum cōfiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequētes regulæ docēt.

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integrè confitēs dum physice est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile, Vnde possunt in sequentibus casibus absolui. 1. Mutus, etsi vnum tantum, vel alterum peccatū per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit Confessario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios 2. Surdus qui non potest omnia explicare. *Laym.l.5.t.6.t.8.3.* Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque Confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit: imò etsi adsit interpres non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide *C. de Lugo d.15.n.61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subito destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel ante dederit coram alijs: modo id fecerit in ordine ad Sacramētum, quod de quouis in eo statu præsumēdum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis vel immediatis testibus detur testimonium Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, saltem sub conditione, docet *Dian. & C. de Lug. d.28.n.84. &c.* ex multis alijs. Item *Bon.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Præp. q.4. dub.5. &c.* eo quod sic, & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur.

Dixi *saltem*; quia *Tambur. l.2. exped. conf.* citans *Con. Præp. &* *Lugo*

Lugo, docet, Posse,& debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato, testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est, cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licet enim recentiore quidam, vt *Tambur. de exped. conf. l.2. c.10.* citans *Homobon. & Molf.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. c. 1. Anton. de lit Barth. de S. Fausto &c.* censeatur posse; imò debere absolui sub conditione, dummodo alias probe,& christianè vixerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem idq; *Dia. p.4. t.4. R.92. & p.9 t.6. R.20. ex aliis 12.* iudicet probabile; ab aliis tamē meritò reiicitur, vt *Sua. Vasq. Con. Mercer. Lugo d.17. s.3. Malder. &c.* ipsoque *Dian. l.c. &c. aliis 12.* apud *Auersam*, quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius sacramenti, constet ex *Trid. sess. 14. can. 9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, vt suppono. Vide *C. de Lugo l.c. Auersam. q. 10. s. 18.* vbi notat, absolutionē, quę iis, qui inscripti sūt in Societatē Rosarii, solet in infirmitate impēdi sine omni cōfessione, nō dari tamquā sacramentalem, nec in ordine ad cōficiendū sacramentū, sed ad indulgentiam,& remissionem pœnæ consequēdā.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis nō est possibilis moraliter quod valet sequentibus casibus.

I. Si pœnitens v.g. infirmus, vno, alteroue peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum, ne deficiat.

II. Si infirmus volens confiteri, dū ei fertur viaticum, deprehēdatur multas confessiones fecisse inualidas,& grauitas morbi nō patiatur dilationem absolutionis *Gran. Zamb. Dian. p.5. t.3. R.75.*

III. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus, quam pœnitens absoluatur. IV. Si tempore pestis, prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne cōfessarius inficiatur: qui si tamē totā audire velit, tenebitur ad eā pęnitens.

V. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum v.g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto vno peccato, quod minus infamat (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolui, dicendo *Ego vos absoluo &c.* Vide *Sà V. Absolutio, & Con. de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtantiæ timetur merito graue damnum propriũ,vel alienum,ſiue cõfeſſarij, ſiue alterius, corporale, vel ſpirituale, poteſt id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate,nõ obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo,v.g.1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus(intellige cum *Con.C. de Lugo d.26.n.*527. quod pœnitens ipſe non teneatur reuelare.) 2. Si ſciat v.g.mulier ex certo peccato ſibi,vel confeſſario fore periculum ruinę.3.Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, v.g.ob communionẽ annuã,vel ſi longo tẽpore,alioqui eſſet differẽda. Vide *Fill.t.*27. *c.*6.*C.de Lugo l.c.* Vbi monet,talia damna,aut pericula facile fingenda eſſe; & quidem in Religioſo vix poſſe locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam, non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli, v.g. ſi inualidè abſoluiſſes ſimoniacum, nec poſſes confiteri, niſi illi, qui facilè inde poſſet conijcere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſupradictis ſequitur,excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali.1.Qui habẽt caſũ reſeruatum,de quo infra, & *Laym.l.*5.*t.*5.*c.*12.2.Scrupuloſũ,qui perpetuo angitur de oblitis.3.Quem Sacerdos abſoluit ante finẽ,nolens omnia audire, vt habet*Bon.*hic.4.Quẽ fallit memoria,ita vt dicat ſe ſcire in genere,quod peccauerit mortaliter,nõ occurrere autẽ ſpeciẽ peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultũ. Ita *Con.& Lay.l.c.* cõtra *Sotum,& Medin.*5.Eum,qui extremè rudis,vel ſimplex,dicit ſe dolere de peccatis,nullũ tamẽ in ſpecie,ne veniale quidem ſciat dicere: qui etſi ſpeculatiue loquẽdo poſſet abſolui,practicè tamẽ nõ expedit, ſed data benedictione permittatur cõmunicare. Ita *Laym.l.c.*6. Qui aliquod peccatũ non poteſt confiteri,ſine cõplicis infamatione;v.g ſi peccaſſes cum matre, vel ſorore,quã confeſſarius noſſet(tunc enim ſi aliũ confeſſarium non potes habere quẽ aliàs adire tenereris) ſufficeret,imo deberet dici,quod animo cũ ea, vel in genere,tũ aliqua fornicationẽ, vel inceſtum commiſiſſes,reticẽdo gradum primũ,vel ſecundũ,quoad licebit ſine manifeſtatione complicis;cum propoſito confitendi integrè Sacerdoti alteri,proxima occaſione.Ita probabiliter *Nauar.c.*7. *Ban.Can.Val.Prap.hic dub.*6.*Gamaz.&c.* Ratio eſt; quia quãdo

duo

duo pręcepta diuina concurrunt, naturale, & positiuũ, quæ simul seruari non possunt, præferendũ est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrariũ doceant *Fil. Sua. Vasq. Less. C. Lug. d. 16. n. 394. Hur. Con.* & alij cõmun. Vnde talis saltē nõ tenebitur tacere id peccatum, ne complicē infamet, nisi commodè possit; (quod *C. Lug.* extendit etiam ad complicē, sine cuius manifestatione peccatũ explicari nõ potest) ideoq; confessario curandũ, ne nominentur personæ, nisi ad pęnitentis directionē opus esset tũc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamq; sibi imputet qui peccauit. Conferendũ tamē est cõmodũ deiectionis cũ infamia. Ratio supradictorũ omniũ, quia in his casibus moraliter, nõ potest fieri confessio materialiter integra, *Lay. c. 8. Fagun. p. 1. c. 3. v. Dia. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exp. conf. l. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico, vel docto confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

Art. III. Quæ sint reliquæ conditiones confessionis.

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima. Vt sit vocalis, scilicet ordinariè; idque propter vsum, & praxim Ecclesiæ, grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia siue physica, siue moralis; quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, alioue signo, v. g. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se nõ possit explicare, quam scripto, quo a confessario lecto, addat voce, de his me accuso, *Sua. Vasq. C. de Lug. Lay. l. 5. t. 6. c. 6. n. 3.* Imo qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sentētiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti: etsi id, quoad scripturam, non admittant, *Nauar. Thol. Sotus, Valent. Dian.* extra articulum mortis. Vide *C. Lug. d. 15. n. 87.* Similiter suadēdum esse surdis, vt confiteantur scripto (licet ad id non teneantur) ne ab alijs audiantur. Eamdemque ob causam eos non interrogandos, nisi de planè necessarijs, ex *Posseu.* docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc casum.

Is, qui extra necessitatē, totã cõfessionē facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac cõsequenter, non absoluitur. *Dia. p. 3. t. 4. R. 127. ex Syl.* Vid. *Fill. t. 1. t. 7. c. 1. Con. d. 6. dub. 1. Sua. d. 21. s. 3. n. 5.*

Secunda conditio; vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti,

non

non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autē, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorū) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo morti dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea cōfiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dia. p. 3. t. 4. r. 29.* &c. Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, nō tenetur etiā in articulo mortis ea cōfiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorū oblitorum confessio tātū obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. v. *Lay. c. 6. Dian. p. 3. t. 4. r. 128. & 129.* Tertia conditio, vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substātiali, & necessaria, quia aliàs in re graui decipietur Iudex: neque esset confessio integra, ideoq; irrita. Nō tamē in materia libera; tū quia falsitas signi in accusatione circa materiā accessoriā, nō facit sententiā irritā; tū quia talis tantùm peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Nauar. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum. 1. Si in confessione mētiaris leuiter, circa res non pertinētes, aut non necessarias ad Sacramētum, v. g. si historiā falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali; quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam; cum sit formam reddas irritam, & Sacramentum: nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fill. to. 1. t. 7. c. 4. Laym. l. 4. t. 6. c. 8. Dian. p. 3. t. 4. r. 96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod cōfiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur cōtra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas: nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges, vel mētiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando confessarius, vt Iudex, vel Medicus, de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentē confessionem interrogat. *Lugo d. 14. s. 10. Tambur. l. 2. c. 10. §. 2.* secus si ad præsentem confessionem non facit. *Ibid.*

Art. IV. Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp. I. Id contingit ex duplici capite

Primò ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiauit, vel non intendit absoluere, vel peccatū nullum intellexit.

Dico, *nullũ*; quia si ob surditatẽ, somnũ, vel distractionẽ, aliqua licet mortalia nõ intellexerit, sine culpa, pœnitẽtis, probabilius est, valuisse absolutionẽ, ac postea tantũ repetenda esse nõ audita, vt cõtra *Sylu. Ant. Nauar. & alios*, docet *Henriq. Laym. l. 5. t. 6. c. 9. Dia. p. 4. t. 4. ref. 198.* Addo, *sine culpa*: quia si semidormiẽti malà fide cõfitearis, peccas, & cõfessio est inualida, ideoque repetẽda *l. c. cap. 10. §. 3.* Deniq; addunt aliqui cũ *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & veniale, inualidã esse. Verũ id *Suar. Lay.* & alij passim reijciunt, & quidẽ, etiãsi Cõfessarius putasset esse veniale, quòd fuit mortale; ideoque confessionẽ bonà fide tali factã, non esse opus repetere: Ita, & *Henriq. Sãch. 1. mor. c. 10. n. 69. Dian. p. 3. t. 4. r. 121.* cõtra *Vasq.*

Dixi, *bonà fide*: quia si malà fide, v. g. quia quęsiuisti talẽ Cõfessariũ, qui tibi mederi nõ possit, debes repetere: cũ enim actu pec caueris dũ cõfiteris, nõ fuisti ritè dispositus, ideoq; nec absolutus, *Tamb. l. 2. c. 10. §. 3.* Deniq; si finita cõfessione intelligas Cõfessariũ aliqua nõ percepisse (siue propter sõnũ, siue distractionẽ) ne scias autẽ, quæ sint illa; teneris repetere confessionẽ, si breuis fuerit; quia de singulis prudẽter potes dubitare: si autẽ lõga fuerit, ait *Tamb. l. c.* nõ teneri, ob rationẽ contrariã; & satis esse confiteri, quòd dubites, an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit, sed tutum id non esset cum sit necesse, vt confessarius sciat statum pęnitentis ante quam absoluat.

Secũdo. Inualida est ex parte pęnitentis, si fuit excõmunicatus de quo infrà; si mortale tacuit, vel de eo se falso accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia, item si nõ fuit attritus quod patere solet inde, si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cæcum, &c. v. *Sanch. l. c.* si nolit tollere occasiones, &c. v. *Dian. p. 4. t. 4. r. 201.*) quibus addi potest, vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eundẽ confessariũ iteretur, sufficit vno verbo in cõmuni, se accusare de peccatis ante illi cognitis, dũmodo is eorum recordetur, saltẽ in cõfuso, aut status, ac vitæ hominis in cõmuni, aut pœnitẽtiæ à se impositæ, vt docet *Vasq. Tol. Laym. Sa, Dian. p. 3. t. 4. ref. 123.* Imò si nihil horũ, sed tantũ quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putat *Lay. & Dia. l. c.* Idem absolutè docet *Gran. & Mercureus in 3. p. q. 9. n. 1.* cũ quibus *Dian. p. 5. t. 14. r. 51.* se retractans, pro-

probabile cēset, quod etiam licitè possit absoluere, sed perperā.

Resp. III. Rarò obest defectus ex parte cōfessarij, si penitens eū inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequēti absoluetur etiā ab ijs, à quibus se bona fide absolutū putabat. Vnd. resolues.

Is, qui à puero peccatū aliquod graue, v.g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullū, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantū, vt docet *Bon. Sanch. t. 1. l. 1. c. 16. Vasq. in 1. p. t. 4. q. 92. Sancius, Lay. hic c. 9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tātū fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cū onere, vt cū melius cognouerit, omnia subijciat clauibus; si tamē veniat, quādo ingēs est copia penitētiū, vt tūc disponi nō possit ad ōnia repetēda, posse eū absolui auditis tamen peccatis ab vltima cōfessione factis, cū obligatione, vt melius faciat. Ita *Lay. l. c. c. 9. n. 4. v. Dia. p. 3. t. 4 r. 108.* vbi addit *ex Nauar. Sylu. Beia, Vasq. Reg. t. 1. l. 6. c. 5. s. 3. n. 153. & Io. Sancio*, etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatū tale, v.g. mollitiei (vel numerū, aliāue circumstātiam necessariā) omiseris, nō ideò teneri repetere cōfessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex naturali obliuione defectū (illum nō fueris confessus) cū validæ fuerint, & maneāt validæ.

Dub. IV. De Satisfactione.

Art. I. Quæ eius necessitas, & quantitas.

Resp. I. Satisfactio, seù penitentia à cōfessario data, est necessaria necessitate, non Sacramenti, sed præcepti; ideoq; à confessario regulariter imponenda est (secundū *Suar. & Regin. t. 1. l. 7. n. 12.* sub mortali, *Card.* tamen *de Lugo* cōcedit ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt *v. d. 25. n. 47* v.g. si ob peccata venialia leuis penitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantùm esse. Ita etiam *Dia. p. 6. t. 6. r. 44.*) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati penitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti, non essentialis, sed integralis tantū, habens effectū ex opere operato, & maiorem vi Sacramenti. Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess. 14. c. 8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti; & tàm vindicare, quàm mederi. *Bonac. t. 1. d. 5. q. 5. §. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) penitentiam iniungat, v.g. 1. Si penitentem vehementissimè

finiè contritū, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet. Nauar. Suar. Regin. Bonac. de pœnit. d. 5. q. 5. f. 3. p. 2. n. 1. & 2. Escob. c. 6. n. 41.* Cū verò id rarò, vel nunquam constare satis possit, tutius est, aliquā semper iniungere, vt rectè mónet *C. Lugo d. 25. f. 4. n. 48.* 2. Si pęnités sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis, cui tamen prudenter iniungi leuem saltē penitentiam, v. g. percussionē pectoris, inuocationē nominis IESV, saltem corde, aliosue pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monet *Suar. Lay. Bon. l. c. & Nau.* qui addit posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatē; quod tamē *Bon. l. c.* non improbat, cum fieri possit, vt id valdè angat infirmū, timentē se non ritè satisfacere. 3. Quādo scrupulosus sępius intra eandem horā redit cū nouis culpis: quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tamb. lib. 4. c. 1. ex Fagund.*

II. Etsi cōfessarius peccet ex cōmuni, si pro magnis peccatis valdè paruā pœnitētiam imponat: excusari tamē eū posse, putat *Diā, p. 3. t. 4. r. 92.* si addat illud, *quicquid boni feceris, &c.* Verū hęc regula vniuersaliter admitti nō potest, vt benè notat *C. de Lugo d. 25. n. 57. Kon. Tān. Palaus, &c.* cōtra quos *Dia.* pro se citat *Bau. & Leād. p. 6. t. 7. r. 5. & p. 9. t. 9. r. 54.* & ab alijs nō immeritò reijcitur; eò quòd verba, vtpote merè deprecatoria, nō habeāt vim eleuādi omnia opera bona ad efficaciā Sacramentalē. *Auersa q. 13. f. 7.*

III. Minor iusto licitè datur ex causa, qualis v. g. est magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur maiore non impleсturus. 3. Tempus Iubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Enriq. Layman.* IV. Non potest iniungi. 1 Ingressus religionis, vt docet *Sà, V. Satisfactio:* quia id nimis durum videtur 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandę confessionis: alias interdum pro publico peccato, potest, & expedit.

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pęnitentis etiā expediat, iniungi opus aliàs debitum, seu præceptū, v. g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasq. Lay. l. 5. t. 6. c. 15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpiùs redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non sēper necesse est imponere pęnitentiam nouā, cū opus ante debitū possit iniungi. *Bon. Henr. Lugo. Dia. p. 6. t. 7. r. 6.* contra *Suar. Regin. & Bauni.* Si tamē Confessarius nō exprimat, cēsetur imperasse opus liberum, vt docent ijdē, & *Dia. p. 3. t. 4. r. 84.* vide *Kon. d. 10. d. 8. & Dia. p. 4. t. 4. r. 241.*

VI. Etsi

VI. Etsi etiam possit iniungi opus internũ, vti contra *Marat. & alios*, docet *Kon.Hur.& Dia.p.4.t.4.r.24.* cõmuniter tamẽ debet esse externũ, & afflictiuũ, v.g. oratio ieiuniũ,eleemosynã.Nã auaris eleemosyna,luxuriosis afflictio corporis, cõuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest.*Vegæ t.2.c.64.& Io.San.d.16.n.*1.negãt affirmant probabilius. *Turriã.de pœn.d.37.d.4.C.Lug.d.35.ſ.5.v. Dia.t.4.p.3.r.54.*

VII Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere(v.g.nimia corporis afflictione) vel abstinẽtia aliqua,vice à communione, ad promouendum maius bonum pęnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet, *Salaz,Lugo, Dian. &c. cum Auersa q.* 13.*ſ.* 3. contra *Ioannem Sancium.*

VIII.Etsi possit immediatè post absolutionẽ adhuc iniũgi, debet tamẽ fieri ãte,vt seruetur ordo iudicij,v.*Dia.p.3.t.4.r.136.et p.5.t.13.r.36.*vbi *ex c.Fin.& Ocha.* docet,etsi cõsuetudo habeat, vt ita fiat,ac ita faciẽdũ,vt valeat ex opere operato. Ref.II.Pęnitens cõmuniter tenetur sub graui obligatione, pęnitentiã, si rationabilis, sit acceptare, & implere, vt habet communis contra *Caiet.Sylu.Nau.*Quorũ sententia ad hoc saltẽ seruiet,vt neminẽ non absolutum dimittas, si vel leuissimã subire velit, vt notat *Sotus, & Reg.l.7. c.2.* vide *Dian. p.3.t.4. r.51. & p.2.t.15.r.52.*

Dixi I.*cõmunit.* quia probabile est,quod docet *Layl.4.t.6.c.15. Suar.& Dia.p.3.t.4.r.136.*cõtra*Kon.Henr.& alios*,pęnitentiã sub veniali tantũ obligare sequentibus casibus: 1.Si imposita sit pro solis venialibus.Ita citati cõtra *Henr.& Fag.*2.Si pro mortalib. aliàs confessis.3.Omissionẽ patris nõ grauis in cõfessione mortaliũ,vel etiã omissionẽ totius,si leuis sit,v.g. vnũ Miserere,*Kon. Reg.Fag.cum Dia.p.3.t.4.r.102.& p.6.t.8.r.45.*4.Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cũ possit imponere pęnitentiã libere,& sine omni obligatione,vt probat *Sua.hic d.38.ſ.7.Henr. Fill.Fag.Tan.Kon de Sacr.d.*10.*d.8.n.65.*contra *Tur.& Vasq.*potest etiã sub leui tãtũ imponere.Vide *Dia.p.3.t.4.& p.4.c.4.r.82* 5Eũ qui lucratur indulgentiã plenariã,liberari ab onere pęnitẽtię(nisi sit medicinalis) docet *Dia.p.5.t.12.r.3.& p.9.t.6.r.36. ex Tanner.Gran.C.de Lugo &c.* contra *Valẽt. Marcb.& Auerſ.*

Dixi II. *Si rationabilis ſit* ; quia si iusto sit grauior , ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, nõ peccabit grauiter pęnitens, si sinè absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudi-

cio peccato submittat, vt docet *Suar. Kon. Laym.* Imò ad eā non obligabitur, si omninò iniustā esse constet, aut si pęnitens eā non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquā tenetur, etsi expediat, vt is, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Kon. Lay. Dia. p. 4. t. 4. r. 241.* contra *Richardum, & Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetēdam, quod præter citatos, negat etiam *C. Lugo n. 87. ex Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatū obliuionis culpabilis. Vnde resolues.

I. Is, qui pęnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfecit præcepto cum impleat eius substantiā: peccat tamen, sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicē ponit effectui scilicet remissioni pœnæ (quē tamē, obice remoto, recuperari docet, *Nauar. Tol. Caiet. Dian. p. 3. t. 4. r. 85. Fagund. Suar. &c.*) vnde quāprimum est implenda, potestq; grauiter etiā peccari nimiū differēdo, quod ex varijs circumstantijs iudicandum. Vide *Dia. p. 2. t. 15. res. 53. p. 5. t. 13. r. 38.* Non esse autem graue, seu mortale, si non differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dia.* Imò posse differri per annum (hoc est quādiu non tenetur ad nouū Sacramentum pęnitentiæ) vult ipse *Dia. p. 9. t. 7. r. 57. ex Amico, Leād. &c.* Nisi tamē pęnitēs dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quāprimum cōmode potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feria vj. differat in diem sequentē; vel obligatus cōmunicare singulis mēsibus, differat ad 6. vel 8. dies affirmat *Dia. l. c. ex Pal.* præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Penitentiam, etiā medicinalē, impositā sub cōditione hac, *si iterū labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius, nec Iudex sit, nec Medicus peccatorū cōmittendorū, docet *Dia. p. 6. t. 7. r. 49. ex Palao, Trullen. &c.* Sed contrariū probabilius cū *Suar.* tenet *Auersa q. 13. s. 4.* quia nō imponit eam pro peccatis cōmittendis, sed cōmissis sub cōditione reincidentiæ.

III. Qui nō impleuit intra tēpus pręscriptū, nō ideo deobligatur

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit; vel qui per se non potest, vt docet *Regin. Fill. Fagund. Dia. p. 4. t. 4. Resol. 141.* hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet *Sà.*

V. Non

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo.

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum, & Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata; imò etiam probabiliter, etiam si talia fuerint, vt habent *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statū pœnitentis, & hic ad eū recurrat tempore tā breui, vt moraliter idē iudicium censeri possit; v.g. intra hebdomadam, *Henriq. & alij* 4. Imò etsi post longius interuallū *Lugo, Auersa, & Dia.p.6.t.6.r.46.& p.9. t.6.r.57.* contra *Palaū, &c.* Ratio, quia Iudex incognita causa nō potest ferre sententiā. Ita *Sylu. Suar. Kon. Lay. Fill. Regin. Fagun. & C.Lugo* cōtra *Nau. Henr. Tol. Sà, Rodriq. Beiā, Valerū, Dia.p.3. t.4.r.53.& p.1.t.1.misc.r.53.* qui dicunt, etiā aliud posse, nō repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi nō ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis (*Dian.* enim l. c. pro ea adducit 14. Auctores dicitq; esse vsu siue praxim Confessariorū) & Confessarijs posse seruire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert, præsertim si ex confessione (nàm in ea, & non extra debet fieri) aliorum peccatorum: & ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusq; testimonio, habeat aliquā confusam notitiā peccatorum præteritæ cōfessionis. Ita *Fagund.p.2.l.9.c.4.n.22.C.de Lugo d.25.s.6.n.107.& 109.*

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem vt docent *Sanc. 3. mor. Kon. d. 10. d. 12. n. 13. Regin.* & alij, etsi contrarium probabile dicat *Dian. p. 3. t.4. resol. 53. & tom. 2. tract.4. r. 53. ex Porcell. & Villalob.* Sed hoc *Turri*, temerarium *C. de Lugo* communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit, *d. 25. sess. 6. num. 75.*

Art. II. De satisfactione per Indulgentias.

§. I. *Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur.*

Resp. I. Indulgentia est gratia, qua certa aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, nō autem culpa, extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationum satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur, idq; vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos, & catechu-

menos; quibus proinde tantum dantur Indulgentiæ per modum suffragij *Suar. Kon. Filliuc. Sanctarel. Bonac. d.6. quæst.5. p.1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentię, requiritur causa pia, & rationabilis, eaque vt habet sententiá communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltē secundū concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auct. cit.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requirūtur hæ cōditiones: 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus cōcedentis. 3. Vt nō sit ligatus excōmunicatione maiore, vt habet cōmunis: quia hęc priuat cōmunione bonorū spiritualiū. 4. Vt sit in gratia, saltē tūc, quādo opus præscriptū cōpletur: quia pœna nō remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniūctū, moraliter totū, & integrè impleatur: 6. Vt opus præscriptū sit honestū, saltē ex obiecto, nam sufficit vitiatū ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circūstātia praua (vt docet *Suar.* & alij cōmuniter cōtra *Kon.*) saltē si nihilominus conducat ad finē Pōtifici propositū, vt limitat. *Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumq; cōplet causā Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris: quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intēti à Pōtifice *v. La. Bon. d.6. q.1. p.5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec vt habent *Sà*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant; cū tamen sint gratiæ, large sūt interpretādæ (nisi sint de penitētis iniūctis, vt ex *Hen. &c.* notat *Amicus d.20. n.77.*) seruata tamē verborū proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secūdùm *Sà*, expiret quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarij, aut alterius ministerium. *Quintan. in append. t.9. d.3.* Expediet tamen moribundos ad inuocationē nominis IESV, & MARIÆ sępius excitare, simulque in memoriam reuocare intentionem lucrādi istas indulgentias. *Ibid. d.4.* Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (siue intuitu eiusdē concessionis, siue diuersarū) toties lucrari, quoties nomen IESV,

repe-

repetierit, vel præstiterit opus requisitum *Ibid.d.6.ex Suar.Gran.&c.*Sufficit autē ad eas lucrandas quoduis tēpus,in quo verificatur mortis articulum,etsi plurib.dieb'ab ipsa morte absit.*Ib.d.5.*
V.Possūt moribūdi plures Indulgētias plenaria,ob plures titulos cōcessas simul lucrari; v.g.quia habēt plura rosaria,vel grana cruces,imaginesue, quibus sūt applicatæ, vel titulo suæ religionis,Cōfraternitatis,&c.dūmodò nō requirāt certa opera pro speciali necessitate applicāda. *Quin.in appen.t.9.d.4.*idq;etiāsi eas,vel earū aliquas ignoret,aut nō recordetur. *Ibi ex Lug.Dia.& alij 6.* cōtra*Rod.Trul,etc.*VI.Requiritur autē,vt moribūdus crucē,granū,imaginē,&c.secū habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur,& quidē,vt tutiùs,ac certius obtineat,eius habeat dominiū,seu possessionē,& apud se teneat.Nō tamē est necesse,vt collo appensa brachio obuoluta,manuve apprehēsa sint(etsi aliquo horū modorū habere sit tutius)sed sufficit esse in lecto,vel iuxta moribūdū,licet ipse nec videat,nec tāgat,nec sciat, aut recordetur se habere(nisi aliud exprimatur.)Sufficiet etiā habere cōmodata,seu quoad vsū sed hoc modo per *Alex.* 7.nō potest cōmodari si id in ipso indulto exprimatur,vt in Caroli Borromæi, & quinq;Sāctorū fit. (Neq; necesse est retinere, donec expiret, etsi, & hoc sit tutius:sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV (si hoc requiritur) inuocare. *Ibid. d.6.*
VII. Concessæ viuis non possunt applicari defunctis , nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.
VIII. Probabile est, concessam pro certo tēpore,posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta,v.g. eodem die,nisi addita sit restrictio quia fauores sunt ampliandi. ita *Henriq.& Rodriq.* Contrariū tamen videtur probabilius, ob voluntatē concedētis contrariam rationabiliter præsumptam, v. *C. de Lugo d.27.s.6.*
IX.Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratia: id tamē non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur , populum ad seriam confessionem excitent.
X.Vt quis lucretur pro defunctis,probabiliter nō requiritur,vt sit in gratia; quia tātū ponit opus tanquā cōditionē, quo posito: Pontifex applicat defūcto indulgentiā,siue satisfactiones Christi & SS. Ita *Escob.t.7.Ex 5.c.7.n.45.Suar.& Prap.in 3.p.q.14.d.10 n.93.* Contrariū tamen docet *C.de Lug.d.17.n.75.*requirens statum

tum gratiæ saltem in fine operis, quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptũ dum sit, debet esse vtile ad finem à concedente intẽtũ, qualis est, v.g. eleemosyna præscripta pro redẽptione captiuorũ, etsi fiat cũ aut in peccato (modo aliud opus ei iniũctũ, & præscriptũ, in gratia fiat. Vide *C. de Lugo d. 27. n. 84.*) nõ autẽ oratio præscripta ad placandũ Deũ si ipsa met sit peccatũ ex mala circũstantia, vti nec ieiunium, si te inebries; itẽ nec visitatio Ecclesiarum, sine vlla deuotione. Ita *Laym. Bonac. & alij.*

XII. Possunt vno, & eodem opere plures indulgentiæ, diuersis vijs concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè, vt vtile ad finem vtriusque indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. g. ieiunium, vel communio. Ita *Præp. & Laym.*

XIII. Non lucrantur indulgentias. 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, siue totum opus præscriptũ, siue notabilẽ eius partẽ omittunt, v.g. si puer, vel senex non ieiunet, nisi tamen ob grauẽ difficultatem hoc opus ei in aliud est cõmutatum. *Henriq. Caiet. Bon. p. 5. n. 16.* 2. Qui opera iniuncta, alio loco, tẽpore, vel ordine perficit, quã præscriptum est; vel per alium, qui fuerit causa principalis; vt si per aliũ ieiunarit, Ecclesias visitarit *Nauar. Regin. l. 7. Bonac. c.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, vt habet *Bonac. ex multis* contra *Sà.* 4. Qui aliquid omittit, quod secundũ sententiam probabilẽ, vel etiã probabiliorem, nõ est necessariũ si tamẽ sit necessariũ re ipsa, quia cõmunis error nõ supplet defectũ. Ita *Bon. ex Suar. Sãc. & alijs.*

XIV Non obstat effectui indulgentiæ. 1. Etsi ex opere requisito modicũ quid omittatur, v.g. ceremonia in sacro; vel si parũ comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrũ 2. Si opus requisitũ præstes per alium, habentẽ se vt instrumentũ, v.g. in eleemosyna danda, *Bon. l. c.* 3. Si eleemosynã des exiguã; nisi tamen in Bulla exprimatur, dandũ esse pro cuiusq; facultate; tũc enim maior danda est à diuite, quã alio. Ita *Fill. Suar. Sà; & alij.* 4. Si Ecclesiã visitandam nõ possis ingredi, ob hominũ multitudinem, dummodo oratio fiat antè fores, vel in cęmeterio. *Bonac.* 5. Etsi in opere præstito nõ habueris intentionẽ consequendi indulgentias, vt docet *Salas, Bon. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiua, vt docet *Lay.* 6. Etsi opera fuerint aliũde debita, v. g. ex præcepto Ecclesię. Ita *Lay.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in

alia,

alia, id non necessario fit in cõfessione,& a cõfessario, qui audit confitentem : sed potest fieri extra, & ab alio idoneo; ita enim declarat Gregorius XIII. (vti, & in Bulla indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. lib. 7. cap. 1. num. 8. & Præpos. quæst. 14. dub. 10. num. 88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantũ partem operis præscripti facit, non lucrari partẽ indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt cẽseatur moraliter integrum. Ita *Bon. p. 5. ex Nauar. Suar. Kon. &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sa, Bonac. p. 1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *C. de Lugo* si sit tali loco, & situ, vt moraliter cẽseri possit orare ad illa altaria, *d. 27. n. 98.*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri, vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ, *Bonac. loc. cit.*

XIX. Nemo consequitur plenariã indulgentiã peccatorũ omniũ, nisi omni culpa, etiã veniali, liber sit quãdo vltimum opus explet. Vnde consultũ est, vt cõmunio sit vltimum. Vide *Laym.*

§. II. *Quotuplex indulgentia, & quomodo differat à Iubileo.*

Resp. I. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ nõ tãtũ pœnitentia iunctã per Cõfessar. ũ, vel canones, aut secundũ hos iniungi debitã, sed etiã omnẽ Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegijs quibusdã, vt quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & cẽsuris, & quod Cõfessarius quiuis approbatus possit eligi. Vide *Sa, V. Indul. Bon. d. 6. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum : item septenæ, quadragenæ, carenæ : item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur, tollit tãtam durationem Purgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porrò quando indulgentijs plenarijs adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundùm diuersas sententias, vel ad diuersos concedentes referendum est : vel facit ad cautelam, vt si fortè causa indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro

alio

alio tempore, actione, & loco: vel denique, vt ea per modum suffragij possit alijs applicari. Vide *Bellarm. cap. 9.*

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubileo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbē omnes Indulgētiæ plenariæ, quoad viuos, etiā in carceribus (nō tamē in periculo mortis cōstitutos, vt cōtra *Lay. l. 5. t. 7. c. 8. n. 2.* docet *Bon. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione *Vrbani VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemq; aliæ facultates, v. g. absoluēdi a casibus Bullæ Cœnæ, cōmutādi vota, dispēsādi, &c. cōcessæ in ordine ad lucrādas plenarias Indulgētias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quā Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorū, v. g. absoluendi a reseruatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dia. t. 1. tr. de bulla Cruc. Fill. Bon. l. c. Benzon.* & denique *C. de Lugo d. 25. s. 8. n. 145.* ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis, per *Trid. s. 24. c. 6.* absoluēdi, & dispensandi cū suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, itē nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitū, &c. quæ ex iure cōmuni illis cōpetūt. *Zerol. V. Annus S. §. 4. Quin. in appēd. t. 8. d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nauar.* sæpius lucrifieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: cōtrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bon. (ex Suar. Sanch.) d. 6. q. 1. p. 5. n. 32.* qui tamen affirmat, in Anno Sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc. 1. Qui sabbatho ante primā Dominicam confitetur, vt habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur. & communicat vltima Dominica, claudente Iubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *C. de Lugo d. 27. n. 105.* contra *Bon. q. 1. p. 5.* 2. Qui ordinem inter opera præscripta non seruauit. 3. Si quis intra illud tempus ceperit confessionem, quàm materialiter imperfectam oporteat differri longiùs, potest tunc absolui a reseruatis, & commutari vota: posteà verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò potest posteà omnia facere Confessor

finita

finita confessione, quæ ante: quia cepta causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita *Sà, Less. lib. 2. cap. 40. dub. 16. Bonac. Laym. Sanch. lib. 4. cap 54. Dian. t. 2. misc. r. 11.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari *Sanct. Vgel. Dian. p. 3. t. 4. r.* 151. Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Bott. Dian. loco cit.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrũt duo Iubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri & communicare, dummodò perseueres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Turr. p. 2. d. 32. d. 64.* Vide *Dian. p. 4. t. 4. r. 166.*

De Ministro Sacramento Pœnitentiæ. Cap. II.

Dub. I. Quid sit Minister.

Resp. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo (saltẽ respectu secularium) & habens iurisdictionem. Est certũ. Ratio primæ partis sumitur *ex Io. 1. Accipite Spiritum Sãctum, quorũ remiseritis, &c.* Ratio secũdæ sumitur ex *Trid. s. 23. c. 15. de reform.* vbi decernit, nullũ posse audire cõfessiones seculariũ, nisi habeat beneficiũ parochiale, vel approbationẽ ab Episcopo. Addidi, *respectu secularium*: quia circa confessiones regularium, Concil. nihil videtur mutasse: vnde ij cuiuis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, posfũt cõfiteri, intellige, quantũ est ex vi Cõcil. quia Greg. XV. statuit, vt Monialium Confessarius ab ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis *ex Florent. & Trid. l. c* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. Vnde resolues.

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trident.* est receptum (secùs alibi) nullus Sacerdos, etiã Regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus, cui non solùm intra, sed etiam extra diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiù tamen retinet Parochiã. Ita *Filliuc. tom. 1. t. 7. Fagund. Suar. Dian. p. 3. t. 4. r.* 146.

Dub. II. Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Resp. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantùm publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas con-

confeſſiones,eſſentialiter prærequiſitum(ſuppoſito iure Tridentini) ad iuriſdictionem recipiendam. Ita *Sanch. lib. 6. de matr. d. 28. & alij*. Vnde reſolues.

I. Etſi Doctores,& Licentiati, hoc ipſo quòd promouentur, cenſeãtur,ſecũdùm quoſdã approbati à Papa,vt notat *Sa; V. Confeſſor*:probabilius tamen eſt,quod ipſi etiã egeant approbatione, licet nõ deceat, vt ipſi,vel Lectores in Theologia examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale debet approbari, si velit audire confeſſiones.

III. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet *Dian.p.2.t.2.miſc.r.44.ex Valero.* Et ratio eſſe videtur, quòd approbatio tantũ requiratur in ordine ad iuriſdictionem;hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus(vti, & mortalibus, à quibus ritè quis eſt abſolutus)habeat,collatã ab Eccleſia in ipſa ordinatione,ideoque ab ijs abſoluere poſſit, vt habet *Bon. d.5.q.7.p.2.n.8. Vaſq. Suar.C.de Lugo d.18.ſ.3.d.21.n.1.* vbi docet,ab Eccleſia in *Trid.*non approbatũ reddi incapacẽ, iuriſdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non prius confeſſa.

IV. Parochi non poſſunt aſſiſtere cooperatores, niſi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund. p.2.lib.7. n.42. Sancius, &c. ex declaratione Cardinalium* contra *Ledeſ.& alios, v. Dian. p.3.t.4.r.146.& Bonac. d. 5. quæſt. 7.p. 4. §. 1.*

V. Qui habet poteſtatem eligendi Confeſſarium, non poteſt eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non neceſſariò requiritur examen, modò adsit iudicium prudens de ſufficientia. *Kon. Laym.*

VII. Non ſufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter contra *Nauar. Henriq. & Dian. tom. 1. t. 2. r. 24.* etsi probabiliter cum prędictis docuerit *Kon. & Laym.* regulares Mendicantes,si ab Epiſcopo repellantur cum manifeſte idonei sint, & à Prælatis ſuis præſententur, poſſe nihilominus pro confeſſionibus ſæcularium exponi, vt habetur *Clementina, dudum, §. ſtatuimus*. Iſtis tamen priuilegijs *Trid. & Vrbanum VIII.*anno 1628.derogaſſe, notat *Card.de Lug.de pœn.d.21.n.29. & 51.* & nuper Alexander VII. ſub excommuni.

Reſp. II. Approbatio petenda eſt ab Epiſcopo,& quidem propriò,ſcilicet Sacerdotis,vt intelligunt *Suar.Kon.Reg.Fill.& alij*: vel(vt probabiliter vult *Vaſq.*)pœnitentis. Ratio, quia eſt actus iuriſdi-

iurisdictionis, vel saltē auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porro, nomine Episcopi, etiā intelliguntur Prælati, habentes, iurisdict. Episcopalē, vt quidā Abbates, & Cap. Sede vacāte, nō autē Prouinciales, aut Generales ordinū. Vnde resolues.

I. Religiosi etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos: quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cū restrictione ad certum genus personarū, locum: tempus, &c. *Nauar. Suar. Vasq.* cōtra *Vegam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem, *Bonac. Vasq. art. 3. d. 3. Card. de Lugo d. 21. s. 3. num. 54. Sanch. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantū non extinguitur morte cōcedētis, sed nec reuocari potest, siue iusta causa: ex causa tamē, v:g. mutatione morum, iudicii, &c. potest, vt docet *Sua. Fil. &* alij. Quod si fiat absq; causa rationabili, *Kon. Sua.* & quidam alij, censent, reuocationē esse nullā; alij illicitā tantū *Fill. t. 7. c. 9. q. 12.* In dubio autē, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lug. cap. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim a successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantùm sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo antè sunt approbari: sed contrarium docet *Suar. Card. de Lugo d. 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionē, cōuertunt DD. ac licèt vtraq; sententiam olim videri potuerit probabilis, post decretū tamen Vrbani VIII. anno 1628. apud *C. de Lug. d. 21. s. 2. n. 29.* negatiua omninò tenenda est. Vide *Auersam q. 15. s. 8.*

Dub. III. Quid, & quotuplex iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat.

Resp. Est auctoritas aliqua in alium, vt subditum, in quem in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis: hæc enim datur per Sacramētū, Ordinis, & omni Sacerdoti, nec

tolli

tolli potest; illa per externā concessionem Ecclesiæ, nec omnibus ... iotibus, potestque ab ijs tolli: ac nisi adsit inualida est abl... io, *ex Trid. sess. 14. c. 7.* Est autē duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quā habēt ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habēt, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga, subditos, suorum Episcoporū, tunc tantùm, quādo actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prelati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiā Parochi delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam: idq; vel tacitè, vel expresse, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis, non contra. At licèt exterior iurisdictio expiret morte delegātis, nō tamē hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanch. Sua. Kon.* contra *Sylu. & Vasq. v. Laym. c. 10. n. 22.* Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcumq; à quibuscumq; peccatis, in articulo, seu periculo mortis (hæc enim pro eodem sumuntur in iure; vt *v. Dia. p. 3. t. 4. r. 57. 71. & 72.*) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit: quod addo, qui præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq. Bon. Kon. Regin. &c. commun.* licèt contrarium probabile putet, *Dian. p. 1. t. 5. r. 5. & p. 4. t. 4. r. 167. ex Angel. Henr. Comit. & Sa,* confirmatq; *Tamb. de exped. conf. l. 3. cap. 7.* Ex consuetudine quiuis toleratus absoluere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex Priuilegio. Ex concessione Ordinarij directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt. 1. Ex iure, Episcopi omnes; item superiores Episcopis; vt Archiepiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, saluis tamen priuilegijs Ordinum. Vide *Dian. p. 4. tr. 4. r. 1. & 2.* 2. Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus. Vnde resolues.

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eā delegandi. Excipitur. 1. Nisi hoc ipsum concessum sit. 2. Nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. g. si cui cōmitteretur offi-

officiũ Parochi absentis, vel minorennis: talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta voluntate Ordinarij, subdelegare posset, nõ tamen integrũ officiũ, Vid. *Lay. hic l. 5. t. 6.*

II. Cum iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tàm à delegato, quàm ordinario, quocumque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. t. 4. d. 28. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quod absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis, nisi hæc habeant annexam censuram, vt docet *Nau. Suar. Merc. Fill. t. 7. c. 10. q. 6. n 288. Bon. d. 5. q. 7. p. 2. n. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. vid. Dian. p. 4. tom. 4. r. 199.*

IV. Improbitas, aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamẽ ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nau. Vasq. in 3. p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hurt. d. 10. dif. 15. v. Dia. p. 4. tr. 4. r. 201. & p. 8. t. 1. r. 86. ex cap. placuit, de pœnit. dist. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idẽ cõced t, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatẽ confitendi alteri, v. g. Parochus concubinæ, *Dian. p. 3. t. 4. r. 79. ex Henriq. & aliis* 4. verum ista communiter refutantur ab alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit propriis, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere: si tamẽ iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui vt docet *Sotus, Suar. Lay.* etsi nõ improbabiliter, *Syl. Henriq. Mai. Palud. Richard. Tol. & Dia. p. 3. t. 4 ref. 79.* putẽt, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non valeat suo proprio. VI. Cum iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiã actualis habitationis, hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi; possunt vtrobiq; absolui, vt scholares, milites, mercatores, itẽ vagi, & peregrini possunt absolui à parocho loci, in quo versantur. Vide *Laym. hic, Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit confessiones præsente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. g. Episcopo, cui constet eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare; sufficit enim, vt rectè docet

Dd *Fill.*

Fill. & Fagund. praec. 2. *l.* 7. *c.* 2. facultas interpretatiua, & praesumpta: modo praesumptio fundetur in signis, quae iudicent consensum praesentem, vt fit in casu posito, nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitatione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tẽpore praesente, quo datur absolutio. Vide *Dian. p.* 3. *t.* 4. *r.* 68. *Sanch. de mat. l.* 3. *d.* 25. *Bec. Kon.* qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cũ iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est, v. g. quia penitẽs diu nõ est confessus, vel debet cõmunicare, nec alius adest: tũc enim licitè, absoluit cũ cõditione hac, si possũ, & cum onere (etsi *Salas in* 2. *t.* 8. *d.* 1. hoc onus non agnoscat) aliàs iterũ confitẽdi habẽti iurisdictionẽ certã. Expedit autẽ tũc veniale aliquod adiicere, à quo directè, & à caeteris indirectè saltem absoluatur. Itẽ *Reg. Suar. Kon. d.* 8. *d.* 6. *n.* 43. Quod si tamen ex probabili ratione dubiam resoluat (nimirum habere se iurisdictionẽ) absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Praep. C. de Lugo d.* 19. *nu.* 49. tum quia tunc practicè, & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti, & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est, ob cẽsurã, vel alium defectum. *Bon. d.* 5. *q.* 5. *f.* 2. *p.* 3. *n.* 11. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *r.* 22. Quod etiam si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dian. p.* 3. *t.* 4. *r.* 122. *ex Pũtio Molfes. & Sanct.* Item *p.* 2. *t.* 2. *misc. r.* 43. si quis bona fide tali confiteatur. Verum id cõmuniter ab alijs negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, praescriptione, aut bona fide absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Syl. Nau. Henriq. Mald. in* 2. *p. q.* 19. *a.* 5. *Sanch.* 1. *mor. l.* 1. *cap.* 9. *n.* 35. *Sal. Vasq. v. Dian. p.* 1. *t.* 13. *r.* 1. 3. Quando secũdùm probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem, *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. Vide *Suar. Dian. ll. cc. Card. de Lugo d.* 19. *n.* 28.

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate, *Lugo d.* 19. *f.* 2. *n.* 28. *&c.* cum *Dia. p.* 8. *t.* 1. *r.* 87. Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteãtur Mendicãtibus etiam in Paschate, cũ habeant priuilegium pro omnibus Christi fidelibus, *Suar. Kon. Henriq. Regin. Zerol. c.* 15. *q.* 3. *& communiter.*

apud

apud *Bon.d.4.q.1.f.2.p.vlt*, adeò vt qui docent confessos Regularibus etiam in Paschate,teneri iterum eadem confiteri suo Parocho , fiant suspecti de hæresi *Dian.p.4.t.8.r.102.& alij.* Vi tamen huius priuilegij non possunt absoluere eos Religiosos , aut religiosas , qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi , vt ex communi notat *Rodriq. & Comp.priuil.Societatis, V.absolutio*, §.1. & ex his *Laym.hic.* Quia priuilegio generali nō censetur derogari consuetudini , vel statuo particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si ordinis socium non habeant, à quouis alio, etiam sæculari , absoluantur , exceptis reseruatis, in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant , videant ordinationes Præp. Generalium , *cap. 6. num. 6. & Layman.hic.*

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium , potest , & tenetur illis eum dare Episcopus.

Dub. IV. Quid sit reseruatio Casuum , & quis habeat potestatem reseruandi , & absoluendi ab ijs .

Resp. I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse,quædam peccata reseruandi , à quibus inferiores Confessarij non possint absoluere,vt sic subditi melius dirigantur,& absterreantur à peccatis quorum difficilem remissionem vident; quanquā nisi graues causæ sint , non debeat quiuis neque qui potest , quiduis facilè reseruare, neque difficulter veniā dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quiuis Ordinarius potestatem habet reseruandi,in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit. Vide *Suar.d.30.f.5.Card.de Lugo d.15.f.6.§.3.* Vnde resolues.

I. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur(etsi fortasse possint,saltē à Papa) ideoque sola mortalia eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde Clemens VIII.statuit,vt Prælati religionum, siquidē velint ,vndecim tantū casus reseruare possint,nec plures, sine consensu Capituli Generalis pro tota religione,vel Capituli Prouincialis pro Prouincia.Quod tamē de culpa tantum,& non

censuris intelligendũ est, potest enim Prælatus aliquid precipere, sub excõmunicatione sibi reseruata. Casus autẽ Clementis sunt sequentes. 1. Apostasia à Religione, etiã retẽto habitu. 2. Nocturna, ac furtiua è Monasterio egressio. 3. Veneficia, incãtationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votũ Paupertatis, quæ sit peccatũ mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtùs animati, etiã effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialiũ monasterij. 11. Malitiosũ impedimẽtũ, retardatio; aut apertio literarũ à superiorib⁹ ad inferiores, vel contrà.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem; suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, vt ipse Confessarius, tacita persona, & casu, à superiore veniam petat absoluendi. Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgẽs, v.g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione cõfessionis vel cõmunionis; tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiã verùm est, quamuis casus censuram reseruatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reseruata tantùm confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Anton. Palaus, Dian. to. 2. t. 4. r. 104. & C. de Lugo d. 4. de Euch. n.* 86. non improbat *D. Tho.* tamen *Suar. & alij comm.* docent omnia esse confitenda: quod tutius est.

III. Si superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolui: affirmat *Henriq. & Dian. p.* 2. *t.* 4. *r.* 29. esse probabile. Sed rectiùs negat *Layman. lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 13. *Card. de Lugo d.* 20. *num.* 188.

IV. Peccant superiores. 1. Si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentijs pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t.* 3. *sing.* 13. *ex Fagund. Kon. & alijs* 10. Etsi ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatem, & iustitiam. *Card. de Lugo Dian. p.* 6. *t.* 6. *r.* 56. *Dian. p.* 3. *t.* 2. *r.* 126. notat *ex Suar. de relig. tom.* 4. *l.* 2. *cap.* 19. Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum idẽ esse testatur *Emanuel. Rodriq. tom.* 1. *qq. Regul. quæst.* 62. *artic.* 6.

V. Cer-

V. Certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat. *Card. de Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum, vel damnũ communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum: aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt penitens obligationi suæ satisfaciat, in adhibendo remedio cõmuni malo: vel damno si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat: non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis; sed quia nõ est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio penitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. tom. 4. de relig. l. 8. c. 5. num.* 10.

VI. Peregrinus quoad reseruationem, iudicandus est iuxta dioecesim, in qua versatur: in qua, quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente, qualis tamen non est multitudo negotiorũ, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior; tum quia etiam occupatissimus, potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi, tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

VIII. Qui à superiore absolutus est à reseruatis potest ab ijsdem postea absolui à quouis, quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

IX. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamẽ comparendi *Præp.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatam (esto reuera sit) valet absolutio. *Less. Dian. p. 9. t. 9. r. 29.*

X. Qui confitens habenti potestatem ordinariã, delegatãue in reseruata oblitus est inculpabiliter reseruatũ; potest illud postea cõfiteri etiã inferiori, & absolui. Quod etiã valet, saltem si prior habuerit potestatẽ ordinariã, etiamsi prior absolutio ob indispositionẽ, vel aliũ defectũ penitentis inualida fuisset. Ratio, quia is intẽdit absoluere quantũ potuit: ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. Vide *Præp. in 3. p. q. 9. d. 4. n. 24. Marat. tom. 3. d. 30. s. 3. Dian. p. 4. t. 4. r. 124.*

Resp.II. A reseruatis absoluere potest. 1. Ipse reseruant. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior quando superior aditi non potest: v.g. a reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romā ire nō possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, de quo vide dicta *dubio superiore*, nullus inferior per se, & directè absoluere potest, nisi ex iure, vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nauar cap.27.* Vnde resolues.

Per Bullam Cruciatæ, quomodo, & quando liceat eligere sibi confessarium, qui absoluat à reseruatis, videndus est *Ludou. à Cruce de exposit. Bullæ Cruc. Ios. August. breu. not. de sacram. Confes. Franc. Bardi Soc. Iesu dd. Bull. Cruc.*

Mendicantes, ex vi iuris communis non possunt absoluere à reseruatis Episcopo: quia vt sic, non habent potestatem maiore Parochis, & priuilegium, quod circa hoc habuerunt: sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628.

Resp. IV. Si confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatū, si quidē dubiū sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm. Corn. &c.* Probabilius affirmant. *Suar. Filliuc. Hurt. Bonacin. Card. de Lug. d.20. sess. 2.*

Dub. V. Quod sit officium, & obligatio Confessarij.

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis.
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.
S. Thom. in 4. dist. 18.

Resp. I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicij; præsertim quando cœptum est, & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegium. Ratio tertij est eadem: & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. Vnde resolues.

I. Etsi

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius, qui potest licite absolui: id tamen rarò, nec ferè, nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum. Vide *Dian.p.1.t.4.r.35*.

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili, pro officio, & honestate, & pro lege, non pro libertati voluptate, & contra legem, quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis, aliàs absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cum possit, nō est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere, v. *Nau.c.15.Surd.d.32.§.2.3.* Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v.g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: vnde talis communiter prius est instruendus, vel aliò mittendus ad instructionem, vide suprà *lib.2.t.1.c.1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pænitentiū multitudinē fieri nō possit, nec videatur expedire, vt dimittātur, vel sint peregrini, qui mox cōmunicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bona fide agūt, & tēporis angustiæ, vel pænitētiū multitudo, lōgū examē, vel instructionē non permittat, sufficere aliquando integritatē formalem, docet *Lay.c.13.n.10.* qua scilicèt, auditis aliquibus peccatis, absoluatur cū onere redeūdi ad cōfessionē pleniorē, sed hæc opinio falsa est, & erronea. VI. Si cōfessarius notet penitētē ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramētū, tenetur eū instruere, & admonere officij, quātum fieri potest, v.g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere: itē obligatos ad ponendum odium ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouēda, vel reparāda scandala, aliaue damna, quæ intulit: aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis, vel innocentium: & denique si quam censuram incurrerit; &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet, *Auersa quæst. 16. sess. 12.*

VII. Tenetur monere eū, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu, quia aliàs nec ipsi, nec Sacramēto cōsulet, eū pęnitēs sit indispositus. Si verò ignorātia sit inuiolabilis, v.g. si bona fide teneat rē alienā, aut si in matrimonio irrito, tenetur quidē monere, & instituere, quando speratur fructus, nec timētur incōmoda grauiora: quæ si prudēter metuātur, aut fructus nō speretur, non tenetur, imò nō potest (excipit *Card. de Lug. de pœn. d.* 22. *n.* 24. nisi silētiū officiat bono cōmuni) quia debet bonū pœnitentis procurare, ac consequēter licitè etiā suadet, vt secundum suam ignorantiam operetur, v.g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credis suum esse maritum, cum non sit. Vide *Sanch. lib.* 2. *de matr. d.* 38. Nec obstare: etiam si sit in preiudicium tertij particularis, ait *Card. de Lugo*, *& Tambur. de exped. conf. loco cit. cap.* 4. Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restituturum; si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v.g. si roget Titius, an post votum simplex Castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti, v. *Lay. hic & C. de Lug.. l. c.*

VIII. Quando confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos nō satisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciēdas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pęnitentem de sua obligatione: alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cęcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis; rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere, vel certè non afferant damnū commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neq; ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pęnitentis, aut allaturam scandala, vel incommoda, potest secundum paulò antè dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Card. de Lugo. d.* 22. *num.* 37

IX. Si

IX. Si etiam pœnitens tenetur (licèt sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide si hæ ad sit excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusquè detrimentum incurrat, *Tambur. cap.* 14. *Card. de Lugo d.* 22. *s.* 2. *n.* 27.

X. Minùs rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposità peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentũ administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacram. in genere*. An verò audiens plures vnà quasi vice mortali, tot numero peccata committat, alij negant vt *Rodriq.* alij affirmant, vt *Bonac.* hic Pars posterior patet. Vnde resoluitur hic casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuisò ad moribundum recolligere se tam subitò non possit ad contritionem elicendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo, *Præp. Lugo, Tambur. lib.* 3. *cap.* 2. §. 3.

Resp. III. Si malè absoluit, committendo defectum essentialem, v. g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sint scandalo, infamis, fractione sigilli, & nocumento suo possit: si minùs, non tenetur. Si non absoluit à censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem *Bonac. de cens. in communi d.* 1. *quæst.* 3. *p.* 6. *ex Suar. Filliuc. tr.* 11. *cap.* 10. *quæst.* 6. *Regin. Nauar. Rodriq.*

Si non interrogauit sufficienter numerũ, speciẽ, vel aliàs circũstãtias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitẽtiã agendã; monere enim extra cõfessionẽ non debet, cũ iudiciũ sit finitum, nisi de steritate posset. Si tamen redeat in confessionẽ idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso, quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiua dixit, nõ teneri cõfiteri numerum, species, &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet *Card. de Lugo d.22. s.3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidem commodè potest (vel in confessione, vel extra, obtẽtà prius ab ipso veniâ ea verò negata ad nihil vltra teneri, docet *Tamb. lib.3. c.8. ex Sanc.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodè potest, Deo commendet, *Lay. l.5. t.6. c.9. Henriq. Suar. Silu. Mercer. in 3. p. q.9. a.1. Dian. p.4. r.198. & p.3. t.4. r. 109.* Quod si tamen (ex graui seù mortali culpa, contrarius alterius) dixisset, cum non teneri ad restitutionem, vel aliter (v.g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliundè detrimentũ accipiat ipse, vel alius, tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam pænitens fiat impotens, quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest, alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non cõmodè potest, excusabitur. Vide *Suar. Kon. d.8. dub.17. Bon. Dia. tom.1. tr. misc. r. 1. Car. de Lug. d.22. s.3. n.61.* & supra *l. 3. tr.5. c.2. dub.1. a.2. cas.12.*

Quæres, Quæ, & quãta sit obligatio Cõfessarij audiẽdi pœnitẽtes?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex quando, non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v.g. in periculo mortis audire, & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se, vel aliũ) quoties penitens id rationabiliter petit; v.g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilęũ, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere, *Suar. Vasq. Lugo &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret: excusaretur *Auersa quæst. 16. s.11.* Quod si etiam semel tantùm, vel bis negaret; aut differret, non peccaret grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bonac.* admittitquè *Auersa loc. cit.* si non petat ex vrgente occasione, v. g. solemnis festi, &c.

Resp. III. Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione: vult confiteri. Parochum teneri illum audire contra, *Sylu. Regin. &c.* docet *Azor. Suar. Kon. Bonacc. Molf. Lugo &c.* Sed rectè limi-

limitat *Auersa loc.cit.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones; si tamen audire cæperint, tenentur absoluere, nisi quid obstet neque possunt remittere ad alium. Quia pænitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia sacramenti priuari. *Auersa loc.cit.*

Dub. VI. Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario.

Resp. I. Vt Sacerdos ritè absoluat debet; quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pænitentis intelligere: quia alioqui is frustra teneretur recensere. Vnde resolues.

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam incognitâ causâ: Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt dictum supra *cap. 1. dub. 3. art. 4.* siue propter cantum vel linguam impeditam pænitentis (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docent *Dian. 3. p. t. 4. r.* 109. *& p. 4. c. 4. r.* 198. Item *Laym. lib. 5. tract. 6. cap. 9. ex Henriq. Suar. Silu. Mercer. in 3. p.* eò quod essentia, & effectus Sacramenti consistere possit, absque integra, & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitenti omittantur. Vide *Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pænitens post confessionem intelligat vnum, vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequēti confessione, siue apud eundē, siue aliū Cōfessariū, *Lay. Dia. ll. cc.*

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantiâ eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebitè absoluendo. *Tanner. in 1. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. n. 12. Card. de Lugo d. 16 sess. 4. num.* 185.

Resp. II. Vt confessarius validè absoluat, requiritur, & sufficit, cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati: Vt verò licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoq; scire debet. 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltē ex genere suo. 2. Species, & circūstantias necessario explicandas. 3. Spectātia ad restitutionem bonorū, & famæ. 4. Casus, reseruatus, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus

6. Re-

6. Requisita in pęnitente ab bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudẽter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros cõsulere.

Secundò, maiorem minoremuè requiri, ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pęnitentiam. *Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 2.*

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat *Laym. lib. 5. cap. 13. Bonac. loco cit. Card. de Lugo*. Vnde resolues.

I. Si pęnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam Iudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pęnitẽtis; tum in interrogatione. Et quidẽ si prudẽter iudicet integrè esse confessũ, v. g. quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiã debitã, non tenetur quicquã, interrogare; alias tenetur, vt habet cõmunis. (*Dian.* tamen *p. 2. t. 15. r. 7. ex Nauar. & Valero* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiã ex obliuione. Vide etiã *C. de Lugo d. 22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij. & tanquam medicus, vt morbi, & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim. 1. Ne examen sit curiosum de nõ necessariis, vnde confessarij existimatiô, Sacramẽti dignitas, & pęnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretũ, vt v. g. de ijs, quæ moraliter certũ est à tali nõ solere cõmitti; vel ex quibus discat peccare pęnitẽtes, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum, & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire, vt penitens inter confitendum non interrumpatur, id *Card. de Lugo d. 2. num. 15.* vniuersim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis; quia facilè aliqua excidunt memoria. Vnde resolues.

I. Si Sacerdos aduertat, pænitentẽ, etiã post sufficiẽtẽ diligẽtiã peccatum aliquod, aut circumstantiã necessariã ommittere, probabilius ac verius est, per se loquendò, teneri interrogare, etsi negat

negat *Sà, V. confessor, & Medin.* docēs, si diligētes examinata conscietia, vnius sit oblitus, non teneri Cōfessariū illud reuocare in memoriā, nisi cedat in damnū proximi, quod *Vasq. q. 93. d. 7. n. 3.* videtur dicere esse probabile: verū alij reijciūt. *v. C. de Lugo d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum penitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere: quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standū sit penitentis confessione, cui in hoc foro, tàm pro quā contra se fides habetur (*Suar. t. 4. d. 32. s. 3. Fagund. p. 2. l. 6. c. 4. n. 38.* citati à *Dia. p. 3. t. 4. r. 105.*) in vtroque tamen casu prudentis Confessarij est. 1. Cautè, & à longè, tum propiùs interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an nō potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatū, vel simili de causa excusari, ita vt debeat absolui, *Dia. l. c. ex Sylu. Nau. Tol. &c.* 3. Si peccatū illud norit ex confessione cōplicis, nō vti illa scientia, nisi in genere, quærendo an nō aliud conscientiā grauet, & excitādo ad maiorem contritionem, ob periculum indirectę reuelationis, aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. *v. Lay. c. 14.*

III. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potius pari debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba, & opera rogati fatentur; quòd illas non æquè agnoscant, aut aduertant. *v. Laym. hic cap. 13. Kon. d. 7. dub. 7. Fagund. Præp. lib. 4. c. 4. d. 2. Dian. p. 3. t. 4. r. 99.*

De Adiunctis Pœnitentiæ. Cap. III.

Dub. I. *Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illum teneatur?*

RESP. I. Sigillum hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendū etiam post mortem penitentis dicta in confessione (idest in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorū reuelatio Sacramentū redderet onerosum, vel odiosū. Vnde resolues.

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam; Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & Iniustitiæ ex pacto

virtu-

virtuali inter pęnitenté, & Confessarium de secreto isto seruãdo omni casu. *Dian.p.5.t.11.r.2.ex Fagund. Kellison. &c.* Neq; hic datur paruitas materiæ. *Dian. p. 5.t.5.r.8.ex Malder.Baldel.&c.*

II. Nõ inducitur hæc obligatio. 1. Per cõfessionẽ factã fictè, v.g. ad furãdũ, illudendũ, vel Sacerdotẽ peruertẽdũ, etsi hoc casu ad huc prudẽter tacẽdũ sit. v. *Dian.p.5.t.11.r.26.* 2. Si quis extra confessione accipiat aliquid sub sigillo cõfessionis, quia tãntum est obligatio secreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillũ. 1. Si in genere dicas, Titium tibi cõfessum esse venialia, aut esse probũ, innocentẽ, modo nõ dicas in ijs circũstantijs, ex quibus colligi possit, alios esse nocẽtes, vel cõfessio mortalia. 2. Si dicas N. tibi esse confessũ, etsi in certis circũstantijs hoc quoque periculosũ sit. *Lay.c.14.n.21.* Imò si pęnitens verbo, vel facto (v.g. clam accedẽdo) significauerit se nolle sciri, quod sit cõfessus, Confessarium reuelare sigillum volunt *Regin. Nau. & Mercer.* apud *Dian.p.5.t.11.r.47.* quia pœnitẽs cõfitẽdo Cõfessario extraordinario veniret in suspicionẽ grauioris criminis, quod *Tamb. in append.c.3.* dubiè cõfirmat, asserens, se veteri ne talis accedat ad fractionę sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo persona innotescere non possit; neque communitas aliqua etiã parua infametur, vt quod ibi talia vitia regnent. Vide *Dian.p.2.t.15.r.13.* id enim esset cõtra sigillum. Vnde *Tin.* apud *Dian.p.5.t.11.r.45.& Tãb.in appẽd.c.3.* reprehendunt Superiorem locałẽ, qui Prouinciali forte dicat, in sua domo sæpè postulari licentiã absoluendi à reseruatis; quia potest redundare in ignominiã, & dãnũ domus, & si idẽ *Tamb.c.4.n.2.* dicat probabile esse, quod nón sit cõtrà sigillum, si dictæ licentię petitæ fuerint extra Cõfessionem. 4. Si vtaris notitia extra confessionem acquisitã, imò ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modò nullã circumstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas, quàm extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Laym. cap.14.n.1c.*

IV. Quando plures, v.g. studiosi, vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiã ijs, quos non absoluit, docet *Kon.d.9.d.1.Fagund.& Dian.p.5.t.11.r.22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum, & pęnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bon.d.5.q.6.ſ.5.p.4.& Card.de Lugo d.23.ſ.*

do-

docent,tali schedā negare,nō esse contra sigillum(idemq; cōcedit *Auersa q.*18.*s.*2.si nō cōstet penitentē accessisset hunc Cōfessariū)tum quia nihil dicit,sed tantū nō approbat testimonio positiuo confessionē, ad quod nō tenetur:nec quidquā facit ex quo possint cognosci delicta penitentis: tum quia aliàs via aperiretur fraudibus; & multi improbi Parochos in Paschate deciperent:tū quia potest esse cōsuetudo, vt scribatur absolutū esse, quòd falsū erit si scribat, & si omittat,sigillū frāget:tū quia scandalosū erit, & iniquū,publicę meretrici perseuerāti(vti,& occulto peccatori sic pallianti suā iniquitatem)testimoniū dare confessionis: neq; Confessario imputandum erit,quòd eum positiuè non defendat.

V.Sub Sigillū cadunt. 1.Omnia peccata penitētis,tàm futura, quàm pręterita(siquidē hæc animo se accusandi sint manifestata:secùs si per modū simplicis narrationis,vel vt Cōfessarium ad simile peccatū induceret. *Dian.p.*5.*t.*11.*r.*25.*ex Suar.& aliis* 8.) ideoq; peccat mortaliter , qui sine directè , siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiā leue Titij,quia materia sigilli paruitatē nō habet,vt est omnium fere sentētia apud *Dian.p.*5.*t.*5.*r.*8.*& Tamb.in append.c.*8.vel qui in genere dicit,eū sibi confessū esse aliquod mortale,vel casū reseruatum,vel excōmunicationē, vel nō esse absolutū ob indispositionē. Imò Cōfessorē,qui dicat absolutè Ego Petrū non absolui,frāgere sigillū dicit *Dian.p.*5.*t.*11.*r.*42.*ex Suar.& aliis* 9. 2. Etiam peccata complicis,siue prudēter siue imprudenter detecti. *Suar.Vasq.&c.commun.* apud *Dia.p.*3.*t.*4.*r.*111. An verò liceat interrogare de cōplice, ad eius correctionē faciendā, illamque ex licentia penitentis facere, affirmat *Suar.& Fagund.*cōtra *Bon.Lorcam,Nugnū, & alios Thomistas* , *v. Dia.p.*3.*t.*4.*ref.*113.*C.de Lugo d.*16.*n.* 426. vbi docet, posse aliquando penitentē à Cōfessario obligari, & cogi ad manifestādū,cōplicē extra cōfessionē. 3.Penitentia imposita, si grauis sit,hoc est,quæ cōsueuit iniungi pro mortali(qualis nunc esset,ait *Dian.p.*5.*t.*11.*r.*31.Corona B.V.nō verò Miserere)*Auersa.q.*18.*s.*6.4.Peccatorū circumstantiæ,quas taceri penitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v.g. si spurius sacro Ordines susceperit,si nobilitatē iactauerit, &c. Bona verò penitentis,& cętera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odiū Sacramēto pariunt,v.g.propositū religionis,vel matrimonij sæpè quidem(si nimirū penitens ea tecta velit) sub obligationem

nẽ secreti naturalis, nõ tamẽ sacramẽtalis, cadũt. Excipit *Tan. & Kon.* nisi penitẽs talia dixerit in ordine ad explicãda peccata: tũc enim sigillo Sacramentali claudit tenẽt, cũ *Dia. p. 5. t. 11. r. 5.* Idẽ de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* cõtra *Regin. & Mald.* apud *Dia. l. c. r. 30.* de defectibus naturalibus (v. g. illegitimè natũ esse) & de vitijs occultis corporis, *Kon. Hurt. & Kellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigillũ cadere absolutè aiunt apud *Dia. l. c. r. 29.* Itẽ de ijs, quæ alios concernũt, & tamẽ peccata nõ sunt *Mald. & Dia. l. c. r. 58.* Deniq; de scrupulis (contra *Kon. & Gran.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmãt, & contra *Marchant.* qui absolutè negat) idẽ tenet *C. de Lugo*, nimirũ si penitens scrupulositatẽ cõfiteatur, aut ad declarãda peccata, vel cõscientiã afferat, ait cadere sub sigillũ; quia est in obliquo saltẽ materia cõfessionis. Secus, si nõ cognoscatur ex penitẽtis relatione, sed videatur, & percipiatur, v. g. ex modo cõfitendi. Idẽ dicit de alijs defectibus naturalibus, v. g. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. & sic excusat Confessariũ, qui de penitẽte dixit, quod impertinentis, & nemis caput sibi frãgat. Vide *d. 23. sect. 3. n. 60.* tamẽ id improbat, *Gran. & Ron.* apud *Dia. p. 5. t. 11. r. 50.* ait esse periculosũ, & posse facilè frãgi sigillũ indirectè. Denique *Tamb. in app. c. 3.* doctrinæ isti ne quidẽ vt probabili acquiescit: atque eam à *Dia. l. c.* immerito vocari cõmunem, cum *Gran. Hurt. Palao*, *Buny. &c.* refrangentur, aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v. g. esse blæsũ, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti non cadere sub sigillum, secus si sint ignoti, quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocũque notitia sacramentalis confessionis peruenit, qualis est 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogatur, potest negare, etiã si opus est, cum iuramento subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (vt dicit *C. Lugo d. 23.*) quod sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem, excipit *Henriq. & Granad.* cum *Dian. p. 5. t. 11. r. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: v. g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo. Imrò si peccatũ suũ saluo sigillo nõ possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2. Superior,

rior cui se sistit absolutus a referuato, vel à quo petitur licentia absoluēdi à referuato. *Suar. C. Lugo & c.* cōtra *Henriq; Vasq. Kon. & Palaum*, qui secreto tantū naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est: vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus 7. Doctor, vel alius, qui cū venia pęnitentis consulitur, vt habet communior sētentia, contra *Vas. r. Dia. p. 2. t. 15. r. 15.* 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptā inuenit, ac legit, vt docet *Rodriq. Fagūd Mald. & c.* apud *Dia. p 3. t. 4. r. 112. & p. 5. t. 11. r. 27.* contra *Suar. Bon. & Lay.* quorū sententia probabilis. Iuxta quā, etsi talis teneatur secreto naturali, pecce tq; mortaliter, si grauia, ac difamantia vulget: secùs tamen si sciens leuia tātū esse, ea legat ex curiositate. Vnde cōsequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionē scriptā liceret reuelare excipit *C. de Lugo*, nisi tamē per scripturā voluerit confiteri, vt mutus, vel petere facultatē absoluēdi à casu referuato. Vide *d. 23. n. 48.*) 10. Etiā secundū aliquos, ipse pęnitens. Verū probabilius est eū tantū teneri secreto naturali ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à Cōfessario. Vid. *Lay. Dia p. 5. t. 11. r. 8.* Vnde resolues.

1. Extra confessionem cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocumque alio, & si periculosum sit *D. Thom. Suar. Præp. Tam. & c.* Circa quam licentiam requiritur. 1. Vt sit formalis, & expressa nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit *Fagund. par. 2. lib 6. Tann. Mald. & cæteri DD. communiter.* 2. Vt sit libera, ac spontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas, extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta, *Henriq. Fagund. loco cit. Dian. p. 5. t. 11. r. 10. & 24.* 3. Non reuocata nam pœnitentem pro libitu, etiam sine causa, eam reuocare: semper posse, docet *Fagund. & Dian. locis cit.* 4. Non esse opus esse, vt habeatur in scripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potiùs quam pœnitenti credendum *ex Graff. & Henriq.* affirmat *Dian. l. c. r. 4.* vel etiam quam hæredibus: v. g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam. *Tann. & Malder.* qui tāmen monet, eò casu non esse dicendum eam deberi ex

delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit: satiusque suaderi moribundis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant. Vide *Dian. l. c. r.* 32. 5. Perindè esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquiualeat expressè concessioni, v. g. si pænitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi, docet *Auersa quæst.* 18. *s.* 7. *Tamb. & in append. cap.* 1. *ex Bonac.*

II. Frangitur sigillũ, si cum pœnitente, extra confessionẽ, sine eius venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verũ putat *San.* contra *Suar. & Lay.* etiãsi cum eo tractare velles de essẽtiali errore in ea cõmissio: quẽ illi significare sine eius venia non licere, docet *Reg. Fag. Bon. & alij* contra *Fil. Tur. &c.* apud *Dia. p.* 3. *t.* 4. *r.* 87. Dixi *extra*, quia intra cõfessionẽ potest fieri mẽtio præcedẽtium, vt patet ex praxi cõfessariorum, qui ob recidiuam arguũt, & absolutionem aliquando negãt, Ita *Hen. Præp. Gran. Mal.* apud *Dia. p.* 5. *t.* 11. *r.* 20. vbi ipse cũ *Fag.* negat id licere sine expressa licentia pœnitẽtis, nisi de iis quę is iterum confitetur, vel saltem tangit, Vide *Dia. loco cit. & par.* 2. *tract.* 1. *misc. num.* 12. *& p.* 9. *tract.* 11. *r.* 18.

III. Frãgit sigillũ, qui dicit se in tali monasterio audiuisse graue peccatũ, tametsi nõ nominet personã, *Dia. p.* 5. *t.* 11. *r.* 35. & alij 3. cum *Mald.* Addit què grauiter peccare eũ, qui dicit in hoc, vel isto ordine religioso, hoc, vel istud peccatũ fuisse admissũ, quod ex sola cõfessione nouit, imò nec de ciuitate, vel certo loco, quo quis cõfessiones audiuit, licere, dicere, quod grauia fiãt, vel talia, & talia peccata cõmitti soleãt (nisi id aliunde cõstet) docet *Hurt. Kel. & Mal.* apud *Dia. l. c. r.* 35. quia potest redũdare in grauamen, & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pœnitentes suspecti: atque adeo confessio fieret illis odiosa, Vide *Dia. l. cit. & r.* 36. *Mald.* vbi cum docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos (v. g. Moniales vnius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitijs, auditis in confessione: quia confessæ facile suffunduntur pudore.

IV. Notitia in sola confessione accepta nullo casu vt licèt, si periculũ sit reuelationis, saltẽ indirectæ. Verum si nullũ sit periculum, vt vel penitens, vel vsus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v. g. negãdo suffragium

ei,

ei,quē ex sola cōfessione scit indignū esse. vel claudēdo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum, itē cognita proditione futura, monēdo de diligenti custodia: impediendo clam matrimoniū, quando scitur impedimētū, vt docet *Vasq. Henriq. Nauar. &c.* Contrariū tamē verius videtur, quod docet *Fumus, Sanch. Kon. Laym. Dian. p. 3. t. 4. r. 76. & p. 5. t. 11. r. 3.* & alij, quia hæc doctrina posset pœnitentē absterrere à cōfessione. Et quidē superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est Anno 1594. cum in Societate IESV iam ante idem statutū esset prohibitumque contrariū docere. Vide *Dia. p. 4. t. 4. r. 202.* Cōtra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v. g. abstinēdo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Silu. Henriq. Kon. Lay. hic c. 15.* contra *Suar. Dian p. 5. t. 11. r. 46.* Excipit *Card. de Lugo* nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati; vel damnum afferat cōfitenti, contra *Kon. d. 9. d. 4. &c.* qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret à socijs inferenda. Vide *l. c. n. 108.*

V. Deniq; facere aliquid, ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negant *D. Thom. Bon. Sot. Vasq. &c.* affirmat *Sylu. Valent Kon. Dian. p. 3. t. 4. r. 46.* idque confirmat *Fag. Gran. Lugo, & Auerj a q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret: secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorē non reddat; v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odiū prouocatū, vel in tentationē incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

Dub. II. Quale sit præceptum, & quæ obligatio Confessionis.

Resp. Præceptum confitendi, tū diuinū, tum Ecclesiasticū sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habēt mortale: illud in articulo mortis: hoc verò postquā ad annos discretionis peruenerint: & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri, cū eius venia, semel in anno computādo ab vna confessione ad aliā, vt quidā docent, vel ab initio Ianuarij, ad finē Decembris, vt habet communior, vel deniq; à Paschate ad Pascha, vt cōsuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. s. 2. Vasq.*

q.90.a.2.C.de Lug. d.15.ſ.3.4.6.& 7.Ron.d.5.d.6 Vnde reſolues.

I. Tenetur hoc præcepto. 1. Heretici,& Apoſtatę,pueri doli capaces,ſaltē poſt ſeptenniū. Vid. *Dia p.4.t.3 reſ.52.C.de Lug.l.c.ſ.7. n.144.& 149.* 2. Ingrediēs periculosā nauigationē,vel cōflictū. 3. Mulier tenera primū paritura,vel quæ ſolet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui ſigna habet mortis naturalis

II. Improbabile eſt,quod docet *Sa,V.Confeſſio*,Eccleſiam non obligare ante pubertatem cum anni diſcretionis citius attingātur, & coſtet mortaliter peccari poſſe, ſub annum nonum, vel decimum, imò ante. Vnde ſit talis puer, craſſo ſaltem modo, videatur cognoſcere,Deum per hoc,vel illud offendi, oſtendatque dolorem,& propoſitum,ac præcipua fidei myſteria cognoſcat,debet abſolui; ſecus tamen ſi non notetur ſufficiens vſus rationis.ſi verò dubium ſit, poteſt(imò in articulo mortis debet) abſolui ſub conditione. Vide *Laym.l.5.t.6.c.5.Dian.p.4.t.4.r.53. & C.de Lugo l.c. & d.17.n.22.* vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſſe ſub conditione abſoluendum, ne gratia Sacramentali priuetur.

III. Non obligatur, qui tantùm habet venialia,etſi cōnſuetudo habeat, & cogi etiam quiſque poſſit, vt in Paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori,vt cum reliquis eum ad communionem admittat: ad quod Paſtor tenetur, ſi alter dicat,ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium. *Suar. d.36. lib.2. &c. communiter*.

IV. Probabile eſt,eum, qui vno anno,ſiue cum, ſiue ſine culpa ſua,non ſatisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimū poteſt, anno ſequente;quia terminus non apponitur,ad finiendā,ſed ad non differendam obligationem. Ac proinde talē toties peccare mortaliter,quoties oblatā occaſionem negligit, docet *Bon.d.5. q.5.ſ.2.Suar.Vaſq.C.de Lugo l.c.n.177.* contra *Sylu.Valen.Laym. Dian.&c.* qui dicunt perſeuerare in vno, eodemq; peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus,etiam in Paſchate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriſſimo omnium fidelium, & Paſtore Paſtorū. Ita communiter omnes contra *Gloſſatorem, & Auctorem Parochiani obedientis*, contra quos vide *in reſponſis Franciſci Fontani editis Viennæ, Auſtriæ Anno* 1634. allegatam auctoritatē duorum Cōciliorum Generalium Viennenſis, & Tridentini, 20. Pontificum,50. Doctorū, & præter totius orbis conſenium multorum quoque Parocho-

rum,

rum testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt,& ab ijs instituuntur. Vide suprà *l.3.t.3.c.1. dub.3.* Item *Nau. Azor.. Fagund. Trull. l.3. c.4. d.2. n.6. Dian.p.8.t.1. r.88.*

VI. Non obligatur ante finē anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur, *Kon. Henriq. Card. de Lugo d.14.num.41.* & alij contra *Medin.&c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni, *C. de Lugo disp. 15. s. 6. num. 182.*

VII. Probabilius est, nō satisfieri præcepto Ecclesiæ, per cōfessionē inualidā, vt docet *Suar.d.36 s.7.Fil.Lay.C. de Lug. d.15 s. 6.§.5.* etsi probabile cōtrariū putet esse *Fag. V.Dia p.3.t.4.r.120.* quod tamē nuper damnatū est ab Alex. VII. itē nec per confessionē venialiū, vt docet *Dian.p.4.t.4.res.206.ex Hurt.& Mercero.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto. 1. Qui physice non possunt, v.g. quibus deest Cōfessarius. 2. Qui moraliter nō possūt; v.g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Kon. Tamb.c.4.§.3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruanda. Cap. I.

Resp. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis, *S. Thom. in 4. dist. 23. quæst. 1. art. 1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictū, quod in pixide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licèt vti chrismate; si tamē vsu sis, nihil repetendū esse docet *Lay. l.5. t.8. c.2. n.3.*) Idq; renouandū est quotānis in Cœna Domini, veteri exusto si tamē nouū haberi nō possit licèt vti antiquo. *Lay.l.c.* & si hoc nō sufficiat aliud consecratū, vel in necessitate non cōsecratum (in minore tamen quātitate, quā vetus est, addere. Etsi *Dia.p.6.t.6.r.44.ex Less.* & alijs 4. dicat contrariū habere praxim Ecclesiæ, vt scilicèt paulatim, & per vices) si ita requirat necessitas propter copiā infirmorū) longè etiam maior quātitas addatur, quā ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Lon. d. 7.q.1.n.8.ex Posseuino*, qui tamen è cōtra dicit, & maior quātitas tollit materiā verā.

II. Materia proxima est vnctio certarũ partiũ corporis, ac salté quinque sensuũ, vel si mutilati sint, vicinarũ partiũ, facta à Sacerdote: non simpliciter necessario cõtractu immediato manus, nã peste grassãte potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea cõburat. *Syl. Chapeauill. Dia p.3.t.4.r.167.* Quidam etiã Doctores putãt, vnã tantũ vnctioné esse de essẽtia Sacramẽti, ideoq; in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnũ tãtum organum magis obuiũ, vel potius caput, quod in eo sẽsus maximè vigeãt, vngere, dicẽdo; *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditũ gustũ odoratũ, tactum, &c.* Et quidẽ pro hac sententia citãtur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor *Louan.* *Syluius in 3.p. q. 32.a.2. Lay. l.5.t.8.c.3.* qui eã non omninò improbabilẽ, *Tann. & Marchant. in Horto Pastorum,* qui omninò probabilẽ, & in praxi vsitatam. *Dia p.3.t.4.r.168.* qui in praxi tutã dicit, citanſq; pro ea *p.8.t.1.r.21. Gran. Amic. Auersa,* affirmat Pontificẽ id posse permittere, & deniq; *Escob.* (citans *Becanum c.25.q.7.n.6.*) *& Barb. in Trid. ſ.14.c.1.* id permittit. Verũ cũ alij Doctores cõmuniter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Lay. & Dia. ll. cc.* eo casu vnũ oculũ) aurẽ, manum, narẽ, & os velociter sine crucis forma vngere, dicẽdo vnicam formã, complectentẽ reliquas. Illud verò certius est; pedes, aut renes, inungere, non esse essentiale; imò quoad renes, nõ est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoq; omitti solet, *Henriq. Sà, Tolet. Suar. Bell. c.10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est. 1. Vt organa quinque sensuum, que inunguntur nominentur *Palaus. l.4.t.26. Auersa ſ.4. &c. commun.* Licèt *Dian. p.8.t.7.r.56. ex Regin.* contrarium censeat probabilẽ, imò ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: *Per hanc sanctã vnctionẽ,* etsi *Palaus l.c.* dicat valere si tantũ omittas to sanctam. 3. Verba deprecatiua; *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, v.g. *Per hanc, &c. remittatur tibi quidquid, &c.* non valeret, dicit *Palaus l.c. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentum tantùm dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum, neque expectandum (sub graui culpa *Quint an.t.5.ſ.9.*) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio verò de vita

detur

detur sub conditione, *Laym. l. c. ex S. Thom. Sylu. Suar. d.* 40.

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter, vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. commun.* Ac licet *Leß V. Vigers, & Quint.* contrarium putent probabile, concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodẽ morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quintan.* mortaliter peccatum fuisse. Vide *Quint. t. 5. ſ. 7. Dia. p. 9. t. 6. r.* 45.

VI. Ad Sacramẽtum hoc cũ fructo recipiẽdũ in eo, qui rationis est cõpos, & cõscius peccati mortalis (si nõ cõnfiteatur) requiritur cõtritio saltẽ existimata; neq; sufficit attritio: *Bon. d. 7. q. vn. p. 5. n. 2. ex Reg. l. 28. c. vlt. a.* 73. Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, v. g. si ob vomitũ cõmunicare nõ possit) premittenda est cõfessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetudinẽ, quę vnctionẽ tãquã minus necessaria ad salutem, postponit. Vide *Bon. l. c. n.* 13. Licèt autem per se loquẽdo; confessio non necessario præmittatur, cũ per contritionẽ se disponere possit; per accidẽs tamẽ requiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionẽ de futurum tẽpus cõfessioni: tunc enim prius audiendus, & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt, *Fill. Barbos. Dia. p. 5. t. 3. r.* 92.

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio; cum inde non nunquam salus ipsorum dependere possit *Suar. 3. p. to. 3. d. 70. ſ. 1. Graf. Angl. Zam.* apud *Laym. l. 5. t. 8. cap. 4. num.* 2. qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere nõ possit. Vide *Chapeauil. c. 5. q.* 17. At licèt Parochus in cõfessione cognouerit, puerum numquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nug. & Sanciũ*, docet *Suar. Regin. Fill. Kon. &c. cum Dia. p. 3. l. 4. r.* 181. Si verò dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione, *Dian. part. 5. t. 3. r. 85. & Sanch. Zamb & Lugo.*

VIII. Minister est solus Sacerdos proprius, siue Pastor; sine eius venia si extra necessitatẽ alius det, validũ quidẽ est, sed grauiter peccat, *Sylu. Sot. Kon. d. 9. n.* 28. & religiosus incurrit excommuni-

cationem Papalē, *Suar. Reg l.* 18 *n.* 40. Posse tamē Regulares hoc Sacramentū vti, & viaticum in articulo mortis sui familiaribus ministrare docet *Dia.p.5.t.3.r.52.ex Manc.&c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petendà licentià, licitè ministrat quiuis non excōmunicatus, aut suspensus (etiam Regulares, vt cōtra *Gau.* docet *Præp. s. Henriq. Fern. Gr in. Dia. p.5. t. 3. r. 82.*) censetur enim tunc Papa dare licentiam, *Laym. Reg. Suar. &c. l. c. Dian. r. 176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est: quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan. t. 5. s. 6* In ea posset et iā vnus vnā; alius aliā partē inungere pronūciādo tamē formā illi vnctioni respōdentē, *Bon. l.c. &c. cōmun.* Nō tamē potest vnus inungere aliquē sensum, & alius formam pronunciare; neque vnus vnū oculū, alter alterum. Vide *Dia. p.9.t.7.r.56.* Quod si Sacerdos non possit progredi, supplendæ erunt per alium, quæ restat *Tann. Præp. Merat.* qui apud *Dian. p. 5. t. 3. r. 87.* notat, licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Et si in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali, mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docet *Quintan. & Leand.* conceditque *Amicus, & Dian. p. 8 t. 1. r. 79.* id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Regin. &c.* Imò etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos Pœnitentiales, Litanias, & cæteras præces docet *Palaus, & Gran.* Dico, *extra*; quia in necessitate graui, v.g. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus, *Bon. d. 7. p 6. n. 8.* 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine, *Leand.* citās *Posseu. Quint. t. 5. s. 13. Barb. de offic. Paroc. c. 22.* 3. Si solus sine ministro administret: imo hoc in necessitate permittunt, *Tol. Sa, &c. v. Dia. p. 9. t. 6. r. 36.* 4. Si vngat aliter, quā in formā crucis *Sua. Rec. Lay. v. Dia. p. 3. t. 4. r. 178.*

VIII. Pastor ratione officij tenetur sub mortali, dare ijs, qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modo possit absque periculo vitæ cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian. p. 5. t. 3. r. 98.* Si peste infecti sint confessi, posse sine pecca-

to omitti, absolutè docet idem *Dian.p.3.t. 4.rub.* 174. *p.5. t.3.r.73.* & 83. & *par.* 8. *tit.* 1. *r.*21. *ex Villalob. Tann. Amico, Franc. Lugo* &c. *Suar. Filliuc. Kon. Bonac. Laym. ll. cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia; Alius verò Sacerdos, si absẽtę Parocho licitè, & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantum, nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v.g. si alioqui sine omnibus Sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit; tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur. Vide *Dian.p.3.t.4.r.*170. *Lay.l.5.t.2.c.7.n.3.*

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, vt vocatus possit venire expeditius. Licèt venialem culpam in eo tantùm agnoscat, *Barbos.de Par.c.*22. *ex Posseu.* item *Quintan.t.5.f.*10. vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa cõburatur; quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda, *Laym.l.c.Sà.*

Ref.II. Effectus eius principalis est, roborare animã cõtra tẽtationes demonis in morte, Secũdarius est. 1. Delere reliquias peccatorũ. 2. Tollere penas restãtes. 3. Aliquãdo etiã sanitatẽ corporis conferre si expediat. *S.Th.Sylu.Suar.d.*41.*f.*1. Vnde resolues. Huius Sacramẽti non sunt capaces. 1. Pueri, ante vsũ rationis: etsi sufficiat ea ætas, quà possunt peccare. *Nau Sua.l.c.* 2. Perpetuò amentes: alijs verò delirãtibus, si ante petiuerint, aut perituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signũ doloris, dari potest, & debet, *Sylu.Henr.Lay.* Et si tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait *Zam.* apud *Dia.p.5.t.3.r.*84. qui cũ *Barb.de off.Par.c.*22. dicit esse necessariũ, quãdo phreneticus nõ potest aliud Sacramentũ suscipere. 2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sũt capaces, atq; adeò debẽt inungi prope organa sensuũ, quibus carent: etsi exterius per illa nõ peccarint, potuerũt tamẽ peccare per interiores potẽtias, quibus illa respõdent *Poss. Nal. Præp. Dia.p.5. t.6.r.*113. Nõ suscipere hoc Sacramẽtũ, per se loquẽdo, secluso; scandalo, & contẽptu, non est peccatum mortalẽ. *Suar.Lay.Tann. Escob.* &c. (multò minùs peccant mortaliter domestici, si id nõ procurẽt) Veniale ta mẽ esse, docet *Kon d.*19.*dub.*10. cõtra *Nu g.*

V.Dian.

v. Dia. p. 3. t. 4. r. 170. p. 8. t. 1. r. 58. & p. 5. t. 3. r. 97. vbi notat ex Tan. nõ censeri contemnere, qui sciens prudẽs omittit tempore apto, & oblatâ commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

De Sacramento Ordinis. Cap. II.

Dub. I. Quid sit Ordo, quotuplex, & quæ eius materia.

RESP. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandã. Ordines vniuersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotiũ. Quod rursus est duplex. Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerãt. Prima verò tonsura non est Ordo, nisi latè sed tãtùm dispositio ad ordines, per quã quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri, ob annexum votum solemne castitatis (etsi ordinatus per grauẽ metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi spontè ratificauerit. *Sanch. d. 29. Azor. Fill. lib. 10 c. 4. q. 3. Kon. n. 150. Bon de mat. q. 3. p. 9.*) reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alij Sacramentum esse negant, alij cum *Bellar. Kon. Fil. &c.* communius, & probabilius affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione, ac fine, vel vnitate attributionis. Vide *Fill. t. 9. c. 1. Bonac. d. 8. q. 1.*

Resp. II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentũ, traditum ordinãdis, in signum potestatis spiritualis. Proxima est eiusdẽ traditio, & acceptio. Cuius cõtractum physicũ, & immediatũ, etsi nõ esse essentialẽ aliqui probabiliter doceãt, cum *Sà, Henr. Regin. Laym. Dian. t. 4. de Sacram n. 185. & alijs*, quos citat: contrariũ tamen cõmunius est, ac tutius, vt alterâ saltem manu tãgatur, imò ex præcepto, ad scrupulũ vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cũ hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi. Vide *Lay. lib. 5. t. 9. c. 5. Bonac. d. 8. q. 2. p. 3. v. Dian. p. 8. t. 1. r. 40. & 42.*

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum, Exorcista, libri exorcismorum: Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam: Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua

vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missã præparare. Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangelioꝝ, quia eius est catechizare, cantare Euangeliũ, & cũ facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiã dare. Vid. suprà: Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ forma, quà datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi alijs peccata. Vide *Fill. t. 9. cap. 2. Regin. Bonac. Dian. p. 3. t. 4. r. 186. 187. & r 88. & p. 8. loc. cit.* Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesis suis subditis conferre primam tonsuram; quia non est Ordo, *Bonac. & alij 4. cum Dian. p. 4. t. 4. r. 143.* contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit: an Ordo sit verè collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimq; probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian. p. 5. t. 3. r. 47. ex Gran.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis: v. g. si Sacerdos, vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari non tamen esse necessarium, docet *C. Lugo resp. mor. l. 1. d. 31.* Rectè autem notat *Dian. l. c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, nòn illicò iterandũ esse Ordinẽ; cum sola obliuio, vel timor nõ sufficiat ad prudẽs, ac rationabile dubium, vel probabilitatẽ.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in eius diœcesi sint nati) vel ratione domicilij, ex volũtate isthic perpetuò habitandi, vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dian. p. 8. t. 1. r. 8. Laym. Prep. &c. comm.* Quocunque autem horum modorum fint subditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in 6.* & ex communi *Henriq. Less. l. 2. c. 34. d. 19.* Vnde resolues.

I. Qui in vna diœcesi est natus, in altera habet domiciliũ, in tertia beneficiũ, à quouis triũ istorũ Episcoporũ potest Ordines vel dimissorias accipere, *Præp. q. 1. d. 14. Lay. l. 5. t. 9. c. 9. Dia. p. 8. t. 2. r. 8.*

*t.2.r.8.& 9.*vbi cum *Auersa,& alijs 3.*cōtra *Barbos.*dicit,etsi ab vno eorū acceperit Ordinem vnū,posse alterū ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari,vt originarius, vbi ipse, vel pater eius est natus. *Barbos. Zerola, Auersa, & alij 9. cum Dian. p. 8. t. 1. r. 11.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuitò, v.g. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch.& alij 8.* cum *Dian. p. 8. t. 3. r. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia,in quibus equaliter,etsi non mathematicè, habitat,potest ab vtriuslibet loci Episcopo ordinari: quia vtriq; est subditus ratione domicilij.*Præp.l.c.Sanch.Auersa,&c.* cum *Dian p.8.t.2.r.14.*eius tamē filius ab illo tantū,in cuius diœcesi est natus. Quòd si fortuito extra vtriusq; diœcesim sit natus,ab vtrouis potest ordinari; quia vterq; censetur eius Episcopus originis, cū non sit potior ratio de vno,quā alio,*Præp.Dian.l.c.* Natus autē ex fornicatione, matris potius,quā patris domicilium sequitur *Præp.Dian.l.c.r.18.*

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorū Epis.ordinari.*Gar.Præp.l.c.&c.Dia p.8.t.2.r.25*

V. Studiosi qui in vniuersitate habitāt(etiā vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Episcopo ordinari nō possūt.Imò si illic ducāt vxorē,nec filij eorum:sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij respectu patris;ita nec Episcopus originis respectu prolis,quæ nata fingitur in domicilio patris.*Dia p.8.t.2.r.15.& 17.*

Dub. II. Quæ requirantur in ordinando?

Resp. *Vt baptisma prius, tum intentio, sexus, & ætas,*
Vt probitas, titulus; Gratia; & absit obex.
Ne coniux bigamus, mancusque, Neophytus, atque
Non illegitimus, mancipiumque fiat.
Hereticus, infamis, pœna inclytus, inscius villa
Censura affectus irregularis eris.

Resp. I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S, Thom. 3. p. quæst. 39. art. 2. Kon. d. 20. dub. 10. Vasq. Filliuc. t 9. cap. 4. quæst. 2.* Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fœmina. *Vasquez,*

Vasquez, Regin. Filliuc. l. c. 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus prævalet. *Fill. l. c.* Quod si autem in eo incipiat prævalere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere, licet characterem Sacramentalem retineat, *Card. Lugo. resp. mor. lib.* 1. *d.* 31. 3. Non baptizatus *Ibid.*

II. Validè ordinãtur. 1. Perpetuò amẽtes, cæci, muti, priuati manibus, etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneãtque ab eorũ vsu suspẽsi. 3. Pueri in cunis qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint. *Tolet. Henriq. Azor. lib.* 13. *cap.* 14. *Bon. l. c.*

Resp. II. Vt ordo licitè, secundũ iura Ecclesię ritè sumatur, aut nõ incurratur cẽsura, requiritur in recipiẽte, pręter statũ gratię 1. Vt nõ sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspẽsus, excõmunicatus. 2. Animus clericãdi. *Trid. s.* 23. *c.* 4. sine quo si primã tonsurã, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltẽ venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis. v. *suprà l.* 4. *t.* 2. *d.* 1. *a.* 3. Similiter venialis necessitas videtur sine iusta causa statũ Clericalẽ deserere. 3. Vt sit cõfirmatus *Tri. s.* 23. *c.* 4. & quidẽ secũdũ *Bon. d.* 8. *p.* 5. *n.* 10. sub mortali; secũdum *Sot. & Kon.* sub veniali. 4. Litteræ dimissoriæ (etiã pro prima tõsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij. v. *Dia. p.* 3. *t.* 4. *r.* 194. 5. Examẽ corã Episcopo, de sciẽtia necessaria ad vsũ cuiusq; Ordinis: nam *Trid. s.* 23. *c.* 4. pro prima tonsura requirit, vt sciãt fidei rudimenta; itẽ legere, & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura, quod Clericatum elegerint, non sæcularis iudicij fugiẽdi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionẽ eorum, quę ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 6. Titulus sustentationis, vn beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus, *Trid. s.* 21. *c.* 2. v. *Bon.* 7. Ordo inter receptionẽ vnius, & alterius, cuius inuersio, v. g. suscipere Diaconatũ ante Subdiaconatum, erit mortale; Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 8. tempus, sic minores conferuntur quauis Dominica, vel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebratur etiã in foro, vt *Sylu. Azor. Barb. & c. com.* docent. Ac licet *Præpos. Fagud. Tann. Gauant. & c.* putet sufficere quoduis

festum:

festū duplex in Ecclesia, eamq; sententiam, *Dian. r. 5. t. 13. r. 47.* vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectā esse monet *C. Lugo l. 1. Resp. mor. d. 43.* Eosdem autē posse ex recepta Episcoporū cōsuetudine, etiam feria vj. vesperè ante Sabbathū, quo omnes Ordines iure cōferri possunt, notat *Dian. p. 2. t. 16. r. 28. ex Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporū, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadę Sanctæ. 9. Interstitia tēporū. Sic maiores nō nisi post annū ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Trid. sess. 23. c. 11. & 13. & 14.* in quo tamē Episcopus ob necessitatē, vel vtilitatē Ecclesiæ, potest dispensare. Eodē tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines maiores possunt dari: Minores verò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodē die, & si cōsuetudo sit, simul cū Subdiaconatu, *Nau. c. 25. Henr. l. 10. c. 11. Vasq. Suar. Sa, V. Ordo, Lay. l. 5. t. 9. c. 8.* 10. Locus scilicet pro solēni collatione Ecclesia pro priuata, Sacellū. 11. Ætas, in qua ordinariè Episcopus nō potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus requiritur saltē septenniū cōpletū, licèt *Quint. t. 6. s. 21.* cōtra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatū. Pro Acolytho annus 12 cōpletus *Fil. t. 9. c. 4. n. 28* pro Subdiaconatu 22. pro Diaconatu 23. pro Sacerdotio 25. omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. v. *Bon. d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. c. 4. Laym. l. 5. t. 9. c. 6. & 7. Dian. p. 3. t. 4. r. 192.* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. g. pro Sacerdotio in annum 25. ingressus sit ordinari nō potest, *Sanch. Lay. Bardi. d. 6. c. 11. p. 6. §. 2. v. supra l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.* Peccat autem tam ordinans, quā ordinatus, si ordinetur, qui non habet qualitates requisitas. *Quæres*. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. I. Ostiarij est claues templi seruare, aperire, & claudere eius ianuas arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui prædicat, aperire librū. 2. Lectoris munus est legere in Ecclesia lectiones veteris, & noui testamēti; item docere cathechumenos rudimēta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexatos à spiritibus immuundis, ad illos adiurādos, & eijciēdos, item ad exorcizādos cathecumenos. 4. Acolythi munus est præparare ampullas vini, & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde, & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè

mediatè subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem, & patenā illi tradere, vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio, & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus, quę pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Præsbiteri munus est offerre Sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & similes facere, populū doctrina, & exemplo pascere. Vide *Escob. Exam.* 8. *t.* 7. *c.* 1.

TRACTATVS SEXTVS.

DE MATRIMONIO.

De sponsalibus. Cap. I. Dub. I. Quid sint Sponsalia.

RESP. Sūt promissio volūtaria, deliberata, & mutua, signo sēsibili expressa futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio:* quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret. *Volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem,* non contrahere sponsalia, vt *Bon. q.* 1. *p.* 1. docet, ex alijs quia hæc verba nō promissionē, sed propositū promissionis tātū significat nisi tamē ex circūstātijs aliud colligatur

Dicitur II. *Volūtaria, & deliberata,* scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cū sponsalia sub mortali obligent. *Dian p.* 3. *t.* 4. *r.* 273. *ex Sanch. Pontio, &c.* etsi *Bon q.* 1. *p.* 4. *n.* 4. plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium cōpletum, vt docet *Kon. d.* 21. *ar.* 5. *Sanch. l.* 1. *d.* 16. nisi malitia, & prudentia suppleat ætatem, *Dian. t.* 4. *p.* 3. *r.* 274. *Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant sufficere, cum ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet; vti neque, si vi dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm *dicta de Voto, & Contractibus.*

Dicitur III. *Mutua* Vnde si Titius promittat nuptias Caię, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cū contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris.* Quod si tamen

men Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsaliũ, sed simplicis promissionis, Ita *Sanc.l.3.d.3* cotra *Pontiũ* apud *Dia.p 3.t.4.r.244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit, nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cũ consensu interno in promissionem matrimonij, quod Titius ei promisit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut curator pro eo, cuius curam habet, præsente, & non contradicente, dummodo metus absit contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus, *Sanch.l.1.d.22.Dia.p.3.t.4 r.270.* imò etiam si pro absente; saltem si is reciens id expresse, vel tacite, signo aliquo sufficienti ratificet, *Sanc.Pont.Dian.p.3. t.4.r.271.* contra quos *Sot. & Henriq.* nec hoc quidem requirunt, sed tantum, vt reciciens non contradicat, quod *Kon.* admittit, si per ipsos tutores, vel parentes ijs proponantur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles* id est, quæ, & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. Vnde resolues.

I. Quando verba, vel signa sunt dubia in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. Vide *Dian.p.3.to.4.r.205. Bonac. quæst. 1.p.1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes apta ad Matrimoniũ (c hoc ex iure positiuo sit nullũ) habent vim sponsaliũ. Ratio est e interpretatiua intẽtione contrahentiũ: quia actus quando nõ valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo, quo possunt, spõsalia autem virtute continẽtur in matrimonio, *p.1.Lay.l.c.n.1*

III. Ad sponsalia non sufficit. I. Si dicas: *non dicam aliam quam te* quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nulla *Bon q.1.p.7.n.13.* 2. Dicere, *contrahã tecum si Papa dispensaueri Barb. & alij 10 cũ Dian.p 3.t.4.r.200.* contra *Sanc Kon. & Pon* ac proinde licitũ est vtrique contrahenti, ante, & post impetrã à Pontifice dispensatiõnẽ, altero inuito resilire. Si tamen in pensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur r fundere resiliens. 3. Subharratio annulli, & missio munerũ ioc liũ, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fi ex alijs causis. Quòd si tamen verba vnius præcesserint, tunc in

missio

miſſio annulli, & verbum *recipio*, operatur ſponſalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promiſſionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo ſic annullum, tacitè conſentit: itemque ſi habito inter amicos tractatu de matrimonio, ſponſus miſit arrhas, & munera iocalia, eaque ſponſa acceptauit. *Laym.l.*5.*tr.*10.*c.*2. 4. Sponſalia metu graui contracta; licèt iuramento firmata, ſunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat; adeoque relaxatione non indiget, *Sanch. Barb. Dian. p.* 3. *t.* 4. *r.* 278. Vide *ſuprà l.* 3. *t.* 2. *cap.* 2.

Dub. II. Quæ, & quanta obligatio Sponſalium?

Reſp. I. Obligat ad ineundum matrimonium, ſub peccato mortali: ſi tamen terminus non ſit præfixus, ſufficiet, ſi promittens impleat, quando à promiſſario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus oneroſi, in re graui. Ratio poſterioris eſt, quia id eſt commune omni debito. *Sanch. l.* 1. *d.* 28. *Kon.d.* 22. *dub.* 1. apud *Dia.p.*3.*t.*4.*r.*245. *Pontius* tamen *ibi*. vult obligari ſtatim poſt contractum. Vnde reſolues.

I. Reſiliens cogi poteſt ad matrimonium, etiam à Iudice per cenſuras; quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex ſecundũ allegata, & probata cogat, ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio ſit iniuſta, valet matrimoniũ, *Sanch.& M.Perez*, contra *Texed.* apud *Dian.p.*9.*t.*8.*r.*26.

III. Fornicatio ſponſæ, eſt circumſtantia in confeſſione exprimenda; quia mutat ſpeciem, & conſtituit iniuſtitiam, quæ in ſponſa grauis, ideoque mortalis habetur, vt ſi quis rem alteri promiſſam notabiliter corrumpat; quod tamen ſponſus non cenſetur facere fornicando, cum in viro fornicatio nõ tanti æſtimetur, niſi aliud accedat. *Sanch. l.* 1. *d.*2. *Kon. Fagund. Fill. &c.* probabiliter, contra *Laym. Azor. &c.* v. *C. de Lugo d.*16.*n.*176.

IV. Qui ſimulato animo promiſit per ſe loquendo, non obligatur ad nuptias, tametſi damnum creatum debeat reſarcire. Dixi, *per ſe*, quia ſi facta promiſſione puellam induxit ad copulã, tenetur illam ducere. *Bon. l. c. p.* 2. Vbi excipit, ſi puella eſſet longè inferioris conditionis (v.g. quoad nobilitatẽ, vel diuitias, tunc enim non teneri ducere, v. g. virum nobilem filiam agricolæ; præſertim, ſi illa fuerit conſcia diſparis ſtatus, ſeu conditionis, eò quòd tam decipi potius voluerit, quam decepta ſit;

vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauit, aut si ipse non fictè; sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. num. 7. & seq. ex Vasq. Molin. d. 106. Sanch. lib. 1. d. 10. v. Less. lib. 2. c. 10. d. 3. Laym. cap. 1. num. 10. & Mart. Perez. d. 2. sess. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorum fidem intra, tametsi iuxta sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida, *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Bon. & Pont. cum Dian. p. 3. t. 4. r. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licèt iniustum. *Bon. p. 5. & 7. Laym. c. 1. n. 1.*

VI. Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobili cum nobili, licet peccarint; tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam *Laym. loco cit. num. 12. ex Sancto Thoma, &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonium timeretur. *Dian. p. 9. t. 7. r. 71. ex Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus, perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius inter erat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridétinum non est receptū, sponsaliā iure antiquo transeūt matrimoniū, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *Vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptū est; hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoq; grauiter in ijs peccari potest. Vnde sequens Casus resoluitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris, *Sanch. l. 9. d. 47. v. Dian. p. 2. t. 17. r. 6. & t. 1. misc. r. 31. & p. 4. r. 131.*

Dub. III. Quomodo dissoluantur Sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus casibus.

I. Per matrimonium validum cum alia initium, *Bonac. p. 7.*

II. Per mutuū consensum, sicut quiuis contractus. *Lay. c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum, dirimens matrimonium, *Bonac. p. 8. num. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis, quale censetur. 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis, tàm sponsi, quàm sponsæ, post sponsalia:

salia, & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta *Bon.p.8.* Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula, & amplexus, potest spōsus resilire à sponsalibus sed non vice versa; quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti. *Reginal. Sanch. Dian.p.3. t.4.r.283.* Limitat autē *Bon.& Lay.* nisi talia oscula, & tactus, sint ita frequentes, vt indicent valdè propensum sponsi animū in alteram, vt meritò timeri possit, ne sponsæ non sit fidē seruaturus. Si autē vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilere docet *Palaus, & Bon.* contra *Kon. Regin. Sanch. Lay. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt; eo quòd delicta sint impaaria, & longè grauius dānū immineat ipsi propter incertitudinem prolis, *Dia.l.c.r.284.2.* Furtū graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat: *Bon. p. 8. num. 12.*

V. Si notabilis mutatio, accidat, vel detegatur, quę si à principio cognita fuisset, à spōsalibus deteruisset, qualis esset, v.g. 1. Inimicitia, vel odiū graue inter sponsos. Quo refertur morū asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primū cognita: item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascatur inter parentes, vel consanguineos. *Lay.c.1.n.78. Bon.p.8.n.8.* &c.2. Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbū Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian.p.3.t.4.r.85. ex Sanch.l.1.d.57. Kon.d.23.dub.8. Laym. & Bonac. ll.cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamē perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, v.g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta; dūmodo tamen contrarium positiue verbo factoue non simulet: potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Kon. Pont. Dia. p. 5. t. 4. r. 28.* vbi ex *Ron. Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam; potest sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus,

 & con-

& contrahendum matrimonium.3. Si magnæ alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis; ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilere. *Sanch. Bon. Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* Secus si defectus sit leuis *Bardi. lib. 6. cap. 11. p. 7.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renunciare suo iuri, *Laym. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quò minus sit contractum. *Layman. num. 16.*

VII. Soluuntur, licèt sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi, *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch. l. 1. d. 24.* licèt *Præp. Fill.* & alij putent talem ex parte sua prioribus spõsalibus teneri, vti etiã ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionẽ, si sponsam deflorasset, nec aliter quã per matrimonium posset resarcire damnum. Vide *Dian. p. 3. tr. 4. r. 207. Bon. l. c.*

IV. Probabile est solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor. aliique*, cum hoc sit de meliore bono: & si contrarium doceant *Fill. Sanch. Kon.* & alij: eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium, vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. Vide *Bonacin. p. 5. num. 13.*

X. Per matrimoniũ validũ dissoluitur, saltẽ quoad eũ qui non contraxit matrimoniũ: quoad eũ vero, qui cõtraxit, nõ extingui obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio illo soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui. Vide *Dian. p. 3. t. 4. r. 209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, nõ habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem

est

est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat, *Sanch.Kon.Regin.Dian.p.3.tit.4.r.286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur auctoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse, *Laym.cap.2.num.23.*

De Matrimonio secundùm se. Cap. II.

Dub.I.Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suspiciendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Formam autem, est idem consensus quatenus habet rationem acceptationis: *Suar.tom.3.d.2.s.1.ar.1.Sanch.Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiã, & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. Vnde resolues.

I. Validè, & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intẽtione prolis, & remedij cõcupiscẽtiæ. Ratio, quia nõ pugnat cũ assẽtia Matrimonij. Et patet ẽxẽplo B. Virg. & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem, quia finis: debet saltem esse honestus *Nauar.cap.22.num.79.Sanch.lib.2.d.29.quæst.3.*

III. Licitè contrahitur in remediũ concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positiuè non impediatur; hoc enim sub mortali non licèt: *Kon.d.15.d.2.num.16.Pontius l.1. cap.21. Hurt.4.Perez.d.18.s.3.num. 1. ex 1. Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, sit dixi positiuè non impediant, nec abortum procurent, *Perez.loco cit.Bonac.q.4.p.1.num.12.Nauar.cap.16.&c.*

IV. Licitè etiã contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio,

& coniugum sanctificatio(non contrarios, v.g. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendā, vel splendorē familiæ cōseruādū. Ita contra *Sanc. & Siluium* docent *Præp. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p.3.t.4.r.219. Mart. Perez.d.18.s.7.num.7.* vbi cum *Dian.l.c.* etiam permittit ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè contrahitur cū intētione negandi debitū vitandi prolem, vel etiā non educandi, mechandi, &c. nisi tamen talis intētio in pactū deducatur, id est, nisi adijciatur tāquā cōditio obligās ad aliquid contrariū essentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tātū durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigendi, Vide *Perez.s.6. &c.ll.cc.*

VI. Contrahentes, vt non peccent debent esse in gratia, etiā tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verùm Sacramentum suscipiunt, licèt dormiant. Secùs est de procuratore, per quē contrahūt, vti, & de Sacerdote copulante; secùs est Sacerdote copulante, quia nec suscipit, nec administrat sacramētū, sed tantùm vt testis assistit, *C.de Lugo de sacrament.d.8.s.9.n.155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus; sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filijs contrahant, his tacentibus. Vide *Dian. p.3.t.4. resol.272.* Sufficit etiam. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocatio, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho nō verè consenserit, satisfacit cōsentiendo postea, *v.Dian.l.c.r.292.*

Quæres. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit cōditionatus sub cōditione de præterito, vel præsenti, stante conditione: quia tunc cōtractus nō suspenditur,

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dūmodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensū: v.g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si Cælum tetigeris: vel de futuro turpi: modo non repugnet substātiæ matrimonij & consensus sit absolutus, v.g. Si patrē occideris. Ratio; quia tales cōditiones habentur pro nō adiectis *Sanc.l.5.dist.15. Mol. Fil. Less.l.2.c.18.d.15. Lay. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.g. si prolis genera-

nerationem impedire velis maleficio, vel victū comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. v. Sanc. l. 5. d. 10. Kon. d. 29. dub. 3. Fill. &c.* Resp. IV. Cōsensus sub cōditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantùm, & nō matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanc.* etsi *Fill. Laym.* & alij quidam putent, contrarium esse probabile, eò quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta, purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10. n. 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

Dub. II. De vsu Matrimonij.

Art. I. An vsus Matrimonij, sine actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex *1. Cor. 2. Vxori Vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque, vel alter id certò sciat, non potest quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio: Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentū, nec sperare dispensationē, debet, vel ingredi religionē (si nec dū consummauit) vel fugere, vel petere diuortiū, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certe omnia incōmoda patienter sustinere, *Bon. q. 8. p. 8. n. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem; *Vasq. San. Dian. Bard. d. 6. c. 11. p. 7. §. 3.* Secus post eam, *Bon. q. 4. p. 4.* vide suprà *lib. 1. t. 1. c. 12. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendū, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte, *Bonac. p. 6. num. 8. M. Perez. d. 30. sess. 4. n. 5.*

IV. Si fiat prauo fine, v. g. tantùm voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, *vt Sanch. l. 9. d. 11. Bon. q. 4. p. 6.* censent esse tantùm veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum,

nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita reddita, *Sanch.lib.9.d.&c.* Vide etiam, *Dian.p.3.t.4.r.216.Bonac.p.6.M.Perez d.49.s.2.num.6.* V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animum pascat est mortale, *Sanch.Bonac.p.6.num.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docēt esse veram sodomiam, alij esse graue peccatū contra naturā. Vide *6.præcep.2.* Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij, secluso periculo effusionis seminis veniale tantùm, etsi graue, & grauiter increpandum, *Dian,p.3.t.4.r.204.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia rationem seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur, quidam tamen, vt *Præp.& Sanch.* dicunt, in fæmina nullum esse. Vide *Bonac. num.15.p.1.*

VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis, Vide *Perez. d. 49. sect. 3.* 1. Quando vxor est grauida, saltem si fit periculum abortus, *Nauar. Sylu. Sanch. Kon. Fill. num. 337.* Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc sine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu, Vnde, *Dian. p. 3. t. 4. r. 203.& Kon.d.34.d.9.* nullum peccatum agnoscunt, 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo: Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l.9. d.21.n.2.* Imò alioqui apud *Dian.l.c.vt Pontius l.10.c.11.& c.14.n.5.& 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch.l.c.* docet esse probabile, additque *Mart.Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. Vide *d. 49. s. 3.* Vt vsus matrimonij sit licitus:

Sit modus, & finis sine damno, solue cobere,
Sit locus, & tempus, tactus, ne spernito votum.

Tolet. lib. 7. cap. 26.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio, 1. Prolis causa, etsi hæc nō necessario debeat intēdi dum exercetur: dummodo positiuè non impediatur: immo

etiam

etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur, 2. Ad vitandam periculum incontinentiæ in se, vel comparte; *M. Perez d. 40. s. 2. ex Kon. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint, 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà, Kon. Laym. l. 5. t. 10. c. 4. M. Perez d. 49. s. 2. num. 4. v. Dian. p. 2. t. 4. r. 218.* Solium tamen sanitatis causa vti, probabile est esse veniale, vt docet *S. Thom. Henriq. Laym. loco cit.* contra *Mart. Perez, locis cit. Quæres*, An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se ijs licent; quia cui licitus est finis, etiã licent media; & cui licèt consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quod si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantùm fiant sunt venialia peccata, eò quòd ratione status, qui illos actus, cohonestat, habeant ius ad illos: nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis, aut coniuges habeat votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum suprà *l. 3. cap. 2. dub. 4. Dian. p. 3. t. 4. resol. 204. & 216.* Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantùm peccat. 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expresse referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d. 44.* 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitatio, dũ abest cõpars, vel actu exerceri non potest. *Fill. Lay Tanner. Malder. cum Dia. p. 3. t. 4. r. 224.* cõtra *Nauar. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita, quia est illi illicita per statum, 2. Bigamus, qui in actu coniugali cũ secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur, quia est permixtio cum aliena. *Laym. l. 1. t. 9. c. 6. v. supra l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. cap. 1. d. 2. a. 2.*

Art. II. An actus coniugalis sit præceptus, & debitus.

Resp. I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacitè, verecundia scilicet obstante

petat,

petat. Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui, *S.Thom.in 4.d. 32.q.1.ar.2.& c.commun.ex 1.Cor.7.* Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v. g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mart. Perez.d.50.s.2.n.4. & 5.* vel ex iustitia legali, eò quod solus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum, *Sanch.lib.9.d. 4.Kon.d.33.d 2.num.19.Perez.d.50.s.3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi serio, & instanter petendi debitum negat: quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit; & petito non sit immoderata (nam si sæpè petenti semel verbis negatur, circa periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatè materiæ; & aliquādo si nimis immoderate, & iusto sæpius peccat, nullum secundum, *Perez.d.50.s.4.* (nec sit alia iusta causa negandi, *Bon.q.4.p.1.ex Sanch.Fill.&c.* Iustā autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusq;) esse censet *M. Perez.l.c.n.6.* si plures nascantur filij, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentē reddat, etiā medijs alias licitis, v.g. ieiunij, &c. inuita comparte. Imò si aliter nō possit reddere debitū, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ sicut, & vxor si notabiliter ijs fiat deformior. *Bon.l.c.San.l.9.d.3. n.11.Reg.Kon.Fill.n.306.& Perez.d.50.s.2.* V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicite petenti, si redditio hic, & nūc nō sit illicita, v.g. petēti voluptatis causà, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. Vide *San.l.9.d.6.Pont.l.9.c.3.Kon.d.34.d.6. Perez.d.50.s.5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi, quod suum est. Non tamen tenentur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro &c.

VI. Non tenetur reddere. 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publicam celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens: quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere,

tere, ita, & reddere licet, tàm ebrio, quàm amenti, nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nauar. cap. 16. Sylu. Laym. c. 1. num. 9.* 3. Si alter mœchatus sit: quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio cōtracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo, vel secūdo gradu, nō possit petere debitū, tenetur tamē reddere. Idē est de eo, qui inscià cōparte vouit castitatē, post matrimoniū cōsummatū. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltē primo bimestri (nisi tamē matrimonium consummauerit) imò etiam post, si vxor consentiat, de quo plura vide *Laym. c. 11. n. 10.*

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat *Perez d. 50. f. 4.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. gallico, peste, leprà, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis) *Bonac. quæst. 4. p. 2. num. 8. Perez. d. 50. Sanch. lib. 9. d. 14. Laym. lib. 5. tr. 10. p. 3. cap. 1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. *Bon. q. 4. p. 1. n. 4. ex Sanch. &c.* item *Perez. l. c.* aut vt quidā volunt, tēpore menstrui, *Bon. q. 4. p. 3. n. 11. & p. 6. n. 10.* contra *Sanch. Hurt. Perez. d. 49. f. 3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculū mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per se patet, ait *Laym. c. 1. n. 7.* & esse mortale, dicit *Perez d. 49. f. 3.* (addens ex *Sanch. Kon. & Hurt.* cessante periculo prolis, vsū matrimonij licitum esse) aut si non possit vxore edere fetum, nisi mortuum. *Bon. q. 4. p. 1. & 2. n. 14.* (*Laym.* tamen *c. 7. n. 7.* dicit eo casu licere reddere, imò, & petere, quod *Bon. l. c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ, *Bon. l. c. n. 7. Laym. l. c. n. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. d. 102. n. 11.* Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, *Sanch. Præp. Palaus, Dian. p. 6. t. 7. r. 64. & p. 9. t. 7. r. 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatio-

gatione timeātur grauiora mala, v.g. rixæ, odium incontinentia.

Quæres. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciat aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantùm permittitur, vt non fiat, quod licèt ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat pauperum imminens, aut periculum ex partu. Vnde resolues.

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ cōcitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpēdi, v.g. si ex cōtinuatione immineat periculū morbi, vel mortis ab hostem, vel aliquis aliusinteueniat. Vnde *Perez. d.49. s.9.*

II. Peccat probabiliter fæmina, quæ in vsu matrimonij animum aliò distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen. *Perez. loco cit. num.7.* docet *ex Sanch.*

Dub. III. An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum, viuente vtroque coniuge (*ver. Sanch. & Perez d.20. s.9. & d.55. s.4.*) diuortium tamen, seu potius separatio, quoad thorū fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certū, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamē, & indicia sufficientia habeatur, excusatur nubens, neq; ex dubio superueniente an prior viuat, debēt separari, cū fortè non viuat, ideoq; matrimoniū sit validū, sed seruentur literæ circulares S. Officij.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.7.15. Perez d.26. s.4. & c. communiter.*

III. Si ante Matrimonij consummationem(ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationē datur, non tenētur, nec cogi possunt sinè iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur, *Perez l.c. & c. communiter, ex Tridentin. sess.24. can.6.*

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem,

nem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat, *Nauar. Bell. Perez d. 20. sess. 7.*

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem, & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eumdem sexũ. *Bon. q. 4. p. 5. n. 2.* cõtra *Fill. Sãch. Perez d. 56. s. 1. & 2. ex Matth. 5. & ex c. Gandemus, cap. ex literis*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus vel amplexus impudici. *Bon. Sanch. Perez ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocẽs religionẽ ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens vero nonnisi cũ innocentis cõsensu. Excipitur tamen ab hoc casu. 1. Si vterq; coniux particeps si eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch. l. 10 d. 6. Bon. l. c.* Nisi innocens alteri cõdonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulteriũ intellectũ rursus cognouerit. *Bon. ex Ron. Henriq. Fill. Perez s. 3.* Vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à Iudice; immo si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante Iudicis consensum. Vide *Bonac. l. c. Laym. Perez s. 5.* III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, immò tenetur, si periculum sit graue, *Laym. lib. 5. t. 10. p. 3. cap. 7. nu. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugẽ conuersum recipere, saltẽ ex iustitia; nam ex charitate aliquãdo tenetur. vt si sit periculũ incõtinẽtię. *Bon. Lay. l. c. Perez d. 57. s. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant, vel thoro, siue ad tempus siue in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam, habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem, transeunte aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor. & c.* vel saltẽ quinquagena-

genaria, *Sanch. Bonac. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. r. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expēsis, facto diuortio liberi sint educādi. v. *Lay. hîc l.c. & Sāch. v. Perez. d. 58. & 59. Bon. q. 3. p. 5. n. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum, v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secùs tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

De Impedimentis Matrimonij. Cap. III.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

Dub. I. Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitū, scilicet.

Eccl esia vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bonac. quæst. 1. p. 14. n. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quòd secundùm *Trid. sess. 24. c. 10. de reform.* incipit nunc in Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum, vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. c. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat. Vide *Bonac. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Kon. d. 30. Fill. t. 10. p. 2. cap. 9. M. Perez. d. 43. s. 10. n. 7.*

Dici-

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quod supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundùm *Sanch. Fagnnd. Kon. Fill. &c.* qui adeo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi. Vide *Bonac. loco cit.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cũ consanguinea cõiugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimoniũ cũ quacũq; alia persona. v. *Perez. d.* 22. *f.* 5.) vel cũ propria matre, vel filia. 2. Raptus alienę spõsę. 3. Vxoricidiũ. 4. Presbytericidiũ. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendã redditionem debiti. 6. Publica penitentia, quamdiu durat. 7. Matrimoniũ cum Moniali. Verùm hæc per nõ vsum sunt sublata, vt *Laym. hic c.* 25. *ex Nauar. Sanch. lib.* 7. *d.* 17. *Kon. d.* 30. *dub.* 3.

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cũ vna contracta, & non dissoluta. *Kon. d.* 30. *d.* 3. *Sanch. Fill. Bon. l. c. n.* 5. Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. Vide *Sanch. lib.* 7. *d.* 13. *Regin. lib.* 31. *cap.* 24. *n.* 184. *Bonac. loco cit. num.* 7.

Dixi in Responsione, *potissimùm*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primùm est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum nõ est receptum; non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinũ est receptũ, saltẽ quoad punctum matrimonij, est irritũ, de quo sequẽti dubio.

Secundùm, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen cõtrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates, & C. Spõsus, q.* 5. docet *Bon. q.* 4. *p.* 6. *n.* 2. *Sanch. l.* 7. *d.* 82. *Sa, Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptus (vt si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subijcere) *Perez. d.* 43. *f.* 10. *num.* 4. posse esse mortale. Dixi, *primum* nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquàm fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt vid. *Bon. l.c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio

Paro-

Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda. Tertiũ, si contrahatur matrimoniũ sine præuij proclamationibus, sine quibus etsi valeat, non licet tamẽ sub mortali, vt habet communis (quando *Sanch.l.3.d.5.nu.7.& Gasp.Hurt.d.5.n.59.* putent, non esse mortale vnã omittere quando certum est moraliter nullũ sub esse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. sess. 1. num. 7. ex Kon. & Pontio*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. sess. 24.c.1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam alioue loco, confluente magno populo: 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote eius licentia: 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusq; contrahentis vti declarauit congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, idest, qui feriatis quidem diebus, nullo tamẽ festo, interpolentur. Vide *Bon.q.2.p.6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimã proclamationem contrahere, etiã eadem die: non licet autem differre vltra quatuor menses intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess. 24. c.1.de reform.* Imò *Rituale Romanũ* duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentũ, illico denunciare, quantũuis secretũ esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum, sacrilegiũ, &c. Si tamen inde alteri periculũ infamiæ nasceretur is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *San.l.3.d.13.Fagund.p.2.l.6.c.5. Henriq.Lay.l.3.t.3.p.2.c.4.n 8.&c.cõm.* cõtra *Põt.d.5.q.6.* qui negat teneri denũciare, si sit occultũ. Idẽq; tenet *Mart.Perez d.43. ʃ.6.n.1.& seq.* sed cũ hac limitatione, si tãtum audiuit, & nescit à quo; vel si pro foro interno sit dispensatũ, vel si metuat magnum scandalũ, aut periculũ, vel si sciat contrahentẽ esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationẽ pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. l. c. n.* 10. *vid. Bon. l. c. Perez d. 43. ʃ. 7. num.* 2.

IV. Pa-

IV. Parochus cognitio impedimēto, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neq; potest assistere, *Sanch. l. 3. d. 25. Mart. Perez d. 43. ſ. 7. n. 6. &c.* contra *Pontiū.* Nisi tamen ex sola confessione nosset tunc enim nullo modo posset negare matrimoniū, siue publicè, siue priuatim petēti, neq; illum admonere officij extra confessionem, licèt in confessione posset, ac deberet. Et tūnc si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent suadendi, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset animo tantisper cohabitandi vt fratres, non autem quoad thoru n, donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Ieta. Pontio l. 5. cap. 35. Mart. Perez l. c. Bon. l. c.* qui addit, si omninò nolint, persistantq; petere debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus ruralis, dispensare, vel vt vna tantùm fiet proclamatio, vel vt fiant post contractum subito factum coram Parocho & testibus ante cōsu nationem, vel etiā, vt plane omnittantur, si iusta causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status dispariras, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bonac. loc. cit.*

VI. Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consumando, tenet *Sotus Led. Te- red.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 8. t. 9. r. 19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epijkiam declarare, præceptum hoc hic, & nunc non obligare, v. g. si moriturus cóncubinam velit ducere ob prolis legitimationem. *Bonac. loc. cit Sylu. Sanch. &c.*

Dub. II. Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium.

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *cap. 2. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognato, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas affines, si clandestinus, & impos,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tutæ,

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ v. g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua putans esse Annam, contrahat; quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ contractum.

Dicitur, *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v. g. si putetur esse nobilis virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec si talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam & tamen alia substitueretur non subsisteret contractus, *Bonac. quæst. 3. p. 2. ex Sanch. lib. 7. d. 18. Kon. d. 31. Filliuc., &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignorāter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundùm sententiam communiorem, iure tantùm Ecclesiastico, fundato tamē in iure naturali, cui est valde cōforme. Ratio, quia talis cōtractus aduersatur. 1. Bono sacramenti, cū seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgo dicti *Leibeigene*. vide *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. cap. 2*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solenne Castitatis per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religion approbatam, sponte emissam. Dico I. *Sponte*: quia metu grauis irritat professionem, vt v. suprà *lib. 5. cap. 1. d. 2.*

Dico II. *Solemne* quia votum simplex tantùm impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis) vid. *Lay. l. c. c. 3*

Dico IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam hæres necessarius e testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium, vsque ad quartum gradum,

dum, inter adoptantem, & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. per adoptionem 3. q. 3. Cap. diligere 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 3. num. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. cap. 7. Din. p. 9. t. 6. r. 54.* vbi cōtra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantùm dirimat, vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitq; matrimonium (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali, in 6. c. Veniens*; & cōstat ex *Trid. s. 24. c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantē, & baptizatū, & huius patrem, & matrē; itē inter susceptorem, & susceptū, & huius patrē, & matrē.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitq; matrimonium, vsq; ad quartū gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum, fortassis iure naturæ, quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturę esse prohibitos.

Nata, Soror, Fratris, priuigni, nata vtriusque,
Et patrui coniux, mater, priuigna, nouerca,
Vxorisque soror, priuigni nata vtriusque,
Atque soror patris, coniugi lege vetantur.

Summ. Armill. V. Matrimonium, num. 29. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tàm ascendentiū, quā descendentiū, quot sunt personę, tot sūt gradus, vna dēpta, scilicèt stipite: v. g. pater, & filius sunt cōsanguinei in 1. gradu; nepos, & auus in secūdo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes, quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant totidem distant inter se. Vnde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles, & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu. Quæ omnia patent in adiuncto schemate.

SCHEMA	IV.	*Consanguinitatis.*
	Abauus	
	Abauia	
IV.	III.	IV.
Magnus Propatruus	Proauus	Magnus Proauunculus
M. Proamita	Proauia.	M. Promatertera.
III.	II.	III.
M. Patruus	Auus.	M. Auunculus.
M. Amita.	Auia.	M. Matertera.
II.	I.	II.
Patruus	PATER	Auunculus.
Amita	MATER	Matertera,
I.		I.
Frater.	Hypothe.	Soror.
II.	I.	II.
Filij, & Filię Fratris.	Filius, Filia	Filij, & Filiæ Sororis.
III.	II.	III.
Nepotes, & Neptes ex Fratre.	Nepos Neptis.	Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV.	III.	IV.
Pronepotes, & Proneptes ex Fratre	Pronepos. Proneptis.	Pronepotes, & Proneptes ex Sorore.
	IV.	
	Abnepos	
	Abneptis.	

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum eſt homicidiũ coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, ſiue phyſicè, v.g. gladio vel veneno; ſiue moraliter, vt imperio, perfectum, eo conſilio, vt poſtea inter ſe matrimonium contrahant. Quod ſi cædens tentata ſit, ſed non perfecta, vel perfecta, ſed abſque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, ſed non ſignificata exterius; vel non communi conſilio, ſed ab altero tantum; non dirimit matrimonium, niſi etiam adulterium præceſſerit: tunc enim, & ſi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita *Kon. Ledeſ. Sanch. lib. 7. d. 78. num. 13. & d. 79.*

Secundum eſt adulterium, quando nimirum duo carnaliter ſe cognoſcunt, viuẽt alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt

de

le præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterq; sciat alterum esse coniugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortua, *Perez, Kon. d.* 31. *n.* 57. & 61. *Sanch. l.* 7. *d.* 79. *n.* 12. *Fill. num.* 256. Vide etiam *Bon. q.* 3. *p.* 6. *num.* 8. *Dian p.* 3. *t.* 4. *r.* 198. ex quibus atque ignorantia quæuis etiam facti; *Sanch. M. Leo in praxi* t. 2. f. 284. Sufficit autem si adulter dubitet, vtrum tempore adulterij, & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nauarr. Sanch. l.* 7. *de matr. d.* 79. *Pardi. d.* 6. *cap.* 11. §. 8.

Tertius est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causa *S. Thom. Mol. t.* 3. *d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundùm *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Vnde libertatis restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui fit causa matrimonij, *Sanch. d.* 13. *vide Layman.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultus siue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantùm Ecclesiastico non scripto. *Bon. q.* 3. *p.* 7. *ex Kon. &c.* Inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. Vide suprà *lib.* 1. *t.* 1. *cap.* 4. *dub.* 3.

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus, ad matrimoniũ extorquẽdũ: irritatq; in vtroq; foro. Et quidẽ iure naturæ, si à contrahẽte; positiuo autẽ, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virũ cõstantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum iniustæ excõmunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis, cõtractus cẽsetur spontaneus; idq; ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Rebell. Sanch. Pont. &c. communiter cum Dian. p.* 3 *t.* 4. *r.* 230. & *t.* 5. *r.* 117. quãuis *Nauar. Gabr.* & *Couar.* id negent, si metus ita extorserit consensũ, vt absq; eo non fuisset. Addidit 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimoniũ: talis enim non tam infertur ab alio, quã ab ipsomet, qui causã dedit: vt si v. g. deprehensus in crimine cũ filia mineris accusationem, nisi illã ducat. Addidit

3. *Ad extorquendũ*, quia matrimoniũ ex metu etiam grauissimo, vndecunq; & quandocunq; incusso, dũmodo non ad matrimonium extorquendum, valet; tunc enim non tàm contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus. Vide *Bonac. quæst. 3. p. 8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in morbo, vel naufragio, contrahat cum concubina *Bonac. loc. cit.*

II. Si quis à medico persuasus non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bonac. loc. cit. num. 19.*

III Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. lib. 4. d. 12. nu. 10. Kon. d. 28. dub. 1. cap. 3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam, *Kon. num. 10. Filliuc. cap. 4. quæst. 1.*

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor, vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam, *Bon. num. 22. ex Regin. Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis, *Reb. Sanch. d. 12. Kon. Filliuc. num. 103. &c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantũ ad cõtrahẽdũ matrimoniũ in genere, contractũ tamẽ nullũ esse docet *Sanch. Salas, Palaus, Pont. &c. cũ Dian. p. 4. t. 4. r. 33.* contra *Azor.* & alios 4.

IX. Quãdo matrimoniũ ex graui metu contractũ fuit, non teneri in foro conscientiæ, per se loquẽdo illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiã eum, qui liber à metu fuit, etiãsi ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag. cum Dian. p. 3. t. 4. r. 229. & p. 9. t. 8. r. 27.* contra *Kon. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*; scilicet sacer, siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit; vt vide supra *de Sacramen. Ordin.* & hic *impedimento tertio*.

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quãdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuẽti, inualide cõtrahit cũ alio; quãquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte cõiugis, qui si postea cõpareat, tenetur ad eũdẽ redire dimisso posteriore. Vid. *Bõ. p. 10.*

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum

qua

qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sposum,& consanguineos sponsæ, vsq; ad quartum gradum, oriturque ex sponsalibus; quibuscumque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure verò nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint inualida, & irritat tantùm, vsque ad primum gradum: si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. Vide *Bon. p.* 11. *Sanch. l.* 7. *d.* 68. *Fill. t.* 10. *p.* 2. *cap.* 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.* 3. *t.* 4. *r.* 222. *ex Pont. & aliis,* 3. contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.* 9. *t.* 6. *r.* 25. *ex Optato.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale, ob defectum consensus, *p.* 9. *t.* 6. *r.* 50 ex declaratione Pij V. atque adeo etiam ex clandestino. *Ibi. r.* 53. *ex Pontio, Palao, Hurt. Perez &c.* contra *Sanch. & Præp.*

Dicitur XI. *Ætas*: quia ad valorem matrimonij: iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus; nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit, & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est, *Laym. cap.* 12. *num.* 1. *cap. de illis, &c. vlt. eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines*; Est autē affinitas propinquitas personarū nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraq; iure saltem Ecclesiastico dirimit matrimoniū illa vsq; ad quartū gradū inclusiuè; hæc verò iure nouo, vsq; ad secundū tantū: Et quidē si antecedat matrimoniū: nam si superueniat, v.g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit; licet is, qui peccauit, nō possit petere debitū, sed tantū reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in cōsanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue trāsuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transuersæ. Deniq; omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Concil. Lateranense. Vide *Laym. Bonac. p.* 12. Vnde resolues.

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere, duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem, & filiam. *Laym. Bonac. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam: & Bertam, quæ fuerint vxores Caij, & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*; quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius, vel ordinarij licentia, & duobus ad minimum testibus; vultq; grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Vnde resolues.

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vt pote qui domicilium, & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti, & Papa: item Capitulum sede vacante: Cardinales in Ecclesijs sui tituli; legati in sua prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos, Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus; sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. Vide *Bonac. quæst. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cũ ad testes requisitos nõ addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter, qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat: vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam; partim ad alteram potest alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. *Laym. Bonac. loco cit.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus, contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium*, apud *Rebell. & Bon. q. 2. p. 8.* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesin: quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere, sine alterius licentia, *Sanch. lib. 3. d. 19.*

VI. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterũ postea ratum

habi-

habiturum. *Sanch. d.* 35. *Reg. Kon.* apud *Bonac. loco cit. n.* 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque vt *Laym.c.4.n.3.* docet ex *Sanch.* etsi alteruter tãtùm sit vagus.) Hic autẽ tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet *Trid.* an scilicet alibi sint coniũcti, &c. & deinde petere licentiam, ab Episcopo assistendi, sine qua licèt validè assistat, grauiter tamẽ peccat. Ita *Lay.t.4.l.3.ex Sanch.d.19.& d.25.n.14.*

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci; quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eò venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licèt postea contingat casu subitò recedere: v. g. famuli, ancillæ, studiosi, *Bon.q.1.p.8.num.1.Sanch. lib. 3. d. 23. num.* 11. Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale, & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes; vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non esse necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verbà contractus, si voces contrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont & alij* 5. *cum Dian. p.* 8. *t.* 7. *r* 68. contra *Barbos.* Nec refert, etiam si per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon. l.c. ex decl. Card. Kon. Fil. Sanch. ll.cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumq; contrahentẽ interrogare, nõ quidẽ de impedimento, *Gutier. Sanch. Dian. p. 3. t. 4. r.* 294. sed de mutuo cõsensu. *Trid. sess. 24. c.* 1. Eius tamẽ omissio, quãdo de vtriusque libero consensu constat, venialis tãtùm est, *Sanch Kon. Dian. l.c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto cõsẽsu nõ dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, docet *Sanch. Kon. Vill. Gutier. Dian. p. 3. t. 4. r.* 256. contra *Rebell. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos.* quod impedimentũ vocatur frigiditas, vel impotentia. Quę si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ, vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta: vel certum tantùm, si sit restricta seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ; siue ab extrinsico, opera hominis, vel diaboli, siue cognita alteri fuerit, siue non, siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue

alte-

alterius tantùm. Ratio, quia matrimoniũ consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationẽ, siue in traditione potestatis corporis ad copulam côiugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando, vel seminare non potest (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua*, qualis est, quę nulla arte potest tolli. In dubio autẽ perpetuitatis, cōceditur à iure triẽniũ, & experiendũ bona fide. Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimoniũ, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa; nam si dubia sit tamdiu licèt conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas, *Laym. lib. 5. t. 10. p. 4. cap. 12. ex Sanch. Nauar. Henriq.* Vnde resolues.

I. Inualidè contrahunt euitati, seu Eunuchi, quando carent vtroque teste; quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum, *Laym. loco cit. Bonac. quæst. 3. p. 13. &c.*

II. Validè contrahunt. 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam atq; adeò sunt capaces omnis iuris, & obligationem matrimonij; & susceptio prolis, licèt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonijs, *Bonac. q. 3. p. 13. ex Henr. Kon. Fill. &c.* Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ, *Bon. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat secundùm illum tantùm valebit; si vterque sit par, optio illis datur vt vtrolibet, vtantur, ita tamen, vt quem semel elegerint, semper retineant *Sanch. l. 10. d. 106. Bon. l. c. ex Henriq. Sanch. Kon. Fill. &c.* Is qui paulò post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitũ, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubi-

ıbinas ducant. *Laym. loco cit. ex Sanch. d. 105. n. 3. Couar. &c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantum, inualida contrahunt: quia impotentia illorum est tantùm temporalis, vide suprà *hoc dub. imped. 3.*

Quæres. Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium*, resoluit sequentia. .Vbi hoc decretum Concilij nondū publicatū est in Parochia, .g. in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium cōtractū absque orma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si d aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit bseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretū uit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præcriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia bsque forma Concilij, quamuis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contracta, videntur esse nulla. *Laym.* tamen *l. 5. t. 10.* ·. 2. c. 4 putat eam non esse mentem summorum Pōtificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; eruata tamen, in quibus potest, forma Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptaue sit*, de quo v. sup *in impedimento criminis.*

Dub. III. Quomodo matrimonium inualidum, sit reualidandum.

Resp. I. Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri, & noui consensus: quia si altera tantū pars ficte contraxit, consensus vnius partis habitualiter permāsit; ergo accedente alterius consensu reualidatur. *Sanch. l. 2. d. 32. n. 9. Con. d. 24. dub. 10. n. 89. Nauar. Fill. Bonac. &c.* Vnde resolues

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est, vt ea saltem nouum, & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij.

monij. *Sanch.l.c.n.* 10. *Kon.Bonac.p.9.v.Mæratium d.7.ſ.15.n.4.*

II. Si vterque ficté, vel coacté conſenſerit, neceſſe eſt, vterque conſenſum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriuſque conſenſus planè nullus fuerit, æquè neceſſe eſt renouare, & declarare, ac ſi fractum nunquam fuiſſet. *Mærat. l. c. n.3.*

Reſp. II. Si inualidũ fuit propter impedimentũ cõſanguinitatis,v.g.vel aliud ſimile occultũ dirimẽs, tunc eo per diſpenſationẽ,vel aliter ſublato,atq; ita perſonis ad contrahendũ habilitatis, requiritur nouus vtriuſq; conſenſus, ſigno externo expreſſus: & quidẽ vt probabilius docet *Sanch.l.2.d.36.*abſolutus,& independens ab antiquo.Ratio,quia neutrius conſenſus antiquus fuit legitimus,cũ non caderet in legitimam materiam. Vnde reſolues.

I. Si in tali caſu altera pars ſit ignara impedimenti, vel dubitetur an ſciat, illa ſuauiter inducenda eſt ad nouum conſenſum abſolutè præſtandum, dicendo, v. g. *Si mihi non nupſiſſes, nonne modò nuberes?* vel *Angor ſcrupulis de matrimonij noſtri valore, ideoque renouemus conſenſum.* Quod ſi fiat, ſufficere (præſertim ſi ſequatur affectu maritali copula) docet *Quitan. in append.t.7. d. vlt.* Quòd ſi autem periculum ſit,ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & ſcandala, graueſque moleſtiæ timeantur, licebit vti ſententia contraria, quæ docet ſufficere, vt ſola pars impedimenti conſcia conſenſum renouet, & alteri declaret *Sanch. lib. 2. d. 26. & lib. 8. d. 34. n. 61. Leſſ. lib. 2. cap. 17. Kon. d. 24. dub. 10. & Fill. num. 29. &c. Dian.p. 4. t. 4. r. 49.*

Reſp.III. Vt matrimonium inualidum, quod coram teſtibus, & Parocho eſt celebratum, reualidetur, non opus eſt denuò coram Parocho, & teſtibus iniri, ſi impedimentum ſit occultum: ſecùs ſi ſit notum; quia prius matrimonium præſumptione Eccleſiæ, cenſetur validum, non autem poſterius. *Nauar. Sanch.l.2.d.37.Kon.d.24.dub.4.Reg. lib.31.num. 183.Fil.num.93.*

Dub. IV. A quo, & ob quam cauſam poſſit diſpenſari in impedimentis Matrimonij.

Reſp. I. Papa non poteſt diſpenſare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, niſi ex ſpeciali conceſſione, in ijs verò, quæ iure Eccleſiaſtico dirimunt, poteſt. Ratio prioris, quia inferior non diſpenſat in lege ſuperioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *niſi ex ſpeciali;* quia ſic Pontifex (non tamen

men Episcopus)potest matrimonium ratum dissoluere,ex iusta causa. *Sanch. Less. Præp. q. 5. d. 8. Dian. p. 8. t. 1. r. 52. & 93.* Ratio posterioris,quia Pontifex talia impedimenta inducit: ergo etiam potest tollere, quidem solus. Vnde resolues.

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonij iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita cõcessione in casu necessitatis, quãdo sequentia cõcurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, idest, nõ sit notorius seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltẽ, matrimoniũ bona fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papã. Ita cõmun. *Sanch. Kon. Mar. Perez d. 4 f. 7.* Quando autẽ contractum est ex dispensatione subreptitia, nõ potest Episcopus sua dispensatione priorẽ cõfirmare, *Dia. p. 9. t. 7. r. 40. & Præp. Perez, &c* In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondũ contracti videtur nunquã posse; imò nec Legatus à latere, nisi ex speciali facultate, *Lay l. 5. t. 10. p. 4. c. 6. & l. 1. tract. 4. c. 22. Bonac. q. 3. p. 15. &c.* contra quos *Dian. p. 8. t. 3. r. 80. cum Præp. Villab. & Escob. de leg. ex 14. cap. 4.* putat, Episcopum id posse aliquando in casu rarò, ex causa maximè vrgẽte, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiũtur illa, quę iure naturali, & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectũ(*Bon. q. 3. p. 15. ex Nau. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, vt habet *Tann. d. 8. q. 4. dub. 2. n. 30. ex Sanch. l. 7. d. 17. n. 8.* Idem habet *Fil. t. 10. p. 2. c. 10. n. 306. Laym. l. 5. c. 10. p. 4. c. 15. n. 2.* sub finẽ. Similiter Episcopus potest dispẽsari in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis *Bon. l. c. ex Sanch. l. 8. d. 12. n. 16. Fill. l. c.* vbi excipit incestum cõmissum (matrimonio cõsumato) cũ cõsanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possũnt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispẽsare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq. q. regularium to. 1. q. 63. ar. 1.* nullo modo tamẽ in impedimẽto ipso. Vide *Mart. Perez. d. 44. f. 7. n. 13.* Dixi *Prouincialium*, quia quod *Molfes. Leon. &c.* volũt,

Con-

Confessarios Societatis IESV habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian. p. 3. t. 2. r. 14.*

Resp. IV. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimētibus, requiritur iusta causa; qualis secundum *Fill. c. 8.* est, v. g. Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis cōpetentis. 5. Conseruatio facultatū in eadē cognatione. 6. Merita petētis dispēsationē. Plures vid. apud *Sanch. d. 19. Kon. d. 33. Hurt. 26. Mart. Perez d. 44. ſ. 5.* vbi notat. 1. Quantò gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tantò requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam *Dian. p. 8. t. 3. r. 93.*

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impendimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti, non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bard. d. 6. cap. 11. p. 7. §. 11.* contra *Laym. & Palaum.*

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

De Censuris in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Censura Ecclesiastica.

RESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium, *Laym. lib. 1. tit. 5. p. 1. cap 1.* Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis nec bonis proprijs, ac priuatis, v. g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdā externis, & publicis, siue actionibus, quæ habēt spirituale aliquē effectū, vel cōmodū, vt sunt sacrificium, officium diuinū, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia; quia hæc, & non illa; subsunt dispositioni Ecclesiæ.

Vnde

Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura: quia etsi sint pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis; quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue fit ex defectu, quia hæc non est penalis, sed tantum impedimentum Canonicum: siue fit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pęnæ medicinalis, sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bonac. d. 1. quæst. 1. p. 1.*

VI. Quādo in iubileis, vel priuilegijs, datur potestas absoluēdi à cēsuris, nō cōprehēditur irregularitas, nisi expresse addatur.

Dub. II. Quotuplex sit Censura.

Resp. Diuiditur. 1. Essentialiter in excommunicationem, Suspensionem, & interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili, ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à Iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factū aliquod particulare, aut certas personas: vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personę determinatione fertur. 3. In eam quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto (quo quis, v.g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendā: & eam, quæ est ferendæ, quā ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, considerandа sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quod in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. Vnde resolues.

I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti, aut

præ-

præſentis temporis, v. g. excõmunicauimus, excõmunicatus eſt, vel fuit, excõmunico, ſuſpenduntur, interdicuntur, volumus, aut jubemus eſſe excommunicatum, ſuſpēſum, &c. 2. Si addatur particula, *ipſo iure*, *ipſo facto*, *vel ſine alia ſententia*. 3. Si verba ſint imperatiui modi, v. g incidat in excõmunicationẽ, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionẽ interponunt.

II. Sententiæ ferendæ eſt ſaltem, vt plurimum. 1. Si verba ſint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, ſuſpendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, ſuſpendatur volumus excõmunicari. 3. Si verba ſint minatoria, v. g. ſub pæna excõmunicationis, ſub interminatione anathematis, &c. niſi tamẽ exadiũctis aliud colligatur

Dub. III. Qui poſſint ferre cenſuram, & in quos?

Reſp. I. Cenſuram ferre poteſt omnis, ac ſolus ſuperior Eccleſiaſticus, habens, in foro externo, ſeu contentioſo iuriſdictionem, ſiue ordinariam, ſiue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ eſt ratione officij, vel alterius iuris, poteſtq; delegari Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bon. d. 1. q. 1. p. 2. Laym l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 1. ex C. Cum Eccleſiarum, S. Thom. &c.* docent) habet. 1. Papa reſpectu totius Eccleſiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, eorumq; Vicarij generales. 3. Generales, & Prouinciales, ſuperiores locales religionum reſpectu ſuorum ſubditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia Prouincialia Epiſcoporũ, Capitula prouincialia quorundam religioſorum, & denique. 5. Quidam alij ex conceſſione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatã habẽt, quibus ea cõmittitur ab ordinariã habẽte cuius morte expirat, nec delegatus poteſt alteri delegare niſi habeat ſpecialẽ huius cõmiſſionẽ, vt ſi ſit delegatus Papę. Vnde reſolues

I. Non poſſunt poteſtate ordinaria ferre cenſuram. 1. Parochi. 2. Laici: quia non ſunt capaces iuriſdictionis Eccleſiaſt. vti & religioſi profeſſi non habentes primã tonſurã. 3. Fęminæ licèt ſint Prioriſſæ, vel Abbatiſſæ: quia non sũt capaces iuriſdictionis, ſeu poteſtatis clauium. Quando verò in iure dicitur poſſe ſubiectos ſibi Clericos ſuſpendere ab Officio, vel beneficio, ſuſpẽſio nõ accipitur propriè pro cẽſura, cuius violator irregularitatẽ incurrit, ſed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatiſſa Clerico ſibi quodãmodo ſubiecto prohibet celebrationẽ, donec ſatisfecerit, ſubtrahens ei reditus interea, v. *Bon. l. c. Laym. l. 1. t. 5. p. 4. c. 3. n. 3.*

Reſp.

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subiecto, & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. loco cit. cap.* 3. Vnde resolues.

I. Non baptizati, non incurrunt censuras, licèt sint catechumeni: nec mortui; quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoq; mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excômunicatio prior tantùm declaratur, ac viuis prohibetur, ne cũ ijs agãt orando pro illis, sepeliẽdo, &c. Similiter dicitur absolui, ab excômunicatione, quãdo sepultura, & orationes publicæ pro illis permittũtur, *Lay. l. c.*

II. Aduenæ, & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia, aut statuto decretis quia non sunt subditi. *Laym. loc. cit. num.* 5.

III. Etsi subditi extra suam diœcesim (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contrà legem sui Episcopi, non incurrãt censuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicunque existant, per particularem sententiam censuris innodare. Vide *Laym. loco cit.*

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris, quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. Vide *Laym. loc. c.*

V. Solus Papa non potest incurrere; censuram quia nulli est subiectus. *Bonac. loc. cit.*

Dub. IV. Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia, & quidem interdicto locali, potest esse alienũ, v. g. Prælati, vel communicatis (non tamẽ hominis priuati) aliàs requiritur propriũ. *Bo. p.* 3. Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 4. *c.* 4. *n.* 3. *ex S. Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatũ veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspẽsio grauis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, nec censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mor-

talis,non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset, vti nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresim; quam exterius non significauit, quia Ecclesia tantùm iudicat de externis, *Bonac. l. cit.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expreſsè aliud sonent verba legis: quia pœnæ, & odia sunt restringenda. Hinc excõmunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandãs, consulẽs, iuuãs, necvulnerãs lethaliter, nisi mors sequatur. Itẽ quãdo excõmunicatur mãdans, cõsulens, &c. vel ferẽs suffragiũ pro indigno sub intell ge efficaciter, seu effectu secuto, quia sine eo mãdatũ, consiliũ, & suffragiũ non est cõpletũ, & perfectũ in genere homicidij, furti, &c. Alij tamẽ attendẽdũ esse putãt, vtrũ in mãdantes, cõsulẽtes, &c. principaliter, & per se feratur excõmunicati, an verò accessoriè tantũ: & dicunt priore casu esse excõmunicatos; etsi non sequatur effectus; non item posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior, *Bonac. loc. cit.*

V. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiã à graui censura, v. g. materiæ paruitas, impotentia legẽ implendi, defectus aduertẽtiæ, & deliberationis, ignorãtia inuincibilis, facti, vt v. g. si nescias, quẽ percutis, esse Clericũ, non autẽ iuris, vt si scias esse Clericũ, teq; mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionẽ illã sub excõmunicatione prohibitã esse. Ratio primi, quia nõ est cõtumax: secũdi, quia ignorãtia iuris nõ excusat.

Dixi, *inuincibilis*; quia ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, vtpote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens, *Escob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanch. de matr. t. 3. lib. 9. d. 32. num. 31.*

VI. Non incurrit censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iuri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatũm merè præteritũ potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccatũ post monitionẽ, quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam

sine

sine peccato (modo iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde fit in religionibus: & in iure etiam vocatur excõmunicatio, vel suspẽsio, sed latè, quia nõ est cẽsura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatẽ, sed simplex tãtu pœna. *Fil. t. 11. c. 6. n. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu; licet quandoque non excusetur à graui culpa; quia non censetur contumax, *Laym. lib. 1. t. 5. p. 1. cap. 5. n. 9. Bonac. d. 1. quæst. 2 p. 3. num. 2. ex Suar. Kon. &c.*

VIII Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem; de qua vide *Laym.*

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularẽ: quia quę fertur à iure, vel per sẽtentiã generalẽ, vel etiã specialẽ, respectũ tamẽ actus futuri, non eget alia monitione: cũ lex, aut sẽtentia seipsa satis moneat. Idẽ est de sententia non illatiua cẽsuræ, sed declaratoria tantũ, quia absq; alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter cõstat. Porrò, vt censura sit licita, requiritur. 1. Vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones: etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens v. g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. Vt ex scripto recitetur. 3. Vt causa censuræ exprimatur. 4. Vt reo petenti exemplũ scripturæ, intra mensẽ tradatur; alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officijs. *Fill. t. 11. cap. 4.*

Tertio ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter 1. Si nec à parte rei, nec secundum allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem: non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo nõ confitetur, nec legitimè de eo conficitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideoq; titulũ, seu causam præsumptã habeat Iudex. In quo casu etsi sẽtentia à parte rei sit iniusta, ideoq; probabilius censura non liget in foro conscientiæ: in foro tamẽ externo seruari debet, propter scandalum. Vide *Laym. p. 1. c. 6.*

Dub. V. Qui possint absoluere à censuris.

Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantùm relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. *Laym. lib. 1. t. 5. p. 1. cap. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundùm *Trid. sess. 24. c. 6.* possunt. 1. Absoluere in foro coscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis excepta hæresi nam de facto per ipsam Bullæ Cœnæ in fine oblata est Episcopis hec facultas, & opinio affirmatiua nuper ab Alex. VII. abolita est. Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum; nec ad forum contensiosum deductum; aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus, *Bon. d. 1. q. 3. p. 1. n. 15. & p. 2. n. 1. ex declar. Card. &c.* 2. Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum pauperiem, Pontifex non potest adiri, *Bon. loc. cit. ex Nauar. Sanch. Auila, Kon. &c.*

Regula, mors, hostis, puer, officialis,
Deliciosus, inops, æger, senex, atque sodalis,
Ianitor, astrictus, dubius causæ, leuis ictus,
Debilis, Absolui sine summo Antistite possunt.

Summ. Armill. verbo Excommunicatio num. 11.

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs (in foro tamen interno tantùm) à varijs censuris absoluere. Vide *Dian. p. 9. t. 4. r. 63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatē absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ

non

censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cœnæ; eò quòd censentur maiores, nec comprehendi in concessione gene- *Dian. p. 5. t. 12. r. 34. ex Suar. &c.* contra *Bossium*.
ertia. Qui habet potestatē absoluendi à cēsuris Bullæ Cenę, et etiā à quibusuis Papalibus, & Episcopalibus à iure latis.
uarta. Possunt regulares per sua priuilegia, sicut ab alijs cē- Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (Idē de similibus casibus) post constitutionem Clementis VIII. ti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem id- ex declaratione ipsiusmet Clemens apud *Comitolum l. 6.* *Regin. l. 21. n. 85. Fil. to. 1. t. 23. c. 5. Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 5. Tamb.* 7. §. 4. Videri possunt, quæ habentur de hac materia in de- atione Sac. Congregationis Cardinalium sub Vrbano VIII. o 1628. apud *Lud. de Cruce in exposit. Bul. Cruciatæ disp. 1. c. 3.* 5. *n. 7.* Vide etiam dicta à nobis suprà *lib. 4. t. 4. dub. 4. in fine*.
Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas a censuris absol- di in Iubilæis; in quibus diligenter considerandū, quid quan- ,& quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluen- casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluē- à censuris Papæ reseruatis; quia is non solet reseruare casus, ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti na fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea, sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucre- , est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgen- s lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem n valere, & tàm peccata reseruata, quàm censuram de nouo pere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

Dub. VI. Quomodo danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse natura, tùm censuræ, tùm cuiusuis solutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt eā na, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro ta- en externo communiter seruanda est forma cuiusque Episco- tus: In foro autem conscientiæ hæc fere est in vsu: *Ego te soluo à vinculo, v.g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam opter incurristi N. N. talem causam,* & (si sit excommunica-) *restituo te Sacramenti Ecclesiæ, & communionis fidelium* (si sit suspensus) *executioni tuorū ordinū, vel officiorū, vel be*

 nefici-

neficiorũ, In nomine Patris, &c. In publica autẽ, ac solẽni absolutione permittitur Psal. Miserere, & ad singulos versus pœnitentis, humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. Vide *Rituali Romanum*.

II. Absolui à censura potest absens, imo, & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & inuitum potest statui, sic, & auferri, *Turr. Dian. p. 5. t. 9. r. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna relictis alijs, quia inter eas non est necessaria cõnexio. Vnde si dicatur absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoq; si fit absolutus in Iubileo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum, eò quòd censura, ratione cuius tantùm erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi, aut metu graui, iniustè incusso extorta, nõ valet; imò nouã excõmunicationẽ incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio, si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo translacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum, qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar. Suar. & alios*, docet *Sanch. lib. 8. de matr. d. 16 Kon. Dian. &c.*

De

De Excommunicatione. Cap. I I.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex.

RESP. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantùm priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum: & Maior,quæ etiã dicitur Anathemata, ac in Iure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatq; omni communione Ecclesiastica, secundùm dicenda. Per hanc maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare. Non toleratus,quẽ tenẽtur vitare. Et quidẽ post *Concilũ Constantiense*, non tolerati sunt hi tantùm. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infrà*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus,& specialiter,ac publicè denũciatus. Vnde resolues.

I. In Germania Catholici securè communicant cum ijs,qui notoriè sunt hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum,quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatos; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicamus talis loci Decanum; Prætorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantùm generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denunciatus, quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur,vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri,v.g. templo tempore concionis, vel aliter, pro more religionis.

Dub. II. Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantùm causam, si quis nimirùm excommunicato maiore excõmunicatione cõmunicet ſis

 ci si-

casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio sacramentorum perceptionis. Vide *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt; communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, verè excommunicetur, licet minore.

II. Propter cõmunicationẽ cũ excõmunicato minore excõmunicatione, etiã nominatim denũciato, nulla incurritur cẽsura.

III. Etsi excõmunicatus minore excõmunicatione recipiẽdo aliquod Sacramentũ, non incurrat irregularitatẽ, grauiter tamẽ peccat: administrãdo verò, probabile est, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter leuitatem materiæ tantùm venialiter peccat, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus si sit veniale, propter imperfectum vsum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui tantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, nõ tamẽ illud, cui hæc censura est annexa; ne Sacramentũ in ea recipiatur. Vnde etiã Cõfessarij ordinariè prius absoluũt fideles ab omni vinculo excõmunicationis, etiã minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure absoluere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus, cum non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à veniali, habente annexam hãc excommunicationem, possit etiam ab ipsa; quidam affirmant, vt *Nauar. & Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Kon.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. Vide *Laym. lib. 1. t. 2. p. 2. cap. 3.*

Dub. III. Quos effectus habeat excommunicatio maior?

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siue remoti, sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actuum alicuius ordinis.

II. Si excõmunicatus toto anno in excõmunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum, vt talem procedi potest, *ex Trid. sess. 25. cap. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuãdus est beneficio; Imò etsi crimen non

sit

sit adeò graue, si tamen ad hæresis suspicionē purgandā citetur, tanquā hereticus priuari debet: *Bon. d. 2. q. 2. p. vlt. ex Rebuff. Dian. Nauar. &c.* Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione, & vsu passiuo sacramentorum: vnde nullus excommunicatus siue toleratus, siue non potest ea licitè recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore, *Laym. lib. 1. t. 5. p. 2. cap. 2.*

Dixi, *licitè*: quia validè suscipit omnia, saltē quoad substantiā, præter Pœnitentiæ: imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis: dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censura. *Bonac. d. 2. q. 2. p. 2. ex Fil. Suar. Kon. &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius, sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dian. p. 3. tr. 4. r. 78. ex Kon. Suar. &c. & p. 5. t. 9. r. 53.*

II. Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragijs, orationibus, & fructu indulgētiarum, non tamen priuat. Vnde non tantū quiuis priuatus, sed etiā Sacerdos potest, tanquā persona priuata, pro excōmunicatis orare, etiā in publicis precibus, & sacro; imò actiones sacrificandi, prout pendet à merito priuato operanti, offerre, vel eius in Memēto in particulari meminisse. Dixi, *tanquam priuata*: quia vt minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt; ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum, & administratione. quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum nec sit alius, qui celebret; imò si etiam non Parochus fortè rogetur, & inuitetur ad celebrandum. licèt communis doctrina sit apud *Laym. hic c. 4.* peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis; talem inuitant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatē concessam à *Concil. Constant.* cum talibus cōmunicandi,

& hinc

& hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excõmunicatum, si conferat, præcisè ob censurã peccare, *Laym. l.c.n.5 ex Sot. & Sanch. l.7. de mat. d.9.n.8.* Idẽ docet *Bon. d.2.q.2. p.2. §. 2. ex Vasq. Suar. &c.* Non tolerato autẽ illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis; extra quã validè illud administrat, prçterquã Pœnitẽtiã, quia hçc requirit iurisdictionem, quã ipse caret. Vid. *Laym. hic c.2. Bon. l.c.*

IV. Priuatio vsus diuinorum officiorũ: ita vt non tantùm careat eorũ fructu, sed etiã sub mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita vt moraliter censeatur cũ alijs communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliaue iusta causa, *Bon. l.c.p.3. §.1. ex Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cũ excõmunicato vitãdo eidẽ Missæ intersunt, vt ex cõmuni docet *Bon. l.c.n.9.* contra *Duran.* quia participant cum illo in diuinis, aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiã aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut si alijs vnũ sacrũ audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur cõmunicare cũ alijs, nec coniugi ad vnã orationem fundendã, *Bon. l.c.n.16 ex Suar. Henriq. Fill. Kon. &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale: ex paruitate tamẽ materiæ sub nde tantum est veniale, vt si exigua pars Missæ, v.g. vsq; ad Euangelium tantùm, cum illo audiatur, *Auila, Dian. p.5.t.5.r.21.* vel si horę priuatim cum eo recitentur, *Dian. p.5.t.9. r.89. ex Suar.* & alijs. 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarũ, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (excepta concione) in quibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenetur tamen non toleratũ sub mortali vitare nisi, vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit, moneri debet, vt recedat: si nolit debet extrudi, vel exportari, licèt sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodũ, ob quod si expelli non possit, omittendum est officiũ, etiã die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoauit, potest cæteris abeuntibus sacrũ prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusq; probabilitatem: si consecrauit, debet solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si ex-

si ex-

si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrū die festo, peccat mortaliter omissione sacri: secus si alia de causa negligat. Quod si etiā obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis etsi non debeat dicere, *Dñs vobiscum*, sed *Dñe exaudi, &c.*) quas si cū alio priuatim legat venialiter tātū videtur peccare; secūdū aliquos, sed alios, & tutius moraliter.

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeq; incapax est beneficij, quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio quia ignorantia inuincibilis etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. Vide *Less. lib.* 2. *c.* 34. *d.* 22. Imò probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio antè obtento non priuatur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiā iudicis; quia est priuatur officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar. & alij*, contra *Sanch. & Kon.* qui probabiliter putant, ex cōsuetudine nō teneri ante sententiam, modò per se, vel alium inseruiat beneficio.

VI. Priuat cōmunicatione forensi. Vnde excōmunicatus nequit esse Iudex, Aduocatus, Procurator (licet pro semetipso respondere possit ipse, *Kon. Præp. Dian. p.* 5. *t.* 9. *r.* 111.) actor, tabellio, testis, &c. itavt cōtra excōmunicatū, etiā toleratū, sēper possit is excipere. Quod si non faciat nec Iudex eum repellat, valida s acta erunt, si sit toleratus: secùs est, de Iudice non tolerato, sit priuatus iurisdictione, v. *Lay. c.* 2. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *r.* 112. *&* 113 potest etiā esse tutor, aut Curator, *Dian. p.* 5. *t.* 9. *r.* 115. *ex c.* Neque testamenti executor, *Dian. p.* 8. *t.* 9. *r.* 2. *ex Carp. &c.* tra *Sanch. Lugo, &c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequr. *Ib.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè, etiam excōmunicatum instituit hæredem, *Suar. Vill. Merc. &c.* cū *i. l. c. r.* 129. Denique contractus, omnes ab eo facti (etsi sint iti; & ratione eorum non detur actio in foro externo durāecutione) valent, nisi fiant ab eo persona publica, vel Mio ratione muneris, vel beneficij: quia tūc spectāt ad iurisdiē, quę suspecta est, *Dian. p.* 5. *t.* 9. *r.* 128. *ex Cou. Fill. Merc. &c.*

I. Excōmunicatus non toleratus priuatur vsu iurisdictionis.

nis. Vnde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges, vel sententiam: & qui sic beneficium à non tolerato accepit dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione beneficium vna cum fructibus relinquere.

Dixi, *toleratus*; quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepoltura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus* quia Ecclesia non polluitur, etsi hereticus, nō specialiter denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij, Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alij ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum aliis, & si non sit toleratus etiam alij cum ipso non possint communicare: idque casibus hoc versu comprehensis.

Os orare, vale communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, Id est omnis communicatio in diuinis, de quà suprà.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem verbo vel signo, vel amplexu; ac etiam resalutationem, vrbanitatis causa cum excuset.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, fiat) item cohabitationem cooperationem societatem, v. g. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit; vnde nec inter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis, & commercij; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imò lectum: Vide *Bonac. d. 2. quæst. 2. p. 6.* §. 1. & 2.

Quæres

Quæres I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ, in ciuilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem) seclusо tamen contemptu, tantum est veniale regulariter. *Suar. Bauny. &c. Dian. par. 7. t. 11. r. 47.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres II. Aliquando liceat cum non tolerato cōmunicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v. g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest, siue etiam vtilitatis temporalis, v. g. vt ab eo restitutio, vel debitum ea contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi si ineantur, sint validi cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium, *Dian. p. 5. t. 9. r. 122.* non tamen sponso de futuro cum sponsa, *loc. cit. r. 136. ex Sayr. Sanch. & Fill.* 3. In casu subiectionis quomodo possunt filij etiam emancipati (addit *Dian. p. 5. t. 9. r. 119. ex Corn. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti, seruі, & ancillæ Domino si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ad habitantibus in eadem familia euitari non potest, *Dian. l. c. r. 127.* contra *Sotum vid. Fill. t. 12. cap. 8. n. 203. Laym. & Bonac. l. c. 4.* In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur.

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse,

Dub. IV. Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior.

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excomunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem, extra illam reseruantur.

Art.

Art. I. Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

RESP. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes. *Contra Omnes*. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eũ, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialiũ, si foueant discordias in electione. 3. In extorquẽtes absolutionẽ à cẽsura per vim, aut metum. 4. In cõpellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittãt iura Ecclesiæ. 5. In docẽtes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis 6. In sepelientes tẽpore interdicti, vel interdictos, vel excõmunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedietes visitatores Monialiũ. 8. In cõtrahẽtes matrimoniũ in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinũ. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia cõmunia reipub. exhibeãt Ecclesiasticis, v.g. ne ijs vendant, coquãt panes, &c. 12. In Doctores, & Professores non facientes professionẽ fidei, vbi recepta est Bulla Pij IV. 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras. *Contra Clericos*. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publicè ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipiẽtes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos vsurarijs. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triẽnium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimoniũ, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumẽtes absoluere à casib⁹ Bullæ Cœnæ. *Contra Religiosos*. 1. In audientes Leges, vel Medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimoniũ contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principium, ad nocendum suis monasterijs, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. Vide *Fill. tom. 1. t. 14. & 15. cap. 84. Bon. tr. d. 3. p. 5. §. 1. num. 36.*

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à Tridentino sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sum-

sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cuiuscumq; conditionis, vel sexus fuerit) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierem emittendi votū. 9. In dominos tēporales, concedentes in terris suis locū pro duello.

Art. II. Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 3. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. 4. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 5. Et omnes, quas fuerunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agentis.

Art. III. Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ.

Resp. I. *Contra omnes*. 1. Violatio clausuræ Monialium ad malum finem. 2. In iniicientes violentas manus in clericos. 3. Simonia realis scienter contracta. 4. Confidentia beneficialis. 5. Prouocantium, & pugnantiū in duello. 6. Violatio immunitatis Ecclesiasticæ circa confugientes ad Ecclesias. Quæ fuerunt reseruatæ in Bulla Clementis VIII Anno 1602. apud *Ludou. à Cruce de exposit. Bull. Cruciatæ disput.* 1. c. 3. l. 1. d. 6.

Aliæ verò magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incēdiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes; Item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicantis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censura in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditiōne, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dātes, & recipientes aliquid ex pacto ob admissionē ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes, & recipien-

pientes aliquid, pro gratia, aut iustitia, apud Sedē Apostolicam. 13. In cōmittentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regulariū. 15. In impugnantes institutum Societatis IESV. 16. In faciētes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; itē exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In violantes libertatē Ecclesiasticā, quoad fugientes ad Ecclesiā. 19. Docentes posse fieri cōfessionē in absentia. 20. In eos, qui alterutra opinionē de Conceptione B. Virg. dānant peccati mortalis, vel hæreseos; itē in eos, qui in cōcionibus, alijsq; publicis actibus vt lectionibus, cōclusionibus, asserunt B. Virginem conceptā in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cū celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos*, sunt hæ. 1. Participātes in sacris cum excommunicantis à Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In concionatores, qui scripturæ sensum, à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramētum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusiam. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

Art. IV. Immunitate confugientium ad Ecclesias.

Confugientes ad Ecclesias gaudent immunitate, exceptis casibus expressis in Constitutione Gregorij XIV. incipiente: *Cum alias, &c.* §. 3. cuius tenor est huiusmodi.

1. *Vt laicis ad Ecclesias, locaque sacra, & religiosa prædicta confugientibus si fuerint publicè latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidijs aggrediuntur.*

2. *Aut depopulatores agrorum.*

3. *Quive homicida, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, earumque cœmeterijs committere non verentur.*

4. *Aut, qui proditoriè proximum suum occiderint.*

5. *Aut assassini.* 6. *Aut hæresis rei.*

7. *Aut*

7. *Aut læsæ maiestatis in personam ipsiusmet Principis rei Immunitas Ecclesiastica non suffragetur.*

8. *In aliis casibus confugientes ad Ecclesias gaudent Immunitate. Si quis verò contra hanc Constitutionem læserit immunitatem Ecclesiasticam, erit casus reseruatus Papæ.*

Art. IV. Quomodo intelligēda excōmunicatio percussoris Clericorū.

RESP. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat; & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscumque sexus aut status, etiam impubes; dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factum ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio, aut iustitia teneantur, vt Reges, Iudices, & cæteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. num. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. n. 8. ex Molin. &c. communiter.*

Dixi *saltem &c.* quia si ex charitate tantùm teneantur, etiam excōmunicari docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr. &c.* Verùm id probabilius negat. *Bon. l. c. ex Nau. Con. Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericū*: quo nominē intelligitur omnis prima saltē tōsura initiatus (etiāsi coniugatus, dūmodo cum vnica virgine) & deferat habitū, seruiatq; alicui Ecclesiæ: item etiā excōmunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quemuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus: item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate: item eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*: per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bon. d. 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. hanc excommunicationem incurrit: 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & iniuriam de eius corpore, v. g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bonac. l. c. Layman. cap. 5. num. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter

 detinet

detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore non potest exire. *Ibi.* 3. Qui persequitur, vt in flumen, vel fossam incidat, equo decidat &c. *Ibi.* 4. Qui manus violentas iniicit in equũ, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo sistendo per frenum, quæ actio, licèt sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibi.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit iniuriosum ordini Clericali, *Lay. l. c. 6.* Clericus, si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex deuotione) percutiat iniuriosè, *Lay. l. c. ex Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice sæculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicũ, *Bon. l. c. ex Nau. Sayr. Suar. Fil. Con. &c. v. Lay. c. 5.*

II. Nõ incurrit, 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestẽ tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudolenta, *Bon. l. c.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v. g. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum, item si pueri habentes primam tonsurã se pugnis percutiant, *Bon. l. c. ex Molin. Fill. Con. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel etiam suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ *Lay. infr.* Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actus non esset mortalis illata Laico, vt docet *Caiet. Auila & Sà*; quod tamẽ *Suar.* vniuersaliter non admittit. Vide *Bon. l. c.* 4. Si fiat in tenebris, vel clericum non agnoscas, quod habitum non gestet; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causa(licèt ira accedat)percutiat moderatè, habita ratione culpæ; immò Prælatus, & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit pater, conrrouertitur in vtramque partem probabiliter. Vide *Lay. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agẽs cum vxore, matre, sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem; quia perdit priuilegium. Vide *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. c. 1.*

Resp. II. Et si hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamẽ prudentum iudicio leuis, cõparata

cum

cum enormi, v.g. si fiat palam, pugno, aut lapide, non relinquēte vestigium: & secundum *Ant. & Dia. p. 9. t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrū præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, seruus, filius familias, vel non sui iuris, vti & regulares, ac moniales inuicem verberātes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimū impedimentū, vt nō possint ire ad Papam, aut eius Legatū; vel si dubiū sit de excōmunicatione *Fill. l. 15. c. 1. n. 35. & seq.* Deniq; si sit occulta *v. supra hic c. 1. d. 5. & Dia. p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro cōscientiæ potest etiā facultas absoluendi impetrati (gratis quidē) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore Pœnitentiario, vt *v. supra hic. l. 1. t. 2. c. 4. in append.*

Art. V. Quæ sint excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ?

RESP. Prima, & præcipua est in hæreticos, quæ extenditur non tantum ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorū, vt sic, sed etiā in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresin continentes. Ad quam excommunicationē incurrendam requiruntur quatuor cōditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber heresin expresè cōtineat, vel de religione agat. 3 Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt sciēter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Lay. l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresin discēdi legas. *Lay. l. c. ex Nau. Sanch. &c.* 2. Si in catholici scriptoris libro, vel alio hac bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen, *Suar. to. 5. d. 21. f. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex ijs potius, quam ex textu liber constare videretur. *Laym. l. c. ex Nauar. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresin non continentes. *Laym. l. c. num. 3.* Immò probabiliter, nec ij, qui incidenter tantum continent hæresin, non agentes ex

professo de fide *Sayr. Graff.* apud *Lay. l. c.* contra *Suar. & Sanch.* qui id confirmat pro Germania, vbi bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide *Bon.* 2. 2. *cap.* 15. *q.* 8. Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est, quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Laym. l. c. num.* 8.

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym. l. c. & Bon.* 2. Probabiliter, etiam is; qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium, *Laym. l. c. Azor. &c.* contra *Sanch.*

IV. Probaliter nõ excõmunicatur, qui hæreticam cõcionẽ, aut epistolã seorsim editã legit; quia nõ est liber. *Lay. l. c. n.* 3. *ex Sanc.*

V. Non sufficit vna, alteraue linea; immo secundum *Sanch. Rodriq. & Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen *Bonac. & Laym. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuo damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno, alteroue die: quia sicut materiæ, ita, & temporis paruitas excusat. *Laym. n.* 7. *ex Graff. Sayr. Sanch. &c.*

VII. Excusat ignorantia etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. *Laym. n.* 4 Vide *Sanch. lib.* 2. *mor. cap.* 10. *& lib.* 9. *de mat. d.* 32.

VIII. Non excusatur is, qui librũ, vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo nõ legendi habet. Item nec is, qui affirmat nõ esse prauũ, non esse exurendũ. Item qui impedit ne cõburatur, qui disputationis causa defẽdit. Ita *Bon.* qui tamẽ excusat eũ, qui laudat stylũ, vel ingeniũ authoris, vel bonã doctrinã, quæ in eo est sed nõ quatenus in eo est: v. g. si dicas hic liber esset bonus, si nõ haberet hæresin; quia talis nõ defẽdit. Vide *Lay. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 5. *p.* 4.

Secundò: Excommunicantur Appellantes à Pontifice ad futurum Concilium, eorumque fautores.

Tertiò Piratæ, atque eorum receptatores, & fautores.

Quartò, Naufragorum Christianorum cuiuscunque generis bona etiam in litoribus inuenta surripientes.

Quintò, imponentes noua pedagia, & gabellas, vel eas augẽtes.

Sexto, Falsificantes litteras Apostolicas, aut falsò fabricãtes.

Septimo, Deferẽtes arma, & alia vsui bellico idonea, ad Turcas vel alios Christiani nominis inimicos, & ad Reipublicæ Christianæ statũ pertinentia ijsdẽ in damnũ Christianorũ nũtiantes.

Octauò, Impedientes eos, qui victualia, & alia necessaria Romam conuehunt.

Nonò, ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, sua, aut aliorum opera lædentes: & sine iurisdictione vexantes in Curia commorantes. Decimò Romipetas, ac peregrinos, etiam in vrbe morantes, vel abeuntes, lædentes.

Vndecimò Offendentes S.R.E. Cardinales, & alios Prælatos.

Duodecimò, ad Romanam Curiam pro negotijs suis recurrentes, per se, vel alios lædentes.

Decimotertiò, Appellantes à grauamine, vel futura executione litterarum Apostolicarum ad laicam potestatem.

Decimoquartò, executionem litterarum Apost. aut aliarum expeditionum impedientes, & prohibentes ad gratias impetrandas accedentes. Decimoquintò, Iudices sæculares, qui Ecclesiasticas personas trahunt ad sua Tribunalia, quique Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

Decimosextò, Impedientes Prælatos, ne sua iurisdictione vtantur: quiq; illorum, & delegatorũ iudicia eludentes, ad curiã sæcularẽ recurrunt, aut contra illos decernunt, præstãtesq; auxiliũ.

Decimoseptimò vsurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcũque Ecclesiarum iurisdictiones, vel etiam fructus sequestrantes

Decimooctauò, Imponentes decimas, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesijs, Monasterijs, aut eorum fructibus.

Decimononò, Iudices sæculares, qui se interponunt in causis capitalibus, seu criminalibus contra Ecclesiasticas personas.

Vigesimò, occupantes bona, aut terras Ecclesiæ Romanæ, & illius iurisdictionem vsurpantes.

De Suspensione, & Degradatione. Cap. III.

Dub. I. Quid sit suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESp. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur, Vide *Bon. d. 3. p. 1. Lay. l. 1. tr. 5. p. 3. c. 1.* Vnde resolues.

I. Solus Clericus poteſt ſuſpendi.

II. Suſpendere poſſunt, qui poſſunt ferre cenſuras.

III. Ex genere ſuo, & niſi paruitas materiæ excuſet, eſt peccatum graue exercere actum per ſuſpenſionem prohibitũ: vnde, & irregularitatem inducit. Si tamen ſuſpenſus toleratus ſe non ingerat in tales functiones, ſed ab alijs propter vtilitatem requiratur, probabiliter non peccat; cum alij licitè requirant. Immò etſi nominatim ſit denunciatus, & non toleratus: alij tamen non tenentur ſub mortali eum vitare, niſi cenſeantur cooperari actui, a quo ſuſpenſus eſt: vnde audire eius miſſam, non erit peccatum, (ſaltem mortale) ſi non inſeruias. Ita probabiliter *Auila, Henr. Suar. Sayr.* apud *Bon: d. 3 p. 4. n. 4.* etiam *Laym. l.c. cap. 1. n. 7.*

IV. Suſpenſus non toleratus inualidè abſoluit; quia non habet iuriſdictionem.

Reſp. II. Suſpenſio. 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapſo expirat: alia fertur abſolutè, ſeu indefinitè, manetque, donec per abſolutionem tollatur. 2. Alia eſt ab officio, ſiue id ſit ordinis, ſiue iuriſdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque, 3. Suſpenſio ab officio, vel eſt a toto, vel a parte tantùm, ſcilicet à functione ordinis, vel iuriſdictionis. Item ſuſpenſio beneficij, vel eſt à beneficio abſolutè, vel à quibuſdam tantùm functionibus, eius ratione competentibus, *Bon. Laym. ll. cc.*

Reſp. III. Quantitas, & qualitas ſuſpenſionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpote in re odioſa, non amplius ſunt extendenda, quam propriè accepta ſignificent. Vnde reſolues.

I. Suſpenſio abſolutè, & in toto, prohibetur omne exercitiũ ratione officij proueniens, tã ordinis, quã iuriſdictionis, & conſequenter nõ poteſt celebrare, nec validè excõmunicare, beneficia conferre, &c. Suſpẽſus vero a parte beneficij determinata, v. g. ab ordine tantũ, vel iuriſdictione, priuatur tãtũ illius officij fũctionibus. Vnde Epiſcopus v. g. à iuriſdictione ſuſpenſus, etſi nõ poſſit excommunicare, abſoluere, delegare, &c. poteſt tamen exercere actus ordinis, vt conſecrare templa, ordinare, &c. *Bonac. l. c.*

II. Suſpenſus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum adminiſtratione, non eſt ſuſpenſus à ſacrificio. Similiter ſuſpenſus ab ordine poteſt nihilominus conferre primam tonſuram: quia non comprehenditur ſub ordine, *Bon. p. 2. num. 5.*

III. Suſpenſus ab officio ſimpliciter, non intelligitur ſuſpenſus

sus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit vt fructus percipiat. *Bonac. num.* 10. *ex Nauar. Suar. Henriq. Filliuc. &c.*

IV. Suspensus ab ordine nō videtur suspensus à beneficio: quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit indirectè suspendi à fructibus eius, quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus. vide *n.* 5.

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, siue iurisdictionis, siue ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficij cōpetit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare; licèt fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur cōmodo, quod prouenit ex anniuersarijs stipendijs Missarum, nec eo quod datur propter onus personale Clerici; quia nō sunt fructus beneficij. Secus est de distributionibus quotidianis, licèt ex his, vel alijs beneficij fructibus possit alio; si aliunde sustentari nequeat. *Bonac. l. c. num.* 12. *Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij præcisè, vt sic, sed potius officij, & iurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus a beneficio vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibidem num.* 8. VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio, & beneficio. *Layman. cap.* 1. *num.* 2.

IX. Suspenso Capitulo, vel Conuentu non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ita *Sà, V. Suspensio, & Lay. l. c. c.* 2. *n.* 3.

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc lici[illegible] non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium absq; scripto ferendi censuras. Vide *Bonac. de censuris in communi d.* 1. *q.* 1. *p.* 7.

Dub. II. Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

Resp. I. Suspensiones iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1. Recipientes ordines sacros, ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi; vel sine ętate legitima,

aut dimissorijs, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitijs, vel per saltū; vel in censura, vel denique post matrimonium ratū: qui omnes suspensi sunt ab executione ordinū, nisi fecerint absque dolo, & si Ordine vtātur, fiunt irregulares. 2. Excómunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesię, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspēduntur à beneficijs biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochię sine licentia 6. Grauātes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellū, vel acceptātes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cætu virorum, ac mulierum, de immaculata Cōceptione B. Virginis 10. Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sūt ab ingressu Ecclesiæ: si inferiores Episcopo, ab officio, & beneficio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti. Vide *Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. Vide *Fill. t. 17. c. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graues requirunt culpam mortalem v.g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus vnius anni. Potest tamē aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v.g. eligēdi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatē potest absoluere à suspēsione nō reseruata: & cōmuniter religiosi ex priuilegijs possūt absoluere ab omni suspēsione in foro cōscientiæ, & Episcopus potest absoluere ab omni suspēsione iuris, si Sedi Apostolicę specialiter reseruata non sit. *Lay. c. 4. n. 2. ex Nauar. Suar. &c.* Immo

etiam

etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non deduct ad forum contentiosum. *Bonac. dis.3.par.vlt.ex Trid.sess.24.c.6.*

Dub. III. Quid sit depositio, & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subijci solent Suspensioni Depositio, & Degradatio (etsi censuræ non sint, vt dictum est c.1.) ob similitudinem, quam habet cum suspẽsione, cum vtraque sit ab Ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quod ille auferat ipsũ ius radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum; suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter, & in toto, & absq; spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tam canonis, quàm fori, ita vt sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v. gr. triremes, vel aliud impediat.

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, canonis, & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis; non tamen nisi grauioribus arbitrio iudicis. Vbi notat *Layman.* crimen debere esse enorme, id est vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm grauissimis, quales sunt, v.g. crimen hæresis manifestum, falsificatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. Vide *Laym. hic c.5. & Fill.t.18.c.8.*

De interdicto. Cap. IV.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex.

Resp. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunica-

nicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cum fidelibus: suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *v. Lay.l.1.t.5.p.4.c.2.Bon.d.5.p.1.*

Res. II. Interdictū diuiditur. 1. In Locale, quod immediatè locū afficit; & in Personale, quod immediatè afficit personas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autē Locale à Personali, quod in illo participatio sacrorū officiorū, tū indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantū interdicto; in hoc verò certis personis, aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quā personale, subdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia, vel quo communitas, v.g. collegiū, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut persona particularis, aut particulares, interdicuntur. Vnde resolues.

I. Interdicta ciuitate, interdicuntur etiam suburbia; & interdicta parochia, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo, non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in fauorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v. g. Colonienses sunt inter dicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subijciatur, licèt ciuibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic diuinis interesse.

Dub. II. Qui sint effectus interdicti?

Res. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienā culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, ac debent, vt ante, missas, diuinaq; officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad Concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò, qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem.

2. Pro-

2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia; quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, vt *Sanch. Con. & Laym.* docent contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam, non ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictũ violarunt, possunt cũ silentio sepeliri, *Laym. c. 2. n. 3.* 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter: sicut etiam religiosi vtriusque sexus: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantum violent locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantùm esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Layman. c. 3. ex Sylu. Soto, Auila, &c.*

Dub. III. Quis censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; vt autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valdè graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionẽ in communitatem interdictã; non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non subijciuntur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Deniq; per priuilegiũ absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

De Irregularitate. Cap. V.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter, & hic subiungo.

Dub. I. Quid, & quotuplex ſit irregularitas?

Reſpond. I. Eſt impedimentum canonicum, ſuſceptionem ordinum ſacrorum, & ſuſceptorum vſum impediens. Vnde ſequitur, non eſſe cenſuram, ſed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non eſt, *Laym. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 1. Bonac. d. 7. quæſt. 1. p. 1.*

Reſp. II. Diuiditur 1. in eam, quæ eſt ex delicto, & quæ eſt ex defectu, 2. in totalem, ſeù proprie dictam, quæ omni ordine ſuſcipiendo, & ſuſcepti exercitio priuat, v. g. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis miniſterio priuat, vel ſolo aſcenſu ad ordinem ſuperiorem: v. g. oculis, vel palma Sacerdos carens inhabilis eſt ad Miſſam, non tamen ad confeſſiones audiendas; & Diaconus siniſtro oculo carens, inhabilis eſt ad Sacerdotium, in ſuo tamē Ordine miniſtrare poteſt.

Dub. II. Quinam effectus Irregularitatis?

Reſp. Sunt ſequentes. 1. Inhabilitare ad ordines ſuſcipiendos, etiam primam tonſuram, & impedire exercitium ordinum ſuſceptorum. Vnde ſacerdos irregularis, etsi valide, illicitè tamen abſoluit, *Bonac. loco cit. num. 4. p. 4.* 2. Quod collatio beneficij, ad cuius functiones inhabilis eſt, facta irregulari, inualida sit, ſecundum ſententiam communiorem, & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipſo facto irritam eſſe, ſed meritò irritandam, *Laym. l. c. cap. 1. n. 2. & 3. Sylu. & Bonac. p. 4.* Secundum quam ſententiam probabilem reſolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate: poteſt, obtenta huius diſpenſatione, illud in foro conſcientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in diſpenſationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item ſi poſtea beneficio priuetur, non tenetur fructus reſtituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut ſuſcipit, licèt ordines ei collati sint validi.

Dub. III. Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Reſp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expreſsè habeatur, (*Cap. Is qui de ſent ent. excomm. in 6.*) Vnde in dubio, siue facti, siue iuris, tenere potes, quod nō sis irregularis: quia melior eſt conditio poſſidētis, *Bon. q. 1. p. 5. ex Sua. Fill. &c.* Excipe tamen, si dubites de homicidio, ſaltem iniu-

ſto

ſto à te commiſſo, vt patet ex *Cap. Significaſti, & ex Cap. ad. audientiam*, 2. *de homicidio*. *v. Bonacin. loco cit.*
Reſ. II. Vt incurratur irregularitas ex delicto requiritur actus externus conſumatus, & mortalis, vt habet communis contra *Caietanum*. Ratio, quia eſt grauis pœna, & difficulter relaxatur.
Reſ. III. Irregularitas non tollitur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem, hac, vel ſimili forma *Diſpenſo tecum in irregularitate, quā, vel quas ob hanc, vel illam cauſam incurriſti*. Et ſi quidē diſpenſans intendat tollere omnes, idque poſſit, omnes tollit: ſin minus, eam tantùm tollit, quam poteſt, & vult. Etsi vero hæc diſpenſatio ad Pontificem ſpectet, ex iure tamen nouo. *Triden.* vbi eſt receptū, poteſt Epiſcopus diſpenſare in irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentioſum, nisi tamen sit homicidiū directè, & in ſe volitum, *Bon. q.5.p.1.n.3.ex Trid.ſeſſ.24.c. 6. Suar.Sanch.Fil.&c. Lay. c.9.n.4.*
Præterea irregularitas ex defectu natalium; tolli etiam poteſt per profeſſionē in religione approbata, ſed quoad ordines tantū non quoad Prælaturas, *c.1.de filijs Presbiterorum Bon.p.2.Lay.c.9.n.6.Sua.Sanch.Leſſ.* contra *Villal.* qui apud *Dia.p.4.t.2.R.65.* dicit, tolli quoad omnia ſolita gubernari per fratres illius Ordinis vt Prioratus, Præpoſituras, rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prǫlatos ſaltem poſſe cum ijs diſpenſare in Capitulo tamen generali, vel prouinciali, notat *Dian.l.c.ex Barboſ.* Vnde reſolues
I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, poteſt diſpenſare in irregularitatibus ex defectu.
II. Confeſſarius in nullis irregularitatibus poteſt diſpenſare, niſi habeat ſpeciale priuilegium à Papa.
Dub.IV. Quæ ſint irregularitates ex delicto?
Reſp. Prima eſt, ob iteratum baptiſmum ſeriò, & ſcienter: eſtque irregularis tàm rebaptizans, quam rebaptizatus: etsi in rebaptizante irregularitas tantùm ſit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem poſſit aſcendere, neque incurratur si rebaptizatio ſit occulta *Couar.Tolet.M.Leo p.3.ſ.358.* Vide *Bon. d.7.q.3.p.3.Layman.l.1.t.5.p.5. cap.2.*
Secunda ex violatione cenſuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem ordinis ſolemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuſet *Laym.cap.3.*
Tertia, ob peccatū, quo Clericus ſerio, & ſcienter actum ordinis

nis facri, quē non habet, folēniter exercet. *Bon. l. c. p. 6. Lay. l. c. c. 3.*

Quarta ob delictum, quo quis malè fufcepit ordines, v. g. in excommunicatione, fufpenfione, vel ab Epifcopo non habente iurifdictionem, vel per faltum (licet hunc fufpenfum tantùm effe, quamdiu non miniftrat in ordine per faltum fufcepto, fatis probabiliter docent *Auila, Nauar. Bon.*) vel ante legitimam ætatem, vel fine dimiſſorijs, vel furtiuè (Epifcopo nefciente, nec approbante) & non examinatus. Vide *Bon. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta propter enormia crimina, fi fint notoria, & publica, v. g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, inceftus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniufta mutilatione, vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, fiue in bello iniufto, fiue extra illud, iniuftè concurrunt confulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore feparatur membrum aliquod principale, id eft pars corporis, quæ officium per fe diftinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p. 3. f. 347. ex Couar. Nau. de Cenf. n. 206. vid. Bon. p. 8.* Vnde refolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præfcindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nafum, auriculam (id eft cartilaginem, quæ tantum deferuit ad ornatum, & tutelam auris) quia non funt propriè membra; v. g. digitus eft pars tantùm, & officium membri. *Auila, & alij 8. cum Dian. p. 4. t. 4. R. 26.* Item *M. Leo l. c. ex Gloſſa cap. vlt. de hom. in 6. & L. quæritur herm. 10. Non funt 14. §. Partus ff. de ftatu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem folo vifu priuando, non autem oculum extrahendo, nec qui debilitat tantùm membrum, & non abfcindit; quia non eft mutilatio, *Dian. p. 4. t. 4. R. 2. ex Megal. &c.*

III. Quando plures (non eft confilio, fed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; fi conftet quis hoc fecerit, hunc folum fieri irregularem, docet *Sayr. & alij 5. cum Dian. p. 2. t. 15. R. 18.* contra *Auilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. g. cibū, vel potū; vel eū mouet, vel de lecto in lectū trāsfert, aut aliud circa eū operatur, ex quo mors, vel eius acceleratio prœter intentionē fequatur, non fit irregularis, nifi interuenerit lata culpa. *Auila, Fillinc. & alij*

*alij 4.cum Dia.p.5.t.3.R.117.vbi ex Bon.&c.*notat,Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, et si amicus occidat alium. *Auila, Henriq.&c.cum Dian.p.4.t.2.R.17.* Limitat autem *Præpos.* nisi tua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto, si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis,saltem si aliqua ratione fit coperatus.*Bon.q.2.p.4.n.3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fætus animati anima rationali; secus si animatus non sit. *C.Maiores. 32.q.2.Bon. loco cit.p.8.num.27.Con.&c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (immo secundũ multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est,non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. q.4.p.7.Less.l.2.cap.9.dub.15. &c.* Alij tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa, etiã leuissima incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couar. M. Leo p.3.fol.354.*

IX. Qui alterũ mutilat, vel occidit ad necessariam sui defensionẽ cũ moderamine inculpatæ tutelæ,nõ incurrit hanc irregularitatẽ:quia hic nulla est culpa, ergo nec pęna *M.Leo p.3.f.349.*

Dub.V. Quæ sint irregularitates ex defectu?

Resp. Prima est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt 1.Amentes,phrenetici,arreptitij,& epiletici:qui tamen si ordinati sunt,& intra annũ eo morbo non laborarunt,præsumuntur liberati,& permittuntur ad Ordinũ exercitiũ.Si verò laborẽt rarò & quidẽ sine clamore,& spuma,permittuntur celebrare cũ coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p. 372.ex C. Illud.7.q.1. & Gloss. ibid.* 2.Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi,vsq; dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt

Secunda, ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice,oculo(non tamen si vngula pollicis,vel indicis,vel oculo dextero tantum) si vero sinistro, seu canonico, aut eius vi visiua

careat,

careat, indiget dispensatione, quod tamen negat *Valentia, Henriq. Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere, sine horrore, offensione, aut scandalo aliorũ, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si mēbra habeat superflua cũ magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltē in Clericis, nã in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barbos. & c.* docet *Suar. & alij* 5. *cum Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 37. licet concedant Episcopũ posse reijcere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare; nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet. *Ibid. ex Rodriq. & aliis* 4. *v. Bon. Laym. M. Leo. par.* 3. *f.* 370. Vnde resolues:

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos coniũctos, si non sit magna deformitas, & ordinē exercere possit: 2. Qui habet in oculo macula, visũ nõ auferentē, nec notabiliter deformantē. 3. Qui caret virgula pollicis, si possit hostiã eleuare, & frãgere. 4. Qui per vim, aut infirmitatē factus est Eunuchus.

II. Irregularis est, hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, pigmæus; æthiops: non tamen inter suos; sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi; eò quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur: 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes; modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam; quãuis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint sine dispensatione. Vide *supra d.* 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tantùm in ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq. & alios* 5. vult *Dia. p.* 4. *t.* 2. *R.* 59. *ex Auila:* eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ib. ex communi*.

Quarta est, ex defectu ætatis, de quo vide in SacramētoOrdinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij;

n'j ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfectè repręsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suã diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiã sponsalia cũ pluribus, etiã secuta copula, nec fornicatio, vel adulteriũ, vel matrimonium ratum cũ pluribus; sed matrimonium verũ, vel pręsumptum, cum duabus, & consumatum. Dixi *vel pręsumptũ*: quia licet quãdoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione, & interpretatione, pręsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequẽtibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptum, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit: quia tunc non est diuisio carnis in plures:

IV. Qui propriã vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit: quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consumat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cũ Christo, alterum carnale cũ muliere. Nec refert quod inualidè contrahat: quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta, oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) siue facti, modò crimẽ publicũ sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nau. Con. Lay.* contra *Sylu. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam, & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt.

1. Omnes serui propriè dicti, & secundum *Laym. l. 2. t. 1. c. 8.* etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem.

2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatē voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati facto iuramento, vel stipēdio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officijs, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati: vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites saltem quam diu iuramento tenentur; itē thesaurarij, & depositarij publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerūt, vel in causa sāguinis ministrarūt *M. Leo par. 3. f. 369.*

Octaua, ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpote lenissimus, neminem vnquam læsit. An hanc autē requiritur, vt occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Vnde nō sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. q. 4. Tān. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ castitatis, &c. vel etiam proximi; quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, nō autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari.) Idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. *Bon. p. 4.*

III. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre, nisi appellatione iniusta. *Cornel. & Dian. p. 4. t. 2. R. 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. g. ferens ligna, vt comburatur ante iam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

Dicitur IV. *Proximè*: quia qui remotè tantū cooperantur, non fiunt

fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores. Confessarius interrogatus, de reo an mortem mereatur, si respondeat iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere; quia hi omnes sunt tantũ causa remota. Essent autẽ proxima, ideoq; irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam accelerarétur, v.g. si quis efficaciter vrgeret reum, vt scalã ascenderet, vel ad hoc illũ iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendũ. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v.g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum aduertentia, v.g. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valdè exigua, vt si iubeat reum adhuc vnũ gradum ascendere, quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila, & Henriq.* apud *Bonac. quæst. 4. p. 1. nu. 9.* Item *Suar. Regin. Laym. &c.* contra *Vasq. Turrian. Hurt. Bauny. &c.* qui censent ex homicidio neminẽ fieri irregularem, nisi concurrat, vt publicus minister iustitiæ, siue ad causæ probationem, siue executionem; vel vt priuatus iniustè; & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 16.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quẽcunq; qui furem hortatur, vt scalam ascendat, caput supponat adictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, vt aliquid aptet quo citius extinguatur reus. 3. Quidum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta, etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reũ cõdemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensũ iam esse mortuũ significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionẽ ex natura sua &c.* id est, quæ per se fit causa talis effectus: qui effectus per accidens, nõ imputatur dãti operã rei licitæ. Hinc nõ fit irregularis, dicẽs carnifici, nemo te impedit facere tuũ officiũ, ego meũ feci, nec Iudices Ecclesiastici, degradatũ tradẽtes brachio seculari: nec Clerici accusãtes aliquẽ in causa criminali, modo expresse protestentur, se nõ intẽdere, vt puniatur pena sãguinis, sed tantũ, vt sibi, vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi, aut alijs imminentia. Vide *Bon. in quæst. 4. Tan. l. c. &c.*

INDEX RERVM, AC VERBORVM,

Quę in hoc Libro continentur.

A

Altare

Cære-

C

Concu-

Degra-

Dona-

Aud.

Excomi-

secra-

Hære-

Illu-

ante

Vnde

An

Iuris-

ante

P

An

ad

Sacri-

Simo-

Vinc.

Vagi

V

IN-

INDEX AVTHORVM,

Qui in Indice rerum suis locis additi fuerunt.

A

B

Mau-

Ste-

F I N I S.

Reimprimatur.

Ant. Flaminius Marchettus de Angelinis I.V.D. Prothonot. Apoſt. Canon. Eccleſ. Cathed. Macer. & Vicarius Capit.

Fr. Vincentius de Gulijs Minor. Conu. Sacr. Theol. Mag. in Patr. Vniuerſ. Phil. Profeſſ.

Hieronymus Spinuccius Phil. & Sac. T.D. & S. Offic. Reuiſ. vidit; ideo ſi placet Reuerendiſs. P. Inquiſ. Generali Anconæ.

Reimprimatur.

Fr. Carolus Pacius ab Æxio Lector, ac Vic. S. Offic. Macer. Ord. Præd.